



Maeve Binchy

**SREBRNI
PIR**

Roman

Maeve Binchy

Srebrni pir

Silver Wedding

*By
Maya*

*Za Gordona Sheila,
moju milu ljubav i najboljeg prijatelja.*

1.

Anna

Anna je znala da on da je sve od sebe ne bi li pokazao nekakvo zanimanje. Čitala ga je kao otvorenu knjigu. Na licu mu je bio isti izraz kakav je vidala kada bi im u klubu prišli stariji glumci i pridružili im se pa stali pripovijedati priče o davno pokojnim ljudima. Joe bi i tada pokušao pokazati zanimanje, izraz na licu bio mu je srdačan, uljudan, ozbiljan. U nadi da to može proći kao iskreno zanimanje, u nadi da razgovor neće predugo trajati.

»Žao mi je, pretjerujem sa svim tim«, opravdavala se. Iskrivi lice i pogleda ga s drugoga kraja kreveta, gdje je sjedila odjevena samo u njegovu košulju, a nedjeljne novine i pladanj od doručka ležali su između njih.

Joe joj uzvratil osmijeh, ovaj se put zaista osmjehnuvši.

»Ne, baš je zgodno što si toliko zagrijana za to, lijepo se brinuti o obitelji.«

Zaista to misli, shvati ona, duboko u srcu vjeruje da je briga za obitelj nešto dobro, baš kao i spašavanje mačića s drveća, krasni sunčevi zalasci i veliki škotski ovčari. U načelu je Joe bio sklon brizi za obitelj, ali za vlastitu nije mario. Ne bi znao reći koliko su mu godina roditelji bili u braku, a vjerojatno nije znao ni koliko je već dugo sam oženjen. Zbog sitnica kao što je srebrni pir Joe Ashe se ne bi uznemiravao.

Anna ga je gledala s poznatim osjećajem nježnosti i straha. Nježan i zaštitnički — tako slatko izgleda ležeći naslonjen na velike jastuke dok mu svijetla kosa pada na lice, a mršava smeđa ramena čine se tako opuštena i bez ikakve napetosti. No, puna je straha da bi ga mogla izgubiti, da bi nježno, bez napora mogao iskliznuti iz njezina života, baš kao što je u njega i kliznuo.

.Joe Ashe nikada se nije svađao s ljudima, uz široki je dječaćki smiješak bio objasnio Anni, život je prekratak za svađe. I to je točno.

Kada bi ga preskočili u podjeli uloga, kada bi dobio lošu kritiku, samo bi slegnuo ramenima — pa, moglo je biti i bolje, ali nemojmo od toga praviti dramu.

Kao i njegov brak s Janet — s time je gotovo, čemu se dalje pretvarati? Jednostavno je spakirao svoje stvarčice i otišao.

Anna se pribojavala da će on jednoga dana, u istoj ovoj sobi, spakirati svoje stvarčice i otići. A ona će ga grditi i preklinjati, baš kao što je to učinila i Janet, no od toga neće biti koristi. Janet je čak bila došla k Anni i ponudila joj novaca da ode od Joea. Plačući je govorila o tome koliko je bila sretna s Joeom. Pokazivala joj slike dvojice dječaćića. Sve će opet biti dobro, samo ako Anna ode.

»Ali nije vas ostavio radi mene, već je godinu dana živio sam u vlastitom stanu još i prije nego me prvi put sreo«, objašnjavala je Anna.

»Da, a ja sam sve to vrijeme mislila da će mi se vratiti.«

Anna je mrzila sjećanje na Janetino lice umrljano suzama, na to kako ju je ponudila čajem, a još je više mrzila pomisao na to da će i njezino lice jednoga dana biti isto tako umrljano suzama, i to isto onako neočekivano kao što se dogodilo Janet. Lagano uzdrhta promatrajući zgodnoga nehajnog dečka u svojem krevetu. Premda mu je već bila dvadeset i osma, još je uvijek bio dečko. Ljubak i krutan dječak.

»O čemu razmišljaš?«, zapita je.

Nije mu to htjela reći. Nikada mu nije govorila o tome koliko razmišlja o njemu i koliko strahuje od dana kada će otići od nje.

»Razmišljala sam o tome da je već vrijeme za novu filmsku verziju *Romea i Julije*, a ti si tako zgodan pa bi bilo zbilja nepošteno da te ne uzmu u obzir«, reče smijući se.

On ispruži ruku i spusti pladanj od doručka na pod. Nedjeljne novine skliznuše za njim.

»Dođi ovamo«, reče Joe. »Na pameti mi je stalno jedno te isto, staaaaalno jedno te isto, kao što kažete vi Irci.«

»Kakva sjajna imitacija«, suho reče Anna, svejedno se privijajući uz njega. »Nikakvo čudo što si najbolji glumac na svijetu i poznat na cijeloj zemaljskoj kugli po izvrsnoj izvedbi svakoga mogućeg naglaska.«

Ležala mu je u naručju, ali mu nije ništa govorila o tome koliko je zabrinuta zbog srebrnoga pira. Po licu mu je vidjela da je već odavno bila pretjerala s tom pričom.

Ni za milijun godina Joe neće razumjeti kakvo to značenje ima u njezinoj obitelji. Majčina i očeva dvadeset i peta godišnjica. Kod Doyleovih se sve slavilo. Bilo je tu albuma punih uspomena, kutija u kojima su bili pohranjeni zapisi o davnim proslavama. Kod kuće se na zidu dnevnoga boravka nalazila galerija s prikazima glavnih svetkovina. Vjenčanje pa tri krštenja. Bio je tu i šezdeseti rođendan bake O'Hagan, kao i posjet djeda Doylea Londonu, zajedno sa svima njima poredanim pokraj stražara pred Buckinghamskom palačom, svečanoga mladog stražara koji kao da je shvatio važnost djedova posjeta.

Bile su tu i tri prve pričesti i tri potvrde; mali dio namijenjen sportu, Brendanova školska ekipa kada je bio u četvrtom razredu. Kao i još manji dio posvećen sveučilišnom obrazovanju, Annin portret s promocije, na kojemu se drži vrlo promišljeno i odmjereno, a diplomu pridržava kao da teži cijelu tonu.

Majka i otac uvijek su se zafrkavali govoreći o tom zidu i tvrdili kako je to najvrjednija zbirka na svijetu. Što će im stari majstori i znamenite slike, ta zar nemaju nešto mnogo vrijednije, živi zid koji svijetu pripovijeda o njihovu životu?

Anna bi se lecnula svaki put kad bi oni to rekli ljudima koji su k njima dolazili. Lecnula se i sada, ležeći u Joeovu naručju.

»Drhtiš li ti to od straha preda mnom ili je u pitanju strast?«, zapita je on.

»Neobuzdana strast«, reče ona, pitajući se je li normalno ležati pokraj najprivlačnijeg muškarca u Londonu pa ne misliti na njega, nego razmišljati o zidu u dnevnom boravku u roditeljskoj kući.

Roditeljsku će kuću za srebrni pir trebati okititi. Bit će tu sva sila kartonskih zvončica i srebrne vrpce. Cvijeće poprskano srebrnom bojom. Vrpca s *Valcerom za godišnjicu* bit će u kasetofonu. Prozorske daske bit će prepune čestitaka, možda će ih čak biti i toliko da će ih morati povješati na vrpce, kao što to čine za Božić. Torta će biti tradicionalno ukrašena, pozivnice srebrno obrubljene.

A na njima će pisati... što? Upravo je to Anni žamorilo u glavi. Kao obitelj, njih bi troje to trebalo organizirati za svoje roditelje. Anna, njezina sestra Helen i brat Brendan.

No, to je zapravo značilo — Anna.

Sve će to sama morati obaviti.

Anna se okrenu prema Joeu i poljubi ga. Neće sad više razmišljati o toj godišnjici. Razmišljat

će o tome sutra dok bude za plaću stajala u knjižari.

Neće o tome razmišljati u ovom trenutku, jer sada ima daleko zanimljivijih stvari za razmišljanje.

»Ovo je već bolje, pomislio sam da ćeš na meni i zaspati«, reče Joe Ashe i čvrsto je privuče k sebi.

Anna Doyle radila je u *Knjigama za svakoga*, knjižarici koju su autori i izdavači, kao i raznorazni mediji, uvelike uzimali pod svoje. Neumorno su ponavljali kako je to knjižara koja ima osobnost, a ne kao oni veliki lanci koji nemaju nimalo duše. U potaji se Anna s time baš i nije slagala.

U toku bi radnog dana u previše navrata morala razočarati ljude koji bi ušli u dućan u sasvim normalnoj potrazi za posljednjim bestselerom, željezničkim voznim redom, knjigom o pripremi smrznutih namirnica. Uvijek bi ih morala uputiti nekamo drugamo. Anni se čini da bi knjižara dostojna toga imena zapravo trebala na zalihama imati takve stvari, umjesto da se oslanja na kupce teških psiholoških djela, podrobnih popisa putnih odredišta, kao i poezije, sociologije i suvremene satire.

Nisu čak bili specijalizirani u pravom smislu riječi. Prije godinu dana baš se spremala odande otići, ali je tada upoznala Joea. A kada je Joe ostao s njom, to se slučajno poklopilo s činjenicom da sam nema nikakva posla.

Tu i tamo bi radio ponešto i nikada nije bio potpuno švorc. Uvijek bi našao dovoljno novca da Anni kupi dražestan indijski šal ili krasan papirnati cvijet ili pak da u delikatesnom dućanu u Sohou pronade najnevjerojatnije gljive.

Nikada se od njega nije mogao očekivati novac za plaćanje stanarine ili televizije, telefona ili struje. Od Anne bi bilo glupo da napusti siguran posao ne osiguravši si unaprijed nešto bolje. Ostala je u *Knjigama za svakoga*, premda je mrzila to ime, vjerujući da su tamošnji kupci *doista* svatko. Ostali koji su ondje radili bili su vrlo ugodne osobe, nikada se ni s kim od njih nije vidjela izvan posla, ali je tu bilo povremenih potpisivanja knjiga, pjesničkih večeri pa čak i jedna zakuska u korist obližnjega malenog kazališta. Upravo je tada i sreća Joea Ashe.

Anna je u ponedjeljak bila na poslu već rano ujutro. Ako joj je trebalo vremena za razmišljanje ili pisanje pisama, jedina joj je nada bila da stigne prije drugih. Samo ih je četvero ondje radilo, a svatko je od njih imao ključ. Isključila je alarm, pokupila mlijeko u tetrapaku i poštu s otirača za noge. Sve same okružnice i leci. Poštar još nije bio prošao. Dok je uključivala kuhalo za vodu da napravi kavu, uhvati vlastiti odraz u malenu zrcalu pričvršćenu na zid. Oči su joj krupne i pune strepnje, pomisli. Zamišljeno se pogladi po licu. Blijeda je, a ovo ispod njezinih velikih smeđih očiju definitivno su podočnjaci. Kosa joj je bila podignuta i vezana svijetloružičastom vrpcom koja je točno odgovarala boji njezine ružičaste majice. Mora se malčice našminkati, pomisli, inače će se svi prepasti kad je vide.

Zažali što se svojevremeno nije odlučno ponijela i dala odrezati kosu. Čudno je to bilo, bila je zakazala termin u mondenom salonu kamo su na frizuru dolazili i neki članovi kraljevske obitelji. Cura koja je ondje radila kao stilistica bila je navratila u knjižaru i njih su se dvije zapričale. Anni je cura rekla da će joj srediti popust. No, iste je večeri na dobrotvornoj zakusci za ono kazalište sreća Joea i on joj je rekao da joj gusta tamna kosa krasno izgleda ovakva kakva jest.

Zapitao ju je, baš kao što je radio još i sada: »Kako se to tebi čini?« I u tim mu je prvim trenucima Anna rekla istinu. Kako razmišlja o tome da sutradan ode odrezati kosu.

»I ne pomišljaj na to«, rekao je Joe, a onda predložio da bi mogli zajedno otići nešto pojesti

kod Grka i do kraja to raspraviti.

Sjedili su zajedno te tople proljetne večeri pa je on njoj pričao o svojoj glumi, a ona njemu o svojoj obitelji. O tome kako živi u vlastitom stanu, jer joj se bilo učinilo da postaje previše ovisna o svojim, previše uvučena u sve što oni rade. Nedjeljom, dakako, odlazi kući, kao i još jedne večeri u tjednu. Joe ju je očarano gledao. Nikada nije znao za život u kojem se odrasli i dalje vraćaju u roditeljsko gnijezdo.

Nekoliko bi dana za redom ona dolazila k njemu u stan, a zatim bi nekoliko dana on bio kod nje, jer im je tako bilo zgodnije. Joe je Anni ukratko i trijezno ispričao o Janet i dvojici sinova, a Anna je ispričala Joeu o privremenom predavaču na koledžu s kojim je ljubovala na posljednjoj godini, zbog čega je pala godinu i zbog čega je u njoj ostao snažan osjećaj gubitka.

Joe se iznenadio što mu je rekla za predavača na koledžu. Nije tu bilo gnjavaže oko zajedničkog vlasništva, zajedničke djece. On je njoj o Janet ispričao samo zato što je još uvijek bio njome oženjen. Anna je njemu htjela sve ispričati, a Joe zapravo nije htio ništa čuti.

Bilo je samo po sebi logično da se on preseli k njoj. Nije to sugerirao, a ona se kratko vrijeme pitala što će mu reći ako je pozove da stalno ostane u njegovu stanu. Mami i tati bit će to teško objasniti. No, onda je, nakon jednoga dugog i krasnog vikenda, sama odlučila zapitati Joea hoće li se potpuno useliti u njezin prizemni stančić u Sheperd's Bushu?

»Pa, može, ako tako tebi paše«, rekao je Joe, zadovoljan, ali ne i iznenađen, spreman na to, ali ne pretjerano zahvalan. Skočio je do svojeg stana, dogovorio se o najmu pa se s dvije sportske torbe i kožnom jaknom preko ruke uselio k Anni Doyle.

K Anni Doyle koja je tu činjenicu morala držati u velikoj tajnosti pred majkom i ocem koji su živjeli u Pinneru, i to u svijetu u kojem kćeri nisu s oženjenim muškarcima običavale provesti ma i jednu večer, a kamoli cijeli životni vijek.

Počeo je živjeti s njom od toga ponedjeljka u travnju prošle godine. A sada je već bio svibanj 1985. i Anna je, zahvaljujući nizu kompliciranih taktičkih postupaka, još uvijek uspijevala svijet Pinnera zadržati na dovoljnoj udaljenosti od svijeta Sheperd's Busha, prebacujući se iz jednoga u drugi sa sve većim osjećajem krivnje.

Joeovoj je majci bilo pedeset i šest godina, ali je izgledala mnogo mlađe. Radila je na šanku sa sendvičima u baru gdje se okupljala sva sila glumaca pa su je viđali možda čak i dva-tri puta tjedno. Držala se neodređeno i prijateljski, domahujući im kao da su tek dobri stalni gosti. Nekih šest mjeseci nije ni znala da zajedno žive. Joe joj se jednostavno nije potrudio išta reći, a kada je čula za to, rekla je Anni: »Baš zgodno, milena«, i to točno istim tonom kojim bi se obratila potpunoj neznanci kada bi zatražio teleći odrezak i pitu od šunke.

Anna ju je htjela pozvati da dođe do njih u stan.

»Ali zašto?«, pitao je Joe iskreno iznenađen.

Sljedeći put kada se našla u pabu, Anna je prišla šanku i sama pozvala Joeovu majku.

»Biste li nas voljeli posjetiti i doći do nas?«

»Ali zašto?« sa zanimanjem je pitala ona.

Anna je bila odlučna:

»Ne znam, možda da dođete nešto popiti.«

»Pobogu, milena, nikad ne pijem, i previše se toga ovdje vidi, dovoljno da te odvрати od toga, kažem ti.«

»Pa, onda da vidite sina«, nastavljala je Anna.

»Pa viđam ga ovdje, jel tako? On je sad već velik, dušo, nije mu do toga da stara mamica pazi na njega, iz dana u dan.«

Od toga je časa Anna promatrala njih dvoje s očaranošću u kojoj je bilo jednako toliko užasa koliko i zavidnosti. Bili su jednostavno dvoje ljudi koji stanuju u istom gradu i vode površan i neobavezan razgovor kad god se sretnu.

Nikada nisu govorili o drugim članovima obitelji. Ništa o Joeovoj sestri koja se zbog droge nalazila u rehabilitacijskom centru ni o najstarijem bratu koji je bio nekakav plaćenik u Africi, a ni o najmlađem koji je radio na televiziji kao kamerman.

Majka nikada nije pitala za unuke. Joe je bio objasnio Anni da ih Janet povremeno odvodi k njoj u posjet, a jednom je prilikom on sam dečke odveo u park blizu mjesta gdje mu je majka stanovala pa im se ona na trenutak došla pridružiti. Nikada ih nije vodio u njezinu kuću.

»Mislim da ima nekakvog dilbera, mladog dečka, pa ne želi da joj se gomila unuka povlači okolo.« Za Joea je to bilo jasno i jednostavno.

Anni se to činilo kao nešto s drugog planeta.

U Pinneru, ako je netko imao unuke, ti su unuci bili središte oko kojega se okretala cijela kuća, baš kao što su to bila i djeca, samo četvrt stoljeća prije toga. Anna opet uzdahnu pomislivši na proslave koje ju očekuju i na to kako će se morati s njima suočiti, kao što se i inače s toliko stvari morala suočavati sama.

Nema koristi od toga što sjedi u praznoj knjižari s kavom u ruci i jadom u srcu, žaleći što Joe nije poput drugih muškaraca, što joj ne pruža podršku i ne pokazuje volju da takve stvari proživljava zajedno s njom. Od njihove je prve zajedničke večeri znala da ništa takva među njima neće biti.

Sada je pak morala smisliti kako da u listopadu organizira srebrni pir, a da pri tome svi ne izlude.

Od Helen neće biti nikakve koristi, to je sigurno. Poslat će svijetleću čestitku na koju će se sve sestre potpisati, pozvat će mamu i tatu na folk misu sa svojom vjerskom zajednicom, uzet će slobodan dan i skoknuti do Pinnera u onoj svojoj bezličnoj sivoj vesti i suknji, s onom svojom kosom bez sjaja i bez života, a veliki križ, obješen na lancu oko vrata, neprestano će joj biti u ruci. Helen čak i ne izgleda kao opatica. Izgleda kao netko tko je pomalo bezvezan i loše odjeven, a skriva se iza velikog raspela. A u mnogom pogledu ona upravo to i jest. Helen će se zacijelo pojaviti ako sve bude organizirano pa će u platnenoj torbi ponijeti svu nepojedenu hranu zato što jedna opatica voli paprenjake, a drugoj je slabost sve u čemu ima lososa.

S osjećajem očaja Anna se zagleda nekoliko mjeseci unaprijed videći mladu sestru Helen, pripadnicu vjerske zajednice u južnom Londonu, kako pustoši po hrani poput strvinara i limenu kutiju od keksa puni poslasticama zamotanim u prozirnu foliju.

No, Helen će bar biti ondje, a hoće li Brendan uopće doći? To je bio pravi razlog za zabrinutost, i to takav da je pokušavala o njemu ne misliti. Ako Brendan Doyle ne uhvati vlak i brod, a onda opet vlak i ne dođe na dvadeset i petu godišnjicu braka svojih roditelja, mogu cijelu stvar odmah otkazati. Ta se sramota nikada neće moći prikriti, praznina nikada zaboraviti.

Nepotpuna obiteljska slika na zidu.

Možda bi mogli slagati i reći da je Brendan u Irskoj pa da se na imanju ne može bez njega, zbog berbe ili striženja ovaca ili već nečega što ljudi u listopadu rade na seoskim imanjima.

S mučnom jasnoćom Anna je, međutim, znala da će to biti prozirna izlika. Debeli kum i djeveruša znat će da su tu u pitanju zahladnjeli odnosi, znat će to i susjedi, a i svećenici će znati.

I srebro će izgubiti sjaj.

Kako ga dovesti natrag, u tome je bio problem. Ili ne baš u tome? Zašto ga dovesti natrag? Možda je to bio daleko veći problem.

Brendan je kao školarac uvijek bio tako tih i miran. Tko je u njemu mogao i naslutiti tu čudnu čežnju za tim da ode od obitelji, i to na tako udaljeno mjesto? Onoga dana kada im je to rekao Anna je bila sva šokirana. Bez imalo uvijanja i ne mareći za to što će time učiniti ostatku obitelji.

»Neću se u rujnu vratiti u školu, nemojte se ni truditi da me od toga odgovarate. Nikad neću izaći na ispite, a to mi i ne treba. Idem k Vincentu. U Irsku. Odlazim što prije budem mogao.«

Grdili su ga i preklinjali. Bezuspješno. On je tako namjeravao postupiti.

»Ali zašto nam to radiš?« zaplakala je mama.

»Ništa ja ne radim vama.« Brendan je govorio blago. »Radim to za sebe, a vas to neće ništa koštati. To je imanje na kojem je tata odrastao, mislio sam da će vam to biti drago.«

»Nemoj misliti da će ti on automatski prepustiti imanje«, srdito je promrsio tata. »Taj stari samotnjak mogao bi ga lako ostaviti nekoj misiji. Brzo ćeš otkriti da si tamo pustio korijene nizašto.«

»Tata, ne razmišljam o nasljedstvu ni o oporukama ni o nečijoj smrti, mislim o tome na koji bih način volio provesti život. Bio sam ondje sretan, a Vincentu bi dobro došao još jedan par ruku.«

»E, pa, ako je tako, zar nije čudno što se nikad nije oženio i tako sebi priskrbio nekoliko pari vlastitih ruku u toj kući, umjesto da k sebi poziva strance?«

»Teško da sam mu ja stranac, tata«, rekao je Brendan, »ja sam njegova krv i meso, bratov sin.«

Bila je to noćna mora.

Komunikacija je nakon toga bila oskudna, čestitke za Božić o rođendanima. Možda i za godišnjice. Nije se mogla sjetiti. Godišnjice. Kako da konkretno za ovu godišnjicu skupi glumačku ekipu?

Djeveruša je, kako su je oduvijek zvali, bila Maureen Barry. Bila je to mamina najbolja prijateljica. Išle su zajedno u školu još u Irskoj. Maureen se nikada nije udavala, a imala je isto toliko godina kao i mama, četrdeset i šest, premda je izgledala mlađe. U Dublinu je imala dva dućana s odjećom odbijala ih je zvati buticima. Možda da porazgovara s Maureen i vidi što bi bilo najbolje. No, u glavi joj glasno odjeknu zvono za uzbunu. Mama je bila velika pristalica toga da se sve zadržava u obitelji.

Uvijek je bilo nekih tajni pred Maureen.

Kao onom prilikom kada je tata ostao bez posla. O tome se nije moglo pričati.

Ili kao onom prilikom kada je Helen s četrnaest godina pobjegla od kuće. O tome pred Maureen nisu ni pisnuli. Mama je rekla da na kraju krajeva to ništa ne znači, da se sve može srediti, samo ako se obiteljske stvari ne daju na velika zvona, a susjedima i prijateljima ne govori ništa o onome što se događa kod Doyleovih. To je bio vrlo djelotvoran i utješan lijek kada bi stvari pošle po zlu pa ga se obitelj uvijek držala.

Čovjek bi pomislio da bi Anna sada trebala nazvati Maureen zapitati je, kao majčinu najbolju prijateljicu, što bi bilo najbolje napraviti u vezi s Brendanom i općenito u vezi s godišnjicom.

No, mama bi umrla od muke kada bi samo pomislila kako postoji i najmanja mogućnost da

netko iz obitelji oda kakvu tajnu nekome izvana. A hladni odnosi s Brendanom bili su velika tajna.

Nije bilo nijednog člana obitelji kojega bi se moglo zamoliti da nastupi kao posrednik.

A i kakva bi to proslava trebala biti? Godišnjica pada u subotu, dakle, ručak. Oko Pinnera, Haroowa i Northwooda ima mnogo hotela, kao i restorana i mjesta koja pružaju takve usluge. Možda će hotel biti najbolji odabir.

Najprije, to će biti formalno, a od voditelja proslave dobit će savjete o zdravcima, kolačima i fotografiranju.

Neće biti tjedana provedenih u ribanju i čišćenju obiteljskog doma i rezuckanju i štrickanju prednjeg vrta.

No, život što ga je provela kao najstarija od Doyleove djece naučio je Annu da hotel neće biti prava stvar. Sve one omalovažavajuće primjedbe koje je u prošlosti čula na račun hotela, destruktivne i kritičke primjedbe na račun neke obitelji koja se nije htjela zamarati proslavom u vlastitom domu ili o one druge koja bi vas vrlo rado pozvala u običan hotel, na bezlično mjesto, ali vas ne bi pustila preko svojega kućnog praga, ne, hvala vam lijepo na tome.

Morat će to biti kod kuće, na pozivnici će srebrnim slovima pisati da se gost poziva u Salthill, Rosemary Drive 26, u Pinneru. Salthill je bilo morsko kupalište na zapadu Irske kamo su mama i Maureen Barry odlazile dok su bile mlade, baš je bilo zgodno, govorile su. Tata nikad nije bio ondje, govorio je da je, dok se on kao dječak u Irskoj nastojao probiti u životu, bilo malo vremena za duge obiteljske praznike.

S mukom, Anna načini popis: ovoliko će velik biti ako ne uzme u obzir irska družina, a ovoliko ako je uračuna. Mogao bi biti ovolik ako se odluče za objed za stolom, a ovolik ako se posluži švedski stol. Ovolik ako odaberu samo pića i zakusku, a ovolik ako se odluče za pravi objed.

A tko će sve to platiti?

Često troškove snose djeca, to je znala.

No, Helen je preuzela zavjet siromaštva i nema ničega. Brendan, čak i ako dođe, što baš i nije bilo vjerojatno, radi za nadnicu poljoprivrednog radnika. A Anna ima vrlo malo novca koji bi mogla potrošiti na takvu svetkovinu.

Općenito je imala vrlo malo novaca. Zahvaljujući ustrajnoj štednji, preskakanju ručka i nekolicini mudrih kupovina u Oxfamu, uštedjela je 132 funte. To je bilo uloženo u stambenu štedionicu s nadom da će se pretvoriti u iznos od 200, a onda, kada i Joe bude imao 200 funti, njih će dvoje zajedno otići u Grčku. Joe je za sada imao 11 funti pa je u pogledu štednje stajao dulji put. No, bio je siguran da će uskoro dobiti ulogu. Agent mu je kazao da je sada mnogo stvari u pripremi. Svaki bi dan mogao početi raditi.

Anna se nadala da hoće, zbilja se i ozbiljno tome nadala.

Dobije li nešto dobro, nešto što će biti priznanje njegovoj vrijednosti, nešto stalno, onda će i sve drugo doći na mjesto. Ne samo ljetovanje u Grčkoj, nego i sve drugo. Moći će srediti prihod za sinove, dati Janeti dovoljno da se može osjećati neovisnom, moći će pokrenuti postupak za razvod. Tada će se i Anna moći upustiti u to da ostavi *Knjige za svakoga* i prijeđe u veću trgovinu, u nekoj će velikoj knjižari lako dobiti bolje mjesto, ima diplomu, a i iskustva u prodaji. Svi će je voljeti.

Vrijeme joj je tako prošlo u razmišljanju i uskoro se začu ključ u bravi pa i ostali stadoše dolaziti. Vrata se ubrzo otvoriše za posjetitelje. S planiranjem je gotovo, bar za sada.

U doba ručka Anna donese odluku: te će iste večeri poći u Pinner i bez okolišanja pitati roditelje na koji način žele proslaviti taj dan. To joj se činilo manje slavljeničkim nego da im kaže kako je sve pod kontrolom, ali pokušati da to sama napravi, zbilja bi bilo besmisleno, a svejedno bi mogla nešto krivo napraviti. Bez okolišanja će ih pitati.

Nazva ih i reče im da dolazi. Mama je bila sva sretna.

»Divno, Anna, stoljećima te nismo vidjeli, baš sam govorila tatici: nadam se da je Anna dobro, da ništa nije loše s njom.«

Ana stisnu zube.

»Zašto nešto ne bi bilo u redu?«

»Pa, dugo te nismo vidjeli, a i ne znamo čime se baviš.«

»Mama, prošlo je tek osam dana. Bila sam kod vas prošli vikend.«

»Da, ali ne znamo što se s tobom događa...«

»Zovem vas skoro svaki dan, znate što se sa mnom događa i što radim, budim se u Sheperd's Bushu pa metroom dolazim ovamo, a onda opet idem kući. Eto čime se bavim, mama, baš kao i mali milijun ljudi u Londonu.« Glas joj postade oštrije od bijesa zbog majčina ponašanja.

Odgovor je iznenadi svojom blagošću. »Zašto vičeš na mene, Anna, dijete drago? Samo sam rekla da sam presretna što ćeš večeras doći, a tata će biti izvan sebe od sreće. Da napravim koju šniclu s gljivama? Tako da proslavimo tvoj dolazak. Da, idem odmah popodne do mesara i kupit ću meso za šnicle... Pa to je jednostavno sjajno, to da se kaniš vratiti. Jedva čekam da kažem tati. Odmah ću ga nazvati na posao i javiti mu.«

»Nemoj... mama, samo... ovaj... mislim...«

»Jasno da ću mu reći da ga razveselim, tako da ima što iščekivati.«

Završivši razgovor, Anna osta nepomično stajati, s rukom na slušalici, razmišljajući o onoj jednoj jedinoj prilici kada je Joea dovela na ručak u Salthill, u Rosemary Driveu 26. Bila ga je pozvala kao »prijatelja« i cijelo je putovanje provela tjerajući ga da obeća kako neće ni zucnuti o tome da (a) živi s njom i da je (b) oženjen drugom ženom.

»Što je opasnije, na što moram više paziti da mi ne izmakne?«, zapitao je Joe široko se smijući.

»Oboje je jednako opasno«, rekla je s takvom ozbiljnošću da se Joe nagnuo prema njoj i poljubio je u nos, i to usred vlaka i pred svima.

Kao posjet, sve je prošlo u redu, mislila je Anna. Mama i tata uljudno su se raspitivali o Joeovoj glumačkoj karijeri i o tome poznaje li slavne glumce i glumice.

U kuhinji ju je mama upitala je li joj to možda dečko?

Samo prijatelj, ustrajala je Anna.

Putem kući zapitala je Joea kako mu se njih dvoje čine.

»Vrlo su zgodni, ali jako napeti«, rekao je on.

Napeti? Mama i tata napeti? Nikada nije to o njima mislila. No, na neki način to je bilo točno.

A Joe nije ni znao kakvi su oni kada među njima nema nikoga izvana. Pa mama pita zašto Helen nije bilo u samostanu kada su joj u dva navrata telefonirali tokom tjedna. Tata korača naokolo po vrtu i štapom kida cvjetne glavice govoreći kako su nemir i besposlica naveli njihova dečka da završi na poslu seoske lude što gricka slamke na malom imanju, teško je shvatiti zašto se morao vratiti baš u ono jedno jedino selo u Irskoj u kojem svi znaju za njih i živjeti s jedinim

čovjekom u Irskoj koji sto posto sigurno pruža najgori dojam o Doyleovima i njihovim poslovima, kod njegova brata, Brendanova strica Vincenta. Samo zato da bi naslijedio to bijedno imanje.

Joe nije vidio ništa od svega toga, a ipak su mu se njezini roditelji činili napetima.

Ona se nadovezala. Zašto? Po čemu se to vidi?

No, Joe se nije dao navući.

»To je jednostavno tako«, rekao je, smješkajući se ne bi li svojim riječima oduzeo svaku oštrinu. »Neki ljudi jednostavno žive životom u kojem se ovo može, a ovo ne može reći i u kojem se razmišlja o tome što se može, a što ne može reći. Način ponašanja u kojem je sve pretvaranje, gluma... E, pa sad, mene nije briga ako netko želi tako živjeti. Meni se to ne dopada, ali ljudi postavljaju svu silu pravila i po njima žive...«

»Nismo mi takvi!«

Ovo ju je zapeklo.

»Ne kritiziram ja tebe, ljubavi. Samo ti govorim ono što vidim... Vidim harekrišnijevece obrijane glave kako plešu i mašu zvoncima, vidim tebe i tvoju obitelj kako izvodite pojedine stvari isto onako kao i oni. Ne dopuštam harekrišnijevcima da mi se popnu na glavu, pa neću to dopustiti ni tvojim starcima. OK?« Pobjednički joj se osmjehnuo.

Ona mu je uzvratila osmijeh s osjećajem pustoši i praznine negdje duboko u sebi i odlučila da više nikad neće spominjati svoj dom.

Dan se primaknuo kraju. Jedan od simpatičnijih trgovačkih putnika našao se ondje prilikom zatvaranja dućana. Pozvao ju je da pođe s njim nešto popiti.

»Moram do tmurnog i pretmurnog Pinnera«, reče Anna. »Bolje da odmah krenem.«

»Idem autom u tom smjeru, zašto ne bismo usput nešto popili?«, reče on.

»Nitko ne ide autom prema Pinneru«, nasmija se ona.

»Oh, a kako znaš da tamo nemam ljubavnicu ili se nadam da ću je usput steći?«, šalio se on.

»O takvim se stvarima ne raspravlja u Rosemary Driveu«, reče Anna tobože dižući nos.

»Hajde, ulazi, auto mi je parkiran na dvostrukoj žutoj crti«, smijao se on.

Zvao se Ken Green, masu je puta s njim razgovarala u knjižari. Oboje su počeli raditi istog dana, to im je bila zajednička veza.

Ken je kanio iz sadašnjega prijeći u drugo, veće poduzeće, a isto tako i ona: nijedno od njih to nije učinilo.

»Misliš li da smo jednostavno kukavice?«, zapita ga ona dok se borio s poslijepodnevnom prometnom gužvom.

»Ne. Uvijek ima neki razlog. Što tebe zadržava? Ona moralna škvadra u Rosemary Driveu?«

»Otkud znaš da su moralni?«, reče ona iznenađeno.

»Pa maločas si mi rekla da se u tvojoj kući o ljubavnicama ne govori«, reče Ken.

»Itekako točno, bili bi jako razočarani kad bi znali da sam i ja nečija ljubavnica«, reče Anna.

»I ja«, Ken se činio ozbiljnim.

»Oh, daj ne izvodi«, nasmija mu se ona. »Uvijek je lako dijeliti komplimente nekome za koga znaš da nije slobodan, puno je sigurnije. Kad bih ti rekla da sam slobodna i neobuzdana, zbrisao bi na sto milja od mene, umjesto da me zoveš na piće.«

»Potpuno krivo. Namjerno sam tvoju knjižaru ostavio kao posljednju, a mislio sam cijeli dan kako će te biti lijepo vidjeti. Nemoj me optuživati zbog malodušnosti.«

Ona ga drugarski potapša po koljenu.

»Neću, krivo sam te procijenila.«

Anna duboko uzdahnu. S Kenom je bilo lako razgovarati, nije morala paziti na ono što govori. Kao što će morati kad stigne u Salthill u Rosemary Driveu. Kao što će morati kada se poslije toga vrati Joeu.

»Je li to bio uzdah od užitka?«, zapita on.

Joeu ili mami i tati odgovorila bi potvrdno.

»Od umora. Već sam umorna od svih tih laži,« reče ona. »Jako umorna.«

»Pa ti si već velika curica, ne moraš nikome pričati laži o svom životu i o tome što s njim radiš.«

Anna zlovoljno zakima glavom. »Moram, zbilja moram.«

»Možda samo misliš da moraš.«

»Ne, baš moram. Kao ono s telefonom. Rekla sam svojim da mi je telefon pokvaren, tako da me ne zovu. A sve to zato što je na sekretarici snimljena poruka; 'Dobili ste broj Joea Ashea'. Njemu to treba, shvaćaš, jer kao glumac uvijek mora biti dostupan.«

»Jasno«, reče Ken.

»A ja, naravno, nisam htjela da mama nazove i čuje muški glas. Ili da me tata pita što taj čovjek radi u mom stanu.«

»Točno, mogao bi te to pitati, kao i to zašto taj čovjek nema vlastitu sekretaricu i vlastiti broj«, oštro reče Ken.

»I zato moram paziti da ne spominjem ništa u vezi s plaćanjem telefonskog računa, moram stalno misliti na to da se podrazumijeva da ja *nemam* telefon. A to je samo jedna od milijun laži.«

»Pa, bar je s druge strane sve u redu, hoću reći, tom svom glumcu ne moraš lagati?«, činilo se da je Kenu stalo do toga.

»Lagati? Ne, ni slučajno, pa o čemu bih mu i lagala?«

»Ne znam, pričala si o svim lažima koje moraš na sve strane govoriti. Mislio sam, možda je on neki ljubomorni mačo tip, pa mu ne bi smjela reći da si sa mnom otišla nešto popiti. To jest, ako uopće uspijemo negdje nešto popiti.«

Ken je potišteno zurio u dugi niz vozila pred njima.

»Oh, ne, ne shvaćaš, Joeu bi bilo drago što sam otišla s prijateljem na piće. Samo...« Glas joj zamre. Što »samo«? Samo beskrajna, potpuno beskrajna potreba za pretvaranjem. Pretvaranjem da joj je zabavno u onom neobičnom klubu u koji zalaze. Pretvaranjem da razumije Joeov neobavezan odnos prema majci, prema ženi, prema djeci. Pretvaranjem da joj se dopadaju petparačka kazališta u kojima on igra male uloge. Pretvaranjem da svaki put uživa u vođenju ljubavi. Pretvaranjem da joj nije stalo do ovog teškog obiteljskog problema koji stoji pred njom.

»Ne lažem ja Joeu«, reče ona kao da govori sama sa sobom. »Samo malčice glumim.«

U autu je vladala tišina.

»Pa, on valjda *i jest* glumac«, reče Ken pokušavajući malo oživiti razgovor.

Nije u tome stvar. Taj glumac uopće ne glumi, nikad se i ne trudi drugome ugoditi. Teret

cijele glume pada na glumčevu djevojku. Čudno, nikada prije nije o tome razmišljala na taj način.

Sjedili su i opušteno razgovarali kada napokon naidoše na pab.

»Hoćeš li nazvati svoje i reći im da ćeš zakasniti?«, predloži Ken.

Ona se zagleda u njega, iznenađena zbog tolike obzirnosti.

»Čuj, kad su već kupili taj odrezak i sve to...«, reče on.

Mama je bila ganuta.

»Zbilja je lijepo, draga, što si se javila. Tata se već počeo brinuti. Čak je rekao da će otići pred tebe na kolodvor.«

»Ne treba, imam prijevoz.«

»Jesi li s Joeom? S Joeom Asheom, onim glumcem?«

»Ne, ne, mama, sa mnom je Ken Green, prijatelj s posla.«

»Čini mi se da nemam dovoljno odrezaka...«

»Ne dolazi na večeru, samo će me dovesti do vas.«

»Pozovi ga u kuću. Drago nam je kad možemo upoznati tvoje prijatelje. Tata i ja bismo voljeli kad bi češće dovođila prijatelje sa sobom. Svi ste tako godinama radili.«

Glas joj je zvučao sjetno, kao da se zagledala u zid sa slikama pa iz toga ne izvlači pravi užitek.

»Onda ću ga nakratko pozvati unutra«, reče Anna. »Hoćeš li ti to moći podnijeti?«, zapita Kena.

»Dapače. Mogu ti poslužiti kao dimna zavjesa.«

»Sto to zaboga znači?«

»Ne čitaš časopise s tračevima? To je osoba koja odvlači pažnju od tvoje prave ljubavi. Ako upoznaju korektnog frajera kao što sam ja, neće nanjušiti zlog i putenog glumca i ljubavnika čija je telefonska sekretarica prikopčana na tvoj telefon.«

»Oh, zašuti«, nasmija se ona. Bio je to opušten smijeh, bez ikakve prisile.

Naručiše još jedno piće. Anna stade pričati Kenu o godišnjici. Ukratko mu objasni da joj je sestra opatica, da je brat zbrisao od kuće i otišao raditi na imanje starijega očeva brata Vincenta, u trošni kućerak na zapadnoj obali Irske. Osjećajući se već malo vedrije i lagodnije, objasni mu da upravo zbog toga i odlazi na večeru roditeljima. Po prvi put nakon dugo vremena kani izaći s istinom na srijedu, pitati ih što žele, predočiti im ograničenja. Reći im u čemu je problem.

»Nemoj previše naglašavati ograničenja i probleme, ako su takvi kakvi kažeš da jesu, više se zadrži na samoj proslavi«, savjetova joj on.

»Jesu li tvoji roditelji već proslavili srebrni pir?«

»Prije dvije godine«, reče Ken.

»Je li bilo dobro?«, zapita ona.

»Baš i ne.«

»Oh.«

»Kada te budem bolje poznavao, ispričat ću ti sve o tome«, reče on.

»Mislila sam da se već dobro poznajemo.«

Anna je bila razočarana.

»Ne, potrebno mi je više od jednog pića da cijeli svoj život počnem pričati u detalje.«

Anna se osjeti nerazumno razočaranom, jer je Kenu bila ispričala sve o Joeu Asheu i o tome kako ga kod kuće mora tajiti.

»Mislim da previše pričam«, skrušeno reče.

»Ne, ti si samo simpatičnija osoba. Ja sam nekako više zakopčan«, reče Ken. »Hajde, popij to pa ćemo krenuti prema tim Rudnicima soli.«¹

»Prema čemu?«

»Pa jel nisi rekla da ti se kuća tako zove?«

Anna se nasmija i udari ga torbicom. Zahvaljujući njemu, opet se normalno osjećala. Onako kako se osjećala nekada davno, kada je bilo sjajno pripadati obitelji Doyle, a ne probijati se kroz minsko polje, na što je ovih dana nalikovao njezin život.

Mama ih je čekala na pragu.

»Izašla sam za svaki slučaj, ako budete imali poteškoća s parkiranjem«, objasni.

»Hvala vam, ali sve je uglavnom čisto... imali smo sreće«, nehajno reče Ken.

»Ne znamo puno o vama, tako da je ovo ugodno iznenađenje.«

Mami su oči blistale, previše blistale.

»Da, i za mene je ovo iznenađenje. Ne poznajem Annu baš jako dobro, samo povremeno porazgovaramo kad navratim u onu njezinu knjižaru. Pozvao sam je večeras da nešto popijemo pa kako je to bila večer kad ona ide u Pinner, učinilo mi se to zgodnom prilikom za vožnju i razgovor.«

Ken Green bio je trgovački putnik, sjeti se Anna. Kruh svagdašnji zarađivao je prodajući knjige, iskamčujući narudžbe za više knjiga no što su ih knjižari htjeli naručiti, tjerajući ih da pojedine knjige stavljaju u izlog, potičući ih na narudžbu velikih poklon-paketa. Naravno da će isto tako uspješno prodavati i samog sebe.

I tati se svidio.

Kenu je polazilo za rukom da postavlja prava, a ne pogrešna pitanja. Nehajno je upitao gospodina Doylea kakvim se poslom bavi. Tati se na licu pojavio uobičajen izraz, tvrdoglav kao u mazge. Glas mu je poprimio poznati visoki ton kakvim je govorio o poslu i racionalizaciji poslovanja. Ljudima bi većinom postalo neugodno i pokazivali bi nekakvo suosjećanje, pomiješano s nastojanjem da oraspolože Desmonda Doylea kada bi započeo svoju tužbalicu o poduzeću kojemu je cijelo vrijeme dobro išlo, sve dok se u njemu zbog racionalizacije poslovanja nije ugasila zatvorena sva sila savršeno pouzdanih, sigurnih radnih mjesta. Njegovo se radno mjesto promijenilo, rekao je Desmond Doyle Kenu Greenu. U potpunosti promijenilo. Ovih dana tom se strukom ne bavi više ista vrsta ljudi.

Anna osjeti umor. Tatina verzija uvijek je bila ista. Istina je bila da je tata dobio nogu zbog nečega što je mama zvala »sukobom ličnosti«. No, to je bila tajna za koju nitko nije smio znati. U školi se to nikad nije smjelo ni spomenuti. Njezino prvo ozbiljno navikavanje na tajnovitost mora da potječe iz tog vremena, shvati Anna. Možda je upravo tada cijela ta tajnovitost zapravo i počela. Naime, godinu dana poslije toga tata se opet zaposlio u istom poduzeću. Ni to se nikad

¹ Salthill znači »slano brdo«, a Saltmines »radnici soli« nap. prev.

nije objašnjavalo.

Ken Green nije mrmljao u znak slaganja u vezi sa svijetom općenito i s načinom poslovanja pojedinačno.

»Kako ste uspjeli preživjeti racionalizaciju poslovanja? Jeste li bili na nekom ključnom radnom mjestu?«

Anni ruka poletje do usta. U ovoj kući do sada još nitko nije bio tako izravan. Annina je majka uznemireno prelazila pogledom s jednoga lica na drugo. Nastade kratka stanka.

»Zapravo, uopće je nisam preživio«, reče Desmond Doyle. »Godinu dana bio sam bez posla. Ipak, primili su me natrag kad je došlo do sveopće kadrovske promjene, kad su se neke osobne razmirice izgladile.«

Anni ruka ostade na ustima. Ovo je bilo prvi put da tata *uopće* priznaje kako je godinu dana bio nezaposlen. Gotovo ju je bilo strah provjeriti kako je mama to primila.

Ken je kimao u znak slaganja.

»To se često događa, otprilike kao da stavite sve šahovske figure u papirnatu vrećicu pa nekoliko od njih opet istresete na ploču. Pa ipak, figure ne padnu uvijek opet na pravo mjesto.«

Ohrabrujući se smješkao.

Anna se zagleda u Kena Greena kao da ga nikada do tada nije vidjela. Što on to radi, sjedi u ovoj sobi i ispituje tatu o zabranjenim temama? Postoji li i najsitnija mogućnost da mama i tata pomisle kako je s njim raspravljala o njihovim privatnim stvarima?

Na svu sreću, tata ništa od toga nije loše primio: sav se unio u to da Kenu objasni kako su ljudi zbilja bili premješteni na pogrešne poslove. On sam trebao je biti voditelj operativnih poslova, a zapravo je prebačen na posebne projekte. Posebni projekti znače ni manje ni više nego ono što netko želi da znače. To nije pravi posao.

»Svejedno, u takvom poslu vama je prepušteno da ga pretvorite u ono što želite, u tome je stvar s tim poslovima koji nisu pravi. Takav je moj posao, a takav je i Annin, pa ih nas dvoje pokušavamo, svako na svoj način, u nešto pretvoriti.«

»Moj je posao *pravi* posao!«, uzviknu Anna.

»Pa teško da se može tako nazvati, jel'da? Nema pravog plafona, nema pravog rangiranja ili načina da dobiješ priznanje za ono što radiš. Ti ga sama pretvaraš u pravi posao zato što te zanima izdavaštvo, čitaš kataloge, shvaćaš zašto se knjige objavljuju i tko ih kupuje. A mogla bi isto tako stajati i uređivati nokte kao ona tvoja kolegica s ljubičastom kosom.«

Annina majka uzrujano zahihota.

»Jasno ništa ti ne fali kad si mlad, Ken, ima izgleda da nešto napraviš nešto sa svojim poslom, ali ne i kad ostariš...«

»Znači, vama onda ništa nije falilo«, Ken će spokojno.

»Ma, daj, nemoj mi sad još i laskati...«

»Ne laskam vam.« Na Kenovu se licu vidjelo da ništa nije dalje od njegovih namjera. »Ali ne može vam biti više od četrdeset šest, možda četrdeset i sedam?«

Anna se ljutila na vlastitu glupost zbog koje je ovog neotesanca uopće pozvala ovamo.

»Točno, za sjedeći rođendan navršit ću četrdeset sedmu«, govorio je tata.

»Pa, to nije puno. Ne tako *puno* kao pedeset osam ili šezdeset i dvije.«

»Deirdre, možemo li onaj odrezak rastegnuti na četiri porcije? Ugodno mi je s ovim

momkom, mora ostati na večeri.«

Anni se zažari lice. Ako prihvati, nikad mu to neće oprostiti.

»Ne, hvala vam, gospodine Doyle, ne, ozbiljno, gospođo Doyle. Siguran sam da bi mi bilo krasno, ali ne večeras. Hvala vam još jednom. Samo da ovo popijem pa ću vas ostaviti da na miru provedete večer.«

»Ali to ne bi bio nikakav problem, a nama bi bilo drago da...«

»Ne večeras, znam da Anna želi o nečemu razgovarati s vama.«

»Pa, sigurna sam da ako je to nešto u vezi s...«, Annina majka usplahireno premjesti pogled s kćeri na ovoga naočitog mladića tamne kose i tamnosmeđih očiju. Ne sprema valjda Anna nekakvu najavu u vezi s njim. Može li se to na njezinu licu pročitati nekakva poruka...?

Ken je izbavi iz nevolje.

»Ne, to nema nikakve veze sa mnom. To je obiteljska stvar, Anna hoće s vama razgovarati o vašem srebrnom piru i o tome kako ćete proslaviti tu godišnjicu.«

Desmond Doyle bio je razočaran što ih Ken bespogovorno ostavlja.

»Oh, to je tek za nekoliko mjeseci«, reče.

»Svejedno, kad god to bilo, glavno je da to raspravite i napravite ono što oboje želite, a znam da je Anna došla ovamo zato da s vama o tome razgovara pa vas ostavljam da se time pozabavite.«

Ken krenu, svi se porukovaše, a on drugom rukom kratko stisnu Anninu nadlakticu.

Njih ga je troje promatralo kako autom izlazi na ulicu, a on u znak pozdrava lagano dotaknu trubu.

Troje je Doyleovih stajalo gotovo bez riječi na pragu kuće Salthill na broju 26 u Rosemary Driveu.

Anna se okrenu prema roditeljima.

»Samo sam mu neobavezno spomenula da se spremamo nešto isplanirati. Ne znam zašto je oko toga napravio takvu halabuku.«

Činilo joj se da je nijedno od njih dvoje ne sluša.

»Nisam samo zbog toga došla. Došla sam vas vidjeti.«

Još uvijek muk.

»I znam da mi nećete vjerovati, ali rekla sam mu to samo zato... pa, zato što sam morala nešto reći.«

»Vrlo ugodan mladić«, reče Desmond Doyle.

»I zgodan. Lijepo se oblači«, dodade Deirdre Doyle.

Val ogorčenosti preplavi Annu. Već ga pristrano uspoređuju s Joeom Asheom, Joeom koga ona dušom i srcem ljubi.

»Da«, reče muklo.

»Nisi nam dosad puno pričala o njemu«, reče njezina majka.

»Da, mama, tako si i njemu rekla dvije sekunde nakon što ste se upoznali.«

»Ne budi bezobrazna prema mami«, automatski će Desmond Doyle.

»Meni su već dvadeset tri godine, za ime Kristovo, nisam bezobrazno derište«, bijesno vrisnu

Anna.

»Ne shvaćam zašto se toliko uzbuđuješ«, reče majka. »Spremili smo ti krasnu večeru, postavili ti sasvim pristojno pitanje, spomenuli kako ti je prijatelj simpatičan, a ti bi nam odmah otkinula glavu.«

»Žao mi je.«

Bila je to stara Anna.

»Pa, svakako, umorna si nakon dugog dana. Možda nije dobro da piješ nakon sve ove vožnje.«

Anna nemoćno stisnu šake.

Vratiše se u kuću pa zastadoše, svo troje se nelagodno osjećajući, u dnevnom boravku. I to upravo ispred zida s obiteljskim fotografijama.

»Što ćemo sada, što mislite, da idemo jesti?«

Majka je bespomoćno pogledavala sad jedno, sad drugo.

»Mama je posebno otišla u dućan kad je čula da večeras dolaziš«, reče otac.

U jednom suludom trenutku Anna zažali što je Ken otišao, što nije ovdje da se probije kroz ovu smušenu masu razgovora, ovaj način govora što se stalno vrti u krug i nikamo ne vodi: samo se uspinje i pada, izazivajući osjećaj krivnje, stvarajući napetost, a onda se naposljetku prigušuje. da je Ken još ovdje, možda bi rekao: »Dajte da ostavimo jelo na miru još pola sata i dogovorimo se o tome što biste vas dvoje zaista voljeli napraviti za godišnjicu braka.« Da, upravo bi to bile njegove riječi. Maločas nije ništa rekao o tome što bi trebalo napraviti ili što se može očekivati ili pak koji je pravi način da se toga prihvate. Na odlasku je rekao samo da Anna s roditeljima želi razgovarati o tome što bi im se oboma najviše dopadalo da se pripremi za taj dan.

Dopadalo. To je uvijek bilo prijelomno otkriće u ovoj obitelji.

Impulzivno, ona se posluži točno istim riječima koje je mislila da bi upotrijebio i Ken Green.

Preneraženi, njih dvoje sjedoše i s očekivanjem se zagledaše u nju.

»To je vaš dan, ne naš. Što bi se *vama* najviše dopadalo?«

»Pa, zbilja...«, započe majka ne snalazeći se. »Čuj, ne ovisi to o nama.«

»Ako vi svi to želite obilježiti, nama će to, dakako, pričiniti veliko zadovoljstvo...«, reče otac.

Ana ih oboje pogleda u nevjerici. Zar zbilja misle da to ne ovisi o njima? Ne žive valjda u zemlji čudesa misleći da je život pitanje koje rješavaju sva njihova djeca odlučujući da će zajedno obilježiti neku prigodu? Zar nisu shvatili da je u ovoj obitelji sve gluma... i da glumci jedan po jedan napuštaju pozornicu Helen je otišla u samostan, Brendan na udaljeno imanje puno kamenja na zapadu Irske. Samo im je Anna, zato što živi na dvije stanice vlakom od njih, donekle pri ruci.

Preplavi je val silnog očaja beznađa. Znala je da ne smije izgubiti živce, da će cijeli posjet biti uzaludan ako se završi svađom. Već je čulajoea kako je obzirno pita zašto pobogu uopće na sebe preuzima tako duga i zamorna putovanja kada sve ionako uvijek završi time da svi zbog toga budu napeti i nesretni.

Joe je sebi izvrsno sredio život.

Osjeti bol, fizičku bol od želje da bude pokraj njega, da sjedi na podu uz njegov stolac dok je on gladi po kosi.

Nikad nije znala da je moguće tako silno nekoga voljeti, a promatrajući zbunjenog muškarca

i ženu što su poslušno sjedili na trosjedu sučelice njoj, zapita se jesu li njih dvoje ikada doživjeli i najsićušniji djelić takve ljubavi. Nikada o roditeljima ne možete razmišljati kao o osobama koje izražavaju ljubav, nezamislivo je nepristojno razmišljati o njima kako vode ljubav i vole se kao što to rade stvarni ljudi... kao što to rade ona i Joe. No, Anna je znala da se u vezi s roditeljima svatko tako osjeća.

»Slušajte«, reče im, »moram telefonirati. Molim vas da malo ne mislite na večeru, nego da porazgovarate o tome što bi vam se zbilja dopadalo, a onda ću se ja pozabaviti organizacijom. Može?«

Oči su joj sumnjivo blistale, možda joj ono piće nije trebalo.

Anna ode do telefona. Pronaći će izliku za razgovor s Joeom, ništa ozbiljno, već će joj to što čuje njegov glas pomoći da se opet osjeti dobro. Reći će mu da će biti kod kuće ranije nego što je mislila, pa da donese nešto iz kineskog restorana ili pizzu ili jednostavno veliku kutiju sladoleda? Neće mu reći, ni sada ni ikada, koliko joj se stari dom učinio sumornim i depresivnim, koliko se zbog roditelja osjetila tužnom i jadnom, koliko je bila isfrustrirana i bijesna. Joea Ashea ništa od toga ne zanima.

Utipka vlastiti broj.

S druge se strane smjesta podiže slušalica, mora da je Joe u spavaćoj sobi. No, bio je to glas neke djevojke.

Anna odmaknu slušalicu od uha kako to često rade ljudi u filmovima pokazujući zbunjenost i nevjericu. Bila je svjesna da to čini.

»Halo?«, reče ona cura ponovno.

»Koji sam broj dobila?«, zapita Anna.

»Samo čas, telefon je na podu, ne vidim što piše. Pričekajte malo.«

Cura je zvučala dobrodušno. I mlado.

Anna ostade skamenjena. U njezinu stanu u Sheperd's Bushu telefon se doista nalazio na podu. Da biste se javili, trebalo se napola izvući iz kreveta.

Nije joj se više dalo natezati s onom curom, točno je znala broj.

»Je li Joe tamo?«, zapita. »Joe Ashe?«

»Ne, otišao je po cigarete, vratit će se za par minuta.«

Zašto nije uključio sekretaricu, pitala se Anna, *zašto* nije automatski okrenuo gumb, kao što uvijek radi kada odlazi iz stana? U slučaju da njegov agent nazove. Za slučaj da stigne poziv koji će mu donijeti priznanje. Sada je umjesto toga stigao poziv koji donosi otkriće.

Nasloni se na zid kuće u kojoj je odrasla. Bilo joj je potrebno nešto u čemu će naći oslonac.

Onoj se curi nije milila tišina.

»Jeste li još uvijek tamo? Hoćete li ga nazvati kasnije ili da on vas nazove ili što?«

»Hmmm... ne znam ni sama.«

Anna je nastojala dobiti na vremenu.

Ako sada zaklopi telefon, Joe nikada neće znati da ga je razotkrila. Sve će biti isto kao i prije, ništa se neće promijeniti. Recimo da ostavi krivi broj ili kaže da nije važno ili da će nazvati kasnije, ona će cura slegnuti ramenima, spustiti slušalicu pa čak možda Joeu neće ni reći da je netko zvao i prekinuo razgovor. Anna nikada neće ništa pitati, neće remetiti ono što postoji između njih dvoje.

No, što to postoji? Muškarac koji će dovesti bilo koju curu u njezin krevet, u *njezin* krevet, i to čim ona izađe iz kuće. Zašto bi se trebalo truditi da to sačuva? Zato što ga voli i pa ako to ne sačuva, nastupit će golema tišina puna jecaja, a Joe će joj toliko nedostajati da će zbog toga poželjeti umrijeti.

A recimo da kaže kako će pričekati na telefonu, a onda se suoči s njim? Hoće li pokazati da se kaje? Ili će objasniti da je to kolegica iz kazališta i da upravo zajedno prolaze tekst?

Ili će joj reći da je među njima gotovo? A onda će nastupiti praznina i bol.

Cura nipošto nije htjela prekinuti razgovor, jer je u pitanju mogao biti posao za Joea.

»Samo čas, ako može, zapisat ću kako se zovete, neću dugo, samo da ustanem, ionako bih trebala ustati... Da vidimo, tu je pokraj prozora nekakav писаći stol, ne, to je toaletni stolić... ali, našla sam nekakvu olovku za obrve ili nešto slično. Onda, koje ime da zapišem?«

Anna je u grlu osjećala gorčinu žuči. U njezinu krevetu, ležeći pod krasnim skupim prekrivačem što ga je bila kupila za Božić, nalazi se gola djevojka koja se sprema odnijeti telefon preko sobe, sve do jednostavnoga stolića na kojem stoji Annina šminka.

»Je li telefonska žica dovoljno duga?«, začu Anna samu sebe gdje pita.

Cura se nasmija.

»O, da, dovoljno.«

»Dobro. Onda, spustite telefon načas u naslonjač, ružičasti naslonjač, potražite gore na kaminu, taaako, i naći ćete blok sa spiralom na koji je vrpcom pričvršćena olovka.«

»Hej?«

Cura se iznenadila, ali ne i uznemirila.

Anna nastavi:

»Taaako, vratite olovku za oči gdje ste je našli, to je ionako kol, neće dobro pisati. A sada zapišite ovo za Joea: 'Zvala je Anna. Anna Doyle. Ništa nije poručila.'«

»Zbilja se ne može on vama javiti?«

Natruha tjeskobe uvukla se u glas još jedne žene koja će tjedne, mjesece, a možda i godine svojeg života provesti u nastojanju da ugodni Joeu Asheu i govori prave stvari, iz straha da ga ne izgubi.

»Ne, ne, sad sam kod roditelja. Zapravo, prenoćit ću ovdje. Možete li mu to poručiti?«

»On zna gdje vas može naći?«

»Zna, ali nema potrebe da me zove, već ću mu se ja javiti.«

Spustivši slušalicu, zastade pridržavajući se za stol. Prisjeti se kako je uvijek govorila roditeljima da je hodnik najgore mjesto za telefon. Hladno je, svi onuda prolaze i nije udobno. Sada ih je blagoslivljala što se nisu obazirali na njezine riječi.

Nekoliko je trenutaka tako stajala, ali nije uspijevala sabrati misli: jurile su joj po glavi i skakutale poput miševa. Naposljetku, kad joj se učinilo da joj se vratila bar moć govora, pođe natrag u sobu gdje je bila ostavila mamu i tatu. Ono dvoje što nikad nisu upoznali ljubav kakvu je upoznala ona, a niti takvu povrijeđenost. Reče im da bi, ako njima to ne smeta, rado preko noći ostala kod njih pa će tako na raspolaganju imati svu silu vremena za dogovor o planovima.

»Ne moraš ni pitati možeš li prenoćiti ovdje. Ovo je tvoja kuća,« reče majka, zadovoljno se vrteći uokolo. »Stavit ću ti za svaki slučaj u krevet termofor s vrućom vodom, sve vam sobe ovdje stoje na raspolaganju, samo što nitko od vas nikako da dođe i tu prespava.«

»Pa, ja bih večeras baš to voljela.«

Anni se smiješak nije skidao s lica.

Bili su došli do broja gostiju koje treba pozvati kada je nazvao Joe. Anna mirno ode do telefona.

»Otišla je«, reče on.

»Zbilja?«

Glas joj je bio suzdržan.

»Da. To je bilo bez veze.«

»Da, bez veze.«

»Nema nikakve potrebe da ostaješ kod svojih, radiš velike scene i razmišljaš o suočavanju uživo.«

»Oh, ne, nije mi ni na kraj pameti.«

To ga je smelo.

»Pa što ćeš onda?«, zapita.

»Ostat ću ovdje, baš kao što sam i rekla tvojoj prijateljici.«

»Ne valjda zauvijek?«

»Jasno da ne, samo noćas.«

»Znači, sutra navečer poslije posla... dolaziš kući?«

»Da, dolazim, a ti odlaziš.«

»Anna, nemoj dramatisirati.«

»Ništa ne dramatisiram, hladna sam k'o špricer. Noćas možeš ostati tamo, ne, za Boga miloga, nema potrebe da odmah odeš. Do sutra navečer. OK?«

»Prestani s tim, Anna, volim te, ti mene voliš, ozbiljno ti kažem.«

»I ja tebi, Joe, u vezi sa sutra navečer. Najozbiljnije.«

I spusti slušalicu.

Kada je deset minuta poslije toga opet nazvao, sama mu se javi na telefon.

»Molim te, ne budi dosadan, Joe. To je tvoja uobičajena riječ... dosadan. Mrziš kad ljudi rade pritisak na tebe i ispituju te o stvarima koje se njih tiču, kažeš da je to dosadno. Možda sam nešto naučila od tebe.«

»Moramo razgovarati...«

»Sutra nakon posla. To jest, nakon *mog* posla, jer ti ionako ništa ne radiš. Onda možemo nakratko porazgovarati o tome kamo ću ti slati poštu, a više nećeš imati telefonsku sekretaricu pa će ti biti bolje da umjesto toga smisliš nešto drugo.« »Ali...«

»Više se neću javljati na telefon, morat ćeš razgovarati s mojim ocem, a za njega si uvijek govorio da je simpatičan čičica koji nema ništa reći...«

I vrati se razgovoru s roditeljima. Vidje da se mama i tata pitaju što znače toliki telefonski pozivi.

»Zao mi je što nas prekidaju. Posvađala sam se s Joeom Asheom, mojim dečkom. Vrlo je nepristojno takvu svađu unositi u ovu kuću pa ako opet nazove, neću s njim više razgovarati.«

»Jeste li se ozbiljno posvađali?«, s nadom upita majka.

»Da, mama, bit će ti drago da čuješ da je to onoliko ozbiljno kao što svađe obično jesu. Vjerojatno nam je to i konačna svađa. Nego, da vidimo što će se na proslavi jesti.«

No, dok je Anna Doyle objašnjavala roditeljima sve o vrlo simpatičnoj ženi po imenu Philippa koja vodi posao opskrbe hranom, misli joj odlutaše. Misli joj se vratiše u dane kada je sve još bilo novo i uzbudljivo, a život joj je do posljednjeg zakutka bio ispunjen Joeovom prisutnošću.

Teško će biti opet ispuniti sve te djeliće.

Reče im da mogu zatražiti nekoliko oglednih menija pa tek onda odlučiti koji će odabrati. Svakome će poslati pismo u pravo vrijeme, pojedinačna pisma, osobna pisma s pozivom, što će pokazati koliko je to nešto posebno.

»A i jest nešto posebno, je li tako? Dvadeset pet godina u braku?«

Naizmjenice ih je promatrala nadajući se potvrdnom odgovoru. Udobno klaustrofobičnom obiteljskom osjećaju kojim su se Doyleovi uspješno okruživali. Na njezino iznenađenje i žalost, kao da ga večeras nije bilo. Činilo se da mama i tata baš nisu sigurnije li četvrt stoljeća braka bilo nešto dobro. Anni je to bio jedini put u životu kada joj je zatrebala potvrda da su stvari stalne, da ostatak civilizacije, čak ako se njezin vlastiti svijet i poljuljao, i dalje stoji na čvrstu tlu.

No, možda ona samo vlastitu situaciju učitava u sve to, kao oni pjesnici koji vjeruju u antropomorfizaciju, koji misle da se priroda mijenja u skladu s njihovim raspoloženjem i da je nebo turobno onda kada se *oni* osjećaju turobno.

»Napravit ćemo od toga veličanstven događaj«, reče ona ocu i majci. »Bit će to čak bolje od dana kad ste se vjenčali, jer ćemo svi biti ondje da pomognemo u proslavi.«

Nagrada su joj bila dva osmijeha i Anna shvati da će ovo barem biti plan kojim će se baviti tokom dugog dosadnog i zastrašujuće praznog ljeta što je ležalo pred njom.

2.

Brendan

Brendan Doyle priđe kalendaru da provjeri kojeg ono datuma Christy Moore pjeva u dvadeset milja udaljenom gradiću. Bit će to negdje idući tjedan pa je mislio da bi ga svakako trebao otići poslušati.

Bio je to zapisao na velikom kuhinjskom kalendaru, i to istoga dana kada je čuo najavu na radiju. Na svoje veliko iznenađenje shvati da mu je danas rođendan. Bio je pravi šok pomisliti kako je već jedanaest sati prijepodne, a on sve dosad nije shvatio da mu je danas rođendan. U starim danima nekoliko bi tjedana unaprijed znao da se njegov rođendan bliži.

»Još samo tri tjedna do Brendanovog rođendana«, cvrkutala bi majka svakome tko bi je htio slušati.

Mrzio je to kad je bio posve mlad, svu tu strku i zbrku oko rođendana. Proslave. Cure su to, jasno, obožavale, jer bi se onda oblačile u lijepe haljine. Nikada nisu pozivali nikoga izvan obitelji: Brendan nije pamtio da je ikad imao pravi tulum, s drugom djecom, uz petarde i igre, samo obitelj, keksi i voćni žele sa šlagom, sve odozgo posuto šarenim šećernim perlicama. Bili su tu darovi od svih ostalih članova obitelji, uredno zamotani, s pričvršćenim karticama, kao i rođendanske čestitke, sve poredane na ploči nad kaminom. Pa fotografija malog slavljenika, posve samog na slici, možda s papirnatim šeširom na glavi. I druga fotka s ostatkom obitelji. Te su se fotografije držale u albumu i trijumfalno iznosile pred svakog gosta koji bi navratio. Prvi Brendanov rođendan, kako je samo narastao! A ovo je Helenin rođendan, a ovo Annin. Pogledajte. A ljudi bi gledali i obasipali mamu pohvalama. Mama je pravo čudo od žene, govorili su, toliko toga radi za njih, toliko se muči.

Majka nikad nije doznala koliko je njemu sve to bilo mrsko. Koliko mu je bilo mrsko pjevanje, pogled na nju kako plješće rukama i trči po fotoaparatu dok svi pjevaju »Jer on je poseban momak«.

A on je samo priželjkivao da svi jednostavno sjednu i nastave s proslavom, umjesto svih tih kerefeka i glumatanja. Kao da su na pozornici.

I sva ta tajnovitost. Pred tetom Maureen ne spominji novi trosjed. Zašto? Zato što je bolje da ne zna da je nov. Zašto je bolje da to ne zna? Zato što nećemo da kaže kako nam je jako stalo do njega, samo to. Ali trosjed je prekrasan! Da, ali nećemo da ljudi kažu kako mi mislimo da je nešto posebno, kad te teta Maureen pita za trosjed, samo kaži: »Oh, trosjed, da, baš je dobar«, kao da ti nije stalo. Znaš *vet*.

Brendan nije znao, nikad nije shvatio. Kao da se uvijek pred nekim nešto skrivalo. Pred susjedima, pred dečkima i curama u školi, pred ostalim župljanima, pred tetom Maureen, maminom najvećom prijateljicom, pred Frankom Quigleyjem koji je bio tatin kolega na poslu i smatrao se najvećim obiteljskim prijateljem. A posebno pred ma kim u Irskoj. Nemoj to reći baki O'Hagan, ni riječi o tome pred djedom Doyleom.

Bilo je prilično jednostavno živjeti prema maminim i tatinim pravilima ako vam je bilo jasno da se o obiteljskim stvarima ne smije govoriti izvan obiteljskog kruga.

Brendanu se činilo da se vrlo malo važnih stvari govorilo i unutar tog kruga.

Pamtio je još svoj rođendan one godine kada je tata ostao bez posla. U to je doba u njihovim

životima vladala golema tajnovitost. Tata je ujutro odlazio od kuće u uobičajeno vrijeme i isto se tako vraćao, kao da se ništa nije promijenilo. Čemu to sve služi, pitao se Brendan onda, kao i sada.

Ovdje na Vincentovu imanju, malenu posjedu na brdovitom obronku gdje mu je odrastao otac, osjećao se još daljim ocu nego dok je još živio u Rosemary Driveu pretvarajući se da mu dobro ide u školi, da kani proći sve sa samim peticama i upisati se na fakultet. A cijelo je vrijeme znao da se kani vratiti ovamo, u ovu kamenu kuću gdje se ni za što nije očekivalo da bude ono što nije niti se to o bilo čemu tvrdilo.

Vincent nikada nije bio *stric* Vincent, premda je bio najstariji od očeve braće: od početka je bio samo Vincent. Visok pogrbljen muškarac, lica silno izborana i ogrubjela od vremena. Nikad nije govorio, osim kada je imao što reći. Nikada se nije ćaskalo u maloj kući na brdovitom obronku, u kući u kojoj je tata bio odrastao kao jedno od šestero djece. U to doba mora da su bili veoma siromašni. Tata nije govorio o tome ni o tim vremenima. Vincent nije govorio ni o kakvim vremenima. Iako su se televizijske antene kočile s gotovo svakoga malog imanja u okolnom kraju, Vincent Doyle nije vidio potrebe za nečim takvim. A radio koji je imao bio je malen i krčao je. Svake je večeri slušao vijesti u pola sedam, kao i izvještaj za poljoprivrednike koji se emitirao prije toga. Ponekad bi naletio na kakav dokumentarac o Ircima u Australiji ili nekakav prikaz o dolasku Napoleonove vojske u zapadnu Irsku. Brendan nikada nije shvatio na koji mu način to uspijeva pratiti. Nije kupovao dnevne novine ni bilo kakav vodič u kojem bi mogao provjeriti što je na programu. A nije bio ni dovoljno redovan slušatelj da bi čuo što će se kada emitirati.

Nije bio pustinjač, samotnjak ili ekscentrik. Uvijek je nosio odijela. Nikada se nije uspio sprijateljiti sa svijetom jakni i hlača. Kupovao je novo odijelo svake tri godine, a ono koje bi do tada nosio doživjelo bi degradaciju, tako da je odijelo koje je jednog dana još bilo dobro za odlazak na misu dan nakon kupovine prešlo u drugu ligu. Nosio ga je kad bi čuvao ovce, pa čak i kad bi ih podizao da ih stavi u prikolicu ili skine iz nje.

Brendan Doyle zavolio je ovo mjesto onoga neobičnog ljeta kada su svi bili došli ovamo u posjet. Svi su cijelim putem bili jako napeti, na brodu i u vlaku, a bilo je toliko toga na što je trebalo pripaziti. Pazi da ne pričaš o tome kako smo probdjeli cijelu noć putem do Holyheada. Pazi da ne pričaš o ljudima koji su masovno sjedili na vlastitoj prtljazi, jer će tako svi znati da smo doputovali trećim razredom. Pazi da ne pričaš o tome da smo stoljećima čekali na hladnom peronu. Ne smije biti nikakvih žalopojki, sve mora biti zabavno. Tu im je poruku mama neprestano i uvijek iznova ponavljala tokom beskrajnog putovanja. Tata mi je rekao gotovo suprotno; rekao im je da ne govore na sva usta o svojoj udobnosti koju uživaju u Londonu i ne hvale se time pred stricem Vincentom. Brendan još pamti izravno pitanje koje je postavio; osjećao je laganu mučninu prije nego što će ga postaviti, kao da zna da to nije nešto što treba reći.

»Onda... kakvi smo mi zapravo? Bogati kako se pretvaramo pred bakom O'Hagan ili siromašni kako se pretvaramo pred stricem Vincentom i djedom Doyleom?«

Nastao je dugačak muk.

Užasnuti, roditelji su se pogledali.

»Pretvaramo!« uzviknuli su njih dvoje gotovo uglas. Nema tu nikakva pretvaranja, bunili su se. Samo upozoravaju djecu da ne blebnu nešto čime bi mogli naljutiti starije ili ih zagnjaviti. Samo to.

Pamti Brendan taj prvi put kada je vidio imanje. Tri dana bili su proveli u Dublinu s bakom O'Hagan, a onda pošli na dugo i zamorno putovanje vlakom. Mama i tata kao da su se uzrujali

zbog toga kako su se stvari odvijale u Dublinu. Bar su se djeca pristojno ponašala, nije bilo nepotrebnog brbljanja. Pamti Brendan kako je kroz prozor promatrao malena irska polja. Helen je bila u nemilosti zbog neke nepodopštine koju je izvela na kolodvoru, a glavna je nevolja bila što je to učinila pred bakom O'Hagan. Zabivši nos u knjigu, Anna je bila vrlo tiha. Mama i tata stalno su se nešto došaptavali ispod glasa.

Ništa ga nije bilo pripremljeno na sliku kamene kućice i dvorišta punog dijelova pokvarenih strojeva. Na vratima je stajao djed, star i pogrbljen, odjeven u staru otrcanu odjeću, u iznošenoj jakni i bez ovratnika na košulji. Pokraj njega je stajao stric Vincent, njegova viša i mlađa verzija, no u odijelu koje je izgledalo pristojno.

»Dobro došli u svoju kuću«, rekao je djed Doyle. »Ovo je zemlja s koje ste potekli, djeco, velika je stvar što ste opet ovdje, daleko od onih crvenih autobusa i raznoraznih gomila, i što koračate po svom tlu.«

Djed Doyle jednom je bio kod njih u Londonu. Brendan je to znao po slikama — na zidu je visjela jedna od njih, snimljena pred Buckingnamskom palačom, a mnogo ih je bilo po albumima. On sam nije se mogao sjetiti tog posjeta. Sada je, gledajući ovu dvojicu muškaraca gdje stoje pred ovom kućom, doživio čudan osjećaj — kao da se vratio kući. Kao u dječjim pričama koje je ranije čitao, kada se pustolovini bliži kraj i svi junaci izlaze iz šume. Bilo ga je strah progovoriti da ne bi sve to uništio.

Tom su prilikom ondje ostali tjedan dana. Djed Doyle bio je krhka zdravlja pa obično nije odlazio mnogo dalje od ulaznih vrata. No, Vincent ih je proveo po cijelom imanju. Katkada u starom autu s rasklimanom prikolicom, a ta se prikolica od onoga prvog posjeta nije promijenila. Katkada se Vincentu nije dalo gnjaviti s time da je otkvači od auta, čak i ako možda nije očekivao da će morati prevoziti kakvu ovcu, pa je utješno klepetala za njima.

Vincent je dvaput dnevno odlazio pogledati ovce. Ovce su imale nezgodnu naviku da padnu na leđa i ostanu tako ležati podigavši noge u zrak: trebalo ih je uspraviti, postaviti ih na noge kako valja.

Anna je pitala čine li to samo ovce strica Vincenta ili i sve ostale ovce. Kad se vrate u London, radije neće o tome govoriti, za slučaj da je to navika karakteristična samo za Doyleove ovce. Vincent ju je čudno pogledao, ali i ljubazno odgovorio da nikakva šteta ne može proizaći iz toga da priznaš kako se ovce prevrću na leđa, to se prilično često događa pri uzgoju, čak i u Engleskoj.

Onda bi se Vincent zaustavio i popravljao zidove; ovce se uvijek provlače preko zidova i pritom poruše neke njihove dijelove, objasnio im je. Da, potvrdio je Anni još i prije no što je stigla zapitati, i to im je opća mana kao vrsti.

U mjestu ih je odveo u bar s visokim stolicama i naručio im limunadu. Nitko od njih nikada do tada nije bio u kavani. Helen je zatražila tamno pivo, ali ga nije dobila. Vincentu to nije smetalo, ali joj je šanker rekao da je premlada.

Još je i onda Brendan bio primijetio da se Vincent nije naročito trudio drugima objasniti tko su njih troje; nije stvarao strku i predstavljao ih kao bratovu djecu, objašnjavao da su ovamo došli na tjedan dana u posjet, a da inače žive u zgodnom sjevernolondonskom predgrađu punom zelenila koje se zove Pinner i da ljeti vikendom igraju tenis. Mama i tata potrudili bi se to gotovo svakome ispričati. Vincent se jednostavno ponašao kao i uvijek, malo je govorio, a kada bi mu tko postavio kakvo pitanje, odgovorio bi na njega polako i previše se ne zamarajući.

Brendanu se činilo da on najviše voli kada mu se *uopće* ne postavlja previše pitanja. Ponekad, čak i prilikom tih praznika, znali su on i Vincent prijeći i po nekoliko milja jedva

pritom razmijenivši koju riječ. To je čovjeka izuzetno odmaralo.

Bio je sav nesretan kada je tjednu došao kraj.

»Možda ćemo opet doći«, na odlasku je rekao Vincentu.

»Možda.«

Vincent nije zvučao uvjereno.

»Zašto misliš da nećemo?««

Stajali su naslonjeni na vrata malenog povrtnjaka. Bilo je tu nekoliko redova krumpirovih stabljika i nezahitjavnog povrća, kao što su zelje, mrkve i pastirnjak. Sve biljke oko kojih se ne moraš pretrgati, bio mu je objasnio Vincent.

»Ah, bilo je puno priče o tome da ćete se svi vratiti ovamo, ah mi se čini da od toga neće biti ništa. Pogotovo ne sad kad su vidjeli kuću.

Brendanu zaigra srce.

»Vratiti se ovamo... hoćeš reći, na dulje, ne samo za praznike?«

»Pa zar se nije zapravo o tome radilo?«

»O tome?«

Vidio je kako ga stričeve oči s naklonošću promatraju.

»Eee, ne brini se ti ništa, Brendane, dečko moj, samo živi svoj život najbolje što možeš, a onda ćeš jednog dana moći poći svojim putem i ostati tamo gdje te nitko neće gnjaviti.«

»Kad će doći taj dan?«

»Kad stigne, znat ćeš«, rekao je Vincent ne skidajući oka s onih nekoliko krumpirovih stabljika.

I kada je taj dan stigao, Brendan je to *doista* shvatio.

Sve se promijenilo kada su se nakon tog posjeta vratili u London. Kao prvo, tata se opet zaposlio na starom radnom mjestu pa se više nisu morali pretvarati da svaki dan ide na posao iako je bio nezaposlen. A bile su tu i užasne rasprave s Helen. Stalno je govorila kako ne želi da je ostavljaju samu kod kuće. Svakoga ih je dana sve po redu ispitivala o tome u koje vrijeme idu od kuće i kada se misle vratiti pa kada bi joj se učinilo da tu ima nekih nepokrivenih pet minuta, otišla bi do škole i pričekala Brendana nakon nastave.

Pokušao je doznati od nje zbog čega sve to radi, ali je ona samo slegnula ramenima i rekla da jednostavno mrzi biti sama samcata.

Toga se, doduše, u Rosemary Driveu nije trebalo previše bojati. Brendan bi bio volio imati malo vremena samo za sebe, umjesto svega onog čavrljanja u vrijeme obroka, postavljanja stola i rasprave o tome što jedu i što će jesti za naredni obrok. Nikako nije shvaćao zašto Helen objeručke ne dočeka svaku priliku da ima malo mira.

Možda se zato na kraju i zaredila. Zato da ima malo mira. Ili možda zato što je još uvijek osjećala potrebu da bude s nekim, a činilo joj se da u Rosemary Driveu ima sve manje ljudi, otkako se Anna preselila u vlastiti stan, a Brendan zauvijek nastanio u Irskoj?

Čudno je to bilo tako dugo živjeti s tom obitelji, i to tako prisno — provodeći tjedne, mjesece i godine u beskrajnom razgovoru, a ipak ih tako slabo poznavati.

Brendan se odlučio vratiti u onu kamenu kuću istoga dana kada je u njegovoj školi organizirana izložba zanimanja. Posvuda je bilo štandova i ograđenih odjeljaka na kojima su se mogle dobiti informacije o poslu s kompjuterima, u trgovini na malo, u telefoniji, u londonskom

gradskom prijevozu, u bankarstvu, u oružanim snagama. A on je potišteno lutao od jednoga do drugog.

Djed Doyle u međuvremenu je umro, poslije onoga posjeta prilikom kojeg im je bio poželio dobrodošlicu na tlo s kojeg su potekli. Nisu bili otišli kući za pogreb. To nije doista bio njihov *dom*, rekla je mama, a djed bi se prvi bio s time složio. Stric Vincent ne bi to ni očekivao, a nije bilo ni susjeda koji bi to smatrali neobičnim i loše govorili o njima zato što nisu došli. U njihovoj je župnoj crkvi održana posebna misa za pokoj djedove duše i svatko koga su u župi poznavali izrazio im je sućut.

Razrednik im je rekao da je odluka o tome kako će provesti godine koje su pred njima veoma važna odluka; nije to kao izbor kina u koje ćeš otići ili za koji ćeš nogometni klub navijati. I najednom je, kao u kakvu priviđenju, Brendan spoznao da se mora od ovoga udaljiti, da mora izmaknuti stalnim raspravama o tome je li nešto ispravna ili pogrešna odluka i o tome kako mora ljudima govoriti da radi kao pripravnik za rukovodeće mjesto, a ne kao prodavač u dućanu ili kakva god nova kombinacija izlika dođe na red. Jasnije no ikada u životu znao je da će se vratiti k Vincentu i ondje raditi.

Salthill u Rosemary Driveu 26 nije bila kuća iz koje se moglo otići bez objašnjenja. No, Brendan je shvaćao da će to biti posljednje od svih objašnjenja koje će ikada morati dati. Gledat će na to kao na kušnju vatrom i vodom, stisnut će zube i proći kroz to.

Bilo je gore no što je to ikada mogao i zamisliti. Anna i Helen su plakale, preklinjale ga i molile da ne ide. I majka je plakala i pitala čime je takvo nešto zaslužila. Otac je htio znati je li ga Vincent na to nagovorio.

»Vincent čak i ne zna za to«, rekao je Brendan.

Ništa ga nije moglo odvratiti. Nije znao da u sebi ima toliko snage. Bitka je trajala četiri dana.

Majka bi mu prišla i sjela pokraj njega na krevet sa šalicom čokolade u ruci.

»Svi dečki prolaze kroz ovakva razdoblja, žele biti samostalni, maknuti se od majčine suknje. Predložila sam tati da te na kraće vrijeme pošalje Vincentu za praznike, možda će te onda to proći.«

Brendan je odbio. Bilo bi to nepošteno. Jer, kad jednom ode, više se neće vratiti.

I otac je pokušao s pregovorima.

»Slušaj, sine, možda sam bio malo netaktičan neku večer kad sam rekao da ćeš samo naslijediti hrpetinu starog kamenja, nisam htio zvučati tako grubo. Ali znaš kako će sve to izgledati. Jasno ti je kako će ljudi na to gledati.«

Brendanu nije bilo jasno, ni tada, a ni sada.

No, nikada neće zaboraviti izraz na Vincentovu licu kada se cestom uspeo do kuće.

Bio je pješice prešao cijeli put od mjesta. Vincent je, zajedno sa starim psom Shepom, stajao na kuhinjskim vratima. Kada mu se Brendan približio, zaklonio je oči od večernjeg svjetla i razaznao njegov lik pri zalazu sunca.

»Znači, tako«, rekao je.

Brendan nije ništa rekao. Bio je sa sobom donio malenu sportsku torbu, sve što je sa sobom ponio za ulazak u novi život.

»Ti, glavom i bradom«, rekao je Vincent. »Hajde, uđi.«

Ni u jednom trenutku te večeri nije upitao Brendana zašto je došao ni koliko misli ostati.

Nikada se nije raspitivao o tome znaju li njegovi u Londonu kamo je otišao ili je li ovaj posjet službeno odobren.

Vincentov je stav bio da će sve to s vremenom izaći na vidjelo, a tokom tjedana i mjeseci tako se polako i dogodilo.

Dani su dolazili i prolazili. Između dvojice Doyleovih, strica i nećaka, nikada nije pala nijedna teška riječ. Zapravo, sve u svemu, između njih je palo vrlo malo riječi. Kada je Brendan jednom prilikom rekao da bi baš i mogao otići negdje u blizini na ples, Vincent je odgovorio kako se njemu čini da bi to bilo baš zgodno. Sam nikad nije baš ludovao za plesom, ali je bio čuo da je to dobro za razgibavanje. Otišao je do limenke na vitrini gdje je držao novac i Brendanu dao četrdeset funti da se obuče.

Od vremena do vremena Brendan bi se sam poslužio novcem iz limenke. U početku je pitao za dozvolu, ali je Vincent to prekinuo rekavši da novac ondje stoji za njih obojicu i da ga samo uzme kada mu zatreba.

Život je postajao sve skuplji pa je Brendan povremeno uvečer radio u baru da bi mogao u zajedničku blagajnu ubaciti još nekoliko dodatnih funti. Ako je Vincent za to i znao, nikada to nije spomenuo, niti da bi se bunio niti da bi ga pohvalio.

Brendan se smijao u sebi razmišljajući o tome kako bi se sve to drukčije odvijalo u Rosemary Driveu.

Njegovi mu nisu nedostajali; pitao se je li ih uopće ikada volio, pa makar i malo. A ako ih nije volio, je li zbog toga izopačen? U svemu što je čitao spominjala se ljubav, svi su filmovi govorili o ljubavi, a i sve o čemu bi čovjek čitao u novinama kao da se radilo iz ljubavi ili zato što je netko nekoga volio, a ta mu ljubav nije bila uzvraćena. Možda je on bio neki čudan čovjek, bez ljubavi u sebi.

I Vincent mora da je bio takav, zbog toga nikad i nije pisao pisma niti se s ljudima revno upuštao u razgovore. Zato mu se i dopadalo živjeti ovdje u brdima, među pošljunčanim cestama i pod mirnim nebom.

Nije baš sasvim normalno, mislio je Brendan, sam samcat navršiti dvadeset i dvije godine, a da o tome živu dušu ne obavijestiš. Ako kaže Vincentu, stric će ga zamišljeno pogledati i reći: »Ma, zbilja?« Neće mu čestitati ili predložiti da u to ime popiju pivo.

Vincent je bio negdje vani na obilasku po imanju. Vratit će se za ručak. Njih će dvojica jesti slaninu uz puno rajčice, a usto i vruć krumpir, jer od obroka usred dana bez nekoliko velikih komada bijelog krumpira nema nikakve koristi. Nikada nisu jeli janjetinu ili ovčetinu. Ne iz obzira prema ovcama koje su im značile kruh svagdašnji, nego zato što nisu imali veliki zamrzivač kao neki od njihovih susjeda koji su svake godine klali ovce. A nisu ni mogli kod mesara za životinje, koje su bili prodali za znatno manju svotu, plaćati cijenu koja bi opravdala trošak smještaja u mesarovoj hladnjači.

Johnny Riordan doveze se poštanskim kombijem.

»Imam gomilu pisama za tebe, Brendane, kao da ti je rođendan«, razdragano reče.

»Pa i jest.«

Brendan je bio postao jednako šutljiv kao i stric.

»Hoćeš li nas onda kasnije počastiti pivom, momčino?«

»Možda i hoću.«

Na tatinjoj je čestitki bila nacrtana nekakva šašava mačka. Poprilično neprikladno za oca koji je s njim u hladnim odnosima. Riječ »tata« bila je čitljivo ispisana. Bez »s ljubavlju«, bez »najboljih želja«. Pa, tako je i u redu. I on je svake godine tati automatski slao čestitku potpisanu samo s »Brendan«.

Mamina je čestitka bila kićenija: pisala je kako ne može vjerovati da ima već tako velikog sina te se pitala ima li kakvu djevojku i hoće li ga ikad vidjeti oženjena.

Helenina je čestitka bila puna mira i blagoslova. Pisala mu je o drugim sestrama i o prenoćištu koje kane otvoriti, o sredstvima koja im za to trebaju i o dvjema sestrama koje se spremaju uz svirku na gitari skupljati novce na stanici Piccadilly, te kako se zajednica u tom pogledu podijelila i pitala se je li to pravi put. Helen je uvijek u pismima spominjala na tisuće imena pretpostavljajući da on sve te ljude poznaje, pamti kako se zovu i zanima se za ono što rade. Na kraju je dodala: »Molim te, ozbiljno shvati Annino pismo.«

Bio je otvorio pisma pravim redom. Annino pismo otvori polako. Možda će mu to pismo donijeti neku lošu vijest. Tata ima rak ili mama mora na operaciju? Lice mu se zgrči u prezriv izraz kada je pročitao cijelu priču o godišnjici. Ništa se nije promijenilo, jednostavno ništa; oni stoje u vremenu, zaglibili su u svijetu šljokicama posutih čestitaka, besmislenih rituala. Osjećao je još veću zlovolju zbog Helenine pobožne upute o tome da Annino pismo shvati ozbiljno. Najlakše je prebaciti odgovornost na drugoga.

Osjećao se napetim i nemirnim, kao i uvijek kada bi ga pokušali uvući u obiteljske stvari. Ustade i izađe. Prošetat će malo po brdima. Ima tamo jedan zid koji bi mogao provjeriti.

Možda će tu biti malo više posla, a neće biti dovoljno samo vratiti kamenje na mjesto kao što su to često radili.

Naiđe na Vincenta koji se bavio ovcom što se bila zaglavila u vratima. Životinja je bila prestravljena, udarala je nogama i nastojala se otrgnuti, tako daju je bilo gotovo nemoguće osloboditi.

»Dolaziš u pravi čas«, reče mu Vincent pa zajedno pustiše prestrašenu ovcu iz obora. Izbezumljeno je blejala i gledala ih s blesavim izrazom.

»Što nije u redu s njom, je li ozlijeđena?«, zapita Brendan.

»Ne. Nema ni ogrebotine.«

»Pa što onda toliko dreči?«

Vincent se zagleda u usplahirenu ovcu.

»To je ona koja je zgnječila mlado. Legla na janje i ugušila ga«, reče.

»Tako bedasta može biti samo ovca«, reče Brendan. »Najprije sjedne na zdravo zdravcato janje, onda se zaglavi u vratima, zato su ovce i izašle na zao glas.«

Ovca ga s povjerenjem pogleda i oglasi se jednim glasnim *beee*.

»Čak i ne shvaća da je vrijeđam«, reče Brendan.

»Puno bi je bilo briga za to. Traži svoje mlado.«

»Zar ni ne zna da ga je ugušila?«

»Ni slučajno. Otkud bi to znala?«, reče Vincent.

Rame uz rame, dvojica muškaraca vratiše se do kuće na ručak.

Vincentu pogled pade na čestitke i omotnice.

»Znači, tako, danas ti je rođendan«, reče. »Zanimljivo.«

»Da.«

Brendan je zvučao mrzovoljno.

Stric ga načas pogleda.

»Lijepo je od njih što su te se sjetili, jedno bi to bilo da se za to osloniš na mene.«

»Nije mene briga hoće li se tko sjetiti... ne na taj način.«

Zlovolja ga nije ostavila ni dok je prao krumpir na sudoperu i stavljao ga u veliki lonac s vodom.

»Da ti ih složim gore na kamin?«

Vincent do sada nikada nije ništa slično rekao.

»Ne, ne. Radije ne.«

»Onda dobro.«

Stric pokupi poštu i uredno je složi na hrpicu. Primijetio je Annino dugačko i strojem napisano pismo, ali ništa nije primijetio. Za vrijeme objeda čekao je da Brendan progovori.

»Anna je došla na nekakvu ideju da bih se trebao vratiti u Englesku i tamo nešto izigravati na nekakvoj proslavi srebrnog pira. *Srebrnog*«, podrugljivo istaknu tu riječ.

»Koliko je to godina?«, zapita Vincent.

»Dvadeset i pet bajnih godina.«

»Tako su dugo u braku? Bogo moj.«

»Nisi bio na njihovoj svadbi?«

»Bože, Brendane, a što bih ja tamo, daj mi reci?«

»Od mene očekuju da dođem. A ja ne idem tamo ni blizu.«

»Pa, uvijek napravimo ono što želimo napraviti.«

Brendan je dugo razmišljao o tome.

»Valjda je tako, na kraju«, reče.

Zapališe svaki po cigaretu koju će popušiti uz veliku šalicu čaja.

»A zapravo im uopće tamo i ne trebam, samo ću im biti na smetnji. Mama će morati ljudima objašnjavati zašto nisam napravio ovo ili zašto ne izgledam tako i tako, a tata će se samo zabadati u mene, rešetati me pitanjima.«

»Rekao si da ne ideš, što se onda uopće brineš?«

»To je tek u listopadu«, reče Brendan.

»U listopadu, ma, zbilja?«

»Znam, znam, to je baš nalik na njih da sve već sad dogovaraju.«

Nakratko ostaviše tu temu na miru, ali se Brendanu na licu čitao nemir pa je stric znao da će opet nastaviti o tome.

»Na neki način, jasno, jednom u par godina mogao bih i otići tamo. Kad bolje sve to pogledam, možda to i nije previše.«

»Na tebi je da odlučiš, sinko.«

»A ti me nikako nećeš potaknuti na ovo ili na ono?«

»Bome neću.«

»Možda će nam biti preskupo snositi troškove prijevoza.«

Brendan pogleda uvis prema kutiji od keksa, možda će se tu naći neki izlaz.

»Znaš da uvijek ima novaca za prijevoz.«

Znao je da je tako. Samo se nadao da bi im to moglo poslužiti kao izlika. Čak i pred samima sobom.

»A ionako ću se izgubiti u gomili, ako mi se baš bude išlo, bolje da jednom odem sam od sebe.«

»Kako god ti kažeš.«

Izvana se čulo blejanje. Ona ovca bedasta izgleda, ona koja je bila ugušila vlastito mlado, još je uvijek tragala za svojim janjetom. Bila je krenula prema kući nadajući se da je možda zalutalo unutra. Vincent i Brendan promatrali su je kroz kuhinjski prozor. Ovca je i dalje dozivala.

»Bila bi mu jadna majka čak i da je preživjelo«, reče Brendan.

»Ne zna to ona, živi po nekakvom instinktu. Htjela bi ga samo načas vidjeti. Da se uvjeri kako je sve u redu, tako nekako.«

Bilo je to najdužih nekoliko rečenica što ih je stric ikada izrekao. Brendan pogleda strica i pruži ruku da ga dotakne. Nježno zagrlji starijeg muškarca oko ramena osjećajući u srcu ganuće zbog njegove ljubavnosti i duhovne veličine.

»Idem sad malo u grad, Vincente«, reče odmaknuvši ruku. »Možda ću napisali par pisama i iskapiti večeras koje pivo.«

»U kutiji od keksa ima dosta novaca«, blago reče Vincent.

»Znam da ima, znam.«

Izađe u dvorište i prođe pokraj one osamljene ovce što je još uvijek dozivala izgubljeno janje pa upali stari auto da se odveze u mjesto. Otići će tamo za tu srebrnu godišnjicu. To je samo mali djelić njegova života. Života kakav želi. Može malo vremena potrošiti na to da im pokaže da je dobro i da je dio obitelji.

3.

Helen

Starac je s nadom gledao u Helen. Pred njim je stajala cura dvadesetih godina, u sivoj vesti i suknji. Kosa joj je bila začešljana unatrag i stegnuta crnom vrpcom, no činilo se kao da bi se svaki čas mogla oteti i u neobuzdanim joj kovrčama pasti po ramenima. Oči su joj bile tamnomodne i nemirne, a nos posut pjegicama. Nosila je crnu plastičnu torbu za kupovinu i njome njihala naprijed-natrag.

»Gospođice«, reče stari pijanac, »mogu vas nešto zamoliti?«

Helen naglo zastade, kao što je i znao da će učiniti. Neki bi prolaznici samo otišli dalje, a neki bi zastali. Zahvaljujući godinama provedenim u promatranju, naučio je jednu vrstu razlikovati od druge.

»Svakako, što trebate?«, zapita ga.

On umalo ustuknu. Osmijeh joj je bio odviše spreman, odviše gorljiv. Ljudi bi obično promrmljali da nemaju sitnog ili da im se žuri. Čak i ako su se činili spremnima pomoći pijancu, nisu pokazivali takvu žustrinu.

»Ne trebam novaca«, reče on.

»Ma, jasno«, reče Helen, kao da je to posljednje što bi mogao tražiti čovjek u kaputu s užetom umjesto pojasa i s praznom bocom đumbirova vina u ruci.

»Samo mi treba da odete unutra i donesete mi još jednu bocu ovog. Oni gadovi unutra kažu da me neće podvoriti. Da nemam što ulaziti u dućan. Nego, kad bih ja vama stavio dvije funte u ruku, mogli biste vi umjesto mene otići unutra i nabaviti mi piće.«

Zbog tako sjajnog plana sitne su mu oči blistale na sivkastu licu, između raščupane kose iznad njih i čuperaka neobrijane brade pod njima.

Helen se ugrize za usnicu i oštro se zagleda u njega.

Bio je iz Irske, jasno, ili možda iz Škotske. Velški pijanci kao da su se držali svojih dolina, a među Englezima se nije moglo nabrojiti toliko puno pijanaca ili bar ne javno. Bila je to prava misterija.

»Mislim da vam je dosta pića.«

»Otkud vi znate je li meni dosta ili ne? Nismo o tome raspravljali. Nije, kako to već biva, to bio predmet spora.«

Helen je ovo ganulo: kako se samo dobro izražava, kakve samo izraze upotrebljava... predmet spora. Kako je čovjek koji se ovako izražava mogao dopustiti da padne tako nisko i pretvori se u društvenog izopćenika?

I smjesta osjeti krivnju zbog takvih misli. Tako bi nešto mogla reći baka O'Hagan, a Helen bi joj se smjesta suprotstavila. A evo je sada, u dvadeset i prvoj godini razmišlja potpuno jednako.

»Nije to dobro za vas«, reče i nadahnuto doda: »Rekla sam da ću vam učiniti uslugu, a dati vam još alkohola, nije nikakva usluga, to je upravo obratno od toga.«

Pijanac je bio sama ljubaznost i određenost, spreman da joj parira.

»Uopće nije u pitanju to hoćete li vi meni *dati još* alkohola, draga moja gospođice«, reče

likujući. »To i nije bio dio našeg sporazuma. Vi nastupate kao moj zastupnik u nabavi alkohola.«

Sav se ozario zbog pobjede.

»Ne, alkohol vas samo ubija.«

»Mogu ja njega i drugdje dobiti. Imam dvije funte i mogu ga dobiti bilo gdje. Ono o čemu sada raspravljamo jest riječ koju ste dali, a zatim povukli. Rekli ste da ćete mi učiniti uslugu, a sad kažete da nećete.«

Helen kao vjetar uleti u malu prčvarnicu od dućana.

»Bocu jabukovače«, zatraži sijejavajući očima.

»Koju ćete?«

»Ne znam. Bilo koju. Ovu.«

Prstom pokaza na neku šareno ukrašenu bocu. Pijanac je izvana kuckao po izlogu i odmahivao glavom punom raskuštrane kose pokušavajući joj pokazati na drugu marku.

»Ne kupujete to valjda za tog pijanca?«, zapita mladi prodavač.

»Ne, za sebe«, reče Helen s osjećajem krivnje i jedva skrivajući da laže.

Pijanac je prstom grozničavo pokazivao na točno određenu marku.

»Slušajte, gospodo, nemojte mu to dati... lijepo vas molim.«

»Hoćete li vi meni prodati tu bocu jabukovače ili nećete?«

Helen je na mahove umjela biti autoritativna.

»Dvije funte osamdeset«, reče prodavač.

Helen tresnu novac, *svoj* novac, na pult, a prodavač joj jednako nepristojno strpa bocu u vrećicu.

»A sad«, reče Helen »jesam li ili nisam napravila ono što ste od mene tražili?«

»Niste, to je mačja pišača, to u boci, šarene boce za fine face. To vam ja ne pijem.«

»Pa onda nemojte.«

Suze joj navriješe na oči.

»A osim toga, nemam namjeru novac trošiti na ovakvo nešto.«

»Neka vam to onda bude dar.«

Ovo ju je već zamaralo.

»O divna, o krasna, o slatka Pametnjakovičkice«, reče on. Do tada je već bio popio dobru četvrtinu ravno iz boce, a još ju je uvijek držao u plastičnoj vrećici.

Helen se nije dopadao izraz na čovjekovu licu: kao da će ga svaki čas uhvatiti bijes ili nekakav napadaj. Uznemireno ga pogleda i vidje kako mu velika količina one prezrene jabukovače klizi i nestaje niz grlo.

»Mokraća sitnih glodavaca«, povika. »A one gnjide od trgovaca pakiraju je u boce i daju joj časno ime alkohol.«

Iz sve snage udari po izlogu.

»Dođite van, varalice i lopovi, dođite van i branite ovo smeće od pića.«

Pred dućanom su bile uredno naslagane kutije pune jabuka i naranči, uz krumpir i gljive u košarama. Čovjek ih, držeći gotovo praznu bocu, stade sistematski izvrtati na ulicu.

Iz dućana istrča osoblje: dvojica ga uhvatiše, a treći pođe po policajca.

»E, baš vam hvala«, reče momak koji je bio poslužio Helen. »Samo nam je još ovo trebalo.«

»Kad me nisi, majku mu staru, htjela slušati«, vikao je pijanac kojem su usta s obje strane sada već bila umrljana pjenom.

»Kompa moj, takve kao ona ne slušaju nikoga«, reče ljutiti prodavač pokušavajući ga čvrsto držati.

Helen s nelagodom pobježe od tog prizora. Koračala je gotovo postrance, kao da pokušava ne okrenuti leđa kaosu i nevolji koje je prouzročila. No, njoj se to tako često događalo.

Uvijek joj se to događalo, nalazila je Helen, kamo god bi pošla.

Po povratku u samostan neće sestri Brigid ništa reći o ovome. Tako lako može doći do nesporazuma. Sestre neće shvatiti da bi se sve to svejedno bilo dogodilo. Onaj čovjek mogao je postati nasilan i pokazati razdraženost čak i da mu nitko nije kupio piće. Mogao je razbiti izlog ili nekoga ozlijediti. No, Helen neće ispričati tu uznemirujuću priču. Brigid će se osjetiti obaveznom da je tužno pogleda i zapita se zašto nevolja uvijek u stopu prati Helen Doyle, ma kamo pošla.

Možda bi se zbog toga mogao produljiti rok do dana kada će Helen biti dopušteno da položi zavjete i bude pripadnica zajednice, a ne više samo prišipetlja. Koliko još toga mora dokazati? Zašto sestra Brigid stalno odgađa čas kada će se Helen ozbiljno moći smatrati jednom od njih? Radi isto toliko usrdno kao i bilo koja od njih, s njima je već tri godine, a još se nije bio izgubio osjećaj da je riječ o nekakvom prolaznom hiru.

Čak se i zbog najneznatnijih i slučajnih događaja Helen na neki način doimala nepouzdanom. Bilo je to strahovito nepošteno pa neće povećavati ionako dugačak popis time što će ostalima ispričati o zbrci iz koje je upravo umakla. Na to će se gledati kao na njezinu pogrešku.

Umjesto toga, razmišljat će o proslavi srebrnog pira i o načinu na koji u tome najbolje može pomoći.

Pa, očevidno, nema novaca ili bilo što slično tako da se od nje u tom pogledu ne može ništa očekivati. Pa, kako je položila zavjet siromaštva odnosno, da budemo do kraja poštene, koji je pokušavala položiti, ovih se dana osjećala pomalo nesvjetovno, bila je napustila tok svakodnevnog života. Pa, čak ako je svakodnevno i odlazila na posao, kao što su činile i sve ostale sestre, nije vidjela onu stranu života na koju su se usredotočavale majka i Anna, onu materijalniju svrhu svega. A od nje neće biti nikakve koristi u vezi s obilaženjem susjeda i prijatelja. Možda bi mogla provjeriti može li se odslužiti posebna misa ili liturgija... No, Helen nije bila sigurna hoće li stari svećenik u župnoj crkvi u koju su Doyleovi odlazili biti sklon modernoj liturgijskoj obnovi.

Bolje da to prepusti Anni koja za takve stvari ima vremena na pretek. Annu bi Helenini pokušaji da u nečemu pomogne često samo ozlovoljili pa je često bilo nabolje ništa ne činiti, mirnim glasom reći: da, Anna, ne, Anna, kako ti kažeš, Anna. Upravo bi joj tako savjetovala i Brigid. Brigid je bila jako za govorenje tihim glasom. Ili za to da Helen to kod sebe razvije. Helen je to često zvučalo poprilično bljutavo ili čak licemjerno, ali je Brigid tvrdila da je svijetu to općenito potrebno. A bilo je trenutaka kada je Helen sumorno pomišljala da bi Brigid mogla biti u pravu.

Majka je svakako uvijek voljela da sve bude suzdržano i prigušeno, a u najvećem broju slučajeva da se uopće i ne spominje. Majci se nije toliko dopadao tih govor koliko šutnja. Možda bi majci bilo najdraže da se Helen rodila gluhoj.

Do tada je već bila stigla do Doma sv. Martina, kuće u kojoj su sestre živjele. Brigid je nikada nije zvala samostanom, premda je zgrada bila upravo to. Brigid ju je jednostavno zvala Sveti Martin ili samo dom. Nije kritizirala Helen što upotrebljava formalniju službenu riječ kao oznaku kuće od crvene opeke u kojoj je jedanaest žena stanovalo i odakle je svakodnevno polazilo za svakodnevnim poslom što su ga kao socijalne radnice obavljale u raznim londonskim agencijama.

Nessa je radila s mladim majkama, od kojih je većina bila mlađa od šesnaest godina, pokušavajući ih naučiti kako da se brinu za djecu. Nessa je i sama, još davno, bila rodila dijete i sama ga odgojila, ali je djetesce umrlo u dobi od tri godine. Helen se nije sjećala je li to bio dečko ili curica, a ostale sestre nisu o tome puno govorile. No, Nessa je zbog toga bila u prednosti kada je bila riječ o dječjem odgoju. Brigid je obično radila u dnevnom centru za beskućnike. Dijelila im ručak, pokušavala organizirati kupanje i čišćenje od ušiju. Sestra Maureen radila je na rehabilitaciji bivših osuđenika. Davno su bili prošli dani kada su opatice samo laštile velike stolove u primačoj sobi nadajući se biskupovu posjetu. Sada su izlazile iz samostana da obavljaju Božji posao i na londonskim ulicama nalazile za to mnoštvo prilika.

Helen je, otkako je stigla u Sveti Martin, stalno mijenjala područje djelovanja. Bila bi voljela da može raditi sa sestrom Brigid u centru za beskućnike odnosno zapravo bi bila voljela da joj Brigid prepusti njegovo vođenje pa da samo od vremena do vremena navrati i provjeri kako se stvari odvijaju. Na taj bi se način, činilo se Helen, mogla pokazati zbilja korisnom i stručnom, a kada bijednom pokazala da može mirno voditi brigu o dobrobiti tolikoga broja ljudi, ne bi imala poteškoća da dokaže spremnost za potpunu pripadnost zajednici.

Shvaćala je da je poslušnost velikim dijelom važna za to, a to joj, kao ni siromaštvo i čistoća, ne predstavlja nikakav problem, vjerovala je Helen. Nije joj bilo stalo do toga da kroji zakone i postavlja pravila, radije se pokoravala svim pravilima. Nije joj bilo stalo do novca kojim se kupuju dragulji ili jahte, smijala se i na sam spomen takvih trica. A čistoća da, bila je sasvim sigurna da joj je do toga stalo, i to posve nedvojbeno. Jedino iskustvo s naličja te medalje bilo joj je dovoljno da je uvjeri u tom pogledu.

Radila je u kuhinji, obavljajući posao sudopere, kada bi na nju došao red. Nikada joj nije bilo jasno zašto se Brigid ne dopada kada ona upotrebljava tu riječ. Sudopera. Nije mogla razumjeti da ljudi danas taj izraz ne upotrebljavaju pogrdno, već u šali. Debs je govorila kako najprije treba malo sudoperiti, pa se tek onda može kućeperiti, što je značilo čuvati nečiju kuću. Australke koje bi ovamo došle na godinu dana, često su se zapošljavale po barovima i restoranima ili kao sudopere. Nije to bio uvredljiv izraz.

Helen uzdahnu pomislivši na bezdane nesporazuma što su se svuda pojavljivali. Otvori vrata Svetog Martina. Ovaj je mjesec kuću vodila sestra Joan, kako se Brigid to dopadalo nazivati. Čuvši da Helen stiže, Joan je zazva iz kuhinje.

»U pravi čas, Helen, daj mi to što si donijela. Zbilja nisi mogla bolje stići.«

Trgnuvši se, Helen se sjeti razloga zbog kojeg je bila sa sobom uzela veliku crnu plastičnu torbu za kupovinu koja joj je putem kući prazna visjela preko ruke. Isprva je namjeravala skočiti do tržnice i jeftino kupiti ono čega se prodavači nisu tokom dana uspjeli riješiti. Bila je na to zaboravila pa se upravo zato i bila uputila prema dućanu i prodavaonici alkoholnih pića gdje je svojem sunarodnjaku pomogla u uništavanju vlastite jetre, i to brže no što je to sam već činio. Bila je dobila tri funte da kupi povrće. Potrošila ih je na jabukovaču za običnog alkoholičara.

»Sjedni, Helen. Nije to smak svijeta«, reče Joan kojoj nisu bile poznate pojedinosti cijele priče, ali joj je shvatila bit i razumjela da neće biti povrća za složenac.

»Helen, sjedni i prestani plakati. Skuhat ću ti šalicu čaja, samo dok operem malo krumpira.

Napravit ću od njega police s malo sira. I to će biti isto tako dobro.«

Nessa je bila umorna. Ovo je bio posebno loš dan.

Osamnaestogodišnja majka sjedila je jecajući u kutu dok je nekoliko socijalnih radnika i jedna policajka raspravljalo o njezinoj sudbini. Njezino će dijete preživjeti zahvaljujući Nessi, ali kakav li ga život čeka?

Mlada se majka dva dana za redom nije pojavila u centru i Nessa se zabrinula. Vrata velike stambene zgrade bila su uvijek otvorena, a Nessa se prošavši kroz njih umalo spotače preko Simona koji je puzao niz prljavi hodnik. Pivske limenke i boce bile su posvuda razbacane, smrdjelo je po mokraći i na svakom je koraku vrebala opasnost — potrgani bicikli, sanduci s oštrim uglovima. Simon je zdušno puzao prema otvorenim vratima. Minutu kasnije i već bi se našao na ulici gdje nijedan auto ili motor ne bi očekivali malog puzavca. Zacijelo bi poginuo.

Međutim, ostao je živ, a rane nastale od smrdljivih pelenica uspješno su zaliječene. Dobio je injekciju protiv tetanusa zbog bakterija s kojima je sigurno došao u dodir, a za oko se, unatoč modrici, utvrdilo da je srećom neozlijeđeno.

Majka ga nije tukla, u to je Nessa bila sigurna, ali je bila slaboumna i nije bila u stanju paziti na njega. Kada izađe iz bolnice, bit će stavljen na skrb. Pred njim je ležao život ispunjen skrbi. No, skrbi s velikim S.

Nessa nije bila raspoložena za Helenine suze i objašnjenja. Vrlo je kratko prekinu.

»Znači, i opet si zaboravila na povrće. I što s tim, Helen? Daj nas pusti malo na miru. To bi zbilja bilo lijepo od tebe.«

Helen ovo prekide na pola rečenice.

»Samo sam htjela reći da sve preuzimam na sebe, nisam htjela da netko za to okrivi sestru Joan.«

»O, za ime Božje, Helen, pa tko bi pri zdravoj pameti za nešto okrivio sestru Joan ili bilo koju drugu sestru? Prekini s tim, molim te.«

Bila je to najoštrija riječ ikada izgovorena u Domu sv. Martina, mjestu mira i poštovanja.

Sestra Joan i sestra Maureen šokirano se zagledaše u Nessu i njezino umorno blijedo lice dok se penjala uz stube.

Helen ih pogleda sve tri redom pa opet briznu u plač.

Sestra Brigid kao da nikada nije primjećivala raspoloženje oko sebe. Bila je to jedna od njezinih osobina. Ponekad je Helen mislila da joj je to slaba točka, rijetka nesenzitivnost u inače izuzetnu karakteru. Drugi bi se put pak pitala je li to možda zapravo blagoslov i nešto što sestra Brigid svjesno njeguje.

Nijedna od sestara nije ni spomenula Helenine crvene oči i suzama umrljano lice dok su sjedile, pognute glave, čekajući na sestru Brigid da izgovori jednostavan blagoslov nad hranom. Nijedna nije primijetila da Nessa izgleda blijedo i iscrpljeno premda su bile vrlo brižljive kad joj je trebalo nešto dodati i smješkale joj se malo češće no ostalima za stolom. Jedanaest žena, uključujući Brigid, šutljivu majku glavaricu koja se tim naslovom nikada nije služila. Vrlo se strogo bila okomila na Helen zbog toga što ju je nazvala časnom majkom.

»Pa zar vi niste upravo to?« zaprepastila se Helen.

»Mi smo ovdje sestre, ovo je zajednica, naš dom, a ne ustanova s činovima i pravilima i redom važnosti.«

Bilo je to isprva teško shvatiti, ali se nakon tri godine Helen činilo da je sigurno zavrijedila ovdje ostati. Ugrizavši se za usnicu, pogleda drugih deset žena kako čavrljaju nad jednostavnim obrokom. Jednostavnijim nego što bi inače bio zbog toga što je ona zaboravila kupiti povrće.

Opušteno su razgovarale o poslu što su ga bile obavile u toku dana, o praktičnim, kao i o smiješnim stvarima, o optimizmu, o izgledima da se negdje više pomogne, a da se drugdje spriječe izostanci. Brigid im je bila rekla da probleme ne smiju donositi sa sobom za blagovaonički stol pa čak ni u samu kuću, inače će se na Sveti Martin spustiti zajednička bol i tjeskoba onih koje svoj posao obavljaju među nesretnim društvenim slojevima. Toliko će ih deprimirati budu li se morale svake večeri zadržavati na svoj onoj sili bijede i muke što su ih vidjele svaka u svojem svijetu da će to postati kontraproduktivno. Svakome je potreban bijeg, odmor, povlačenje. Ne mogu uživati u raskoši da se doista povuku u osamu kao redovnice iz prethodnog naraštaja, ali se na njih nisu ni postavljali zahtjevi niti su imale odgovornosti kakve su imali brojni socijalni radnici koji su usto još bili i oženjeni ljudi. Nije u njihovu životu bilo djece kojoj trebaju vrijeme, ljubav i pažnja, nije bilo društvenih zahtjeva ni intenzivnosti veze u dvoje. Brigid im je često govorila kako se male redovničke zajednice poput njihove nalaze u idealnom položaju da se brinu za mnoge potrebe u svojoj londonskoj okolini, i to potrebe koje očito postaju sve veće. Jedino čega se trebaju bojati jest prejaka introspekcija odnosno dubina brige, što bi njihovu pomoć moglo učiniti manje djelotvornom zbog toga što bi na taj način postala samozadovoljnom.

Helen je gledala lica oko sebe: osim Nesse, koja se još uvijek činila krhkom, ostale su izgledale poput žena koje ne more brige. Slušajući ih, nikada ne biste pogodili da su neke od njih dan provele u sudnicama, policijskim postajama, socijalnim centrima, skvotovima i ruševnim stambenim naseljima ili pak, kao ona, u prikupljalištu za odjeću.

Bilo joj je drago što se druge žene smiju dok im je pričala o beskućnici s vrećicama koja je tog jutra bila došla po kaput. Helenin je posao bio da se pobrine za razvrstavanje, kemijsko čišćenje i popravke na odjeći koja je stizala u prikupljalište. Velikodušna tvrtka za kemijsko čišćenje omogućila im je besplatno korištenje velikog stroja u slobodnim satima, pod uvjetom da se pobrinu da redovite mušterije nikada ne primijete kako se njihova odjeća čisti u istom stroju kao i rabljena odjeća za skitnice.

Žena je bila vrlo odrješita. »Ništa zeleno. Zeleno nikada nije bilo dobro za mene, sestro. Ne, crveno je pomalo napadno, u moje vrijeme samo je jedna vrsta žena nosila crveno. Zgodna ljubičasta, u nijansi jorgovana. Ne? Pa, najbolje se onda odlučiti za smeđe. Nije to nešto baš jako veselo za proljeće, ali ipak...« Težak uzdah. Helen Doyle umjela je dobro oponašati ljude, bila je savršeno uhvatila ženin lik, sve su je druge žene mogle jednako jasno vidjeti kao da su i same tamo bile.

»Helen, ti bi trebala glumiti u kazalištu«, s divljenjem reče Joan.

»Jednog dana možda i hoće«, bezazleno reče Maureen.

Helenino se lice smračilo.

»U kakvom kazalištu? Pa ja ću biti ovdje. Zašto nijedna od vas ne vjeruje u to da ću ostati s vama? Uključujem se onoliko koliko mi to dopuštate.«

Usnice su joj opasno drhtale.

Umiješa se sestra Brigid.

»I, Helen? Kako je izgledala u smeđem kaputu?«, zapita čvrstim glasom. Upozorenje je bilo jasno.

S naporom, Helen se vrati svojoj priči. Žena je htjela i šal, nešto u odgovarajućem tonu, rekla

je, kao da se nalazi na odjelu s modnim detaljima u nekom finom dućanu.

»Na kraju sam pronašla šešir za nju, žuti šešir sa smeđim perom, a dala sam joj i svoj žuti broš. Rekla sam joj da će to pridonijeti skladu cijele slike. Kimnula je kao da je sama Kraljica Majka i to je izvela vrlo dražesno, a onda je opet pokupila svoje četiri vrećice s otpadom i vratila se na Embankment.«

»Odlično, Helen«, s odobravanjem reče sestra Brigid. »Ako možeš kod ljudi stvoriti dojam da je to fini dućan s nekakvim izborom, onda radiš pravu stvar, jer ta žena ne bi nikad prihvatila nešto što bi joj se činilo kao milostinja. Dobro si to izvela.«

I sve se ostale žene osmijehnuše, a posebno se široko smiješila Nessa.

»S tim starim neprilagođenim ljudima nitko ne zna kao Helen«, reče Nessa, kao da hoće ublažiti raniju provalu gnjeva. »Ti je uvijek tako dobro prilagodiš njihovoj frekvenciji.«

»Možda zato što to već i jest moja frekvencija«, reče Helen. »Znaš, već, svoj k svome i tako to.«

»Ma, ti nikad nećeš biti beskućnica s vrećicom, Helen«, reče blagonaklono Brigid. »Ti bi pogubila sve vrećice.«

Smijeh oko blagovaoničkog stola u Svetom Martinu odjeknu toplo i dobrohotno.

Helen se osjeti silno smirenom i gotovo posve kod kuće.

Učinilo joj se da je čula Nessu kako usred noći ustaje i silazi u prizemlje. Kuća je bila stara, puna zvukova i škripanja. Svaka je od njih lako razaznavala svačije korake i kašalj. Prava obitelj.

Helen je već htjela ustati i poći za njom dolje do kuhinje da zajedno popiju čaj i malo pričaju. No, onda se zaustavi. Brigid je često govorila kako je posljednje što čovjeku treba kada je uzrujan da netko navaljuje na njega s čajem i razumijevanjem. Helen ju je slušala no nije se s time slagala. Zapravo je baš to oduvijek i priželjkivala. Kod kuće ničega od toga nije bilo. Tatica je bio previše umoran, mama u prevelikim brigama, Anna je imala previše posla, a Brendan bio previše povučen. Upravo je zbog toga i našla ovu drugu obitelj. Ovdje je uvijek bilo vremena za razumijevanje. U tome se ovdje i sastojao sav posao. U slušanju.

Svakako bi trebala sada poći dolje i saslušati Nessu, a možda joj i ispričati o onom današnjem pijancu kako je to bilo neugodno. A možda i ne. Dok se Helen tako odlučivala, začu kako se niz stube spuštaju lagani koraci sestre Brigid.

Išulja se na odmorište da čuje o čemu njih dvije razgovaraju.

Čudno, govorile su samo o vrtu, kao i o tome što bi ondje trebalo zasaditi. »Grmlje bi bilo zgodno za promatranje kada na trenutak sjedneš«, rekla je Brigid.

»Kao da vi ikad sjednete, pa makar i na trenutak«, reče Nessa glasom u kojem je u isti mah bilo i prijekora i divljenja.

»O, sjednem ja, mnogo puta. To ti je isto kao ona stvarčica s kojom puniš baterije za radio, da je mi novu energiju, da je ju svima nama.«

»Ali vi nikad ne izgledate umorno, Brigid.«

»Ipak, tako se osjećam. Postajem sve starija, još malo pa će mi četrdeseta.«

Nessa se glasno nasmija.

»Ne budite smiješni, pa tek vam je trideset četiri.«

»Pa, četrdeseta je sljedeća prekretnica. Nije to meni važno, samo što nemam više onoliko energije kao prije. Tko će srediti vrt, Nessa? Mene sve boli i probada, a ti si nam od velike

koristi u vezi s djecom.«

»Nakon današnjeg dana čini mi se da i nisam od tako velike koristi. Uopće ne znam prosuđivati...«

»Pssst, psssst... Koga ćemo zamoliti da to napravi? Težak je to posao, znaš, napraviti od tog komadića zemlje mjesto koje će izgledati puno mira i spokoja.«

»Možda Helen?«, Nessa je zvučala sumnjičavo.

Gore na odmorištu, Helen osjeti kako joj se tamno crvenilo uz vrat uspinje sve do lica.

»Oh, ona bi to svakako napravila i pokazala bi pritom mnogo maštovitosti...«, i sestra Brigid zvučala je sumnjičavo. »Samo što...«

Nessa smjesta uskoči.

»Samo što će na pola posla izgubiti zanimanje za nastavak, i to kad mi već kupimo biljke, pa će nam sve povenuti. Na to mislite?«

Helen osjeti kako je preplavljuje bijes.

»Ne, samo ne bih htjela da pomisli kako je ograničavamo na nešto što nije naš... pravi posao, razumiješ.«

»Ali zar nije *sve* ovo naš pravi posao?«, Nessa je zvučala iznenađeno.

»Da, i ti to znaš, ja to znam, ali ne i Helen. Svejedno, vidjet ćemo. Hajde, Nessa, ako mi starice hoćemo biti od neke koristi ovoj zajednici, bolje nam je da noćas uhvatimo par sati sna.«

Smijala se. Sestra Brigid smijala se ljupkim i toplim smijehom koji vas je obuhvaćao i objumljivao sa svih strana.

»Hvala vam, Brigid.«

»Ništa nisam učinila, ništa nisam rekla.«

»Važan je način na koji ste to učinili, na koji ste to rekli.«

Nessa se sada očito bolje osjećala.

Helen se opet uvuče u sobu i dugo vremena ostade stajati naslonivši se leđima na vrata.

Znači, one sve misle da ona nije u stanju posao dovesti do kraja? Pokazat će im, tako mu svega, pokazat će im.

Prekopat će taj vrt pa makar i samo jednom rukom, stvorit će čaroban vrt u kojem će sve one moći sjediti, razmišljati i osjećati se spokojno pa će shvatiti kako sestra Helen bolje od bilo koje od njih zna da je bilo što što se radi za zajednicu jednako važno kao i ma što drugo. Onda će joj morati dopustiti da položi zavjete. I u potpunosti će postati dijelom njihova svijeta. I bit će na sigurnom. Na sigurnom od svega ostalog.

Kao i sve čega bi se Helen prihvatila, i u izradi vrta bilo je uspona i padova. Pronašla je trojicu mladića koji su tvrdili kako im je silno stalo do toga da sestrama pomognu u velikom djelu kao što je stvaranje utočišta pa će biti sretni pridružiti im se s malo teškoga rada. Donijeli su štihače i lopate, a sestra je Joan rekla kako živ čovjek ne može zamisliti koliko im treba čaja niti da na kruhu ne podnose maslac ili margarin, nego to mora biti neki poseban namaz. A i pitali su hoće li u doba ručka biti nešto za prigrusti. Sestra Joan nervozno im je odgovorila da sve redovnice objeduju tek uvečer, ali je ipak, bojeći se da dobrovoljna radna snaga ne digne ruke od svega, izašla i nabavila neke namirnice.

Nakon tri dana sestra im Brigid zahvali i reče da više neće zloupotrebjavati njihovu ljubaznost.

Dečki su baš bili počeli uživati u dobroj hrani i u neodoljivoj zahvalnosti sestara redovnica pa im se zapravo uopće nije odlazilo.

Mjesto su ostavili u najvećem mogućem neredu: zemlja je doista bila prekopana, ali se iz toga nije nazirao nikakav obrazac ili nacrt.

No, Helen je nepopustljivo nastavila, kopala je sve dok joj na rukama nisu izbili plikovi, ono malo slobodnog vremena što ga je imala, provodila je u knjižarama čitajući dijelove iz knjiga o vrtlarstvu koje su se usredotočavale na »prve početke«.

Naučila je kakva je razlika između jedne i druge vrste da.

Svake je večeri sestrama pričala nevjerojatne stvari o spolnosti svega što raste.

»O tome nam u školi nikad ni riječi nisu rekli«, kazala je ogorčeno. »A to su stvari koje treba znati, za Boga miloga, da je čak i u vrtu sve podijeljeno na muško i žensko i jedva čeka da se počne razmnožavati.«

»Nadajmo se da će se doista i razmnožavati nakon tvojeg ustrajnog rada«, reče Brigid. »Zbilja si sjajna, Helen, ne znam gdje nalaziš toliko energije.«

Helen porumenje od zadovoljstva. A sjetila se tih pohvalnih riječi i nešto kasnije, kada je izbio problem sa sadnicama. Simpatična žena, koja je objasnila da se zaista divi sestrama, premda sama nije katolkinja i ni u kojem pogledu ne podržava papu, donijela im je nekoliko prekrasnih biljaka na dar. Crvena u licu od napora zbog njihova sađenja, Helen je te večeri uvjeravala ostale kako su imale puno, puno sreće. Koštalo bi ih pravo bogatstvo da su sve to morale kupiti, nitko ne zna kako je u vrtnim centrima sve skupo.

Nije još pravo ni dorekla kadli stiže vijest da sve te biljke potječu iz parka i iz obližnjeg hotela. Nijedno objašnjenje nije zadovoljavalo. Helen reče da mora štiti svoje izvore i da ne može odati dobročiniteljičino ime. No, u pola razgovora izmače joj se pred mladom policajkom da gospođa Harris to nikako nije mogla učiniti namjerno, nije ona takva osoba, a za dvoje je redarstvenika to bilo dovoljno da identificiraju osobu koju je spomenula. S gospođom Harris i prije je bilo problema. U postaji su je poznavali pod imenom Robin Hood naših dana, skidala je rublje s konopca, glačala ga i onda kao dar odnosila u neki drugi dom.

Samo se Helen mogla spetljati s gospođom Harris, udahnule su

ostale redovnice. Samo ih je Helen mogla sve u to upetljati, bilo je Brigidino mišljenje, no u tom času Brigid nije ništa rekla.

Helen je shvaćala da se rad u vrtu ne može smatrati poslom s punim radnim vremenom. Pa čak i kada je uvjerala ostale u zajednici da više neće tražiti pomoć od gargantuovskih proždrljivaca ili kompulzivnih kradljivaca biljaka, osjećala je da mora pronaći još nešto povrh hortikulturnog zaduženja. Bila je čvrsto odlučila da će svoju ulogu odigrati što joj potpunije bude moguće. Rekla je da će obavljati pola sudoperskog posla, tako da sestri Joan i sestri Maureen ostane pola slobodnog dana za štogod drugo.

I to je funkcioniralo. Ili otprilike tako.

Sve su se sestre naviknula na činjenicu da Helen možda neće oribat stol ili pokupiti rublje kada počne kiša. Znale su da nikada neće znati jesu li sapun ili kukuruzne pahuljice pri kraju. Da neće kako valja isprati kuhinjske krpe i objesiti ih da se suše. No, bila je tu, željna i spremna da pomogne.

A odgovarala je i na telefon i manje-više izlazila je na kraj s ljudima koji su ih zvali.

Zbog toga je i bila u domu kada je stigla Renata Quigley i zatražila da vidi odgovornu sestru.

Renata. Visoka, tamnokosa i tamnopuspa, negdje u srednjim tridesetim. Već petnaest godina

udana za Franka Quigleyja.

Što bi zaboga ona mogla ovdje tražiti i kako je samo pronašla Helen čak u Svetom Martinu? Helen osjeti kako joj srce ubrzano lupa i gotovo začu njegovo bubnjanje u ušima. U isti joj se mah učini kao da joj je ledena voda pala na želudac.

Renatu nije vidjela od vjenčanja, ali je, jasno, imala prilike vidjeti njezine slike u časopisima i revijama koje je tatica donosio kući. Gospođa Franka Quigleyja, prijašnja gospođica Renata Palazzo, priča šale u društvu, ili se zabavlja na trkama, ili uručuje nagradu najboljem obrtniku, ili se pak kreće među velikim zvjerkama na nekoj dobrotvornoj priredbi.

Bila je mnogo ljepša no što se Helen sjećala, boju njezine kože mama bi nazvala nezdravom, ali se uz njezine goleme tamne oči i sjajnu tamnu kosu, ošišanu u skupu frizuru, činila maslinastom i prekrasnom. Šalje nosila na vrlo umjetnički način, prikopčan brošem i skupljen u nabore tako da je izgledao kao dio njezine zeleno-zlatne haljine. Nosila je i malenu kožnu torbicu, načinjenu od zelenih i zlatnih četvorina.

Na licu joj se čitala zabrinutost, a duge tanke ruke s tamnocrvenim noktima stezali su malenu torbicu izrađenu od raznobojnih kožnih komadića.

»Mogu li, molim vas, razgovarati s odgovornom sestrom?«, zapita ona Helen.

Otvoreni usta, Helen se zagleda u nju. Renata Quigley nije ju prepoznala. Najednom joj se vrati sjećanje na jedan stari film i neku ljepoticu koja gleda ravno u kameru govori: »Nitko redovnicu ne gleda u lice.« Takvo nešto izludjelo bi sestru Brigid, no Helen to nikada nije zaboravila. Sve do ovog časa nikada nije shvatila koliko je to točno. Na njezinom je pragu stajala Renata Quigley gledajući je ravno u oči, a ipak nije prepoznala Helen, kćer Deirdre i Desmonda Doyle, prijatelja njezina vlastitog muža.

Helen koja je svojevremeno izazvala toliko nevolja.

No, možda nikada nije ništa ni doznala. Dodatno zabezegnuta, Helen shvati da Renati u ono vrijeme možda nitko nije ništa ni rekao.

Dok joj je sve ovo prolazilo kroz glavu, Helen je stajala na vratima, cura u sivoj vesti i suknji, s križem oko vrata i kose na zatiljku stegnute crnom vrpcom, a lice joj možda zaprljano od rada u vrtu, gdje se nalazila u času kada je začula zvonce.

Možda čak i ne izgleda kao opatica.

Bilo je očito da je Renata ne povezuje s curicom koju je upoznala u Rosemary Driveu, u mjestu Pinner, kada je bila onamo navratila.

»Žao mi je; samo sam ja ovdje«, reče Helen, pomalo dolazeći k sebi.

»I vi ste pripadnica ove zajednice?«, reče Renata s nevjericom.

»Da, pa da. Živim ovdje u Svetom Martinu, dio sam ove kuće, jedna od sestara.«

Bilo je to lagano rastezanje istine, ali Helen nije kanila pustiti Renatu Quigley da ode prije nego što dozna zašto je uopće došla ovamo.

»Malo je komplicirano, sestro«, reče nervozno Renata.

Helena se osmjehivala od uha do uha.

»Čujte, udite, sjednite i sve mi ispričajte, zato i jesmo ovdje«, reče.

Skloni se u stranu i ženi Franka Quigleyja pridržava vrata da uđe u Sveti Martin. U Helenin dom.

Njezino je lice, to tamnoputo mršavo lice s istaknutim jagodicama, Helen Doyle dobro

poznavala. Dobro je pamtila kako je mama nekako zadovoljno govorila da će na kraju svejedno postati bucmasto, pazi što ti kažem, sve sredovječne Talijanke koje danas vidiš s dvostrukim podbratkom isto su nekad bile vitke cure s duguljastim, savršeno oblikovanim licem. To je zbog načina prehrane, načina života, zbog sveg onog maslinova ulja što ga potroše.

Dok je bila dijete, Helen je mama išla na živce zbog svih takvih tričarija. Kakve to ima veze? Zašto mama tako uživa kritizirati druge, pronalaziti im mane?

No, poslije, poslije je Helen gledala to lice na slikama i priželjkivala da i njezino bude takvo, da ima jamice na obrazima i nježnu zlaćanu kožu, a ne okrugle obraščice i pjegice od sunca. Bila bi mogla ubiti samo da dobije onu tešku tamnu kosu koju je vidjela na fotografijama i da može nositi naušnice u obliku koluta, s kojima je ona sama izgledala kao da je pobjegla iz ciganske čerge, a Renati Palazzo Quigley davale su glamurozan izgled neobične princeze iz dalekih zemalja.

»Došla sam ovamo zato što sam čula za sestru Brigid... mislila sam da možda...«

Glas joj se prekide.

»Recimo da sam ja kao neka zamjena za sestru Brigid«, reče Helen. U neku ruku, to je bilo i točno. Kuća joj je *doista* bila ostavljena na brigu dok su sve druge odsutne pa se mogla smatrati svojevrsnom zamjenom. »Bit će mi drago da vam pomognem koliko god mogu.«

Helen otjera sve ostale misli iz glave. Jednostavno zatvori vrata za slikom u srebrnom okviru koja je stajala na stoliću i prikazivala Renatu u dugoj bijeloj haljini što seže do zemlje. Sa suzama u očima zatvori druga za Frankom Quigleyjem, tatinim prijateljem. Pokuša misliti samo na ovaj trenutak. Jedna je žena došla u Sveti Martin tražeći pomoć, sestra je Brigid bila izašla, pa je sva odgovornost ležala na Helen.

»Vi ste tako mladi...«, Renata je bila neodlučna.

Helen ju je nastojala umiriti. Rukuje bila položila na kuhalo za vodu, a sada zastade i zagleda se u Renatu.

»Ne, ne, imam mnogo više iskustva nego što mislite.«

Osjećala se pomalo lakoumno. Zar to zbilja ona ove riječi govori ženi Franka Quigleyja?

Bilo je neizdržljivo u Rosemary Driveu onom prilikom kada je tata bio izgubio posao. Helen se toga sjećala i slike su joj bljeskale pred očima kao da gleda video na uređaju koji je svojevremeno bila nabavila za Sveti Martin zato što joj je prodavač zajamčio da je prvi mjesec besplatan i bez ikakvih obveza. Cijela je ta priča s videom ispala jako komplicirana, kao i sve ostalo.

No, ništa nije bilo tako strašno kao ono vrijeme kada je tata bio otišao iz Palazza. Svake se večeri održavalo ratno vijeće i mama ih je upozoravala da nikome ne smiju ništa govoriti.

»Ama zašto?«, zavapila je Helen. Nije mogla podnijeti što sestra i brat to prihvaćaju kao nešto čega će se svi ubuduće držati. »Zašto bi to morala biti tajna? Nije tatica kriv što se tamo sve promijenilo. Može naći drugi posao. Tatica može naći *bilo kakav* posao.«

Još je pamtila kako je mama prasnula.

»Tati ne treba *bilo kakav* posao, nego se hoće vratiti na svoj posao u Palazzu. A to će brzo biti pa u međuvremenu ne treba ništa govoriti. Čuješ li me, Helen? Izvan ove kuće ni riječi o tome. Svi moraju misliti da tata kao i obično ide na posao u Palazzo.«

»Ali kako će zarađivati novac?«, pitala je Helen.

Bilo je to razumno pitanje. Do dana današnjeg nije zbog njega zažalila, kao što je katkada

znala zažaliti zbog stvari koje bi rekla, ponuda koje bi iznijela, pitanja koje bi postavila.

Anna nije ništa rekla, tako je lakše živjeti, objasnila je.

Brendan nije ništa rekao, jer Brendan ni inače nikada nije ništa govorio.

No, Helen nije mogla šutjeti.

Bilo joj je šesnaest godina, bila je odrasla i završavala je obvezno školovanje. Neće dalje ići u školu i prolaziti s peticama kao Anna. Ne, Helen će se otisnuti u svijet, okušati se u ovome i onome, steći radno iskustvo.

Bila je tako puna života pa su neki mislili da je mlađa od šesnaest godina, da je jednostavno pretjerano izrasla učenica. Drugi su je pak smatrali nekoliko godina starijom, živahnom studenticom koja ulazi u dvadesete.

Onoga poslijepodneva kada je došla u njegov ured Frank Quigley pojma nije imao o njezinim godinama.

Gospođica Clarke pokušala ga je zaštititi, kako je to uvijek činila, kao pravi zmaj od žene. Helen se pitala je li ona možda još uvijek tamo? Bilo je to prije toliko godina. Valjda se do sada već prestala nadati da će joj se gospodin Quigley jednoga dana zagledati u oči i reći joj kako je lijepa bez naočala.

Helen je školski kaputić bila ostavila kod vratara u prizemlju i raskopčala nekoliko gornjih gumba na školskoj košulji ne bi li izgledala što odraslije. Žena zmaj naposljetku ju je propustila. Malo je bilo takvih koji bi se bili kadri oduprijeti Helen kada je bila u punom zamahu. Objašnjenje se nizalo za objašnjenjem, a ona se cijelo to vrijeme primicala Quigleyjevu uredu. Prije nego se zmaj od žene i snašao, Helen je već bila unutra.

Bila je sva rumena i uzbuđena.

Frank Quigley iznenađeno je podigao pogled.

»Vidi, vidi, Helen Doyle. Ti baš i ne bi trebala biti ovdje.«

»Znam.«

»Trebala bi biti u školi, a ne ovako upadati ljudima u urede.«

»Mnogo ja toga radim što ne bih trebala.«

Sjela je na ugao njegova pisaćeg stola mašući nogama, lagano povijenih ramena. On je pogleda sa zanimanjem. Helen shvati da je bila u pravu što je došla ovamo, ona šutnja u Rosemary Driveu nije ničemu služila. Trebalo se upustiti u suočavanje.

»Što mogu učiniti za tebe?«

Uljudnost mu je bila podrugljiva, bio je na neki način zgodan, tamnopusat i kovrčave kose. Star, doduše, čak jednako star kao i njezin otac. No, nekako drukčiji.

»Pa, valjda biste me mogli odvesti na ručak«, rekla je. Takve se stvari govore u filmovima i u dramama na telki. Pa kada je ondje moglo upaliti, možda će i njoj uspjeti. Uputi mu osmijeh prikazujući se daleko smjelijom i samopouzdanijom nego što se osjećala.

»Ručak?«, prasnu on u smijeh. »Gospode, Helen ne znam što ti misliš kakvim mi životom ovdje živimo...«, prekinu se vidjevši njezino razočarano lice.

»A, kvragu, ionako već godinama nisam bio vani na ručku.«

»A ja nikad«, jednostavno reče Helen.

Time je sve bilo odlučeno.

Otišli su u talijanski restoran u kojem je bilo mračno kao da je noć i u kojem su na stolovima

gorjele svijeće.

Svaki put kad bi Helen pokušala započeti razgovor o ocu, Quigley bi to izbjegao. Znala je da se u televizijskim serijama u kojima se radilo o sklapanju velikih poslova uvijek tek uz kavu dolazi do glavnog pitanja.

No, kavu nisu ni pili. Pili su sambuku. Liker s okusom sladića. Sa sićušnim zrnom kave u čaši i konobarom koji je liker u čašama zapalio. Helen nikada nije vidjela ništa toliko čarobno.

»Ovo je kao rođendanska torta za odrasle«, rekla je oduševljeno.

»Ti mi izgledaš poprilično odraslo za sedamnaestogodišnjakinju«, rekao je Frank. »Ili imaš i više od toga?«

Ovo joj je samo išlo u korist; ako bude mislio da ima više od šesnaest, pažljivije će je slušati. Ozbiljnije shvatiti.

»Gotovo osamnaest«, šlaga ona.

»Svašta ti znaš, unatoč tome što izgledaš kao učenica«, reče on.

»Svašta ja znam«, reče Helen.

Što je bude smatrao iskusnijom, pažljivije će je slušati kada dođe vrijeme za razgovor.

Vrijeme za razgovor nije došlo.

On je bio srdačan i pun divljenja, potapšao ju je po obrazu pa čak i približio njezino lice svjetlu svijeće da provjeri je li joj oko usta zaostao kakav izdajnički trag crvenog vina tako da se mirno može vratiti u školu.

»Ne idem natrag u školu«, vrlo je odrješito rekla Helen gledajući Franka Quigleyja ravno u oči. »Znate da ne idem, a i ja to znam.«

»Nadao sam se da je tako«, reče on i glas mu zazvuča pomalo promuklo. Zbog nečega u načinu na koji ju je pomilovao po obrazu i odmaknuo joj kosu s lica bilo joj je teško početi govoriti o očevu poslu. Helen je osjećala da bi bilo nekako pogrešno pokrenuti tu temu dok se on tako pažljivo ponaša prema njoj. Laknulo joj je kad je on predložio da pođu k njemu tako da mogu na miru razgovarati.

»Mislite li u ured?«

Bila je nepovjerljiva. Ona će ih žena zmaj stalno prekidati.

»Ne mislim u ured«, reče on promatrajući je čvrstim pogledom. »Znaš da ne mislim na ured, a i ja to znam.«

»Nadala sam se da je tako«, reče ona ponavljajući njegove riječi kao jeka.

Njegova je stambena zgrada bila vrlo raskošna. Mama je uvijek govorila kako ne razumije zašto Frank Quigley nije kupio vlastitu kuću, sada kada se oženio. No, možda je on u vidu imao veliku bijelu kuću s velikim vrtnim vratima od kovana željeza i velikim, dobro održanim vrtovima. Kuću obitelji Palazzo.

No, mama nije znala koliko je ovaj stan prekrasan. Stan zapravo i nije bila prava riječ. Imao je dvije razine, a lijepo je stubište vodilo na gornji kat, gdje se nalazio veliki balkon, a na njemu stol i stolice, balkon koji se pružao duž cijeloga stana, vodeći pokraj dnevnog boravka i spavaće sobe.

Izađoše na balkon kroz vrata dnevnog boravka da bi se divili pogledu. A kada se s balkona vratiše u stan, i to u spavaću sobu, Helen od iznenadne spoznaje zatitra srce.

Ruka joj sama od sebe poletje prema grlu u pokretu koji je izražavao strah.

»Vaša žena...?«, reče.

Dugo, dugo poslije toga, kada je sve ponovno vrtjela u glavi, sjetila se svega što je valjalo reći, što je trebalo reći, što se moglo reći. Kako li se samo dogodilo da je jedino što se *doista* sjetila reći bilo nešto iz čega se očigledno moglo shvatiti da ona pristaje na to i da jedva čeka, samo se boji da ih ne otkriju?

»Renate nema, Helen«, tiho je rekao Frank Quigley. »Znaš da je nema, a i ja to znam, baš kao što smo oboje znali da se ti nećeš vratiti u školu.«

Svojevremeno je bila čula kako za zdravlje nije dobro nešto izbaciti iz sjećanja, pokušati se pretvarati da se to nikada nije dogodilo. Helen nije bilo briga je li to dobro za zdravlje ili ne, nego je dugo vremena pokušavala zaboraviti to poslijepodne.

Trenutak nakon kojega nema povratka, pogled pun zbunjenosti i ljutnje kada se isprva uplašeno odmaknula od njega.

Žurba i jad, oštra bol, probadanje i strah kako je on do te mjere izgubio kontrolu nad sobom da bi joj mogao doslovce svašta učiniti, čak je i ubiti. Način na koji se skotrljao s nje i zastenjao, ne kao prvi put, već sa stidom, a potom i s bijesom.

»Rekla si mi da imaš iskustva«, rekao je držeći glavu objema rukama i sjedeći na rubu kreveta, blijede kože, gol i općenito smiješan.

Ona je ležala na drugoj strani kreveta, pokraj fotografije mršava, maslinasta Renatina lica u srebrnom okviru. Kao da šutke i prijekorno promatra bračni krevet. Kao da je oduvijek znala što bi se ovdje jednoga dana moglo dogoditi.

Ležala je ondje zagledavši se u Gospinu sliku, onakvu sliku kakva se posvuda vidi, a nazivaju je Gospom od puta. Barem Gospa nije morala kroz sve ovo proći da bi rodila Gospodina. Kod nje je sve to bilo obavljeno kao čudo. Helen je promatrala sliku zato da ne bi morala gledati Franka Quigleyja, očeva prijatelja, kako plače skrivajući lice u ruke. I zato da ne bi morala gledati u bijele plahte što su sada bile zamrljane krvlju i da ne bi morala misliti o tome koliko ju je jako ozlijedio i bi li morala otići liječniku. Ili o tome neće li zatrudnjeti.

Nije znala koliko je vremena prošlo prije nego što je otišla u kupaonicu i oprala se. Nije joj se činilo da su ozljede jake, krvarenje je bilo prestalo.

Brižljivo se obuče i napraši Renatinim talkom koji nije bio spremljen u limenoj kutiji, kao obični puder, nego u velikoj staklenoj boci s ružičastim jastučićem za pudranje.

Kada je izašla iz kupaonice, Frank se već bio obukao. I lice mu je bilo blijedo.

»Krevet...?«, započe ona.

»Zaboravi na vražji krevet...«

»Mogla bih ga napraviti...«

»Već si dovoljno napravila«, prasnu on.

Helen se oči napuniše suzama.

»Dovoljno sam napravila? Pa što sam učinila. Došla sam k vama da porazgovaram o ocu i o tome zašto je dobio nogu, a vi, vi ste učinili ostalo...«

Rukom mahnu prema krevetu.

Njemu se na licu pokaza kajanje.

»O ocu. Napravila si ovo zato da bi Desmond opet dobio onaj svoj pišljivi poslić. Isuse Kriste, ti bi bludničila naokolo samo zato da ocu pribaviš bezvezan posao koji se sastoji samo od

trčkanja po supermarketu?»

»Nije to bezvezan posao«, Helenino je lice plamtjelo od gnjeva. »Tata je ondje bio veoma važna osoba, a sada, sada je dobio nogu i mama kaže da nikome ne smijemo ništa govoriti, ni susjedima ni rodbini, nikome, a on svako jutro odlazi od kuće i pravi se da ide na posao...«

Frank se s nevjericom zagleda u nju.

»Da, baš tako, a ja sam samo htjela ručati s vama i reći vam jasno i glasno kako je sve to gadno, a vi biste to razumjeli, jer ste bili tatin prijatelj još u školi kod Braće, kada ste se zajedno penjali preko kamenih zidova... pričao mi je o tome... a vama je ondje dobro išlo i oženili ste se gazdinom kćerkom i sve to... I *samo* sam to htjela, nisam bludničila naokolo, nikad u životu nisam ni s kim spavala niti sam namjeravala spavati s vama, nisam mogla znati da ćete se vi zaljubiti u mene i da će se sve ovo dogoditi, a sad mi kažete da sam ja kriva za sve.«

I briznu u plač.

On je zagrlj i privuče k sebi.

»Kriste, pa ti si još dijete, što sam to učinio? Kriste Svemogući, što sam to napravio?«

Ona je neko vrijeme jecala u njegov kaputić.

On je odmaknu od sebe, a oči su mu bile pune suza.

»Nikad ovo neću moći popraviti. Doslovno, nema ničega što bih mogao učiniti da ti pokažem koliko mi je žao. Nikad ne bih... nikad, da nisam pomislio... bio sam tako siguran da... ali to sad više nije važno. Važna si samo ti.«

Helen se pitala je li ju on to oduvijek volio ili se to dogodilo tek sada. Ljudi se tako lako zaljubljuju.

»Morat ćemo ovo zaboraviti«, reče.

Znala je da u ovakvim prilikama žena mora preuzeti vodstvo. Muškarci oklijevaju i popuštaju napasti. Za Helen u svakom slučaju tu nije bilo nikakve napasti: ako je to ovakvo kakvo jest, onda će to rado, bar što se nje tiče, sve prepustiti svima ostalima na svijetu.

»To se dogodilo i ne može se zaboraviti. Učinit ću sve da ti to nekako nadoknadim.«

»Da, ali nećemo se moći dalje viđati, to ne bi bilo pošteno.«

Ona pogleda prema Renatinoj slici. Učini joj se da on izgleda zbunjeno.

»Ne, jasno da ne bi«, reče.

»I nećemo nikom ništa reći, ni vi ni ja.«

Zagovarala je to kao prava djevojčica.

»Gospode, ne, nikom živom«, reče on izgledajući kao da mu je vidno laknulo.

»A tata?«

Govorila je bez prijetvornosti, govorila je onako kako je Helen uvijek govorila, u žarkoj želji da prijeđe preko značenja i tereta onoga što želi reći, ne obazirući se na prikladan trenutak i na tuđe osjećaje.

Vidje kako bolan izraz prelijeće Franku Quigleyju preko lica.

»Tvoj otac će dobiti posao. Rekao mi je da mu posao ne treba, da se malo ogledao okolo, da ima gomilu ponuda.« Frankov je glas bio hladan. »Primit ćemo ga natrag u Palazzo. Ne od danas do sutra, moram najprije porazgovarati s Carlom, takve stvari treba taktično srediti. A to će možda malo potrajati.«

Helen energično zakima glavom.

»A ti, Helen? Hoće li s tobom sve biti u redu, hoćeš li mi oprostiti?«

»Jasno. Bio je to nesporazum.«

Glas joj je zvučao nestrpljivo, kao da se i sama želi iz ovoga izvuci.

»To je bilo upravo to, Helen, ali poslušaj me, molim te. Jedino što ti mogu reći jest da to neće uvijek biti ovako... bit će lijepo i sretno...«

Naprezao se u pokušaju da joj objasni kako ovaj ružan događaj neće biti obrazac prema kojem će do kraja života voditi ljubav.

Mogao je isto tako i zidu govoriti.

»Sigurni ste da ne mogu ništa napraviti s plaktama, odnijeti ih u praonicu ili nešto slično?«

»Ne.«

»Pa što ćete joj reći?«

»Molim te, Helen, molim te.«

Lice mu je bilo puno boli.

»Da sada odem, Frank?«

Kao da to nije mogao podnijeti.

»Odvest ću te...«

Glas ga izdade. Lice mu je pokazivalo da ni sam ne zna kamo bi je uopće mogao odvesti.

»Ne, sve je u redu, mogu i busom. Znam gdje sam, sjest ću na bus, otići kući i reći... reći da se ne osjećam dobro.« Helen se sitno zasmijucka. »Na neki način to je i točno. Nego, čujte, Frank, nemam autobusnu kartu, mogu li vas zamoliti...«

Nije shvaćala zašto se Franku Quigleyju lice oblilo suzama u času dok joj je stavljao sitniš u ruku i zatvorio joj šaku.

»Hoće li s tobom biti sve u redu?«

Preklinjao ju je da ga u to uvjeri. Nije bio spreman na njezine riječi.

»Frank«, Helen se nasmija sitnim smijehom. »Pa nisam dijete, za Boga miloga, prošli tjedan navršila sam šesnaestu. Odrasla sam. Stići ću do kuće i autobusom.«

Onda je otišla, jer više nije mogla podnositi izraz na njegovu licu.

Dakako, morao se držati daleko od njihove kuće za slučaj da se ne bude kadar obuzdati kad je ugleda. Tako je to sebi objašnjavala Helen.

Nije se sjećala da su ga nakon toga ikada više vidjeli u Rosemary Driveu. Uvijek bi se našla neka isprika — nalazi se na nekoj konferenciji, nalazi se u inozemstvu, s Renatom je otišao u posjet njezinoj rodbini u Italiji. Strahovito mu je žao, vrijeme mu nikako ne odgovara. Mama je govorila da on ide iznad svojih mogućnosti, a ipak nije li sjajno što mu se nikada nisu morali obratiti s poniznom molbom da svojega starog prijatelja ponovno primi na posao u Palazzu? Srećom je ta ideja došla od samog gospodina Palazza koji je shvatio da se s tako vrijednim rukovodećim kadrom ne može na taj način postupati.

Helen nikad nije doznala je li tata shvatio da je iza toga stajao Frank. S tatom je bilo teško razgovarati, bio se zatvorio kao školjka zbog straha da ga netko ne povrijedi, kao što se i mama zatvarala poput školjke zbog straha da zbog nečega ne ispadnu manje vrijedni.

Zadnje joj se polugodište činilo beskonačnim, a svijet drukčijim nakon onoga neobičnog

poslijepodneva. Uvijek se bojala da će je pogrešno razumjeti. Tako je jednom prilikom završitala kada ju je učitelj pjevanja u školi zamolio da pođe s njim u spremište i pomogne mu odnijeti note u školsko predvorje. Čovjek je nije ni pipnuo, ali je nju iznenada uhvatio klaustrofobičan osjećaj straha od toga da će on pomisliti kako ga ona na neki način ohrabruje pa će i on prijeći na one bolne radnje, a onda nju zbog toga izgrditi. Kako je na kraju ispalo, on ju je doista izgrdio i rekao joj da je neurotična i histerična glupača, da samo stvara zbrku i da je ne bi, pa čak i kad bi bila jedino žensko stvorenje na svijetu, ni štapom htio dotaknuti.

Ravnateljica se očito s njime slagala, jer je oštro zapitala Helen zašto je počela vrištati ako i sama kaže da nije bilo ni govora o nekakvu napadu, pa čak ni o nametanju.

Helen je mrzovoljno rekla da ne zna. Osjetila je da se nalazi u situaciji s kojom ne može izaći na kraj i da će se, ako *ne krikne*, nešto drugo dogoditi pa će za sve biti prekasno i prekomplikirano.

»Je li ti se nešto slično već dogodilo?«

Ravnateljica nije pokazivala previše razumijevanja. Helen Doyle uvijek je bila problematična učenica, pretjerano sentimentalna, puna želje da svakome ugodi, uvijek podižući oko sebe valove nevolje.

Helen je neuvjerljivo rekla ne.

Ravnateljica je uzdahnula.

»Pa, Helen, možeš biti sigurna da će ti se to stalno i dalje događati. Ti si takva osoba. Takve će ti se stvari stalno iznova javljati u životu, situacije s kojima nećeš moći izaći na kraj. I to sve dok se ne pribereš i ne preuzmeš kontrolu nad vlastitim ponašanjem.«

Zvučala je tako odrješito kao da je osuđuje na doživotnu robiju.

Helen je smela nepoštenost svega toga.

I tada se odlučila zarediti.

Sada, mnogo godina poslije toga, gotovo je i postala redovnica. Zapravo, bila bi već i postala redovnicom da sestra Brigid nije tako nepokolebljivo tvrdila da se ona samostanom služi kao štakom, da ga upotrebljava kao skrovište i da su ti dani u redovničkom životu zauvijek prošli.

Helen se u Svetom Martinu osjećala sigurnom. Čak i kada je napravila šalicu kave i sjela pokraj prelijepe Renate Palazzo Quigley čije ju je lice onoga strašnog dana promatralo iz srebrnog okvira... osjećala se sigurnom. Sigurnom od sjećanja na ono vrijeme i straha od njega.

»Recite mi što vam treba pa ću vidjeti možemo li išta učiniti za vas«, reče ona uz širok osmijeh zbog kojega bi je svatko smjesta zavolio. Kada bi se prvi put s njome sreo, dakako.

»Jako je jednostavno«, reče Renata. »Hoćemo dijete.«

Bilo je jako jednostavno. I jako žalosno. Helen privuče k sebi šalicu s kavom i poslušala priču. Frank je sa svojih četrdeset i šest godina prestar. Prestar. Smiješno, ali centri za usvojenje ne žele ga uzeti u obzir. A i anamneza mu je loša problemi sa srcem, ništa jako ozbiljno, izazvano stresom na poslu, pa od toga u današnjem svijetu pate svi poslovni ljudi. Naravnim se majkama i očevima dopušta da na svijet donesu dijete u bilo kakvim užasnim uvjetima, u lošim stanovima, na mjestima gdje vlada porok, nitko ih ne sprječava niti im govori kako ne bi trebali imati djece. No, za usvojenje sve mora biti više nego savršeno.

Renata je bila čula da je ponekad, samo ako čovjek uspije sresti pravu osobu, moguće srediti da dijete nade dobru kuću punu ljubavi, oca i majku koji će tog dječčića ili djevojčicu voljeti kao da je njihovo vlastito dijete. Sigurno ima slučajeva u kojima se to događa.

U očima joj je bio pogled pun čežnje.

Helen potapša ruku ženi koja ju je svojevremeno promatrala iz onog srebrnog okvira.

Renati je rekla da će se opet vidjeti za tjedan dana, dok obavi neke provjere. Mislila je da će trenutačno biti pametnije ako se ne bude savjetovala sa sestrom Brigid. Sestra Brigid, kao odgovorna osoba, mora se strogo držati unutar zakonskih granica... Bolje da Helen malo provjeri. U redu? U redu.

Nikome nije ništa govorila. Rekli su joj da izgleda grozničavo i uzbuđeno pa je Helen cijelu zajednicu zabavljala pričama o uređenju vrta.

»Je li tkogod navraćao?«, pitala je Brigid.

»Ne. Nitko posebno, znate, samo stalni posjetitelji.«

Helen je izbjegavala Brigidin pogled. Bilo je to prvi put da je u Svetom Martinu otvoreno izrekla laž. Zbog toga se loše osjećala, ali je sve to radila u najboljoj namjeri.

Ako uspije obaviti tu jednu jedinu stvar, ako uspije napraviti ono što se nadala da će biti kadra učiniti, onda će, čak i u dobi od dvadeset ijedne godine, njezin život biti vrijedan življenja.

Bio je Nessin red da pola dana proboravi u kuhinji.

Nessa je bila jedina žena u Svetom Martinu koja je držala da je s Helen gotovo nemoguće izaći na kraj. Inače, kad god su radile zajedno, Helen joj se sklanjala s puta. No, ovom joj se prilikom doslovce objesila o vrat.

»Što se događa kada dijete rodi neka zaista nemoguća majka, Nessa? Ne poželiš li tada da im možeš od početka osigurati odgovarajući dom?«

»Ono što ja želim nije važno, svijet se ne ravna prema mojim željama«, kratko odsiječe Nessa koja je baš ribala kuhinjski pod, a Helen joj je pritom stalno stajala na putu.

»Ali ne bi li djetetu tako bilo mnogo bolje?«

»Pripazi, molim te, Helen. Maločas sam oprala taj dio.«

»A moraš li uvijek prijaviti svako rođenje, bez obzira na to kakva je majka?«

»Kako to misliš?«

»Mislim, moraš li otići u vijećnicu ili matični ured ili kako se to već zove i prijaviti dijete?«

»Ne, ne uvijek.«

»Oh, a zašto ne?«

»Zato što to obično ne obavljam ja, ovisi. Ovisi o raznim stvarima. Helen, ako već ne kaniš ništa korisno raditi, misliš da bi se mogla maknuti iz kuhinje tako da je mogu očistiti?«

»I nijedna beba ne prolazi neupisana?«

»A kako inače?«

»Ne znam«, Helen je bila razočarana. Mislila je kako možda postoji dugačko razdoblje tokom kojega o djetetu nitko ne zna tko je i čije je. Nikada nije razumjela način na koji država blagostanja posvuda po svijetu provjerava svoje građane.

»A nahoćad, djeca nađena u telefonskim govornicama, u crkvama, gdje ona završavaju?«

Nessa uznemireno podiže pogled.

»Zaboga, Helen, nećeš mi valjda reći da si našla nekakvo dijete?«

»Na žalost, ne«, reče Helen. »Ali, da jesam, bih li ga morala prijaviti?«

»Ne, Helen, jasno da ne, da si *ti* našla dijete, mogla bi ga zadržati, obući ga odnosno nju kad bi se na to sjetila, nahraniti to dijete kad bi ti palo na pamet ili kad ne bi bilo ničeg zanimljivijeg čime bi se, onako usput, bavila.«

»Zašto si tako grozna prema meni, Nessa?«, zapita Helen.

»Zato što sam u osnovi grozna osoba.«

»Nemoguće, ti si redovnica. A i nisi tako grozna s drugima.«

»Ah, točno. Kad si grozan, najvažnije je da biraš na koga ćeš se okomiti.«

»A zašto si ti izabrala mene?«

Nije se činilo da se Helen zbog ovoga ljuti ili da je povrijeđena, samo ju je zanimalo. Zaista zanimalo.

Na Nessi se vidjelo da se osjeća krivom.

»Oh, za ime Božje, samo sam malo razdražljiva. Mrzim čišćenje ovog prokletog poda, a ti si tako mlada i bezbrižna i uvijek dobiješ sve što poželiš. Zao mi je, Helen, oprosti mi, uvijek ću te moliti da mi oprostiš. Zbilja hoću.«

»Znam«, zamišljeno će Helen. »Ljudi se često tako osjećaju. Kao da ja nekako izazivam ono najgore u njima.«

Sestra Nessa s nelagodom pogleda za Helen u času kad je opet izlazila u vrt. U njezinu je nesređenom umu bilo nečega drukčijeg od uobičajenog i to se sruči na nju kao težak teret.

Helen se telefonom javi Renati Quigley. Ista adresa, isti stan, vjerojatno i isti krevet. Reče joj da se još uvijek raspituje, ali da to nije tako jednostavno kao što se obično misli.

»Nikad nisam ni mislila da je lako«, uzdahnu Renata. »Ali mi je nekako malo lakše podnijeti sve te funkcije i odlaske na ovu ili onu proslavu kad znam da se netko tko je tako ljubazan kao vi, sestro, brine za mene.«

Uz drhtaj užasa koji joj prože cijelo tijelo, Helen Doyle shvati da će Franka i Renatu Quigley sresti na proslavi srebrnoga pira svojih roditelja.

Frank Quigley bio je tatin debeli kum u ono vrijeme kada su njih dvojica bili otprilike ravnopravni.

Prije nego što se sve promijenilo.

Vrt je bio uređen pa je manje-više dalje sam napredovao. Sestra Joan voljela je boraviti u prikupljalištu za odjeću, a bila je i spretna s iglom, tako da je na licu mjesta mogla izvesti prepravke, pomaknuti nekom starcu gumbe na kaputiću, pohvaliti ga, pokazati mu divljenje, reći mu kako mu ova odjeća odlično pristaje i kako u njoj izgleda potpuno drukčije. Uvjeriti ga da nosi odijelo šivano po mjeri.

Za Helen nije bilo pravog posla ni pravog mjesta.

Još se jednom obrati Brigid i zapita je kada će moći položiti zavjete.

»Vrlo je ružno što me držite ovako isključenom, pa ja sam ovdje već toliko dugo, sada više *ne možete* reći da je to prolazan hir.«

Molila je i preklinjala.

»Trčiš pred rudo, Helen«, reče Brigid. »Govorim ti to od samog početka. Ovo nije samostan kao u filmovima, mjesto u šumi kamo ljudi dolaze u potrazi za mirom, ovo je kuća u kojoj se radi. Moraš najprije pronaći mir da bi ga ovamo donijela.«

»Ali sad sam ga našla«, moljakala je Helen.

»Ne, ti se bojiš vezati uz stvarne ljude, zbog toga si s nama.«

»Vi ste ovdje stvarniji od bilo koga drugog. Časna riječ, nikad nisam sreala ljude koji bi mi se toliko sviđjeli.«

»To nije sve. Kod nas nalaziš zaštitu od nečega, a mi to ne možemo prihvatiti, naša uloga nije takva. Iako je riječ o muškarcima, o seksu, ako je riječ o borbi prsa u prsa s poslovnim svijetom... moramo se s tim suočiti i s tim se nositi. Ti se još uvijek od nečega skrivaš.«

»Valjda je pomalo u pitanju seks.«

»E, pa, ne moraš i dalje sebi u tome udovoljavati«, nasmija se Brigid. »Vrati se na nekoliko godina u svijet, Helen, lijepo te molim. Ostani u vezi s nama, a ako i poslije toga još uvijek budeš osjećala da je ovo tvoj dom, vrati se pa ćemo sve ponovno razmotriti. Zbilja mislim da bi morala otići odavde. Za tvoje vlastito dobro.«

»Tražite od mene da odem? Ozbiljno?«

»Predlažem ti to, ali shvaćaš li sada što mislim kad kažem da to nije kao stvarni svijet? da je ovo stvarno mjesto, ja bih ti rekla da odeš ili bih te promaknula. Ovdje se osjećaš previše zaštićenom. Osjećam to u kostima.«

»Molim vas, dopustite mi da još malo ostanem.«

»Ostani do poslije dvadeset i pete godišnjice braka tvojih roditelja«, neočekivano reče Bridget. »To kao da ti iz nekog razloga zaokuplja um. A poslije toga ćemo vidjeti.«

Helen izađe iz Brigidine male radne sobe osjećajući se tako jadno i bijedno kako se već dugo vremena nije osjećala.

Izgledala je tako žalosno da ju je sestra Nessa zapitala želi li poći s njom i raditi s mladim majkama. Bilo je to prvi put da je uopće dobila takav poziv.

Helen se pridruži Nessi, ovaj put šutke i bez blebetanja.

»Nemoj nikoga i ništa osuđivati ili nešto slično, može, Helen?«, uznemireno je molila Nessa. »Od nas se ne očekuje da donosimo presude, nego samo da im pomognemo da se snađu.«

»Svakako«, rekla je Helen.

Bezvoljno je sjedila kao i bilo koja od ostalih djevojaka koje su bile na niskoj dozi antidepressiva ili su živjele u strahu od makroa koji je od njih zahtijevao da pobace. Nessa ju je od vremena do vremena zabrinuto pogledavala. No, Helen je bila tiha i poslušna. Radila je sve što se od nje tražilo. Na neki je način bila i korisna. Odlazila je do stanova žena koje se nisu pojavile na sastanku. Od incidenta s malim Simonom koji je ispuzao iz stana i umalo upao u rijeku najgušćeg prometa Nessa je stalno bila napeta.

Kasno poslijepodne Nessa zamoli Helen da pođe do Yvonne koja je bila u osmom mjesecu trudnoće i očekivala drugo dijete. Starije dijete, prekrasna djevojčica koja je oči naslijedila od davno nestaloga oca Jamaičanina, a škotski naglasak pokupila od majke koja ju je bila rodila sa šesnaest godina, čekalo je na vratima.

»Mama opet isla jaditi pi-pi«, reče u želji da bude korisna.

»Sjajno«, reče Helen i povede malenu natrag u kuću.

Iz kupaonice je dopiralo Yvonnino stenjanje i krici.

Najednom se Helen ohrabri.

»Bolje će biti da odeš u svoju sobu«, reče ona najednom maloj bucki pa na vrata gurnu komodu da dijete ne bi moglo izaći.

Potom se pođe u zahodu suočiti s onim pobačenim plodom, kako je mislila.

No, usred krvi, krikova i oštroga vonja po rumu Helen začu tihi plač.

Novorođenče je bilo živo.

Yvonne se ničega nije sjećala. Bila se toliko napila da joj je dan protekao u strahovitoj izmaglici.

Rekli su joj da je izgubila dijete, da ga je zajedno s vodom sprala u zahodsku školjku.

Dečki iz hitne pomoći bili su nježni i obzirni dok su je stavljali na nosila, zbunjeno su pregledali sve naokolo pa čak pogledali i u zahod.

»Rekli su nam da joj je termin bio blizu, nije se valjda mogla riješiti skoro zrelog ploda.«

No, Helen, cura ledena pogleda koja se predstavila kao dobrovoljka u Centru za majku i dijete i rekla da živi sa sestrama u Svetom Martinu, uvjerala ih je da nije odmah uspjela ući u stan, ali je čula stalno puštanje vode i potom kupaonicu našla preplavljenu krvlju.

Mala trogodišnja bucka podržala ju je u tome rekavši da je mama dugo radila pi-pi, a da je Helen dugo čekala na vratima.

Nessa, sva pepeljasta u licu i pokušavajući u sebi suzbiti uvjerenje kako se sve to nikada ne bi dogodilo da je bila poslala nekoga drugog, a ne Helen, potvrdi da je Helen bila onamo stigla prije sto godina, ali joj iz stana nitko nije odgovarao. Helen je nazvala Nessu i objasnila joj da ima nekih problema, ali da je sigurna kako će ući unutra, samo ako curicu uspije nagovoriti da joj otvori vrata. Telefonirala je iz obližnjeg dućana kamo je bila svratila kupiti bocu mlijeka za sebe, jer je osjećala slabost pri pomisli na ono što bi mogla zateći u stanu.

Te večeri, pošto je Yvonne bila smještena u bolnički krevet, a njezina trogodišnja kćerkica privremeno primljena u mjesno sirotište — do izdavanja naloga o skrbi, Helen reče sestri Brigid da se osjeća nemirnom pa bi rado izašla malo prošetati.

»Zbilja si nemirna večeras«, odsutno reče Brigid. »Već si pet-šest puta izašla u vrt.«

»Htjela sam provjeriti je li sve u redu«, reče Helen.

Pažljivo dohvati maleni zavežljaj, dječaćića koji će naslijediti Palazzove milijune, i uze ga u naručaj. Bila ga je brižljivo previla posluživši se ručnikom i jednom od svojih spavaćica, a dobro ga je umotala u mekan modri prekrivač koji je inače ležao prebačen preko naslona stolca.

Iskrade se iz Svetog Martina kroz stražnja vrtna vrata i pođe pješice, sve dok je ne zabolješe noge. Onda u dućanu u kojem je nitko nije poznavao pa neće nekoj od sestara moći spomenuti da je vidio pripadnicu zajednice kako u naručaju nosi dijete, pronađe telefon i nazva Renatu.

»Imam ga«, s likovanjem reče u slušalicu.

»Tko je to, što to imate?«

»Renata, ja sam sestra Helen iz St Marin'sa i imam dijete za vas.«

»Ne, ne, nemoguće.«

»Moguće je, ali vam ga moram predati sada, večeras, ovaj čas.«

»To je dečko, našli ste dečka za nas?«

»Da. Jako je malen, tek mu je jedan dan.«

Renatin se glas pretvori u oštar vrisak.

»Ali, jedan dan, umrijet će, ne znam kako se postupa s djetetom koje je staro tek jedan dan...«

»Ne znam ni ja, ali sam mu kupila bocu mlijeka pa mi ga sisa s prsta«, jednostavno reče

Helen.

»Gdje ste sad?«

»U Londonu, jasno, otprilike dvije milje daleko od samostana. Renata, imate li novaca?«

»Kakvih sad novaca?«

Zvučala je zabrinuto.

»Dovoljno za taksi.«

»Imam, imam.«

»Onda ću doći do vas. I predat ću vam dijete. Nitko za to ne mora znati.«

»Dobro, ne znam, možda bih trebala pričekati dok... ne znam što da radim.«

»Nije ga bilo nimalo lako nabaviti.«

Helen je zvučala umorno.

»Oh, znam, sestro, tako sam glupa, samo... sve je to tako brzo, a dječčić je tako malen.«

»Sigurna sam da ćete naučiti sve što treba, a uvijek možete nekoga nazvati i pitati za savjet. Da sad pozovem taksi, to bi moglo koštati nekoliko funti?«

»Da, dođite ovamo.«

»Franka nema kod kuće?«

»Franka? Otkud znate da mi se muž zove Frank?«

»Pa vi ste mi to rekli«, reče Helen ugrizavši se za usnicu.

»Valjda jesam. Ne znam što da vam kažem.«

Taksist reče da nema namjeru ići na onu stranu. Bio je krenuo kući. U južni London. A ne miljama izvan grada, sve do Wembleyja.

A onda ugleda kako njoj naviru suze na oči.

»Ulazite prije nego se predomislim«, reče. »Svejedno, pogledajmo to sa svjetlije strane — bar ste ga već rodili, a ne da vas na kraju ja moram porađati.«

»Točno«, reče Helen, a vozač je taksija zabrinuto pogleda pitajući se hoće li uopće dobiti novac za prijevoz kad stignu do Wembleyja.

Helen mu dade adresu Renatine stambene zgrade, izgovorivši je nekako automatski, pa zamoli taksista da pričeka. Domaćica će svaki čas sići i isplatiti ga.

Taksist je kasnije kolegama pripovijedao kako je, istoga časa čim ju je ugledao, shvatio da će mu ona donijeti samo nevolje. Od časa kada su joj se oči napunile suzama kad joj je potpuno normalno rekao da bi večeras radije krenuo južno od rijeke nego do onog njezinog Wembleyja. Svejedno, pričao je, sve se odvijalo jako brzo, ona je gospođa sišla i donijela novčanik pun novaca. Pripadala je višoj klasi i bila je strankinja, bacila je pogled na dijete i zavriskala.

»Sav je krvav, nije ni formiran kako treba, ne ne, to neću. To je dijete koje još i nije pravo dijete. Ne, ne.«

Odmaknula se od djevojke u sivoj suknji i vesti stavivši ruku na usta, a u tom je trenutku stigao neki lik u Roveru i iskočio iz auta, jednim pogledom obuhvatio cijeli prizor, a onda stao tresti strankinju tako da joj je umalo glava pala s ramena, pa joj je uzeo dijete iz ruku i potom prepoznao djevojku u sivom. I on je stalno govorio »oh, Bože moj«, kao da je cura neko biće iz svemira.

Onda se snop novčanica našao uguran kroz prozor taksija, četiri puta više od cijene za vožnju

do prokletog Wembleyja, pa je taksist morao otići i nikada nije uspio doznati što je sve ono značilo i kako je završilo.

A završilo je loše. Kao što je, čini se, završavalo sve čega se Helen Doyle dotaknula.

Helen je odbila ući u kuću pa je i sama zaplakala, još jače od Renate, no nijedna od dviju žena nije plakala koliko izbezumljeno i gladno dijete koje je tog jutra bilo došlo na svijet u kupaonici.

Naposljetku su pozvali sestru Brigid da u sve to unese malo reda. Stigla je zajedno s Nessom, blijeda u licu, ali smirena.

Nessa se pobrinula za dijete, a Brigid saslušala histerična objašnjenja.

Talijanka je rekla da se samo kanila raspitati želi li neka majka privatno dati dijete na usvajanje, a nije ni od koga tražila da joj nabavi dijete.

Visoki se poslovni čovjek, Irac porijeklom, zalagao za Helen govoreći da je ona sve to učinila u najboljoj namjeri, kao što je uvijek i činila, ali svijet nije bio kadar to tako prihvatiti. Zvučalo je kao da je prema njoj pun nježnosti, a istodobno i pun straha pred njom.

Poznaje joj roditelje, objasnio je. Desmond Doyle među njegovim je najstarijim prijateljima.

»To je kćerka onih Doyleovih?«

Renata je doživljavala šok za šokom.

»Da, ali nije mogla znati da se radi o nama.«

Bilo je nečega u načinu na koji je muškarac izgovorio te riječi. Nečega što je zvučalo kao upozorenje. Brigid je pogledavala jedno ojađeno lice za drugim pokušavajući s njih iščitati znakove.

Helen nije mogla odšutjeti.

»Ali znala sam. Znala sam, napravila sam to *upravo* zbog Franka. Inače nikad ne bih uzela to dijete i napričala sve one laži. Da se nije radilo o Franku, nikad ne bih bebin život dovela u pitanje. Osjećala sam da mu to dugujem, na kraju krajeva... nakon svega...«

Brigid je tokom cijeloga svojeg odraslog života imala posla s ljudima. I to većinom s ljudima koji su se našli u nekakvoj nevolji. Nije znala što bi sada još moglo biti izrečeno, ali je osjećala kako je najvažnije da Helen, pa ma o čemu se radilo, to ne izgovori. Helen se bila dobrano zaletjela pa je, kroz suze i jecaje, priča polako izlazila na vidjelo.

»Nikad nisam mislila da će to ovako ispasti, ali njih dvoje mogli su mu priuštiti tako dobar život, imali su toliko novca, a Frank je prestar za usvajanje djeteta, štoviše, rekla je, imao je i nekoliko srčanih napada...«

»Ti si joj to rekla?«, prasnu Frank na ženu.

»Mislila sam da je nekakva opatica, otkud sam mogla znati da je to vražja Doyleova kćerka?«

Helen tih riječi nije bila svjesna.

»Htjela sam sve popraviti, sve nadoknaditi. Pokušati staviti stvari na svoje mjesto. Na kraju krajeva, meni je život dobro krenuo i dobila sam sve što sam htjela, ali ne i Frank nije imao djece, ah je imao srčane napade, to mu je bila kazna... Htjela sam pokušati da to ispravim.«

Renata je zbunjeno gledala čas jedno čas drugo. U drugoj je sobi sestra Nessa uspjela umiriti dijete, a Helen je pokušavala povratiti dah.

»Još uvijek radite s gospodinom Doyleom?«, brzo upita Brigid.

»Da, radi, i pomogao je tati kad je dobio nogu, zatražio je od gospodina Palazza da ga vrate

na posao...«

Brigid uoči mogućnost za izlaz iz ove situacije. Ustade i reče:

»I tako vam je Helen, zbog svoje nagle naravi, odlučila zahvaliti tako što će vam pomoći da dođete do djeteta, budući da to redovnim putem niste mogli lako srediti. Tako je bilo zar ne?«

Frank Quigley zagleda se u sive oči sestre Brigid, kompetentne, staložene, jake osobe. Prije jednog pokoljenja možda je još bila iz irske obitelji, no sada je govorila s londonskim naglaskom. Podsjećala ga je na bistre ljude s kakvima se sretao u poslu.

»Da, sestro, točno tako.«

Helen je i dalje plakala, a Brigid se činilo da bi mogla nastaviti i s pričom. Naizgled s odmjerenim naporom, jednom rukom obgrli djevojku oko ramena.

»Hajde da te odvedemo kući, Helen, natrag u Sveti Martin. To je najbolje što sad možemo učiniti.«

»Da vas ja odvezem?«, zapita Frank.

»Ne, gospodine Quigley, ali bilo bi lijepo kad biste nam pozvali taksi.«

U tom se trenutku vrati Nessa: dijete je bilo zaspalo. Odvest će ga u bolnicu, i to u bolnicu koju poznaju i u kojoj poznaju njih. Tamo će se za njega pobrinuti.

»To je zapravo šteta, sestro.«

Frank se zagleda u sestru Brigid, a ona mu uzvratila pogled. Dugo su se tako promatrali.

Bila je to šteta u svakom smislu. Njih su dvoje mališanu mogli pružiti sve, između ostaloga i ljubav kakvu nikad neće upoznati uz Yvonne.

»Da, ali ako tako postupimo, sve će propasti. Do najmanje sitnice.«

Osjećao je da je došla u napast.

»Ne sve, u pitanju će biti samo greškica u ispunjavanju obrazaca. Majka misli da joj je dijete umrlo.«

»Molim vas«, reče Renata. »Molim vas, sestro.«

»Nisam ja Bog«, reče Brigid, »nisam čak ni Salamun.«

Oboje su znali koliko je ovo za nju teško pa se primaknuše jedno drugome. Helen ih je promatrala s bolnim izrazom na licu.

Vratar dobi nalog da pozove taksi i neobična četvorka pođe zajedno do dizala, Helen u suzama i oslanjajući se na sestru Brigid, a crvenokosa sestra Nessa noseći sićušno djetesce umotano u modri prekrivač.

Renata ispruži ruku i dotače Helen po ramenu.

»Hvala vam, sestro Helen. Znam da ste mi htjeli sve najbolje«, reče.

»U sestre Helen je velikodušno i veliko srce«, reče Brigid.

»Hvala vam«, reče Frank na vratima. Nije gledao u Helen, gledao je s divljenjem u Brigidine sive oči.

»Ima zemalja u kojima su ovakve stvari posve zakonite. Ako hoćete, možemo jednom o tome porazgovarati pa ću vam reći onoliko koliko znam«, reče.

»Zbogom, Frank«, reče Helen.

»Hvala ti, Helen. Sestra Brigid ima pravo, tvoje je srce velikodušno i veliko.«

I dotače je po obrazu.

U taxiju su sve šutjele, sve dok Helen ne reče:

»Nazvali ste me sestrom Helen, znači li to da mogu ostati?«

»To znači da te još nećemo zamoliti da odeš. Međutim, možda se sad, kad si se suočila s nekim stvarima s kojima se prije nisi mogla suočiti, neće biti toliko potrebno skrivati kao nekad. Možda ćeš svoj život moći proživjeti i negdje drugdje. Pa čak i putovati po svijetu.«

Ovaj put Helen ne pomisli kako sestra Brigid traži od nje da ode. Osjećala se tako dobro kako se već dugo vremena nije osjećala.

Zagleda se u sestru Nessu koja je na grudi privijala sićušnog dječčića.

»Zar nije tužno što ne možeš zadržati to dijete, Nessa?«, reče Helen u naletu plemenitosti. »Da ti nadoknadi vlastito dijete koje je umrlo. Bio bi to svojevrstan nadomjestak, jel tako? Nekakva utjeha.«

Nije ni primijetila kako su se dvije žene zgledale, a potom okrenule svaka na svoju stranu gledajući kroz prozor taksija.

4.

Desmond

Jasno, dućan na uglu bio je skuplji od samoposluživanja, ali zato *i jest* bio na uglu pa je upravo to i trebalo platiti. Kao i to da je bio otvoren do kasno navečer.

Desmond je rado onamo vraćao. Ludo čaroban osjećaj zračio je iz tog mjesta, kao i iz načina na koji je Suresh Patel uspijevao na police natrpati toliko robe... i to tako da sve s njih ne popada. Desmond je često govorio kako to mora da je neka tajna gospodina Patela. U Palazzo Foods, velikom lancu supermarketa gdje je radio Desmond, princip je bio posve drukčiji. Kupcu je trebalo ostaviti što više mjesta tako da se može slobodno kretati i birati, a najvažnije ga je bilo privući nečim što se prvobitno nije nalazilo na njegovu popisu. Gospodin Patel zauzimao je drugu stranu tržišta. K njemu su ljudi dolazili zato što su najednom ostali bez šećera ili zato što nisu kupili ništa za večeru, a dućan u koji su namjeravali svratiti već se bio zatvorio. Ponekad bi došli po večernje novine i konzervu graha. Gospodin Patel često je govorio da bi se čovjek iznenadio kad bi znao koliko ljudi kod kuće očekuje samotnička večer. Cesto se osjećao u boljem položaju od njih stojeći tako u vlastitom dućanu i razgovarajući sa svakim tko bi svratio k njemu.

Desmondova je žena Deirdre govorila kako nema ništa osobno protiv gospodina Patela, uvijek je krajnje uljudan i pun poštovanja, ali je kod njega sve mrvicu skuplje. To je mjesto bilo prava svaštarnica, pomalo nalik na one dućančiče mješovitom robom u koje se, nekada davno kod kuće, nije odlazilo zbog toga što roba ondje možda nije bila... pa, svježja.

I nikako nije mogla shvatiti zašto Desmond zastaje na uglu i u dućanu kupuje ranije izdanje novina, premda ih može kupiti bliže poslu i uživati u tome da ih čita putem kući.

Desmond to nije umio objasniti. Taj je dućančić odisao pouzdanošću. Nije ovisio o fluktuacijama vezanim uz udaljene dobavljače ili goleme multinacionalne kompanije. Ako bi kupac zatražio nešto posebno, gospodin Patel nad tim bi se duboko zamislio. Kao onom prilikom kada je Desmond zatražio žele od ribizla.

»Je li to džem ili umak?«, sa zanimanjem je pitao gospodin Patel.

»Mislim da može biti i jedno i drugo.«

Ni Desmonda nije ništa manje zanimalo kamo će se svrstati taj proizvod pa njih dvojica zaključiš da će, kada bude nabavljen, žele stajati na istoj polici kao i senf, čatni² i malene zelene staklenke s umakom od metvice.

»Uskoro ću točno poznavati ukus i temperament otmjenog britanskog predgrađa, gospodine Doyle, dovoljno da i knjigu mogu napisati o tome.«

»Mislim, da ih već i poznajete, gospodine Patel.«

»Tek sam na početku, gospodine Doyle, ali je sve to tako zanimljivo. Znae kako kažu u vašem kraju, tu se susreću svakojaki ljudi... tako se osjećam.«

»I u mom se poslu susreću svakojaki ljudi, ali ja to ne pozdravljam s takvom radošću kao vi«,

² Indijski slatko-kiseli prilog od voća i povrća nap. prev.

potišteno reče Desmond.

»Ah, no to je zato što je vaš posao daleko važniji od mog.«

Deirdre Doyle bila bi se složila s njim: gospodin je Patel u pravu što s poštovanjem gleda na čovjeka kao što je Desmond koji je, premda je još daleko od pedesete, voditelj posebnih projekata u Palazzo. Palazzo je poznato ime, otprilike kao Sainsbury ili Waitrose. Dobro, ne baš kao to dvoje, ali je u vezi s pojedinim područjima bio na visokoj cijeni, a doma u Irskoj, gdje je malo tko znao za bilo koje drugo ime, Palazzo je zvučalo još veličanstvenije.

Patelovi nisu živjeli u Rosemary Driveu, živjeli su negdje drugdje, na nekom mjestu koje Indijcima i Pakistancima više odgovara, govorila je Deirdre kad god bi netko naćeo tu temu.

Desmond je znao da Suresh Patel, sa ženom, dvoje djece i bratom zapravo živi u malenom skladištu iza dućančića. Gospođa Patel nije umjela govoriti engleski, a brat je bio debeo i izgledalo je kao da od nećega boluje. Obično bi samo sjedio i smješkao se savršeno ljubazno, ali je malo govorio i od njega očito nije bilo nikakve koristi u vođenju trgovine.

Iz nekog razloga koji nikada nije u potpunosti razumio Desmond nikada nikome nije spomenuo da Patelovi ondje i stanuju. Da njihovo dvoje djece, u besprijeornoj školskoj uniformi, u sportskim kaputićima i s naočalima na nosu, svakoga jutro izlazi iz toga majušnog stana. Desmondu se činilo da bi za Patelove bilo svojevrsno poniženje ako bi netko samo i pomislio da žive u tako malom stanu, a negdje je u podsvijesti osjećao kako Deirdre možda misli da je za njihovu okolinu poniženje što Pakistanci doista ondje i žive, umjesto da se tu samo bave trgovinom.

Ranim jutrom u dućanu je bilo prometno; ljudi su kupovali novine, čokoladne pločice, bezalkoholno piće i sendviće zamotane u plastičnu foliju. Stvarčice koje zaposlene ljude manje ili više uspješno održavaju na životu dok svaki dan putuju na posao. Ulje kojim se podmazuje stroj britanske privrede.

Nije Desmond baš bio presretan zbog uloge što ju je sam igrao u britanskoj privredi. Radio je u glavnom sjedištu Palazzo Foodsa, supermarketskog lanca koji je sada bio deveti po veličini u Britaniji. Desmond je za Palazzo Foods bio počeo raditi još 1959. godine, kada se Palazzo još jednostavno zvao Prince. Bila je to godina kada su on i Frank Quigley otišli iz Maya i stigli u London vlakom, brodom i opet vlakom da se ondje obogate. Stigli su onamo za vala vrućine koji se nastavljao iz mjeseca u mjesec, a oni su mislili da su stigli u raj.

Silazeći svakog jutra niz Rosemary Drive do Wood Rooda i do autobusne stanice na uglu, često se osvrtao na one dane kada su stvari bile jednostavnije, a on i Frank radili za pultom u dva Princeova dućana. Jednoga bi dana rezali slaninu, a narednoga uređivali izloge. Svakodnevno bi se susretali s kupcima i poznavali su svakoga tko je radio u trgovini.

Upravo je Frank uvidio da je to poduzeće u kojem se može neprestano napredovati, a ne privremeni posao. Prince Foods je utirao nove putove, sve je više rastao, uskoro će se početi širiti pa će Frank postati voditelj jedne podružnice, a Desmond druge, samo ako odigraju pravu kartu. Franka je karta veličanstveno poslužila, a Desmond je uvijek sporije uviđao povoljnu priliku. No, vidio je kako se sve mijenja i s tugom je vidio da što se više uspinje, zahvaljujući prijateljskom Frankovu guranju, potezanju i nagovaranju, to se više udaljuje od ljudi, zbog čega mu se ovaj posao u prvom redu i bio svidio.

Desmond Doyle bio je tada tanak i žilav mladić, s gustom ćupom svijetlosmeđe kose. Djeca su ga često zafkavala zbog stare fotografije, tvrdeći da na njoj izgleda kao pravi pravcati frajer, ali njihova majka to nipošto nije htjela prihvatiti. Tako su u to vrijeme izgledali svi mladi ljudi koji su ima li stila, odlučno je tvrdila. Sada je izgledao drukčije, češljao kosu tako da se to možda

moglo shvatiti kao da skriva ćelu i nosio košulje nekoliko brojeva veće nego onoga prvog ljeta kada je sebi mogao od cijele garderobe priuštiti samo dvije košulje, pa je jedna od njih uvijek visjela preko naslona stolice i sušila se.

Pretpostavljao je da mnogo ljudi na stare dane gleda kao na dobro razdoblje, premda su u to doba praktično bili bez prebijene pare. On je to svakako bio.

Nikada nije uspio shvatiti zašto se ljudima toliko dopada Palazzova zgrada. Savršen primjer secesije, govorili su, remek-djelo

tridesetih godina. Desmond je pak uvijek mislio da izgleda kao one velike brutalističke zgrade kakve se vide u dokumentarnim filmovima o Istočnoj Evropi. Četvrtasto zdanje prijetećeg izgleda, mislio je, čudno da je zaštićena kao spomenik kulture i da članci po časopisima govore o njezinim savršenim proporcijama.

Frank je odigrao značajnu ulogu u kupnji te zgrade za Palazza u kojoj je ranije bilo sjedište automobilske grupacije koja je bankrotirala. Nitko drugi nije uviđao njezine mogućnosti, ali je Frank Quigley, koji se u sve razumio, rekao da im je za robu potreban skladišni prostor, za kombije garaža i servis, a općenito nekakav glavni ured. Zašto se ne bi sve to zajedno iskombiniralo iza ove blistave fasade?

A sve je i bilo samo fasada. Predivne stube, a u prizemlju predvorje s recepcijom, no gore se nalazio labirint montažnih i loše sklepanih ureda i odjeljaka. Računovodstvo je bilo modernizirano i preko kompjutera priključeno na internet, tako da su ga smjestili u modernu nadogradnju iza glavne zgrade. No, na trećem se katu pružala neobična zaboravljena zemlja, mjesto gdje su na vratima bila ispisana imena, a ljudi često upadali u urede i govorili: »Oh, oprostite.« Bila su tu i spremišta bez prave namjene, gdje su ležali panoi s reklamama koje nisu upalile ili gdje su stajale plastične izložbene police koje se nisu uklopile u prostor, čekajući da se odluči o njihovoj sudbini.

Ovdje, u srcu skrivenog kaosa, te neprihvatljive strane Palazzova poduzeća, bilo je Desmondovo radno mjesto. Odjel za posebne projekte. Službeno je to bilo središte iz kojega su dolazile nove ideje, planovi, rješenja i svjetleće reklame koje će konkurenciju izbaciti iz utrke. U stvarnosti je to bilo mjesto na kojem je Desmond radio, dobivao mjesečnu plaću i zadržavao rukovodeći naslov zato što je u mladosti prijateljevao s Frankom Quigleyjem. Zato što su njih dvojica zajedno prešli dug put i zato što su istoga dana prije četvrt stoljeća tim putem krenuli.

S Frankom Quigleyjem, mirnim, no moćnim glavnim direktorom, čovjekom koji je ugledao odskočnu dasku i s nje odskočio zajedno s Talijanima kada je došlo vrijeme za preuzimanje kontrole. Čovjekom koji se oženio gazdinom kćerkom. Upravo se zahvaljujući Franku Desmond penjao na treći kat Palazza i teška srca otvarao vrata svojega ureda.

Odjel za posebne projekte očekivao je provjeru. Sirile su se pouzdane glasine da se prema velika kontrola. Desmond Doyle osjećao je poznati čvor što mu ga je u želucu stvarala žučna kiselina, a u prsima stezanje što ga izaziva panika. Što to ovaj put znači? Optužbu da se odjel dovoljno ne trudi, zahtjev za točnu kvantifikaciju onoga što je ostvareno prilikom posljednjih prezentacija i predviđane brojke kao iz vježbi reklamiranja za djecu.

Od lijekova za suzbijanje želučane kiseline kao da više nije bilo nikakve koristi, gutao ih je kao bombone. Bio je umoran od sukoba i potrebe da ispadne pametan. Nekoć je ispasti pametan i biti na vrhu bilo glavna svrha njegova dana. Sada više ne. U godinama koje su svi ostali na ovome svijetu uporno smatrali mladima, Desmond Doyle osjećao se kao pravi pravcati starac. Četrdeset šest punih, a uskoro ću navršiti devedesetu. Upravo bi tako po istini odgovorio ako bi ga tkogod suosjećajno zapitao za dob.

U njegovu je uredu, blaženo lišenom fotografija koje su mu kod kuće prekrivale zidove, visjela izbljedjela grafika s prikazom krajolika u Connemari. Sve je izgledalo nekako izrazitije ljubičasto, modro i otmjeno nego što se on sjećao, no Deirdre je rekla da grafika prikazuje pravi duh zapadne Irske pa je treba objesiti u uredu gdje će moći poslužiti kao predmet razgovora. Desmond će moći o njoj razgovarati s posjetiteljima objašnjavati im kako upravo odande potječe. Da su ondje njegovi korijeni.

Jadna Deirdre. Mislila je da se u ovom sobičku od ureda, malenom poput kutijice, vode takvi razgovori. Još je imao i sreće da mu zidovi ne budu od mutnog stakla ili pleksiglasa, sreće što ima pisaći stol, telefon i dva ormarića za spise. Raskoš čavrljanja o korijenima na osnovu pretjerano pastelnog prikaza grofovije Mayo nije nikada doživio. Niti će je doživjeti.

Više mu se nije činilo da u riječima ispisanim slovima od ljepenke na vratima njegova ureda ima neke važnosti... u starim danima i nije bilo *Posebni projekata* — bila je to novoizmišljena riječ. Postojala su prava radna mjesta kao voditelj razvojne službe ili operativnih poslova. Voditelj prodaje. To su bila radna mjesta oko kojih se okretao sav posao. Posebni projekti nisu ništa značili Desmondu Doyleu zato što je znao da u njegovu slučaju oni i nisu ništa. U drugim je zemljama to bio pravi posao, znao je to zahvaljujući čitanju časopisa o maloprodaji. U Palazzo Foodsu to je značilo samo tapšanje po ramenu.

Desmond se sjećao kako je svojevremeno pročitao oglas u kojem je pisalo: »Titula u hodu donosi Bigelow na podu.« Bigelow je bila vrsta tapisona. Zgodan i bezazlen oglas kojim su se mladi poduzetnici nastojali potaknuti na borbu za status. Jednom je to pokušao objasniti Deirdre, ali ona nije shvatila poantu. Zašto ne bi i on imao tapison u uredu, pitala je. Možda bi mogli nabaviti ostatke tapisona i sami ga postaviti preko vikenda pa će mu to povećati važnost i nitko se neće s njim upuštati u sukobe i riskirati sučeljavanje u kojem bi mogli izgubiti. Umorno je popustio i pristao na maleni sag koji je držao ispod pisaćeg stola tako da ga nitko ne vidi, ali je Deirdre uvjeravao da je pridonijelo otmjenosti i superiornosti prostorije.

Desmond je trebao zadržati posao u Palazzo čak i ako cijeli Odjel za posebne projekte jednoga dana procijeni kao beskoristan, kao kažnjivo traćenje vremena. Zapravo, jedva da se to i moglo nazvati odjelom: na raspolaganju mu je stajao jedan mlađahni žutokljunac koji je tu navodno bio na praksi, a vrlo povremeno usluge bi mu pružala i Marigold, visoka cura iz Australije, s osmijehom punim zuba i kosom poput grive, koja se ovdje nalazila radi onoga što je sama nazivala PI, naime, prekomorsko iskustvo, a ranije je radila u pogrebnom zavodu, kao tajnica kod jednog zubara i u uredu zabavnog parka, a sve to zato da bi stekla sliku o tome na što svijet nalikuje prije nego se vrati kući i uda za kakva milijunaša iz Perth, što joj je i bio cilj.

Bila je to zgodna i prijateljski raspoložena cura koja bi Desmondu drugarski sjela na pisaći stol i zapitala ga ima li kakvih pisama ili dopisa za tipkanje. Mislila je da je tipkanje zlatni ključić kojim se otvaraju vrata u svijet. »Reci svojim curama da nauče tipkati, Dizzy«, često mu je govorila Marigold. Nikada nije prihvatila činjenicu da jedna od njegovih kćeri ima diplomu i da radi u knjižari, a druga je neka vrsta opatice i socijalne radnice. Nijednoj od njih ne bi trebao Marigoldin zlatni ključić da njime otvori vrata u svijet.

Kad bi se *Posebni projekti* zatvorili, Marigold bi bila na njegovoj strani, rekla bi Dizzyju da je Quigley gad, a osim toga, uvijek je pokušava uštinuti za stražnjicu. Pozvala bi ga na pivo i rekla mu da je predobar za Palazzo pa bi se trebao ogledati za nečim boljim. Žutokljunac na praksi jedva da bi išta primijetio: otišao bi i zabio nos u neki drugi dio prodavaonice. Stari mu je bio važan dobavljač pa će njega zadržati bez obzira na sve.

Baš kao i sam Desmond. Jednom su ga otpustili. Više neće. Frank Quigley pobrinut će se za to. Njegovo radno mjesto ili bar privid toga radnog mjesta pripadaju mu za cijeli život. Pred njim

je još gotovo četrnaest godina kod Palazza. Politika je poduzeća da radnici sa šezdeset godina odlaze u mirovinu. Zapravo, riječ je o manje od četrnaest godina, sada ih ostaje tek trinaest i još malo. Već će mu naći da nešto radi za to vrijeme.

Desmond Doyle neće se naći u prilici da svoj život objašnjava niti da opravdava svoju ulogu pred starim prijateljem Frankom. Ne, kada je nešto ovako neugodno u pitanju, možeš biti siguran da će Franka očekivati hitan posao u najdaljem kraju zemlje ili kakav tako važan sastanak da ga se ne može odgoditi. Desmond će morati razgovarati sa samim Carlom Palazzom. S Frankovim tastom, no nipošto likom nalik na Kuma.

Carlo je bio čovjek kojem su na umu stalno bile obitelji i jakne od mekane kože, oduvijek je želio ući u posao s modom, a sada je, uz dobit što ju je izvlačio iz Palazza, mogao sebi priuštiti izložbene prostore i ostvariti životni san. Carlo Palazzo, Talijan krotka izgleda, čiji naglasak kao da je sa svakom godinom što ju je proveo u sjevernom Londonu postajao sve izraženiji, nije se bavio svakodnevnim odlukama u vezi sa svojim supermarketским carstvom — vođenje je svega toga prepuštao bistrome gospodinu Quigleyju kojega je prije mnogo godina oštroumno prepoznao kao tipičnoga izgladnjelog Irca koji bi to mogao voditi. A isto tako, i oženiti se Carlovom kćerkom.

Unuka još uvijek nije bilo i Desmond je znao da to Carla silno žalosti, ali se i dalje nada. Premda se to, sa svakom godinom koja bi prošla, činilo sve manje vjerojatnim, nakon petnaest godina braka i uz Renatu koja je bila odavno prevalila tridesetu.

Carlo je bio optimist u pogledu unuka, no u pogledu vlastite dobiti bio je praktičan čovjek pa ako on dođe u kontrolu, uzdahnu Desmond, neće biti mjesta za potresno povjeravanje, samo krute činjenice i još kruća pitanja. Na koji su način *Posebni projekti* pridonijeli zbroju Palazzova profita u posljednjih šest mjeseci? Samo mi, molim vas, nabrojite što ste realizirali, Desmonde. Da?

Desmond k sebi privuče notes da počne sastavljati tužni popis. Nije njemu nedostajalo ideja: ideje su iz njega prštale, ali bi se svaki put nekako izgubile u ovoj zbrci na odjelu, kao i među raznim pritiscima i potrebama.

Kao onom prilikom kada je predložio da uredi pekarnu u vlastitim prostorijama. Bilo je to davno i daleko ispred svojeg vremena. Desmond nije bio dovoljno pustolovna duha, predlagao je da peku samo tamni kruh i pogačice. No, to je razmišljanje bilo toliko opravdano da je poprimilo veće razmjere nego što je on mogao i sanjati. Tvrđio je da će kupca, kada dođe na vrata, privući miris svježe pečena kruha, jer je to očividno jamstvo da je kruh proizveden istoga dana, a činjenica da može vidjeti u kako se higijenskim uvjetima mijesi i peče itekako mu govori o općoj čistoći i higijeni u cijeloj trgovini.

No, nekako se sve to odvojilo od njega, nikada nije zaživjelo kao ideja Desmonda Doylea ili bar kao prijedlog koji dolazi iz *Posebni projekata*, prenijelo se na područje Prodaje, a onda preraslo u poseban odjel pod nazivom Pekama pa su se u svim novinama pojavili članci i fotografije na kojima su bili prikazani meko okruglo pecivo i pletenice i kruh s kvascem koji su pekli. Palazzov kruh prešao je u legendu.

Desmond nije baš prolijevao suze zbog toga — ideja je samo ideja, kada je jednom prepustiš drugima, više nije tvoja. Tako gledano, zapravo i nije važno hoće li se nešto pripisati tebi u zaslugu ili neće, to je izvan tvojeg domašaja. No, ako ti se ta zasluga *prizna*, ako u poduzeću izađeš na glas kao gospodin Ideja, život će ti tokom radnog dana posve drukčije izgledati. Dobit ćeš veći ured, vlastito ime na vratima, pa čak i onakav poseban tapison. Gospodin Palazzo zamolit će Desmonda da ga zove po imenu i pozivat će ga, zajedno s Deirdre, na velike ljetne zabave u onoj svojoj prostranoj bijeloj kući s bazenom i velikim roštiljem. A Deirdre će zamoliti

da proba jaknu od meke plave kože što je upravo stigla iz Milana i uskliknut će kako joj tako dobro stoji da je svakako mora uzeti. Kao dar, kao znak koji pokazuje koliko cijeni njezina muža. Palazzova čovjeka za ideje.

Popis se doimao nepotpunim. Uđe Marigold i najavi da je užasno mamurna, što joj nije uspjelo popraviti ni u kantini kamo je bila otišla po malo hladnog narančina soka da njime razrijedi majušnu votkicu. U kantini je čula da je gospodin Carlo na ratnoj stazi, da je održao nimalo ugodan sastanak s računovođama i da namjerava sebi ostaviti dovoljno sitniša za igru s onim svojim kožnim jaknama ofucanim kao kuhinjske krpe. Sto znači da se sprema reorganizirati sve i svakoga. Glupi mali digički žabar, rekla je Marigold, da su kojim slučajem u Australiji, morao bi biti dovoljno muškarac da se dovraga upusti u ono zbog čega se okrenuo prema tim jadnim i bijednim haljinicama i kaputima, a ne da se pravi kako umije voditi poslove za koje svatko zna da ih vodi onaj gangster od Franka Quigleyja.

Desmonda je dirnula privrženost što je izbijala iz Marigoldine reakcije.

»Sjednite i prestanite se uzrujavati, samo će vas glava još jače boljeti«, kaza joj s razumijevanjem.

Marigold ga pogleda, a oči su joj bile crvene i natečene, pune brige.

»Isuse, Dizzy, vi ste predobri za ovaj kupleraj«, reče.

»Pst-pst. Moram proći pored hladnjače, da vam donesem malo leda? Taj lijek ne djeluje bez leda.«

»Nikad vi nećete voditi ovo proketo mjesto«, reče Marigold s glavom među dlanovima. »Nikakvo čudo, kad ste ljudsko biće.«

Marigold je kod Palazza bila tek šest mjeseci pa je govorila kako joj se bliži vrijeme da krene dalje. Razmišljala je o poslu u hotelu ili kao recepcionarka u frizerskom salonu u Knightbridgeu kamo su zalazili članovi kraljevske obitelji.

Vrativši se u život, okrijepljena hladnom votkom sa sokom od naranče, piće koje je bezuspješno pokušala podijeliti s Desmondom, usmjeri misli na traganje za pojedinostima u poslu obavljenom u razdoblju u kojem je radila na ovom odjelu.

»Isuse, pa mora da smo nešto napravili, Dizzy!«, reče mršteći se od pomnog razmišljanja. »Mislim, pa vi niste samo svaki dan dolazili ovamo i cijelo vrijeme promatrali ovu blijedo plavu irsku pustoš na slici, jel tako?«

»Nisam, mislim da nisam, uvijek je bilo nekakvog posla, ali za druge, razumijete«, Desmond je zvučao kao da se brani. »Tako da se to ne računa kao da je došlo odavde. Sve ovo neće izgledati baš jako impresivno.«

»Kamo će vas poslati? Mislim, ako ovo zatvore?«

»Ovo je jedan od najmanjih ureda, možda će me ostaviti ovdje, ali tako da budem nekome podređen, znate. Isto mjesto, isti posao, druga linija odgovornosti.«

»Neće vam valjda dati nogu?«

On je umiri.

»Ne, ne, Marigold, ne brinite se za to. Neće.«

Ona mu se fakenski osmjehnu.

»Hoćete reći da su vam poznate neke mračne tajne?«

»Na neki način«, reče on.

Rekao je to tako tiho i tužno da Marigold nije dalje navaljivala.

»Idem ja svejedno malo okolo pa ću pogledati mogu li pronaći neka pisma koja sam za vas tipkala«, reče mu.

Bilo je nianje-više onako kako je Desmond i mislio da će biti. Carlo je sjedio u njegovu malom uredu ni najmanje impresioniran Marigoldinim trudom da se Desmondu obraća s »gospodine Doyle«, da ga izvještava o ljudima koji ga traže na telefon, a njima odgovara kako je Desmond na sastanku. Marigold je čak odnekuda posudila dvije porculanske šalice s tanjurićem umjesto dviju grimizno crvenih keramičkih šalica za kavu sa slovom D i upitnikom koje su se obično upotrebljavale.

Carlo Palazzo govorio je o potrebi za prestrojavanjem, za daljnjim širenjem, za eksperimentiranjem za time da se nikada ne miruje. Govorio je o tržišnoj utakmici. Govorio je o inflaciji, recesiji, industrijskom nemiru i o tome kako je teško parkirati auto. Ukratko, dotaknuo se gotovo svake deprimantne

teme koja bi mogla poslužiti kao potpora odbojnoj odluci da se ovaj odjel *kao takav* fuzionira s drugim odjelima, a za njegov će rad, koliko god, jasno, bio važan i koristan, najbolje biti ako se preustroji.

Kada je Palazzo već po drugi put upotrijebio riječ »prestrojavanje«, Desmonda to podsjeti na odlazak u kino, kada prepoznaješ dio u kojem sam ulaziš u igru. Osjeti silan umor. Shvati da će se to uvijek iznova događati tokom narednih trinaest i pol godina. Sve dok možda ne padne odluka da bi ga mogli zaposliti na parkiralištu, što bi bilo najbolje prestrojavanje.

Glava mu oteža, pitao se kako će na najbolji način ovo večeras objasniti Deirdre. Znao je da mu plaću neće smanjiti, znao je da ovo neće biti objavljeno. Samo će ostati bez titule. Opet je bio na početku.

»I vi mislite da ću ja nakon tog preustrojavanja, ma kakvo ono bilo, i dalje raditi u ovoj prostoriji, ovom uredu?«

Carlo Palazzo raširi goleme ruke. Kad bi to do njega stajalo, jasno da bi bilo tako.

»Ali to ne stoji do vas, gospodine Palazzo?«

Ne, kako se pokazalo, u pitanju je bila reorganizacija, zatvaranje pojedinih odjela i stvaranje otvorenog protoka, kao i mnogo više svjetla i nov način provođenja inventure.

Desmond je strpljivo čekao. Znao je da će to na kraju biti izrečeno i da nikakvo požurivanje neće imati učinka.

Pogled mu odluta do slike što je prikazivala nevjerojatno modro nebo i blage travnate obronke. Mayo nikada nije tako izgledao. Ondje je nebo bilo veliko i bijelo, a dolje kameni zidovi i malene smeđe njive. Ova je slika podsjećala na bombonjeru.

Carlo Palazzo spremao se prijeći na zaključak.

Konačno stiže i zaključak, pomisli Desmond. Osjeti poznati kiselkasti okus kako mu se iz želuca penje do usta. Molim, neka to bude nekakav ured. Nešto što se nikada neće morati nikome objašnjavati. U nekom dijelu zgrade gdje će biti još jedna osoba, osoba poput Marigold, koja će odgovarati na Deirdreine telefonske pozive. Netko tko će reći: »Spojit ću vas, ostanite na vezi« kada nazove njegova žena i zatraži, kao što je to uvijek činila, gospodina Doylea, voditelja posebnih projekata, molim vas. Uz značajno podizanje glasa na »molim«.

Molim, samo neka u cijeloj priči negdje bude riječ »voditelj«, tako da ga Deirdre do kraja života ne mora telefonom zvati na radno mjesto gdje neće znati ni tko je on, a kamoli gdje se nalazi.

»Zato smo mislili da će biti najbolje ako vas smjestimo u terenski odjel«, reče Carlo Palazzo.

»Ne u terenski, gospodine Palazzo«, reče Desmond Doyle. »Molim vas, ne u terenski.«

Talijan ga zabrinuto pogleda.

»Uvjeravam vas, Desmonde, da će taj posao biti isto tako važan, u mnogom pogledu još i važniji, a kao što znate, nema ni govora o tome da se u pogledu prihoda išta promijeni, sve će ostati u okviru uobičajenih beriva...«

»Bilo što u zgradi poduzeća. Bilo što.«

Desmond osjeti znoj na čelu. Bože Svemogućí, počínje moliti kao prosjak. Zašto to nije mogao raspraviti s Frankom Quigleyjem?

On i Frank, njih su se dvojica nekoć zajedno igrala po stjenovitim brežuljcima u Mayu, njih dvojica nikada u zapadnoj Irskoj nisu vidjela nebo poput ovoga na slici, njih su dvojica govorila istim jezikom. Zašto je prepreka koju su stvorile godine toliko značajna da on ne može Franku jasno i glasno reći kako mora imati ured, pa čak i pod uvjetom da to bude put koji nikamo ne vodi? Nakon svih ovih godina to je najmanje što može dati Deirdre, uvjerenje da joj je suprug dio rukovodećeg osoblja u velikoj i važnoj maloprodajnoj organizaciji.

Bilo je vrijeme kada su on i Frank mogli o svemu razgovarati, baš o svemu. O tome kako je Frankov otac u tri tjedna zapio cijelu otpremninu časteći cijeli grad velikim kriglama piva. O tome koliko je Desmond želio pobjeći s roditeljskog imanja i o šutljivoj braći i sestrama koji su se naoko zadovoljno vukli preko jalove zemlje idući za mršavim i neposlušnim ovcama.

Povjerali su se jedan drugome o prvim uspjesima kod djevojaka u doba kada su došli ovamo kao dva mlada irska dečka, dijelili sve od dana kada su se zaposlili u Princeovim dućanima. No, onda je Franka obuzela glad za nečim većim, pa mora da je otprilike u to vrijeme umrlo i njihovo prisno prijateljstvo.

Frank je stalno težio za usponom, opet i opet, pa je sada sve i vodio. Palazzo je kupio Princeove dućane i pripojio ih svojim. Bilo je poznato da Carlo Palazzo bez savjetovanja s Frankom Quigleyjem ne odlučuje ni o čemu važnijem od pitanja kojim će umakom preletiti tjesteninu. Znači, to zapravo Frank svojega starog frenda Desmonda osuđuje na to da radi kao trgovački putnik.

Zar Frank zaboravlja na Deirdre, zar ne zna koliko će sve ovo biti teško za Desmonda?

Frank ovih dana toliko rijetko dolazi u Rosemary Drive. No, ipak, svaki put kada se sretnu, kao da stari dani nikada nisu ni prošli. Lupnu jedan drugoga po ramenu i nasmiju se pa, budući da Desmond nikada ne poteže pitanje svojega mjesta na dnu ljestvice, odakle su obojica tako davno krenuli, ni Frank nikada ne spominje svoj visoki položaj. Jedino se prilikom Frankova vjenčanja s Renatom Palazzo jasno pokazao jaz među njima.

Nitko drugi iz Desmondova kruga nije bio na svadbi, svi su bili po nekoliko stupnjeva iznad njega.

Za Deirdre je ta svadba ispala neugodno. Mjesecima je čekala na taj trenutak pa je čak i povjerovala da će se ona i Renata Palazzo na neki način silno sprijateljiti. To je oduvijek izgledalo tako malo vjerojatno da je Desmond nikada nije ozbiljno shvaćao. Renata je bila mnogo godina mlađa od njih dvoje, dolazila je iz posve drukčijeg svijeta. Deirdre je uporno o njoj mislila kao o talijanskoj imigrantkinji svoje dobi, punoj straha i željnoj sestrinskog savjeta.

Desmond nikada neće zaboraviti kako je Deirdre osmijeh na svadbi zamro kad su se njezina svijetložuta haljina i kaput, sašiveni od sintetičkog materijala, našli pokraj čiste svile i krzna što su ih nosile druge žene. Toga je jutro bila od kuće otišla puna radosti, a sada se

povlačila u pozadinu, čak i za vrijeme službe u crkvi kada je talijanska operna pjevačica za mladence zapjevala *Panis Angelicus*. Do časa kada su stigli do velikog šatora i stali u red s ostalim gostima što su čekali da čestitaju mladom paru, već je bila počela potezati kako haljinu, tako i njega za ruku.

Bio je to crn dan za nju, a njezina je pozlijeđenost i Desmondu pokvarila dan. No, ni za što od toga nije bio kriv Frank Quigley. Frankov osmijeh nikada nije izbljedio, čak ni u godinama koje su došle nakon toga.

Uvijek si mogao poći do Franka. Nisi čak ništa morao puno objašnjavati. Mogao si se poslužiti i kodom.

Gdje je za ime Božje Frank danas, ovoga crnog dana kada Carlo Palazzo objašnjava Desmondu Doyleu da više neće imati ureda ni vrata, a vjerojatno ni telefona na pisaćem stolu?

A da zapita može li se cijela stvar pokratiti tako da odmah obuče žućkastu kutu kakvu nose ljudi koji metu dućane i smjesta se baci na posao služeći se kantom i kanticom i krpom za pranje pa počne prati police s povrćem čim se zatvore vrata dućana? Možda bi to bilo lakše nego čekati na sljedećih pola tuceta puta kada će biti raspoređen na niži položaj? No, onda ga obuže bijes, nije on glupan, nije blesan kojeg se može samo tako prijeći. Osjećao je kako mu se lice grči i da to ne može obuzdati. Na svoj užas na licu starijega čovjeka vidje nešto nalik na samilost.

»Desmonde, prijatelju, molim vas«, nesigurno započe Carlo.

»Sa mnom je sve u redu.«

Desmond se uspravi iza malena pisaćeg stola. Najradije bi bio krupnim koracima prešao sobu i otišao do prozora dok mu izdajničke suze u očima ne presahnu. No, ovaj ured nije bio pogodan za krupne korake, morao bi se provući pokraj ormarića za spise, a vjerojatno i udariti o stolić za kavu ili zamoliti gospodina Palazza da malo pomakne stolac. Mjesto je bilo previše skućeno za velike poteze. Dakako, već sljedećeg tjedna neće tu više biti mjesta ni za kakve poteze.

»Znam da je s vama sve u redu. Samo ne želim da me krivo razumijete. Ponekad se, čak i nakon svih tih godina provedenih u ovoj zemlji, ne uspijevam jasno izraziti... shvaćate.«

»O, vi se vrlo jasno izražavate, gospodine Palazzo, jasnije nego ja, a meni bi engleski trebao biti materinski jezik.«

»No, možda sam vas uvrijedio nečim što sam rekao. Da pokušam ponoviti? Ovdje vas silno cijenimo, tako ste dugo kod nas i vaše nam je iskustvo silno potrebno... jednostavno su se okolnosti promijenile i dolazi do porasta i opadanja... sve se... kako da to kažem...?«

»Preustrojava«, reče bezbojnim glasom Desmond.

»Preustrojava.«

Carlo Palazzo dočepa se te riječi i s njome pohrli dalje, i ne znajući da ju je već dvaput upotrijebio. Široko se smješкао. Kao da ta riječ nekako može spasiti stvar.

Po Desmondovu licu vidje da nije tako.

»Recite mi, Desmonde, što bi vama najviše odgovaralo? Ne, ne mislim time ništa uvredljivo, ne zavaravam vas... Pitam vas što bi vam u poslu najviše odgovaralo, na koji bi se način stvari za vas danas mogle najbolje srediti? Recimo da možete ostati ovdje, bi li to bilo ono o čemu sanjate, što zaista želite?«

Čovjek ga je ovo ozbiljno pitao, nije to bilo poigravanje. Carla je odgovor zbilja zanimao.

»Ne mogu reći da o tome sanjam, ne. Ne da ostanem u ovoj sobi kao voditelj *Posebnih projekata*.«

»Eto«, Carlo je očajnički tragao za kakvim tračkom svjetlosti u tami. »Zašto je onda tako loše što odlazite odavde? Kakvo bi drugo mjesto odgovaralo onome o čemu sanjate?«

Desmond se nasloni na ugao ormarića za spise. Marigold je bila prostoriju donekle ukrasila s nekoliko posuđenih biljaka koje mora da je otela iz nekog od ureda s tapisonom. Nadao se samo da nije maznula ništa od Carlova zelenila. Malo se osmjehnu na tu misao, više za sebe, ali mu gazda uzvratu osmijeh, napeto ga promatrajući sa stolca ispred pisaćeg stola.

Carlovo je lice bilo široko i ljubazno. Nije izgledao prepredeno, bio je onaj tip Talijana koji u filmovima uvijek igra ljubaznog strica ili čak djeda punog ljubavi. (Mājâ)

San mu je bio da mnogo puta postane djed, da dobije hrpu unučića od kojih će polovica nositi irska, a polovica talijanska imena i koji će se igrati po cijeloj onoj golemoj bijeloj kući i oko nje. Hrpu djece kojoj će moći ostaviti svoj udio u Palazzu. Sanjari li i on o unucima? Desmond nije umio na to odgovoriti. Kako mora da je tup kada ne zna ovom krupnom i izravnom čovjeku odgovoriti na pitanje u čemu se sastoji njegov san.

»Puno vremena nisam sebi dopustio da o nečem sanjarim pa pretpostavljam da sam i zaboravio kako to izgleda«, reče iskreno.

»Ja svoj san nikad nisam zaboravio, htio sam poći u Milano i započeti posao s modom«, reče Carlo. »Htio sam okupiti najbolje kreatore, krojače i crtače i osnovati vlastitu tvornicu, tvornicu koja će nositi ime Carla Palazza.«

»I ovaj vaš posao nosi to ime«, reče Desmond.

»Da, ali to nije ono što sam htio, ono čemu sam se nadao, imam samo malo vremena za ono što sam priželjkivao. Otac mi je rekao da moram ući u posao s hranom, zajedno s braćom i stričevima, a da se igram s krpicama kao krojač za ženskadiju, tako je rekao.«

»Očevi nemaju razumijevanja«, jednostavno reče Desmond.

»Ni vaš otac... nije imao razumijevanja?«

»Ne, moj otac niti je imao razumijevanja niti je razumio, ako shvaćate što mislim reći. Oduvijek je bio star. Kad je meni bilo deset, već je bio star, a to se nije samo meni činilo, to se vidi na svakoj njegovoj slici. Imao je razumijevanja samo za ovce, brežuljke s njihovim obroncima i tišinu. Ali me ni u čemu nije sprječavao, rekao je da sam u pravu ako odlučim otići.«

»Zašto ste onda rekli ono o očevima?«

»To se odnosilo na mene. Ja sam tako postupio prema svom sinu. Htio sam mu priuštiti što bolje obrazovanje. Nisam imao razumijevanja za njegov odlazak od kuće.«

»Kamo je pošao?«

Ovo se nikada nije smjelo priznati izvan Rosemary Drivea.

Izvan kućnih zidova.

»Otišao je, vratio se ovcama, kamenju i tišini.«

»Ipak, pustili ste ga.«

Carla kao da uopće nije šokiralo što je Desmondov sin odustao od školovanja i od kuće pobjegao nekamo Bogu iza leđa.

»Ali ne drage volje«, udahnu Desmond.

Carlo je još uvijek bio zbunjen.

»I tako, vi ste težili za visokim obrazovanjem?«

Iz nekog razloga Desmondu kroz glavu proletje slika sitnog i nemirnog lica Suresha Patela, njegovih tamnih i grozničavih očiju punih želje da svoju obitelj obaspe hrpom svjedodžaba i diploma.

»Ne, ne za visokim obrazovanjem. Valjda samo za mjestom... za mjestom koje bi bilo moje.«

Carlo se ogleda po bezličnom uredu kojega se iz prethodnih mjeseci vjerojatno sjećao kao još bezličnijeg, bez ove »injekcije« što ju je dobio zahvaljujući posuđenim biljkama.

»Ovo mjesto? To vam se čini tako važnim?«

Desmond se nekako našao na kraju puta.

»Da budem pošten, gospodine Palazzo, ne znam. Nemam točno određeno mišljenje. Nikad ga nisam ni imao. Imam ideje, zbog toga ste valjda vi i Frank pomislili da bih mogao biti dobar za ovo mjesto. Ali te se ideje odnose na ljude, ne na poduzeće, a sklon sam i tome da se pomalo izgubim kad god se pokrene nekakvo preustrojavanje ili nešto slično. Ipak, snaći ću se. Snaći ću se. I prije sam se uvijek snalazio.«

Sada više nije zvučao uplašeno ni kao da sam sebe žali. Samo pomireno sa sudbinom i praktično. Carlu Palazzu laknu što ga je prošlo ono loše raspoloženje, ma što da je bilo posrijedi.

»Ništa se neće dogoditi preko noći, tek za dva-tri tjedna, a u vezi s mnogim stvarima imat ćete više slobode, više vremena da razmislite o tome što zaista želite.«

»Možda.«

»A ostat će vam i naslov voditelja, to još nije do kraja razrađeno, ali kad se Frank vrati, siguran sam da će to srediti.«

»O, siguran sam da hoće«, složi se uvjerenom Desmond.

»Znači...«

I Carlo još jednom raširi ruke.

Ovaj put za uzvrat dobi neki poluosmijeh, a Desmond i sam ispruži ruku kao da rukovanjem potvrđuje nešto u pogledu čega su se njih dvojica složila kao istomišljenici. Carlo zastade kao da mu je nešto palo na um.

»A vaša žena? Žena vam je dobro?«

»O, da, s Deirdre je sve u redu, hvala na pitanju, gospodine Palazzo, ne može biti bolje.«

»Možda bi joj bilo drago jednom doći... doći na večeru k nama, u našu kuću, s obitelji, znate, s Frankom i Renatom i sve to... U starim danima svi ste bili tako dobri prijatelji... prije svega ovoga... da, zbilja.«

»Vrlo ljubazno od vas, gospodine Palazzo«, reče Desmond Doyle glasom čovjeka koji zna da takav poziv nikad neće biti zaista upućen.

»Bit će nam dobro, uživat ćemo u tome«, odgovori Carlo Palazzo točno istim tonom.

Marigold pridržava otvorena vrata velikom gazdi gospodinu Palazzu. On je pogleda s neodređenim i ljubaznim osmijehom.

»Hvala, hvala vam... hmmm...«

»Ja sam Marigold«, reče ona trudeći se što bolje prikriti australski naglasak. »I zadovoljna sam što radim kod gospodina Doylea. Bilo je nekoliko važnih poziva, gospodine Doyle, ali sam svima rekla da ste na sastanku.«

Desmond ozbiljno kimnu pa pričekava dok Palazzovi koraci ne zamriješe, a Marigold šaptom protisnu:

»Onda, što je bilo?«

»Oh, Marigold«, reče on umorno.

»Nemojte vi meni 'oh, Marigold', zar nisam uspjela da dobro ispadnete? Jeste li me čuli? Kladam se da sad puno bolje misli o vama. Sad kad sam mu rekla da sam zadovoljna što radim kod vas.«

»Sigurno misli da sa mnom spavate«, reče Desmond.

»Ne bi mi puno smetalo.«

»Vi ste vjerojatno najzgodnija cura na svijetu.«

»A što je s vašom ženom?«, zapita Marigold.

»Mislim da joj se nimalo ne bi dopadalo kad biste spavali sa mnom.«

»Hoću reći, zar nije ona za vas najzgodnija cura na svijetu ili je to bila ili već nešto?«

»Bila je zgodna, zbilja je bila vrlo zgodna.«

Govorio je objektivno.

»Znači, nema šanse za mene.«

Marigold ga je pokušavala oraspoložiti.

»Palazzo uopće nije tako loš. To vam je poznata irska fraza; kad kažete da netko uopće nije tako loš, to znači škrtu pohvalu.«

»Znači, nije vam dao nogom u guzicu?«, Marigoldino se lice ozari.

»O, itekako mi je dao nogom u guzicu.«

»Au, sranje. Kada? Kamo?«

»Brzo, tjedan ili dva, dok se Frank vrati.«

»Frank nikamo nije ni otišao«, srdito reče Marigold.

»Nije, ali, znate, mi to tako kažemo.«

»A kamo vas šalju?«

»Svakamo, kao putnika.«

»Pa jel to ima smisla, bilo kakvog smisla?«

Oči su joj bile pune nježnosti, široko i privlačno lice zabrinuto, a zbog tolikog je nepoštenja grickala usnicu.

Teško mu je padala njezina samilost.

»Oh, u redu je to, Marigold, ima u tome puno smisla. Ne gledam na ovo kao na nešto zbog čega bismo se morali boriti na plažama, a vi...?«³

Ogleda se po uredu i teatralno raskrili ruke.

»Ali putnik?«

Bila je uzrujana pa je on nju morao smirivati.

»To je zanimljivije nego sjediti ovdje, a sve nizašta. Povremeno ću dolutati ovamo da vas vidim, vi mi uvijek razvedrite dan.«

»Jesu li vam rekli zašto?«

³ Aluzija na Churchillov govor od 4. lipnja 1940. nap. prev.

»Prerasporedba resursa.«

»Prerasporedba muda labudovih«, reče Marigold.

»Možda, no što s tim?«

»Niste ništa napravili, ne mogu vam samo tako oduzeti posao.«

»Možda je u tome stvar, zbilja *nisam* ništa napravio.«

»Ma, ne, znate što mislim, ovdje ste voditelj, za Boga miloga, tu ste već godinama.«

»Ostat će mi voditeljski naslov, kakav bio da bio... To se još ne zna, znat ćemo kasnije...«

»Kasnije, to jest kad se Frank vrati.«

»Pst, pst.«

»Mislila sam da ste vas dvojica veliki prijatelji.«

»Bili smo, još smo to uvijek. Nego, molim vas, Marigold, nemojte i vi počinjati.«

Prodorna i hitra, Marigold odmah shvati i impulzivno reče:

»Hoćete reći da vas ovo isto čeka večeras sa ženom, je li?«

»Da, otprilike.«

»Onda ovo shvatite kao generalnu probu.«

»Ne, hvala vam. Znam da niste ništa loše mislili.«

Ona mu vidje suze u očima.

»Ja vama mislim samo dobro, a reći ću vam i ovo: ako vaša žena ne shvaća da ste vi jedan od najboljih...«

»Shvaća, shvaća.«

»Onda ću morati skoknuti do vaše kuće i objasniti joj da ima sjajnog momka za muža i skinut ću joj glavu ako to ne zna.«

»Ne, Deirdre će shvatiti, a ja ću imati vremena da o tome razmislim, da joj to objasnim kako valja i prikazem u pravom svjetlu.«

»Da sam na vašem mjestu, ne bih trošila vrijeme na probe: nazovite je, izvedite je na ručak, potrudite se, nađite fino mjesto sa stolnjacima na stolu i naručite bocu žestice, sve joj otvoreno ispričajte, nema tu nikakvog posebnog svjetla.«

»Svatko na kraju napravi onako kako njemu odgovara. Marigold«, reče on čvrsto.

»A neki ljudi, Dizzy moj, nikad ništa ne naprave«, reče ona.

Izgledao je ojađeno.

Impulzivno, ona mu se baci oko vrata. Osjećao je kako mu jeca u naručju.

»Ja sam takva lajavica«, govorila je.

»Pst, pst.«

Kosa joj je krasno mirisala, kao jabukov cvijet.

»Htjela sam vas razvedriti, a vidi što sam na kraju rekla.«

Glas joj je postajao normalniji. On je nježno pusti iz zagrljaja i odmače od sebe, zadivljeno se zagledavši u zgodnu Australku, možda istih godina koliko je njegovoj Anni ili malo stariju. U kćer nekog čovjeka negdje na drugoj strani svijeta koji pojma nema o poslovima koje mu kći radi i o tome kako se cijelim srcem unosi u njih. Nije ništa govorio, samo ju je promatrao sve

dok ona ne poče šmrcati i donekle se ne smiri.

»No, krasno bi bilo da se onaj stari žabar vrati i nađe nas ovako, kao u klinču. To bi samo potvrdilo njegove sumnje.«

»Bio bi ljubomoran«, kavalirski reče Desmond.

»Ma, moš mislit!«, reče ona.

»Idem malo van«, reče Desmond.

»Ako me netko nešto pita, reći ću im da vježbate rad na terenu«, reče ona, gotovo se smiješeći.

»Nemojte nikom ništa govoriti«, reče on.

Uvijek joj je to govorio.

Iz govornice blizu glavnog ulaza nazva Franka.

»Nisam sigurna je li gospodin Quigley slobodan, što da mu kažem tko ga treba?«

Dugačka stanka. Očito se s nekim dogovara.

»Ne, jako mi je žao, gospodine Doyle, gospodin Quigley poslovno je odsutan, zar vam to nisu rekli? Vjerujem da vam je tajnica gospodina Palazza trebala to javiti...«

»Svakako, samo sam se pitao je li se možda vratio«, reče Desmond blagim tonom.

»Ne, nije.«

Glas je bio odlučan, kao da razgovara s malim djetetom koje baš najbolje ne shvaća.

»Ako vam se javi, objasnite mu da... objasnite mu...«

»Da, gospodine Doyle?«

»Nemojte mu ništa objašnjavati. Recite da je Desmond Doyle nazvao zato da ništa ne kaže, baš kao što je radio cijeli život.«

»Mislim da nisam najbolje...«

»Čuli ste me, ali ću vam svejedno ponoviti.«

Desmond ponovi iste riječi i osjeti nekakvo zadovoljstvo slušajući njihov zvuk. Zapita se ne hvata li ga ludilo.

Bila je sredina prijepodneva i uhvati ga neobičan osjećaj slobode pri prolasku kroz glavni ulaz u Palazzo. Osjeti se kao dijete koje su iz škole poslali kući, jer mu nije bilo dobro.

Sjeti se kako su prije puno godina on i Frank kod Braće znali na cijeli dan »picati« iz škole. Nitko ovdje nije znao tu riječ, ovdje su to zvali markiranje. Glavnom bi bratu rekli da su u školskom dvorištu našli vrećicu s kemikalijama pa su im od toga oči crvene i guše se. Na kraju bi ga uspjeli uvjeriti da će se na svježem zraku najbolje izliječiti.

Desmond se i nakon trideset i pet godina još uvijek mogao sjetiti tog osjećaja slobode, dok su trčali i skakali po brežuljcima, u svakom pogledu oslobođeni iz one malene učionice.

Otkrili bi, međutim da im nešto nedostaje; nisu mogli naći nikoga za igru. Svi bi drugi ostali ogorčeno sjediti u učionici, a njih bi dvojica najednom primijetili da im nedostaje škvadra i pošli kući ranije no što bi mogli i zamisliti.

Nekako je i danas bilo isto. Nije bilo nikoga koga bi Desmond mogao pozvati da se s njim igra. Nitko s kim bi naručio bocu žestice, kako mu je to predložila Marigold. Čak i da sjedne na vlak do Baker Streeta i ode do Annine knjižare, ona možda neće moći izaći. I uplašit će se, takvo je nešto toliko strano njegovu karakteru. Njegov jedini sin koji je imao dovoljno sreće da uvidi

kako izgleda sloboda i krene za njom sada je daleko, jako daleko. Druga kći, tamo u samostanu, neće razumjeti njegovu potrebu za razgovorom, silnu hitnju da sam sebe nekako odredi.

Jadno je ovo prekapanje po dvadeset i šest godina provedenih u ovoj zemlji kada se u cijelom Londonu ne može sjetiti nijedne osobe kojoj bi mogao telefonirati i pozvati je da se nađu. Desmond Doyle nikada o sebi nije razmišljao kao o pripadniku džet-seta, ali je o sebi i Deirdre mislio kao o ljudima koji imaju prijatelje, o ljudima s krugom poznanika. *Jasno* da je tako. Uskoro će proslaviti srebrni pir i problem im neće biti kako da pronađu ljude, nego kako da smanje broj uzvanika.

Što je mislio pod tim da oni nemaju prijatelja, imaju ih na desetke. Pa, da, to je to. Imaju prijatelje. On i Deirdre imaju prijatelje i njegov problem nema nikakve veze s reorganizacijom ili voditeljskim naslovom, nego s danim i poslije prekršenim obećanjem.

Bio se svojoj ženi zakleo, one noći prije toliko godina, da će napredovati u poslu, da će u Irskoj postati ime koje će obitelj O'Hagan ozbiljno shvatiti. Obećao je Deirdre da nikada neće morati raditi izvan kuće. Njezina majka nikada nije radila izvan kuće niti se i za jednu od Deirdreinih prijateljica koja se udala prije 1960. očekivalo da će raditi izvan kuće. Irska se otada promijenila, postala sličnija Engleskoj. Nos gospođe O'Hagan, koji kao da se lako dizao uvis, danas bi ostao spušten kad bi neka mlada žena nastavila sa školovanjem ili prihvatila bilo kakav posao da pomogne u izgradnji obiteljskog doma.

No, bili su to davni crni dani i prezir O'Haganovih bilo je teško podnositi, a Desmond je znao da obećanje da je bez prinude. Bio je uhvatio Deirdre za ruku i one ju je večeri, kada su se spremali njezinim roditeljima priopćiti vijest, preklinjao da se pouzda u njega. Sjećao se svojih riječi.

»Uvijek sam se htio baviti kupnjom i prodajom. Znam da ovo nije nešto što bi trebalo reći tvojim roditeljima, ali volio sam čak i kada su Cigani dolazili u grad. Bilo je nešto uzbudljivo u tome, u načinu na koji su na tlu izlagali šalove i sjajne svjetlucave češljeve, a meni je sve to bilo jasno.«

Deirdre mu se s povjerenjem nasmiješila, znajući da on nikada u kućanstvo O'Haganovih neće unijeti nešto tako tuđe kao što su Cigani.

»Želim *tebe*«, rekao joj je tada. »Želim to više nego išta na svijetu, a kada imaš san, nema ničeg čime ne možeš ovladati. Ja ću vladati trgovinom na malo u Engleskoj, a tvojima će biti drago što te nisu dali nekom liječniku ili odvjetniku. Doći će dan kad će im biti drago što su se odlučili za trgovca-kneza.«

A Deirdre ga je pogledala s pouzdanjem, onako kako je sve odonda gledala u njega.

Valjda je Deirdre još uvijek njegov san, no zašto mu onda nije pala na um kada ga je gospodin Palazzo ono pitao?

Zateče se kako dobro poznatim putem korača prema kući. Noge su ga automatski povele prema autobusnoj stanici.

U ovo doba dana nema gužve, nema redova, kako se ugodno voziti u ovakvim uvjetima, a ne stalno u doba špice.

Recimo da *doista* nazove Deirdre, zna da je kod kuće, opet pregledava taj vražji popis za srebrni pir. Sigurno će cijeliti njegovu čestitost i izravnost?

Pa ona ga voli na svoj način. Kao što i on voli nju. Doista je voli. S vremenom se promijenila, jasno, kao što se svatko mijenja, no bilo bi smiješno očekivati od nje da bude ona ista Deirdre O'Hagan, lepršava i poželjna mlađahna plavuša koja mu je bila tako naglo ispunila

misli i srce. Zašto ona nije ono o čemu sanjari? Na neki je način povezana s tim snom. Snom da održi obećanje. No, ni za milijun godina ne bi to mogao reći Carlu Palazzu, čak i da je bio kadar tako sročiti, a nije. Nije, sve do trenutka kada je naišao njegov autobus.

Desmond je oklijevao. Da propusti autobus, pronađe telefon i vlastitu ženu pozove nekamo na ručak i objasni joj svoje prave misli? U nadi da nekako mogu zajedno u njima sudjelovati, onako kako im je zajednički bio svaki najsitniji otkucaj srca onom prilikom kada su čvrsto odolijevali pritisku O'Haganovih u vezi s njihovim vjenčanjem.

»Idete vi gore ili ne?«, zapita ga vozač, ne bez razloga.

Desmond je stajao držeći se za rukohvat. Sjeti se Marigold kako mu govori; »A neki ljudi, Dizzy moj, nikad ništa ne naprave.« No, već se gotovo bio popeo u autobus.

»Idem«, reče, a lice mu je bilo tako blago i ranjivo da ga umorni vozač autobusa, koji je i sam težio za drukčijim i boljim životom, nije više gnjavio.

Idući prema Rosemary Driveu, sastavljao je za Deirdre prikladne rečenice, birao prikladne korake u zaključivanju. Voditeljski položaj na terenu značit će veći djelokrug, moći će rad poduzeća upoznati iz prve ruke, a neće ostati skriven u mišjoj rupi. Objasniti će joj da je Frank negdje na putu, spomenut će da točan naziv njegova posla još nije određen, ali će čarobna riječ »voditelj« biti u njega uključena. Neće spominjati Palazzov poziv na večeru, jer zna da se to neće ostvariti.

Nije osjećao ogorčenje prema Franku zbog toga što je izbjegao sučeljavanje. Niti što je potaknuo njegov premještaj. Frank je najvjerojatnije u pravu: *Posebni projekti* više nemaju svrhe.

Frank mu u krajnoj liniji možda pruža priliku da nađe bolje mjesto na koje će se skloniti. Zalio je što ne može u sebi naći više oduševljenja za to mjesto, kakvo god ono bilo.

Deirdre će njegov neočekivani dolazak kući na ručak samo zbuniti. Ustrčat će se pa će ponavljati i ponavljati kako ju je trebao upozoriti. Važnost će se njegovih novosti izgubiti u kovitlacu briga zbog toga što kod kuće nema ničega za jelo.

Odluči zato da će otići do dućana na uglu i objasniti gospodinu Patelu da mu i opet može učiniti uslugu. Ondje su se prodavale pizze, ne baš naročite, zamotane u previše plastike i s pogrešnim omjerom tijesta i nadjeva. Ipak, to bi moglo proći. Ili da možda uzme limenku juhe i malo hrskavoga francuskog kruha. Nije se sjećao drži li gospodin Patel pečenu piletinu, a i to bi moglo biti zgodno.

U dućanu nije bilo kupaca, ali ni za blagajnom, što je bilo neuobičajeno, nitko nije sjedio. U rijetkim prilikama kada Suresh Patel nije glavom i bradom stolovao ondje kao na prijestolju, nadzirući svoje maleno carstvo i upravljajući njime, uvijek se za njom netko nalazio. Njegova šutljiva žena koja nije znala ni riječi engleskoga, ali je umjela otkucati cijenu koju bi pročitala na naljepnici. Katkada bi to bio njegov sin koji je pomalo podsjećao na sovu ili živahna kćerkica.

Brat gospodina Patela očito nije bio kadar sudjelovati u obiteljskom poslu.

Prišavši bliže kroz srednji prolaz, Desmond, uz nesiguran osjećaj već viđenoga, pred sobom ugleda pljačku u punom jeku. Sve mu se oko njega doimalo nestvarnim, kao usporeni film. Dok je promatrao kako dvojica mladića u kožnim jaknama mlate debeloga Patelova brata, Desmonda to podsjeti na ponovljenu snimku prilikom gledanja nogometne utakmice.

Opet osjeti žuč, no ovaj je put osjećaj bio oštriji. Pomisli da će se zagušiti.

Ustuknu dva koraka. Trebao bi istrčati na ulicu i podići uzbunu, jurnuti iza ugla do ulice gdje će zateći više prolaznika. Kao i, da bude do kraja pošten, gdje će biti manje prilike da ga dvojica

razbijača dostignu baš dok bude pozivao u pomoć.

No, prije no što je uspio išta učiniti, začu glas Suresha Patela kako se obraća dečkima sa šipkama u ruci.

»Preklinjem vas, molim vas, on je slab u glavi, ne zna ništa o sefu. I nema sefa. Novac je u noćnom trezoru. Molim vas, nemojte mi više tući brata.«

Uz još jedan šok što ga je fizički osjećao u želucu, Desmond vidje da gospodinu Patelu ruka visi pod nekim čudnim kutem. Kao da je već zadobila nekoliko udaraca. I kao da je već slomljena.

Čak i da mu Marigold nije bila tužno rekla da ima ljudi koji nikad ništa ne naprave, učinio bi ono što je učinio.

Desmond Doyle, muškarac tako blag da ga se moralo maknuti iz ureda, iz straha da ondje ne pusti korijenje, tako krotak da se ona mlada i lijepa Australka rasplakala nad njegovom budućnošću, Desmond Doyle najednom shvati što mu je činiti.

Podiže gomilu naslaganih plitkih kutija u kojima je tog jutra bio dopremljen kruh pa je naglo spusti na šiju prvog dečka u kožnoj jakni. Momak, koji jedva da je bio dostigao dob njegova vlastitog sina Brendana, s muklim se udarcem sruši na pod. Drugi ga izbezumljeno pogleda. Desmond ga gurnu, oštro ga udarajući kutijama, pa ga pokrenu prema stražnjem dijelu dućana, prostorijama u kojima je cijela obitelj živjela.

»Je li vam žena ovdje?«, povika.

»Nije, gospodine Doyle.«

Suresh Patel gledao je uvis ležeći na podu, kao što čine likovi u filmu kada stignu spasitelji.

Brat koji nije znao gdje se nalazi sef osmjehivao se kao da će mu srce svaki čas prepući.

Desmond je gurao napadača i podbadao ga kao ostanom, a snaga je nadirala u njega poput bujice. Iza sebe je čuo glasove u dućanu. Pravi kupci.

»Smjesta zovite policiju i hitnu pomoć«, doviknu im Desmond Doyle. »Ovdje je bila pljačka. Brzo, u svakoj će vam privatnoj kući dati da telefonirate.«

Ona dvojica otrčaše, mladići oduševljeni što se nalaze na pravoj strani junačkih zbivanja, a Desmond nagura ormar na vrata prostorije u koju je bio zatvorio zaprepaštenog dečka u kožnoj jakni.

»Može li izaći odande?«, zapita.

»Ne. Na prozore smo stavili rešetke i sve što treba, znate, za slučaj da se dogodi nešto kao...«

»Jeste li dobro?«

Desmond kleknu na tlo.

»Jesam, jesam. Jeste li ga ubili?«

Patel glavom pokaza prema dečku koji je na podu upravo došao k svijesti i zastenjao.

Desmond mu je bio oduzeo željeznu šipku pa je stajao pripravan da mu zada nov udarac, ali se momak nije micao.

»Nisam, nije mrtav. Ali će ići u buksu, tako mi Boga, ići će u buksu«, reče Desmond.

»Možda i neće, ali to i nije važno.«

Vlasnik dućana pokuša se podići na noge. Doimao se slabašno i uplašeno.

»Što je onda važno?«, htio je znati Desmond.

»Pa, eto, ne znam tko će voditi dućan umjesto mene. Moj brat vidite kakav je, znate da moja žena ne zna engleski, od djece ne smijem tražiti da izostaju iz škole — pokvarit će ocjene i propustiti ispite...«

Izdaleka Desmond začu sirenu, a ona dvojica junaka upadoše u dućan s viješću da predstavnici zakona samo što nisu stigli.

»Ne brinite se zbog toga«, reče Desmond smirujući čovjeka koji je ležao na podu. »To ćemo organizirati.«

»Ali kako? Kako?«

»Imate li u ovom poslu bilo kakvih veza, rođaka?«

»Imam, ali oni ne mogu ostaviti svoje dućane. Svaki dućan treba voditi na svoj način.«

»Znam, ali kad vas smjeste u bolnicu, hoćete li mi moći dati njihova imena? Mogu stupiti s njima u vezu.«

»Nema od toga koristi, gospodine Doyle, neće oni imati vremena... svatko od njih mora raditi u svom dućanu.«

Lice mu je bilo nesretno, a krupne crne oči pune suza.

»S nama je sad gotovo. To je svakom jasno«, reče.

»Ne, gospodine Patel. Ja ću voditi dućan umjesto vas. Morate samo svima reći da imate povjerenja u mene i da to nije nikakva prijevara.«

»Ne možete to napraviti, gospodine Doyle, vi ste na visokom položaju u Palazzo Foodsu, kažete to samo da biste me umirili.«

»Ne, zbilja to mislim. Pazit ću vam na dućan sve dok ne izađete iz bolnice. Danas ćemo, jasno, morati zatvoriti i staviti obavijest, ali ću se sutra u doba ručka ja pobrinuti da se opet otvori.«

»Ne mogu vam dovoljno zahvaliti...«

I Desmondu se oči ispuniše suzama. Shvaćao je da se ovaj čovjek u potpunosti uzda u njega: Suresh Patel gledao je na Desmonda Doylea kao na visokog rukovoditelja koji može izvesti što god mu se prohtije.

Ljudi iz hitne pomoći bili su ljubazni. Rekli su Patelu da mu je vrlo vjerojatno slomljeno rebro, kao i jedna ruka.

»Ovo bi moglo potrajati, gospodine Doyle«, reče Suresh Patel s nosila.

»Na raspolaganju nam je sve vrijeme na ovom svijetu.«

»Dajte da vam kažem gdje se nalazi sef.«

»Ne sada. Poslije. Doći ću vas posjetiti u bolnicu.«

»Ali, vi imate ženu, obitelj, oni vam neće dopustiti da to napravite.«

»Razumjet će.«

»A poslije?«

»Poslije će sve biti drukčije. Nemojte o tome misliti.«

Policajci danas bivaju sve mlađi, a ovi su izgledali mlađi od napadača. Jedan je od njih bio posve sigurno mladi od Desmondova sina Brendana.

»Tko je ovdje glavni?«, zapita mladi policajac glasom u kojem još nije bilo samopouzdanja

kakvo će steći za nekoliko kratkih godina.

»Ja«, reče Desmond. »Ja sam Desmond Doyle, stanujem na broju 26 u Rosemary Driveu i vodit ću brigu o ovom lokalu sve dok se gospodin Patel ne vrati iz bolnice.«

5.

Otac Hurley

Nitko osim njegove sestre nije oca Jamesa Hurleyja zvao Jimbo, to bi bilo nezamislivo. Čovjeka šezdesetih godina, srebrne kose i lijepe glave. Držanje mu je bilo biskupsko, a mnogi su mislili da i više nalikuje na biskupa nego puno njih koji su tu dužnost obnašali. Njegovoj visokoj i uspravnoj pojavi bila bi dobro pristajala biskupska halja, a kardinalski grimiz još i bolje. No, Rim se nije ravnao po nečijem izgledu pa ime oca Hurleyja nikada nije doprlo ni do kakvih hodnika moći.

Nemoguće bi bilo naći ikoga tko bi i riječ protiv njega rekao. Bio je omiljen među župljanima u nekoliko općina u Dublinu i okolici. Bio je u stanju, kako se činilo, dovoljno brzo pratiti promjene što su se u Crkvi počele zbivati nakon Vatikanskog sabora, no nije u tome išao prebrzo. Umio je promrmljati blage riječi kojima je umirivao najkonzervativnije, a ipak kao da je daleko odmaknuo u tome da laicima omogući da kažu što misle. Nije bio baš postao sve svoj svojoj pastvi⁴, ali je zasigurno izbjegavao razljutiti njezine pripadnike.

A u Dublinu, gdje je antiklerikalizam među mladim liberalima sve više uzimao maha, to nije bio beznačajan podvig.

Nije on bio svećenik koji nastupa na televiziji, nikada se nije pojavio na ekranu u raspravi o bilo kakvu pitanju. Nije bio ni čovjek koji će u bračnu vezu združiti dvoje priznatih ateista samo zato da bi se par mogao dičiti crkvenim vjenčanjem, ali nije bio ni staromodni kapelan koji u ožujku odlazi u Cheltenham džepova punih novčanica od pet funti ili na utrci bodri pse koji jure za zecom. Otac Hurley mnogo je putovao, bio je obrazovan i tiho je govorio, a ljudi su često govorili da je nalik na sveučilišnog profesora, što je bila velika pohvala. A njega je zabavljalo što se ponekad smatralo još većom pohvalom kada bi ga tkogod opisao ne kao svećenika, već kao vikara!

James Hurley mirno je prelazio iz župe u župu, bez ikakvih uspona ili padova. Kao da nije bilo nikakva izgleda za napredovanje koje bi čovjek tako birana govora i tako misaon mogao očekivati, no šuškalo se i da on nikada nije ni tražio bilo kakvo promaknuće. Ipak, nije se za njega moglo reći da je asket, ne za oca Hurleyja koji je volio dobra vina i za kojeg se znalo da uživa u fazanu i da mu jastog ide u tek.

No, uvijek se činio zadovoljan svojom sudbinom, čak i kada su ga poslali u radničku župu gdje je na brizi imao četrnaest omladinskih klubova i jedanaest nogometnih momčadi, umjesto salona i posjeta privatnim domovima za starije i nemoćne osobe kamo je zalazio na prethodnoj dužnosti.

Školovao se u jednoj od najboljih katoličkih škola u Engleskoj, no nikada nije o tome puno govorio. Obitelj mu je bila bogata i šuškalo se da je odrastao na seoskom veleposjedu. No, ništa se od toga nije uspjelo doznati od njega samoga: nehajno bi se nasmiyao i rekao da nikome u Irskoj nije pametno tresti vlastito obiteljsko stablo, jer se nikada ne zna što bi s njega moglo pasti. Imao je sestru koja je živjela u unutrašnjosti s mužem, imućnim provincijskim odvjetnikom, i sinom jedincem. Otac Hurley o tom je dečku, svojem nećaku, govorio s mnogo ljubavi. Gregory je bio jedini dio privatnoga života oca Hurleyja o kojem je on ikada

4 Parafraza Prve poslanice Korinćanima: »Svima njima postao sam sve« (9.22) nap. prev.

dobrovoljno dao neki podatak.

Priče je drugih ljudi, međutim, slušao pažljivo i sa zanimanjem. Zbog čega su ti ljudi mislili da je ugodan u razgovoru. Govorio je samo o njima.

U raznim župnim dvorovima kamo bi ga život doveo otac Hurley postavio bi slike svoje majke i oca, sada već pokojnih, u staromodnim okvirima. Bila je tu i obiteljska fotografija s Gregoryjeve prve pričesti i još jedna s Gregoryjeve dodjele diplome. Pristao mladić, ruke ovlaštane položene na pergamentni svitak i očiju koje se smiješe prema fotoaparatu, kao da zna mnogo više od bilo koga među drugim diplomcima koji su tog dana pozirali za ukočenu i formalnu fotografiju, ali su sve skupa shvaćali vrlo neozbiljno.

Za ljude koji su ocu Hurleyju povjeravali vlastite životne priče, brige i koještarije Gregory je bio idealna tema razgovora: mogli su zapitati za njega, saslušati oduševljen odgovor, dovoljno da ispahnuljani, a onda se opet vratiti svojim pričama. Nisu ni primijetili da je nakon stanovitog datuma otac Hurley prestao s pričama o Gregoryju, a odgovori su mu postali neodređeniji i manje detaljni nego prije. Bio je prevelik diplomat pa nije dopuštao da se to primijeti. I to su ljudi o njemu govorili: da bi se izvrsno snašao u Ministarstvu vanjskih poslova ili kao konzul, pa čak i kao ambasador.

Dok je James Hurley bio još dječak, umrla mu je majka pa je o Lauri oduvijek mislio kao o kombinaciji majke, sestre i najbolje prijateljice. Laura je bila pet godina starija od njega, a bilo joj je sedamnaest kada joj je na teret pala briga za veliku trošnu kuću, malenoga slomljenog brata i suzdržana i povučena oca koji se vlastitoj djeci nije posvećivao ništa više no prije toga vlastitoj ženi ili imanju koje je bio naslijedio.

Otac Hurley sada je sve to znao, ali je onda živio u djetinjastom strahu od toga da će još jače uvrijediti silno strogog i hladnog oca. Laura je možda mogla poći na fakultet, uvijek je mislio, da nije bilo mlađega brata. Umjesto toga, ostala je kod kuće i u obližnjem se gradu upisala na tečaj za tajnice.

Radila je u mjesnoj trgovini mješovitom robom, ali je dućan na kraju preuzelo veće poduzeće, onda se zaposlila u mjesnoj pekari koja se udružila s još tri obližnje pekarnice pa je time prestao i njezin tajnički posao. Radila je kao službenica za prijem kod liječnika koji je za njezina boravka kod njega izbrisan iz popisa registriranih liječnika zbog neprofesionalnog ponašanja. Mlađem je bratu Jimbu Laura znala reći kako, izgleda, ima nepovoljan učinak i pogubno djeluje na sve kod kojih dolazi raditi. A mlađi joj je brat Jimbo predložio da se zaposli u njegovoj školi, sve u nadi da će se škola onda zatvoriti.

Poticala ga je u njegovoj vokaciji, išla s njim na duge šetnje po seoskim putevima pa bi zajedno sjedili na mahovinom prekrivenim uzvisinama ili na nogostupu između polja i razgovarali o ljubavi prema Bogu onako kako bi drugi možda razgovarali o sportu ili o filmovima.

Po završetku bratove mlade mise Laura Hurley suznih je očiju kleknula da primi njegov prvi blagoslov.

Otac im je do toga vremena već bio i umro, suzdržan i neuključen u njihov život. James je postao svećenik: mogao je postati vojnik ili džokej njegova bi oca to podjednako malo zanimalo.

Za boravka u sjemeništu James se često brinuo zbog Laure. Sestra mu je živjela u vratarskoj kućici na ulazu u imanje koje im je nekada bilo dom. Velika kuća nije bila velika kao okolni zemljišni posjedi, ali je bila solidno građena. Lauri, međutim, nije smetalo što je pala na društvenoj ljestvici i što sada živi u kućici u kojoj su ljudi nekada besplatno stanovali, u zamjenu za otvaranje i zatvaranje vrata za pripadnicima obitelji Hurley. Uvijek je veselo govorila kako je

mного lakše održavati mali stan nego veliki pa kada im je otac otišao, najprije u starački dom, a onda i na vječni počinak, više zaista nije bilo smisla u tome da zadrže Veliku kuću. Kada su je prodali, na vidjelo je izašlo toliko dugova što su se bili nakupili zbog Jamesova studija i očeva boravka u privatnom staračkom domu da je imanje bilo u potpunosti opterećeno hipotekom. Malo je toga bilo u banci, a za gospođicu Lauru Hurley, vjernu sestru i odanu kćer nije bilo miraza.

Laura nikada nije o tome tako razmišljala. Bila je sretna, vodila je u šetnju svoja dva velika škotska ovčara, uvečer čitala knjige uz vatricu, a danju radila za mjesne odvjetnike. U smijehu je govorila da joj ih nije uspjelo upropastiti kao što je to učinila sa svakim drugim poslom na kojem je radila, ali ih je uspjela iz temelja izmijeniti.

Kao što je izmijenila potvrđeni naslov neženje što ga je nosio gospodin Black. Gospodin Black koji je nekoć bio najpoželjnija prilika u cijeloj grofoviji. U četrdesetoj se godini zagledao u tridesetčetverogodišnju Lauru Hurley i velik se dio njegove čelične odluke da ostane samac, bez obaveza i slobodan počeo raspršivati.

Onda je stiglo pismo. »Najdraži Jimbo, nikad to nećeš povjerovati, ali Alan Black i ja namjeravamo se vjenčati. Bilobi nam jako drago ako bi ti mogao voditi obred. Budući da nijedno od nas više nije, najblaže rečeno, u cvijetu mladosti ne želimo se producirati ovdje gdje će svi u nas zuriti. Voljeli bismo doći u Dublin i vjenčati se u tvojoj župi, ako je to moguće. Najdraži Jimbo, nikad nisam mislila da bih se mogla osjećati toliko sretnom. I tako sigurnom, kao da je sve bilo unaprijed predviđeno da upravo ovako ispadne. Ne zaslužujem to, zaista to ne zaslužujem.«

Otac Hurley zauvijek je zapamtio ovo sestrino pismo, kao da vidi riječi što se na mliječno bijelom pisaćem papiru gotovo spotiču jedna o drugu. Zapamtio je kako su mu se oči ovlažile od zadovoljstva što u svemu, čini se, ima nekoga smisla kada je ovakva žena uspjela pronaći nekoga dovoljno velikodušnog i dobrog da s njime provede ostatak života. Alana Blacka nije se sjećao, osim činjenice da je u prošlosti bio vrlo pristao i otmjene vanjštine.

Otac James Hurley s dvadeset i devet godina osjećao se svjetskim čovjekom, a kada je prigodom vjenčanog obreda ruku svoje starije sestre stavio u ruku Alana Blacka, na čudan se način osjetio njezinim zaštitnikom. Nadao se da će ovaj muškarac tamnih očiju i tamne kose, što je na sljepoočicama tek počinjala sijedjeti, biti dobar Lauri te da će razumjeti njezinu velikodušnost, kao i činjenicu da nikada ništa ne traži za sebe.

Više je puta sam sebe zatekao kako promatra njih dvoje i s nadom koja je bila više od želje, koja je bila tiha molitva, želi svojoj sestri da ostvari dobar odnos tim visokim pristalim muškarcem. Laurino je lice bilo otvoreno i čestito, no čak je ni na njezin svadbeni dan nitko ne bi mogao nazvati lijepom, kosa joj je bila začesljana unazad i stegnuta širokom mliječno bijelom vrpcom koja joj je bojom pristajala uz haljinu. Vrpca je bila dovoljno široka da se može smatrati šeširovom ili pokrivalom za glavu prikladnim za crkvu. Lice joj je bilo naprašeno puderom, a na njemu je bio osmijeh koji je zagrijao srca maloga vjerničkog skupa, no nije bila lijepa žena. Mladi se otac Hurley nadao da naklonost pristaloga odvjetnika neće krenuti stramputicom.

Godinama poslije toga čudio se vlastitom nezrelom pristupu i pitao se kako je ikada mogao i pomisliti da će uspješno savjetovati muškarce i žene vodeći ih kroz život na njihovu putu prema Bogu. U ovome promjenjivom svijetu nikada nije bilo, ni prije ni sada, ničega jačeg i stalnijeg od ljubavi što ju je Alan Black iskazivao svojoj nevjesti. Od dana kada su mu došli u posjet, potamnili od sunca i nasmijani, vraćajući se s medenoga mjeseca u Španjolskoj, trebao je shvatiti koliko su površne njegove prosudbe zasnovane na vanjskome izgledu i taštini. Zašto Alan Black, bistar i pametan čovjek, ne bi bio kadar u Lauri Hurley vidjeti veliku vrijednost,

dobrotu i ljubav? Na kraju krajeva, i sam ih je James Hurley oduvijek vidio, zašto onda misli da bi to trebalo promaknuti ovom odvjetniku, gospodinu Blacku.

S godinama, prešlo mu je u naviku da odsjeda kod njih. Bili su obnovili vratarsku kućicu i dodali joj nekoliko prostorija. Na jednoj se strani kuće sada nalazila nova radna soba, od poda do stropa ispunjena knjigama, pa su uvečer ondje palili vatru i često bi svo troje ondje sjelo u duboke naslonjače i čitalo. Bilo je to najmirnije i najsretnije mjesto na kojem je ikada bio.

Ponekad bi Laura, iz naslonjača u kojem se bila sklupčala, podigla pogled prema njemu i nasmiješila se:

»Ovo je život, Jimbo!«, rekla bi tada.

U druge dane, kada bi im došao u posjet, pošla bi s njim u šetnju po poljima, prolazeći preko nogostupa, živica i jataka što su nekoć bili u njihovu vlasništvu.

»Jesmo li ikad mogli i pomisliti da će sve ovako dobro ispasti, Jimbo?«, znala je često reći mrseći kosu mlađem bratu koji za nju nikada neće postati veliki otac Hurley.

A onda mu rekoše da s druge strane kuće grade sličnu dugačku prostoriju, dječju sobu za igru. Nikada je neće zvati dječjom sobom, rekoše, nazvat će je prema djetetovu imenu, ma kako ono glasilu. Dječja je soba samo za bebe. A ime je glasilu Gregory i otac James držao je dijete na krštenju. Krasno dijete, dugih tamnih trepavica poput očevih. Gregory Black.

Bilo im je to jedino dijete. Laura je govorila kako bi voljeli da dobije brata ili sestru, ali im to nije bilo suđeno. Pobrinuli su se stoga da oko sebe ima mnogo djece s kojom se može igrati. Izrastao je u dijete o kojem sanja i kakvu se nada svaki raznježeni ujak.

Skočio bi s klupice pokraj prozora u velikoj niskoj igraonici čim bi vidio da se auto približava.

»To je ujo Jim«, povikao bi, pa bi stari škotski ovčari zalajali i skočili na noge, a Laura izjurila iz kuhinje.

Kada bi se Alan vratio s posla, osmijeh mu je bio širok, a zadovoljstvo očigledno. Bilo im je drago kada bi sredinom tjedna navratio k njima na dan-dva. Dopadalo im se kako se slaže s njihovim sinom.

Kada mu je bilo deset godina, Gregory je poželio postati svećenik. To je daleko bolji život nego rad u očevu uredu, ozbiljno im je objasnio. Kao svećenik, ne moraš ništa raditi, a ljudi ti daju novaca da odslužiš misu koju bi tako i tako služio, a možeš se i popeti na propovjedaonicu i svima im reći što moraju raditi ili će ići u pakao. Osjećajući da se njegovo slušateljstvo, premda je bilo napola šokirano, zabavlja, Gregory je žustro nastavio. To je najbolji posao na svijetu. A ako nekoga ne voliš, možeš mu i odbiti oprost nakon ispovijedi pa će onda ići u pakao i to će baš biti guba.

I oni su dolazili k njemu u Dublin i Jamesu Hurleyju nikada nije bilo dosta razgovora o živahnom i bistrom dječaku. Gregory je sve htio znati, svakoga upoznati. Bio je u stanju šarmirati čangrizave stare svećenike i nesnosne župljanke, uvijek sklone omalovažavanju.

»Mislim da bi ti zapravo bio dobar svećenik«, reče mu ujak u smijehu jednoga dana kada je Gregoryju već bilo petnaest. »Ogroman dio otpada na odnose s javnošću i izlaženje s ljudima na kraj, a ti si u tome izvrstan.«

»Ima smisla«, reče Gregory.

Otac Hurley oštro se zagleda u njega. Da, svakako, ima smisla ljudima pokazivati prijateljsko, a ne pompozno lice, svakako, mudro je ići putem na kojem nećeš na sebe navući gnjev pretpostavljenih. No, čudno je znati to u petnaestoj. Mladi u današnje vrijeme brže

odrastaju.

Kada se upisao na UCD, Gregory je odabrao studij prava, što je imalo smisla, kako je rekao. Mora nešto studirati, a pravo je isto tako dobra vježba kao i bilo što drugo, štoviše, njegova oca, djeda i strica usrećuje već i pomisao na to da će još jedan Black ući u obiteljski posao.

»I ti se zbilja namjeravaš time baviti?«

Otac Hurley bio je iznenađen. Gregory mu se činio previše bistrim, previše punim života da bi se skrasio u malom gradiću. Ovdje se neće na čemu imati zadržati njegove oštre oči što nemirno prelaze s lica na lice, s prizora na prizor.

»Nisam još do kraja razmislio o tome, ujače Jim. Mama i tata to bi sigurno voljeli, a kako ja još nisam ništa odlučio, ima smisla ako ih pustim da pretpostave da ću upravo to i učiniti.«

I opet je u njegovim riječima bilo neke hladnoće. Mladić nije rekao da laže vlastitoj obitelji, pitao je, budući da na ovome svijetu ništa nije konačno, čemu brinuti brigu o nečemu za što još nije došlo vrijeme. Otac James Hurley opomenuo je sam sebe na ovo, jednom ili dvaput dok je služio večernju misu i kad ga je uznemirilo sjećanje na Gregoryjeve riječi. Počinjao je misliti da se glupo uzrujava zbog svake sitnice. Smiješno je bilo iščitavati opasnost u praktičnim planovima toga modernog mladog čovjeka.

Gregory je uspješno diplomirao i tom se prilikom dao fotografirati, najprije sam, a onda i s ocem, majkom i ujakom.

Otac mu je sada bio sjedokos, no još uvijek pristao muškarac. Bile su mu šezdeset i tri godine, četrdeset i dvije više nego njegovu sinu. Alan Black uvijek je govorio kako je nevažno je li čovjek od vlastitoga djeteta stariji osamnaest ili četrdeset i dvije godine, uvijek pripada drugoj generaciji. No, u ovom mu se slučaju ostvarilo sve, pa i više od onoga čemu se nadao: dečko nikada nije tražio da mu se kupi motor, nije uzimao droge niti kući dovodio čopor nepoželjnih frendova. Bio je uzoran sin.

Majka Laura izgledala je dobro na dan dodjele diploma. Nije, kao ostale majke, bez prestanka blebetala o tome kako je na svijet donijela sina koji iza imena može staviti naslov diplomirani pravnik i koji će uskoro, kao niži odvjetnik, biti primljen u Odvjetničko društvo. Uz zgodan mornarske modri kostim oko vrata je nosila svijetloružičast šal, a na frizuru je bila potrošila svotu koju je smatrala popriličnom pa joj je sijeda kosa bila otmjeno i lijepo oblikovana. Nije izgledala kao da joj je pedeset i šest godina, ali je izgledala kao slika i prilika sreće. Dok je gomila vrvjela oko njih po sveučilišnom kampusu, zgrabila je brata za nadlakticu.

»Osjećam se gotovo kao da sam imala previše sreće, Jimbo«, reče mu ozbiljna lica. »Zašto me Bog obdario svom tom srećom, a nije njome obdario i sve druge?«

Otac Hurley, koji ni sam nije izgledao kao da ima pedeset i jednu godinu, zaklinjao ju je da vjeruje kako Božja ljubav obuhvaća svakoga, samo je svatko prima u drukčijem vidu. Laura je oduvijek prema svakome bila anđeo, pa je pravedno i dobro da srećom bude obdarena u ovom, kao i u budućem životu.

Ozbiljno je to mislio, svaku riječ. Pogled mu pade na ženu umorna lica i njezina sina u invalidskim kolicima. Bili su došli na kćerkinu odnosno sestrinu dodjelu diplome. Muškarca uz njih nije bilo.

Možda je i ova žena anđeo, pomisli otac James Hurley, no prekomplikirano se domisliti tome zašto joj Bog u ovom životu nije podijelio bolje karte. Neće sada o tome razmišljati.

Na ručak su otišli u jedan od najboljih hotela. Za nekoliko stolova prepoznaše oca Hurleyja, on s ponosom predstavi svoju obitelj dobro odjevenu sestru i zeta. I bistroga zgodnog mladića.

Stanovitoj gospođi O'Hagan i stanovitoj gospođi Barry, dvjema damama koje su sebi bile priuštile kraći izlet, bilo je silno drago što napokon mogu upoznati nećaka o kojem su već bile toliko čule. Otac Hurley bio bi volio da nisu spomenule koliko je često i s koliko oduševljenja on sam govorio o mladiću. Zbog toga se nekako osjećao kao da ne može naći nikakav drugi predmet za razgovor.

Gregory je sve to primio potpuno ravnodušno, a kada su sjeli za stol, zavjerenički se nasmiješi ujaku.

»Pričaj mi malo o tome da sam ja dobar u odnosima s javnošću. Ti si u tome genijalan, s vremena na vrijeme serviraš im malo bezopasnih obiteljskih podataka, a oni misle da sve o tebi znaju. Lukav si kao lisica, ujače Jim.«

Tako je, zacijelo, izbjegao da o njemu misle kao o tračljivom i pretjerano naklonjenom ujaku, ali je zato ispaao nešto drugo. Pomalo plitak.

Gregory Black odlučio je da će se nekoliko godina baviti pravom u

Dublinu kako bi stekao iskustvo u tom poslu. Da za sve njegove pogreške radije ispaštaju nepoznati ljudi, a ne očeve stranke. Čak je i stari djed, koji je sada bio u kasnim osamdesetim godinama i već se odavno bio povukao iz tvrtke, mislio kako je to dobra ideja, kao i stric koji nije imao vlastite djece. Roditelji su to drage volje prihvatili.

»Bilo bi ga smiješno držati tamo, u onoj našoj zabiti, nakon toliko vremena koje je samostalno živio u Dublinu«, rekla je Laura bratu. »A on će, kaže, ionako često dolaziti kući u posjet.«

»Samo tako kaže ili će zbilja dolaziti?«, zapita otac Hurley.

»Oh, zbilja će dolaziti. Jedini problem, dok je bio student, bilo je sve to putovanje vlakom i autobusom. Sad ima auto pa će sve biti lakše.«

»Vlastiti auto?«

»Da, tako mu je Alan obećao. Ako diplomira s dobrim uspjehom, dobit će vlastiti auto!«

Pucala je od ponosa.

Gregoryjeva je zahvalnost bila golema. Radosno ih sve troje zagrli. Otac, gundajući od užitka, reče da će s vremenom Gregory taj model, jasno, zamijeniti drugim, boljim i ljepšim, no za sada... možda...

Gregory reče da će ovaj auto voziti dok se ne raspadne, a otac James Hurley osjeti kako mu srce ispunjaju olakšanje i zadovoljstvo što ovaj tamnokosi i tamnopusi mladić zna kolikom je ljubavlju i brigom okružen te što ih uzvraća.

Roditelji se sretni vratiše na selo, ujak se sretno vrati u župni dvor, a mladiću ostade na volju da učini što god želi sa svojim životom, uz nov novcat auto da mu se u tome nađe pri ruci.

Gregory je doista odlazio kući u posjet, brzo bi se uvezao kroz ulaz u dvorište vratarske kućice i po ušima pogladio škotske ovčare, djecu ili čak i unuke onih prvih škotskih ovčara koje je njegova majka toliko voljela. S ocem je razgovarao o pravu, a s majkom o svojem društvenom životu u Dublinu.

Ima mnogo prijatelja muških i ženskih, razdragano je rekla Laura bratu, uzajamno se posjećuju i kuhaju jedni za druge. Ponekad bi mu ispekla pitu od lisnatog tijesta s goveđim nadjevom da je ponese sa sobom, uvijek bi mu spremila kruha i natezala dobre domaće šunke, pa tome dodala slaninu i maslac. Jedanput ili dvaput James Hurley pitao se što ona zamišlja da se prodaje u dućanima oko bloka garsonjera gdje živi njegov nećak, ali nije nikada ništa rekao. Njegova je sestra voljela osjećaj da se još uvijek brine o tom velikom zgodnom momku što ga je

donijela na svijet. Zašto da kvari tako ugodan i topao osjećaj? Kako bi rekao njegov nećak, 'to ne bi imalo smisla.'

Njegovi su se posjeti rijetko poklapali s Gregoryjevim odlascima kući, jer kao svećenik nikada nije bio slobodan vikendom subote su bile predviđene za ispovijed i kućne posjete, a nedjelje za župne mise, posjete bolesnicima i večernji blagoslov. No, kada bi sredinom tjedna tu i tamo sam na jednu noć otišao onamo, bilo mu je drago vidjeti da zadovoljstvo zbog posjeta njihova jedinog sina u potpunosti preteže nad onim što bi se moglo smatrati njegovim sebičnim ponašanjem.

Laura je s oduševljenjem govorila o tome kako Gregory uvijek donese veliku crvenu torbu koju mu je ona napravila pa često jednostavno sam ode u kuhinju i potrpa sav njezin sadržaj u stroj za rublje.

Rekla bi to ponosno kao da to zahtijeva poseban trud. Nije uopće spominjala da rublje iz stroja vadi ona i da ga ona vješa na sušilo, da ona glača i slaže košulje te da mu svaki put pripremi paket čistoga rublja i stavi mu ga na zadnje sjedalo prije nego će autom krenuti natrag.

Alan je govorio o tome koliko Gregory voli njihove zajedničke odlaske u golf klub subotom uvečer, koliko cijeni dobra vina i finu hranu koji se tamo poslužuju.

Otac Hurley pitao se zašto Gregory nekom prilikom ne sjedne s majkom i ocem u auto koji je od njih dobio i ne odveze ih do nekoga od obližnjih hotela i tamo ih počasti večerom.

No, kao i obično, bilo je besmisleno isticati nešto tako negativno, a i sjetio se, s osjećajem krivnje, da u starim danima nikada nije ni pomislio da nekamo izvede sestru. Na svojoj je strani možda imao zavjet siromaštva, ali na neke stvari jednostavno nije ni pomišljao. Možda su svi mladi ljudi isti.

A Gregory je u društvu bio sjajan. Umio je mnogo govoriti, a ništa ne reći, ništa što bi se moglo shvatiti kao kompliment ili uvreda. U Gregoryjevom slučaju to je bilo nešto čemu se valjalo diviti, što je trebalo hvaliti i u čemu je trebalo uživati.

Ponekad je Gregory s ujakom odlazio na plivanje na Forty Foot, plažu za muškarce u Sandycoveu. Ponekad bi navratio u župni dvor na piće, podigao krasnu čašu od waterfordskog kristala prema večernjem svjetlu i divio se zlatnom viskiju koji se ljeskao usred svjetlucavih staklenih obrisa.

»Ovaj asketski život, to je prava stvar«, rekao bi Gregory kroz smijeh.

Nisi se na njega mogao naljutiti, a samo bi vrlo škrta osoba primijetila kako nikada sam ne bi donio bocu viskija da je doda zalihama, bile one asketske ili ne.

Otac Hurley bio je potpuno nepripremljen za Gregoryjev posjet usred noći.

»U gabuli sam, Jime«, rekao mu je bez uvijanja.

Bez 'ujače', bez 'oprosti što sam te u tri ujutro digao iz kreveta'.

Otac Hurley uspio je starog župnika i jednako staru domaćicu natjerati da se vrate svatko u svoju sobu.

»Ovo je hitan slučaj, ja ću se time pozabaviti«, umiri ih.

Kada je ušao u primaću sobu, vidje da se Gregory već obilno poslužio pićem. Mladićeve su oči bile pretjerano sjajne, čelo mu je bilo orošeno znojem, izgledao je kao da je već poprilično popio.

»Sto se dogodilo?«

»Neki je prokleti bicikl naletio na mene, bez svjetla, bez reflektirajuće odjeće, bez ičega.

Proklete budale, trebalo bi ih krivično goniti, morali bi imati posebne trake, kao što se to radi na kontinentu.«

»Što se dogodilo?«, svećenik ponovi maloprijašnje riječi.

»Ne znam.«

Gregory je izgledao veoma mlado.

»Je li biciklist dobro, nije ozlijeđen?«

»Nisam se zaustavio.«

Otac Hurley ustade. Noge su ga jedva držale pa ponovno sjede.

»Pa je li povrijeđen, je li pao? Majko Božja, Gregory, nisi ga valjda samo tako ostavio pokraj ceste?«

»Morao sam, ujače Jim. Bio sam pod gasom. I to poprilično.«

»Gdje je taj biciklist, gdje se to dogodilo?«

Gregory mu objasni, na tamnom dijelu ceste u predgrađu Dublina.

»Što si ti tamo radio?«, zapita svećenik. Bilo je to nevažno, ali se još nije osjećao dovoljno snažnim da ustane i pođe do telefona kako bi o nesreći obavijestio redarstvo i hitnu pomoć.

»Mislio sam da će mi biti sigurnije ako budem išao onuda, manje je šanse da me zaustave. Znaš, da pušem u balon.«

Gregory podiže pogled, onako kako je to činio kada bi zaboravio izvesti psa u šetnju ili ne bi zatvorio vrata na ogradi u polju.

No, ovaj je put posrijedi bio biciklist koji u tami leži na cesti.

»Molim te, Gregory, reci mi što misliš da se dogodilo.«

»Ne znam. Isuse, ne znam, osjetio sam udar bicikla.«

Zašutje. Lice mu je bilo bezizražajno.

»A onda...«

»Ne znam, ujače Jim. Užasno sam prestrašen.«

»I ja«, reče James Hurley.

Fa dohvati telefon.

»Ne, ne!«, kriknu nećak. »Za Boga miloga, uništiti ćeš me!«

James Hurley već je bio okrenuo broj redarstva.

»Zašuti, Gregory«, reče. »Neću im reći da si ti to učinio, poslat ću ih na mjesto nesreće, a onda i ja idem tamo.«

»Ne možeš... ne možeš...«

»Dobra večer, naredniče, ovdje otac Hurley iz župnog dvora. Dobio sam poruku, jako hitnu poruku, dogodila se nesreća...«

Navede ulicu i mjesto. Čini mu se da je to bilo prije pola sata ili tu negdje. Pogleda prema Gregoryju, a mladić kimnu, sav jadan.

»Da, čini se da ga je udario i pobjegao.«

U tim je riječima bilo neke odvratne konačnosti. Ovaj put Gregory čak i ne podiže glavu.

»Ne, naredniče, ne mogu vam ništa više reći o tome. Zao mi je, to mi je povjereno kao

ispovjedna tajna. Ovo je sve što vam mogu reći. Idem sad i sam onamo da vidim što se dogodilo s postradalim... Ne, samo sam to čuo kao ispovijed, ne znam ništa o autu ni tko je u pitanju.«

Otac Hurley pođe po kaput. Krajičkom oka uhvati nećakovo lice i opazi kako ga preplavljuje olakšanje.

Gregory ga je zahvalno gledao.

»Nikad nisam na to pomislio, ali jasno, to ima smisla — *ne možeš* nikome ništa reći zbog ispovjednog pečata.«

»To nije bila ispovijed. Mogao bih sve reći, ali to neću učiniti.«

»Ne možeš povrijediti sveti...«

»Zaveži već jednom!«

Nikada dosad nije ujaka vidio takva.

Otac Hurley ponese svoju torbicu za slučaj da bude morao podijeliti posljednju pomast ozbiljno ozlijeđenoj žrtvi pokraj tamne ceste izvan Dublina.

»A što ću ja?«

»Otići ćeš pješice kući. I leći u krevet.«

»A auto?«

»Za auto ću se ja pobrinuti. Idi kući i makni mi se s očiju.«

Biciklistica je bila mlada žena. Prema podacima na studentskoj iskaznici koju je nosila u novčaniku, zvala se Jane Morissey.

Bilo joj je devetnaest godina. A sada je bila mrtva.

Redarstvenici rekoše da im je to uvijek isto, bez obzira na to koliko su puta već vidjeli mrtvo tijelo pokraj ceste, zato što se neki kopilan nije zaustavio, uvijek je strašno. Jedan od njih skinu kapu i obrisa čelo, a drugi zapali cigaretu. Zagledaše se nad svećenikom, prijaznim i tihim čovjekom pedesetih godina. Molio je nad mrtvom djevojkom i jecao kao dijete.

Učinio je sve to radi Laure, uvjeravao je poslije sam sebe tokom besanih noći, jer više nije uspijevao zaspati i na sedam-osam sati utonuti u besvjesno stanje bez snova. Bio je ono pretvorio u ispovijed, jer da nije, bio bi morao sestrina sina jedinca prijaviti kao vozača koji je pobjegao s mjesta nesreće. Čak i uz sakrament ispovijedi ipak je trebao mladića potaknuti na to da se sam prijavi i prizna krivnju.

Stvarni život nije nalikovao na crno-bijeli film s Montgomeryjem Cliftom kao svećenikom koji se muči, neodlučno se boreći sam sa sobom⁵ Danas bi svaki svećenik inzistirao da se pokornik, želi li odrješenje, mora suočiti s odgovornošću za svoja djela, mora pružiti zadovoljštinu.

No, James Hurley mislio je na Lauru.

Ovo je bio način da nju poštedi. Način da onom slabiću od njezina sina kaže kako tu stvar smatra pitanjem između grešnika i ispovjednika. Nećime u što se nema osnove mi ješati ni građansko ni crkveno pravo.

Lagao je redarstvenom naredniku, rekao mu da mu je u histerični posjet došao netko tko se htio ispovjediti, da nema pojma tko je vozač. Lagao je župniku u vezi s noćnim posjetiteljem, rekao mu da je to bio čovjek koji je tražio milostinju.

5 Riječ je o Hitchcockovu filmu / *confess* iz 1953. godine nap, prev

Lagao je i sestri kada ga je pitala zašto im ne može uskoro ponovno doći u posjet. Rekao joj je da ima mnogo posla u župi. Istina je bila da nije mogao njih dvoje pogledati u oči. Nije mogao poslušati još jednu priču o tome kako je Gregory divan i krasan.

Gregoryjev je auto odvezao u radionicu na drugom kraju Dublina, negdje gdje ga nitko nije poznavao. Lagao je i vlasniku radionice, rekao mu da je vozio župnikov auto i udario u kolni ulaz. Autolimar se svidjelo čuti da i svećenici griješe, izravnao je lim i pomno sredio sve ostalo.

»Sad će župnik mislit da ste ga sjajno održavali«, reče mu, zadovoljan što i on sudjeluje u igri.

»Koliko sam vam dužan?«

»Ah, dajte, oče, nije to ništ, kašte vi koju misu za mene i moju staru mamu, nešt joj nije dobro.«

»Mise se ne služe kao plaća za popravke«, svećenik je bio probljedio od bijesa. »Za ime Božje, čovječe, recite mi koliko ovo košta?«

Prestrašen, autolimar izmuca nekakav iznos.

Otac se Hurley pribra i stavi ruku čovjeku na rame.

»Oprostite mi, molim vas, strahovito mi je žao što sam se tako izbezumio i izvikao na vas. U posljednje vrijeme malo sam napet, ali to me ne ispričava. Možete li razumjeti koliko mi je žao?«

Čovjekovo se lice ozari od olakšanja.

»Ma, jasno, velečasni, ništ te nemre tolko uzrujat ko kad autom raspališ u stara vrata, a posebno kad si poštovan i ugledan duhovnik ko vi. Zaboravte vi to, bilo pa prošlo.«

Otac Hurley sjeti se blijedoga lica Jane Morrissey, devetnaestogodišnje studentice sociologije, jedne strane glave prekrivene još neosušenom krvlju. Načas mu se zavrtje u glavi.

Znao je da mu život više nikada neće biti isti. Znao je da je sada zašao u drukčiji svijet, svijet laži.

Ključeve auta stavio je u omotnicu i ubacio ih u sandučić za pisma pokraj Gregoryjeva stana, a auto je parkirao na natkrivenom parkiralištu i pješice se vratio u župni dvor.

U večernjim je novinama pročitao vijest o nesreći, a na Radio Eirannu čuo poziv svjedocima da se jave.

Sa starim je župnikom igrao dame, a misli su mu bile milijun milja daleko.

»Dobar ste vi čovjek, James«, rekao mu je stari župnik. »Ne dopuštate mi da pobijedim kako to rade ostali. Jako ste dobar čovjek.«

Ocu Hurleyju suze navriješe na oči.

»Nisam, kanoniče, jako sam slab čovjek, glup, tašt i slab čovjek.«

»Ah, svi smo mi, glupi, slabi i tašti«, reče župnik. »No, sve u svemu, u nekima od nas ima dobrote, baš kao što je zacijelo ima i u vama.«

No, ti su strašni dani sada već davno bili za njim, a san još uvijek nije dolazio. S nećakom je ponovno uspostavio nelagodan i formalan odnos.

Gregory mu je smjesta telefonirao da mu zahvali za auto.

Otac James Hurley mirno je rekao u slušalicu:

»Bojim se da ga nema.«

»Ali to si *ti*, ujače Jim«, bio je zbunjen Gregory.

»Rekao sam već toliko laži, Gregory, što znači još jedna?«

Glas mu je zvučao umorno.

»*Molim te*, molim te, ujače Jim. Nemoj tako govoriti. Misliš da te netko sluša, znaš već?

»Pojma nemam.«

»Mogu li doći do tebe?«

»Ne.«

»A sutra?«

»Ne. Drži se što dalje od mene, Gregory. Daleko, što dalje.«

»Pa ne mogu tako, bar ne zauvijek. Kao prvo, to ne želim, a kao drugo, što ću s mamom i tatom? To će izgledati... ama, znam, kako će izgledati.«

»Mislim da neće ništa naslutiti ni za milijun godina. Mislim da si siguran. Samo će dobro misliti o tebi. Za njih će to samo biti kratka vijest u novinama, još jedan tužan događaj koji se zbio u Dublinu...«

»Ne, htio sam reći, u vezi s nama... ako više ne budemo međusobno razgovarali.«

»Valjda ćemo jednom opet razgovarati. Daj mi vremena. Daj mi vremena.«

Gregory tjednima nije mogao doprijeti do njega. Ako bi navratio u župni dvor, ujak bi se ispričao rekavši da žuri van, jer je pozvan k bolesniku. Ako bi telefonirao, dogodilo bi se isto.

Napokon odabra jedino mjesto gdje je znao da će zadobiti nepodijeljenu pozornost toga čovjeka koji se pred njim sklanjao.

U ispovjedaonici malena pregrada kliznu u stranu. Ukaza se lijepa glava oca Hurleyja, oslonjena na ruku: nije gledao ravno u pokornika, već nekamo naprijed i lagano nadolje. Spreman da sluša.

»Da, dijete moje?«, započe on utješnim glasom.

»Blagoslovi me, oče, jer sam grijешio«, započe Gregory sljedeći obred. Glas mu je bio previše poznat a da ga se ne bi prepoznalo. Svećenik najednom usplahireno podiže pogled.

»Dobri Bože, zar ćeš sad još i sakramente izvrgavati ruglu?«, prošapta tihim glasom.

»Nigdje drugdje nisi me htio saslušati, morao sam doći ovamo da bih ti rekao koliko mi je žao.«

»Ne trebaš to meni govoriti.«

»Trebam. Bogu sam to već rekao preko drugog svećenika, odlučio sam svaki mjesec od plaće davati određeni iznos dobrotvornim društvima da pokušam to popraviti, a znam da se ne može popraviti. Prestao sam piti. Pobogu, ujače Jim, što još da napravim? Reci mi, molim te. Ne mogu je vratiti u život, kao što ni onda nisam mogao.«

»Gregory, Gregory.«

Ocu Hurleyju oči su bile pune suza.

»Kakva je korist od ovoga, ujače Jim, čemu služi to što ne govoriš sa mnom i što ne odlaziš kući samo zato što ne želiš govoriti o meni? Hoću reći, da sam i ja one noći poginuo, sve bi bilo drukčije, to bi te i danas mučilo, zajedno s mamom i tatom. Jel nije onda bolje da sam ostao živ, čak ako je ta jadna cura i poginula u nesreći?«

»A ubio ju je vozač koji je poslije pobjegao.«

»Znam, to sam prihvatio.«

»Ali ne i kaznu za to.«

»Pa čemu bi to služilo? Najozbiljnije. Mami bi se slomilo srce, tata bi se osramotio, a ti bi bio ponižen. I, recimo da sve to sad izađe na vidjelo, nakon par tjedana, izgledalo bi mnogo gore. Ne možemo nanovo proživjeti onu noć. Volio bih da je to moguće...«

»u redu.«

»Sto?«

»Kažem, u redu. Pomirit ćemo se.«

»Ah, znao sam da će tvoje srce progovoriti.«

»Dobro, u pravu si, srce je progovorilo, a sada, molim te, pusti ovamo nekoga drugog tko se želi izmiriti s Bogom.«

»Hvala ti, ujače Jim. I, ujače Jim...«

Svećenik ništa ne reče.

»Bi li jednom došao k meni na ručak? Možda u subotu. Bez žestice, samo par prijatelja. Molim te?«

»Da.«

»Hvala ti još jednom.«

I tako je otišao k nećaku na ručak. Upoznao dvojicu mladića i jednu djevojku. Društvo je bilo ugodno i opušteno. Uz jelo su pili vino i veselo vodili raspravu o tome upravlja li Crkva još uvijek svime u Irskoj. Otac Hurley imao je iskustva s takvim razgovorima, djeca njegovih prijatelja većinom su zauzimala takvo stajalište. Bio je blag i beziznimno uljudan, shvaćao je ovo gledište, ali i neko drugo, kao brojna ostala gledišta. Pomirljivo bi mrmljao i bio kadar prividno izgubiti bod kako bi suprotnoj strani omogućio da i ona njemu prepusti bod.

Pomno je promatrao Gregoryja. U njegovoj čaši nikada nije bilo ničega do kisele vode. Možda je dečka sve ono potreslo pa pokušava započeti nov život. Možda bi James Hurley zbilja trebao srcu dopustiti da progovori i pokušati mu oprostiti, čak ako i ne može oprostiti sebi. Osmjehnu se nećaku i za uzvrat dobi topao osmijeh.

Svi su zajedno raščistili stol i odnijeli posuđe u malenu kuhinju.

»Hej, Greg, što ti ovdje radi ta votka ako si prestao s cugom?«, zapita jedan od njegovih prijatelja.

»Oh, to je iz starih dana, slobodno je uzmi sa sobom«, nehajno reče Gregory.

Otac Hurley pitao se nije li mu duša zatrovana sumnjom, jer mu se činilo da se nećaku oči nekako previše sjaje za momka koji pije čistu vodu, možda ju je u kuhinji tu i tamo pojačavao votkom. Ostala je pića držao u bifeu.

No, ako na ovaj način kani cijelo vrijeme razmišljati, uopće nema smisla da s nećakom održava bilo kakve odnose. Odlučno tu pomisao izbaci iz glave. U tom spremištu raznoraznih sitnica jednostavno je namjeravao odbiti da se ubuduće sjeća tih dana.

Tokom tjedna ode u posjet Lauri i Alanu. Bili su oduševljeni kad su čuli da je na subotnjem ručku bila i jedna djevojka, pomisliše da je to možda trenutačna Gregoryjeva djevojka.

»Ne čini mi se da su u nekoj posebnoj vezi.«

Otac Hurley osjeti se poput stare gospođe koja uz čaj prenosi tračeve.

»Ona je već neko vrijeme uz njega«, sretno reče Laura. »Mislim da bi mogla biti u redu.«

Bio je to čudan posjet, sve što bi sestra i zet rekli kao da ga je vrijeđalo.

Rekoše mu kako je sretan što neke stvari pouzdano zna. U pravu katkada ima sivih područja.

On se sumorno osmjehnu, kao da u njegovu poslu nema sivih područja.

Rekoše mu kako su sretni zbog Gregoryja, sin se jednoga njihova prijatelja pridružio Sinn Feinu, najprije kao pravni savjetnik, a onda kao aktivni borac te napokon kao potpuno osposobljen član Privremene IRA-e.

»Bar ima neke ideale, pa ma kako bio zabludio i lud«, reče otac Hurley.

»Mora da si ti lud, Jimbo, u svemu tome nema nikakvih ideala«, uzviknu Laura.

Pa se, kao i uvijek, osmjehnu s omalovažavanjem prema samome sebi. Nije bilo načina da im objasni kako misli da je svako načelo bolje od slabičkog načela da treba najprije spašavati vlastitu kožu, prema kojem je postupio njihov sin. Uz njegovo prešutno odobrenje.

Izgledao je nemirno i nesretno pa Alan Black diplomatski promijeni predmet razgovora.

»Pričaj nam malo, Jime, jesi li ovih dana vodio kakvo vjenčanje za pripadnike visokog društva? Lijepo nam je kad se, zahvaljujući tebi, možemo osjetiti bliski velikima i moćnima.«

Ne, otac Hurley objasni kako današnji mladi ljudi obično nađu nekoga svojeg prijatelja da ih vjenča, ne idu više k starim obiteljskim prijateljima svojih roditelja. Ne, nema nikakva mondenog vjenčanja na vidiku, ali se zato očekuje jedan srebrni pir, reče ozareno, i to ni manje ni više nego u Engleskoj.

Njih je to zanimalo kao i sve u njegovu poslu. Objasni im da je taj par vjenčao još davno, 1960. godine — to kao da nije bilo prije četvrt stoljeća, ali je očividno ipak tako! Njihove kćeri i sin zamolili su ga da bude nazočan tom događaju, rekli su da će sve biti besmisleno ako i on tom prigodom ne održi nekakav obred za uzvanike.

Laura i Alan mislili su da je jedino tako i pravo, da tom paru, pa tko god oni bili, otac Hurley dođe i na ovu proslavu.

»Nisam ih baš dobro poznao«, reče on, kao da govori sam sa sobom. »Površno poznajem Deirdrinu majku, gospođu O'Hagan, a poznao sam i gospođu Barry, majku Maureen Barry koja je bila djeveruša. No, mladog čovjeka nisam uopće poznao.«

»Nikad ih nisi spominjao«, Laura ga je mamila da dalje govori.

»Pa, ne, nisam, valjda zato što vjenčavam toliko ljudi. Neke od njih poslije više nikad i ne vidim. Ali, pazi, od Deirdre stalno dobivam čestitku za Božić, a nikad se nisam uspio sjetiti od koga je to, Desmond i Deirdre Doyle s obitelji...«

On teško uzdahnu.

»Nisu ti se sviđjeli?«, zapita Laura. »Nema veze i ako nam kažeš, mi ih ne poznajemo, nikad se s njima nećemo ni sresti.«

»Ne, bili su veoma zgodni, zapravo su mi se jako sviđjeli. Valjda sam mislio da si međusobno ne odgovaraju, da neće ostati skupa...«, kratko se nasmija da popravi raspoloženje. »Ali, molim lijepo, bio sam u krivu. Sada su zajedno već dvadeset pet godina i ne čini se da im je to previše.«

»Mora da im je lijepo zajedno«, zamišljeno će Laura. »Inače ne bi tebe pozivali niti bi priređivali toliko slavlje i sve to. Hoće li imati i obnavljanje zavjeta?«

»Ne znam, pisala mi je njihova kćerka.«

Opet zapade u šutnju, no kod Alana i Laure Black, u velikoj sobi ispunjenoj knjigama, šutnja nikada nikome nije smetala.

Mislio je o tom vjenčanju, iste godine kada se i Gregory rodio. Sjećao se kako je Deirdre O'Hagan ušla u sakristiju i rekla mu kako je od majke čula da se sprema na šestomjesečni premještaj u London. Dijelom je to bilo vezano uz gradivo sa studija, a dijelom za slučaj da se on možda poželi uključiti u irsku kapelansku službu u Britaniji. Bilo je tako malo onih koji su službovali u Engleskoj, a toliki su među katoličkom pastvom bili Irci ili pak Irci iz druge generacije kojima je bio draži svećenik iz vlastitog naroda.

Deirdre O'Hagan činila se ojađenom i napetom. Htjela je znati može li joj organizirati vjenčanje sljedeći mjesec ili takvo nešto.

Taj je brak po svemu nalikovao na vjenčanje pod prisilom, no ona se nije dala uvući ni u kakve razgovore o razlozima za toliku žurbu.

Blago joj je predložio kako bi trebala razmisliti o tome da se obred obavi u Dublinu, no ona je bila nepopustljiva. Obitelj je njezina zaručnika sa Zapada.

No, Dublin je svakako bliže zapadnoj Irskoj od Londona.

Deirdre O'Hagan koje se sjećao kao hihotave studentice i kćeri Kevina i Eileen O'Hagan, dvoje blagonaklonih i bogatih župljana, kao da je u međuvremenu stekla čeličnu volju. Ona će se udati u Londonu, rekla je, samo se iz ljubaznosti prema obitelji obraća svećeniku kojega oni poznaju i vole, ali ako on ne može, onda će, jasno, sve srediti nekako drukčije.

Otac Hurley pokušao je u ono vrijeme, razmišljao je sjećajući se toga, navesti djevojku da se zamisli nad naglošću svoje odluke. Rekao joj je da nitko ne bi trebao stupati u brak u prevelikoj žurbi ili zbog posve pogrešnih razloga.

Očito je zvučao uskogrudno i nametljivo, jer se sjećao njezina glasa čista kao kristal i ledena, vrlo ledena.

»Eh, oče, kad bi smo svi zauzeli takav stav prema braku, nitko se nikad ne bi ženio pa bismo najednom otkrili da je cijeli ljudski rod izumro.«

Unatoč lošem početku, vjenčanje je proteklo vrlo ugodno. Mladoženjini su bili jednostavni mali uzgajivači sa Zapada i ta družina nije bila jako velika. O'Haganovih je zato bila sva sila. Krasan čovjek, onaj Kevin, miran i misaon. Umro je prije nekoliko godina, ali se Eileen još uvijek sjajno drži.

Djeveruša je bila Maureen Barry, ona zgodna mlada žena koja danas drži one dvije lijepo uređene trgovine s odjećom. Vidio ju je neki dan kada je služio misu zadušnicu za njezinu majku. Pitao se hoće li ona otići čak do Londona radi ove proslave. Pitao se to i za sebe. Opet uzdahnu.

»Nisi u formi, Jimbo«, zabrinuto će Laura.

»Znaš, volio bih da sam star i staložen svećenik, potpuno siguran u sve, bez ikakvih sumnji u bilo što.«

»Bio bi nesnosan da je tako«, s ljubavlju reče ona.

Alan podiže pogled s knjige.

»Znam što hoćeš reći, bilo bi lakše kad bi postojao samo jedan zakon pa bi se prema njemu morala kroititi pravda i njega bi se trebalo pridržavati. Zbrku stvara baš ta grozna činjenica da se trudimo svaki slučaj prosuđivati za sebe, prema njegovoj biti.«

James Hurley oštro pogleda zeta, no u odvjetnikovim riječima nije bilo skrivenog značenja,

nikakve pomisli na sina i na nevolju koju je prouzročio. Razmišljao je u okvirima okružnoga suda i pravde koja je ovdje blaga, a tamo pak stroga, ovisno o tome što se zna o osobi koja se pred sudom nalazi.

»Završit ćeš kao nacisti ako ne budeš mogao donositi vlastite odluke«, utješi ga Laura.

»Ipak, ponekad te odluke nisu ispravne.«

Na licu mu se još uvijek čitala uznemirenost.

»Ti nikad ništa nisi napravio ako u dano vrijeme nisi mislio da je ispravno.«

»A poslije? Sto se događa poslije?«

Laura i Alan pogledaše jedno drugo. Jim nikad nije bio ovakav.

Naposlijetku Alan progovori:

»Pa, bar nije kao sa sucem za vješanje u staro doba. Nisi nikoga zapravo osudio na smrt.«

Ovo je trebalo biti utješno, no nije djelovalo.

»Ne, ne na smrt.«

»Hoćemo li izvesti pse u šetnju?«, reče Laura.

Brat i sestra krenuše u šetnju, bodro i čilo, kroz polja po kojima su šetali još otkad su bili djeca.

»Mogu li ti kako pomoći?«, oprezno reče ona.

»Ne, Laura, ja sam slabić, jer ti pokazujem svoju tamnu stranu.«

»Ti si moj mlađi brat pa koliko god da si velik i značajan svećenik.«

»Nisam velik i značajan. Nikad nisam imao župu, nikad je nisam htio. Ne želim takvu odgovornost.«

»Pa zašto bi je i želio? Nitko to ne mora željeti.«

»Ima stvari za koje se odgovornost mora preuzeti.«

Znala je da više neće o tome govoriti, ali čelo kao da mu se razvedrilo dok su se vraćali kući pri svjetlosti koja je zamirala.

Shvatio je nakon tog poslijepodneva da, ako cijela ova užasna priča ima dovesti do nečega valjanog, mora prestati s ovom popustljivošću prema samome sebi. Kakva li smisla ima prištedjeti im brigu na jednoj strani, samo zato da bi je izazvao na drugoj? Pošteđeni su od saznanja da im je sin u pijanstvu pregazio biciklistkinju i nije se zaustavio, pa tome zahvaljuju duševni mir. Zašto da im oduzme taj mir tako što će ih navesti na pomisao da on gubi vlast nad sobom i da mu predstoji ozbiljan živčani poremećaj.

U mjesecima što su uslijedili nastojao je očvrnuti srce protiv sumnji boriti se protiv osjećaja izdaje dok bi sjedio s jedinom obitelji koju je ikada imao ili koju će ikada upoznati. Počinjao se opuštено smijati na nećakove šale i uspijevao je da se ne lecne na

neke od Gregoryjevih bezosjećajnih primjedaba. Svećenik je sam sebi govorio kako očekivanje da pogrešivo ljudsko biće bude savršeno znači ići protiv objavljene riječi Božje.

Užitak je nalazio u jednostavnoj radosti što ju je Gregory Black pružao svojim roditeljima. Opominjao je sam sebe da u svim godinama rada po župama nikada nije naišao na obitelj u kojoj bi vladao takav mir i istinska sloga. Možda za života neće dospjeti otplatiti cijenu za to.

Trudio se zadržati smiješak na licu kad bi vidio Gregoryja kako se prije večere obilno služi džinom, uz večeru vinom, a poslije večere viskijem. Odluka o tome da neće piti nije dugo

potrajala. Baš kao ni djevojka.

»Ona je pretjerano nepopustljiva, ujače Jim«, smijao se Gregory vozeći oca Hurleyja po seoskim putovima, i to pomalo prebrzo za svećenikov ukus. »Znaš, kod nje je sve apsolutno. Nema sivih područja.«

»Na svoj način to je prekrasno«, reče otac Hurley.

»To je nepodnošljivo, nitko ne može biti toliko siguran, toliko određen.«

»Što misliš, jesi li je volio?«

»Valjda sam je mogao voljeti, ali ne sa svim tim crno-bijelo, poštenje-nepoštenje, ili si svetac ili si vrag. To nije tako u stvarnom svijetu.«

Otac Hurley zagleda se u pristali profil sestrina sina. Mladić je već zaboravio na djevojku koju je pregazio. Dvosmislenost i dvoličnost te noći doslovce su mu bili izbrisani iz uma. Ujaka je vozio zato što je auto oca Hurleyja bio izvan uporabe, a Gregory je htio otići kući sredinom tjedna, htio je s ocem razgovarati o zajmu. Nešto se sprema, dobio je informaciju, to je prilika koja se pruža samo jednom u životu. Nešto što on zapravo ne bi trebao znati, ali kad bi sada uložio... O, ljudi!

Otac Hurley gnušao se što mora slušati ovakvo povjeravanje. No, što je on, uostalom, nego još jedna osoba iz sivoga područja? Netko pripravan na laž kada to ima smisla. Bio je ovo čudan posjet. Gregoryjev otac kao da se ispričavao što ne može prikupiti traženi novac, a i pomalo smućen zato što nije točno doznao za što taj novac treba Gregoryju.

Gregory se i dalje smiješio, ali je rekao da će se nakratko odvesti do jezera da bude malo nasamo.

Laura nakon njegova odlaska reče kako je s njegove strane veoma razumno što je otišao svoje nezadovoljstvo preboljeti sjedeći pokraj jezera. Reče da joj je žao što mu Alan nije jednostavno dao taj prokleti novac, ionako će nakon njih pripasti njemu, pa zašto ga ne bi već sada dobio?

Do pola jedanaest još se nije vratio kući.

Otac Hurley znao je da je u pabu, lokalnu pokraj puta do jezera. Reče da bi se rado i sam prošetao, lijepa je noć. Bila je to šetnja od tri milje. Nećaka nađe u baru gdje mu više nisu htjeli poslužiti piće.

»Hajde, odvest ću te kući«, reče tonom za koji se nadao da neće naljutiti njegova jako pijana mladog nećaka.

Kada stigoše do auta, Gregory ga odgurnu.

»Savršeno sam u stanju voziti.«

Glas mu je bio kao od čelika.

James Hurley imao je, jednom kada se momak našao za upravljačem, izbor—ili će poći s njim ili će ga pustiti da sam ode.

Napokon otvori suvozačka vrata.

Zavoja je bilo mnogo, a kolnik klizav.

»Preklinjem te, vozi polako, ne znaš što dolazi iza zavoja, nema načina da vidimo ta svjetla.«

»Nemoj me preklinjati«, reče Gregory očiju uprtih u cestu. »Mrzim ljude koji cmizdre i preklinju.«

»Onda te molim...«

Na magarca i kola naletjeli su prije no što su ih ugledali. Izbezumljena se životinja propela pa su dvojica starijih muškaraca, zajedno sa svojim stvarima, ispala iz kola na cestu.

»Isuse Kriste.«

Bespomoćno su promatrali kako magarac, njačući od bola, vuče kola preko tijela jednoga od muškaraca i niz obalu se počinje klizati prema jezeru.

Otac Hurley trčao je prema kolima na kojima je vrištalo dvoje djece.

»Sve je u redu, stižemo, stižemo«, doviknu im.

Iza sebe začu nećakovo dahtanje.

»Ti si vozio, ujače Jim, preklinjem te, za ime Kristovo.«

Svećenik ne stade. Bio je u naručaj uhvatio prvu Cigančicu i izvukao je na sigurno, a onda i drugu, pa se, upinjući se iz petnih žila, dao na to da izvuče i magarca koji je njakao.

»Slušaj, zaklinjem te. Razmisli, ima smisla. Na mene će navaliti sve i sva, a tebe ne mogu dirnuti ni malim prstom.«

Otac Hurley kao da ga nije čuo, a djecu je i kola uspio izvući na cestu gdje su ošamućeno sjedila dva starija muškarca. Jedan se rukama držao za glavu i krv mu je curila između prstiju.

Na mjesečini je Gregoryjevo lice bilo blijedo od užasa.

»To su Cigani, ujače Jim, nisu ni smjeli biti ovdje bez ikakvih znakova upozorenja ili svjetla... nitko tebe ne može okriviti... čuli su te kad si rekao da ćeš me odvesti kući.«

Otac James Hurley kleknu pokraj staroga čovjeka i prisili ga da odmakne ruku kako bi mu pregledao ranu.

»Sve je u redu, prijatelju, sve je u redu, čim netko naiđe, odvest ćemo vas u bolnicu, bit će to samo šav ili dva.«

»Što ćeš napraviti, ujače Jim?«

»Oh, Gregory.«

Sa suzama u očima, svećenik podiže pogled prema jedinome sinu dvoje ljudi koji će noćas shvatiti da život na ovome svijetu nije baš tako dobar i da su neki ljudi do sada imali previše sreće.

6.

Maureen

Jedino na čemu je Maureenina majka za života inzistirala bilo je da se njezin spровod obavi kako treba. Maureen je točno znala što to znači. Da se u novinama objavi obavijest o tome kako se svatko poziva da prisustvuje, a da se poziv za dolazak u kuću uputi promišljeno, ne svakome, nego samo pravim ljudima. Oboje na dan kada je budu nosili u crkvu i sljedećeg dana, nakon samoga pogreba.

Maureen je sve vrlo pažljivo sredila, u znak posljednje počasti majci koja joj je sve dala i zahvaljujući kojoj je postala ono što je danas.

Na sebi je imala veličanstveno krojen crni kaput, a od frizera je zatražila da dođe k njoj u kuću tako da se savršeno dotjerana može pojaviti pred svima koji dođu u crkvu. Nije to smatrala taštīm, smatrala je da doslovce provodi majčine posljednje želje: da za Sophie Barry, na njezinom polasku na posljednji počinak, javno žaluje njezina prekrasna i odana kći Maureen, uspješna poslovna žena, ugledna osoba u Dublinu.

Njezinoj bi se majci svidjelo i piće i kanapei posluženi u velikoj primaćoj sobi, kao i način na koji se Maureen, blijeda, ali mirna, kretala među gostima, ovdje ih predstavljajući jedne drugima, a ondje im zahvaljujući, ali uvijek se kadra sjetiti kome treba izraziti zahvalu za vijenac, a kome za obavijest o misi ili pismo sućuti.

Kimanjem glave izražavala je potpuno slaganje sa svima koji su joj govorili kako joj je majka bila pravo čudo od žene, jer je to bila čista istina. Kimala je i na izjave kako je bolje da joj majka nije dugo болоvala, sa žaljenjem se slagala s time da je šezdeset i osam godina prerano za smrt, bilo joj je drago od tolikih ljudi čuti da je majka bila silno ponosna na nju, svoju jedinu kćer.

»Nikad nije ni o čem drugom govorila.«

»Imala je album u koji je lijepila novinske izreske o svim tvojim uspjesima.«

»Govorila je da joj nisi samo kći, nego i prijateljica.«

Utješne riječi, ljubazni dodiri, dražesne kretnje. Baš kako bi se majci svidjelo. Nitko se nije napio ni počeo preglasno govoriti, nego se posvuda tiho zamorilo o ispraćaju, što bi majka smatrala znakom uspješnog okupljanja. Nekoliko se puta Maureen zatekla kako razmišlja o tome da će s majkom poslije o tome razgovarati.

No, ljudi govore da je to čest slučaj. Posebno kada si s nekim bio blizak, a malo je majki bilo blisko sa svojim kćerima kao Sophie Barry i njezina jedinica Maureen.

Možda zbog toga što je Sophie bila udovica, a Maureen je prije toliko godina ostala bez oca. Možda su, zato što su izgledale toliko slično, ljudi iz njihova zajedništva iščitavali više no što je u njemu bilo. Sophie je posjedjela tek u kasnim pedesetim godinama, a kada se to dogodilo, kosa joj je bila boje tamnoga čelika, jednako sjajna i bujna kao i dok je bila vrane boje. Sve do posljednjega dana nosila je konfekcijski broj četrdesetšest i govorila kako će radije umrijeti nego odjenuti neku od onih kreacija nalik na šator u kakve se, nakon određene dobi, umataju tolike žene.

Zbog dobrog izgleda i strogih mjerila Sophie nije uvijek bila omiljena kod nešto nonšalantnijih osoba iz svojega kruga. No, dobila je ono što je od njih i tražila — bezuvjetno

divljenje tokom čitavoga života.

A Maureen će se pobrinuti da se to i nastavi u pogledu bilo čega što je sada potrebno učiniti. Kuća se neće prodati s nepriličnom brzinom, osmrtnice će biti jednostavne i crno obrubljene, s nekom ukusnom molitvom koja se može, kao spomen, poslati i prijateljima protestantima. Ne nešto prepuno poniznih molbi za oprost, bez fotografije. Majka bi rekla da to rade samo sluškinje. Maureen ni u snu neće nanijeti uvredu njezinoj uspomeni.

Prijatelji su joj ponudili pomoć pri pregledavanju majčinih stvari, to čovjeka može potresti, često je lakše ako ti upomoć dođe netko sa strane. Sve se onda može razvrstati s daleko manje emocija. No, Maureen se nasmiješila i svima zahvalila, uvjeravajući ih kako je to nešto što će radije sama obaviti. Nije se baš posebno htjela sama upustiti u to pregledavanje, ali majka ni za milijun godina ne bi strancu dopustila da zaviri u njezine privatne papire.

Otac Hurley, koji ih je godinama poznao, ponudio je pomoć. Rekao je da je takav posao često samotan i da će mu biti drago bude li mogao samo sjediti uz nju i praviti joj društvo. Namjera mu je bila dobra, a majka ga je oduvijek voljela, govorila je da je on Crkvi na čast i diku, ugodan je u govoru, vrlo ugladen, poznaje svakoga tko danas nešto znači velika pohvala iz majčinih usta. No, čak mu ni majka ne bi dopustila da se petlja u njezine privatne papire. Blaga i potresna propovijed, to da, točno pravi svećenik za ovu župu, ali ga se ne može uključiti ni u što osobno. To će ostati isključivo na Maureen.

Walter bi joj, jasno, rado pomogao. No, to ne dolazi u obzir. Waltera je Maureen držala podalje od sebe cijelim tokom priprema za ispraćaj. Nije se imala namjeru udati za njega ili se u očima javnosti na njega oslanjati. Zašto bi mu onda dopustila da se na svim pogrebnim ceremonijama pojavljuje kao njezina desna ruka? To bi ostavilo pogrešan dojam na sve te stare kvočke, majčine prijateljice, žene kojima u vlastitom životu nije ostalo više ništa o čemu bi mogle razgovarati pa u zamjenu nagađaju o životu tuđe djece. Neudana u četrdeset i šestoj, mora da im je priuštila dobar broj godina naklapanja i nagađanja, sa sumornim je užitkom mislila Maureen.

Ljubazni i udvorni Walter za kojega se misli da je prikladan za nju zato što je i sam neoženjen, iz dobre obitelji i dobro uhodanom odvjetničkom praksom. Maureen je znala da se, ako to bude htjela, može udati za Waltera. On je nije volio, a ni ona nije prema njemu osjećala ništa što bi, čak ni izdaleka, bilo nalik na ljubav. No, Walter je bio čovjek koji u ovoj životnoj dobi više i ne očekuje ljubav. Nekoć, dok je bio mladi, možda su tu bila jedan do dva flerta, možda čak i prava veza koja je neuspješno završila.

Walter je u Pravnoj knjižnici imao svoje muško društvo i općenito aktivan društveni život. Za društvo uvijek još netko nedostaje.

Majci se Walter dopao, ali je bila previše pametna da bi gurala Maureen njemu u naručaj. Uostalom, majka bi bila posljednja osoba koja će kao argument izvući sigurnost u staroj i samotnoj dobi. Dovoljno je pogledati godine što ih je sama provela kao žena bez muškarca. A život joj je bio itekako ispunjen.

Kada je jednom Maureen jasno i glasno rekla da i ne pomišlja na Waltera kao životnog druga, majka nikada više nije potaknula to pitanje. Nije bilo ni spomena o tome da se Walter pozove na partiju bridža, odlazak u kazalište ili u društvo sastavljeno za odlazak na Aga Kanov kup prilikom godišnje konjske priredbe u Dublinu.

Walter je bio ljubazan, udvoran, a nakon nekoliko je čaša dobre ružice znao pomalo i raznježiti. Ponekad bi govorio o pustim cestama i o žrtvovanju svega drugog na žrtveniku karijere. No, Maureen bi mu se srdačno nasmijala i zapitala ga što su pobogu ona i on ikada žrtvovali. Oboje su imali lijep stan, dobar auto, gomilu prijatelja i slobodu da idu kamo god im je

drago. U Maureeninu slučaju, u London i New

York radi kupnje odjeće, a u Walterovu, u zapadnu Irsku radi ribolova.

U današnjem Dublinu, u kojem se takva veza sve lakše prihvaćala, njih dvoje nisu bili ljubavnici. Jedne je večeri u tom smislu pao prijedlog, ali je odmah odbačen, šarmantno i otmjeno, i to s obje strane, ali je zatim opet pokrenut, za slučaj da je prvo odbijanje bilo samo pitanje forme. No, i dalje su bili dvoje slobodnih ljudi čije su se oči rezignirano susretale preko stola, kad bi ih neka domaćica prilikom večere i opet tako zajedno posjela smatrajući to dobrim rješenjem.

Ironično je bilo što je od svih muškaraca koji su dolitali u Maureenin život jedini kojeg bi njezina majka bila prihvatila kao prikladnog bio onaj koji je došao prekasno, koji se pojavio kada je Maureen već znala da ne misli mijenjati svoj način života. Da je Waltera, mladog i gorljivog odvjetnika dvadesetih godina, sreća u vrijeme kada se borila da pokrene svoje trgovine, mogla se i njime zadovoljiti. Toliko se njezinih prijateljica bilo zadovoljilo muškarcima koje najvjerojatnije nisu voljele u pravom smislu riječi. Nije bila riječ o velikoj ljubavi na vjenčanjima kojima je Maureen prisustvovala tokom 60-ih godina: posrijedi je bio savez, utočište, kompromis, dogovor. Deidre O'Hagan, koja se, onoga dugog ljeta kada su se svi našli u Londonu, u prkos svakome udala za svoju prvu ljubav, e, to je možda bila prava ljubav. Maureen to nikada nije sigurno doznala. Iako je čak bila i Deidreina djeveruša i noć su prije vjenčanja spavale u istoj sobi, nije bila sigurna da Deidre bolno čezne za Desmondom Doyleom i žudi za tim da bude uz njega. Kao što je ona žudjela za time da bude uz Franka Quigleyja.

Bilo je čudno to njezino prijateljstvo s Deidre: njihove su majke toliko očajno željele to prijateljstvo da su u dobi od četrnaest godina popustile i pristale odlaziti na iste partije tenisa, a kasnije i na iste čage i društvene večeri, subotom u ragbi klubu.

Do vremena kada su se upisale na UCD zapravo su se već bile nekako sprijateljile i svaka je od njih znala da joj spas ovisi o onoj drugoj. Ako bi Maureen rekla da ide nekamo s Deidre, majka bi odahnula. Isto je bilo i u O'Hoganovoj kući: Deidre se uvijek mogla izvlačiti na kćerku Sophie Barry.

Zbog toga su i uspjele onoga ljeta zajedno otići u London. Onoga ljeta kada su trebale sjediti kod kuće i učiti za diplomski. Onoga ljeta kada su srele Desmonda Doylea i Franka Quigleyja na brodu za Holyhead.

Maureen se pitala što bi rekao Frank Quigley da zna kako joj je majka umrla. Nije znala kako on danas govori, je li mu se naglasak promijenio, govori li kao većina Iraca što već dvadeset i pet godina žive u Londonu, a u govoru im se čuju dva strogo odijeljena tona i na pogrešnom mjestu upotrebljavaju izdajničke riječi što pripadaju objema kulturama.

Čitala je o njemu, ta tko nije čitao o Franku Quigleyju? Uvijek su njega navodili i isticali među Iracima kojima dobro ide u Britaniji. Ponekad bi vidjela slike koje su ga prikazivale zajedno s onom mrgodnom mladom Talijankom kojom se oženio da bi u Palazzu još više napredovao u hijerarhiji. Frank bi se danas, jasno, ljubazno ponio i poslao otmjenu zlatno obrubljenu karticu s izrazima sućuti. Mogao je biti s obje noge na zemlji, a istodobno i tako neotesan da bi mogao reći kako je trebala umrijeti još prije četvrt stoljeća.

Jedno je Maureen ipak znala: Frank Quigley neće zaboraviti njezinu majku, baš kao što nije zaboravio ni Maureen.

Nije s njezine strane bila arogancija što je vjerovala da će je se njezina prva ljubav sjećati s jednakom žestinom s kojom se i ona njega sjeća, kada mu uopće dopusti da joj se javi u mislima. Znala je da je to točno, a ipak potpuno nevažno; mogao je čuti vijest od Desmonda i Deidre, ali

je bilo teško reći jesu li svi oni još uvijek prijatelji.

Doduše, Desmond je još uvijek radio kod Palazza, ali je Maureen, unatoč pompoznom izvještajima gospođe O'Hagan o zetovim promaknućima u rukovodstvu što su ih primali od vremena do vremena, imala osjećaj da je Desmond zapeo negdje pri dnu ljestvice i da mu sve pokroviteljstvo i prijateljstvo staroga prijatelja Franka ne mogu pomoći da se odatle izvuče.

Dan za pregledavanje majčinih stvari nije se mogao zauvijek odgađati. Maureen odluči s time započeti u prvu subotu nakon pogreba. Neće dugo trajati ako se usredotoči na posao i ne dopusti sebi da je svladaju emocije zbog svega što dodirne.

Već se bila isplakala nad naočalama koje su majci propisali u bolnici. Nekako joj se činilo tužnijim od bilo čega drugoga vidjeti taj znak majčina vida koji sve više slabi, znak koji joj je uručen u ovoj beskorisnoj malenoj futroli. Maureen, obično toliko odlučna, nije znala što da s njima učini. Još su se uvijek nalazile zatvorene patentnim zatvaračem u bočnom pretincu njezine ručne torbe. Majka nikada ne bi bila tako meka srca. Postavila bi se hladno i praktično, kao što se postavljala u vezi sa svime.

Jednom su se bile posvađale, prije mnogo vremena, i to ne zbog Franka Quigleyja niti uopće zbog muškarca. Majka nije mislila da posao s odjećom ostavlja dobar dojam ili da zvuči dovoljno dolično.

Maureen je bijesno planula, kog je vraga važno kakav dojam nešto ostavlja ili kako zvuči? Važno je kakvo nešto zaista jest i što je u vezi s time na stvari. Majka se nasmiješila hladnim smiješkom koji je čovjeka mogao razbjesniti. Maureen je bijesno izjurila iz kuće. Zaustavila se tek na sjeveru Irske gdje je stekla temeljitu podlogu za prodaju odjeće na malo, i to zahvaljujući dvjema sestrama koje su vodile zgodan dućan s odjećom pa im je bilo drago i laskalo im je što je ova tamnokosa mlada žena, diplomirana studentica iz Dublina, došla k njima da nauči sve što može. Potom se vratila u London.

Tek je tada shvatila da nikada nije bila zaista bliska s Deidre: dok je bila ondje, rijetko su se susretale. U to je doba Deidre bila vezana uz dvoje male djece, a Maureen je obilazila prodajne sajmove i izložbe učeći za čim se ondje treba ogledavati. Maureen nije pred Deidre ni riječi rekla o hladnim odnosima s majkom, sve iz straha da će to smjesta doprijeti do O'Haganovih, a vjerojatno je i Deidre imala svojih tajni, briga i problema o kojima ništa nije govorila pred Maureen.

Uostalom, hladni odnosi nisu potrajali. Nikada to i nije bilo stopostotno neprijateljstvo, uvijek su se razmjenjivale razglednice, kratka pisamca i usputni telefonski pozivi. Tako da majka može pred Eileen O'Hagan pričati kako se Maureen dobro snalazi, ondje kao i svugdje. Tako da se očuva vanjski privid. Vanjski je privid majci oduvijek bio jako važan. Maureen je ustanovila da će to cijeliti do samoga kraja, čak i preko groba.

Maureen Barry živjela je u jednom od starijih stambenih blokova što su sagrađeni u Dublinu. Stan joj je bio na deset minuta pješice i dvije minute autom od velike kuće u kojoj je rođena i u kojoj je njezina majka živjela cijeloga života. Bila je to majčina kuća, a otac se u nju bio samo priženio. Na kratko vrijeme koliko je trajao njihov brak. Umro je negdje u inozemstvu kada je Maureen bilo šest godina, ove će godine tome biti četrdeseta obljetnica.

Ta će obljetnica biti uskoro, za tri tjedna — kako je čudno pomisliti da će na misu koja se uvijek čitala za spokoj njegove duše poći sama. Obično je na to odlazila zajedno s majkom, koliko god se može sjetiti. Uvijek u osam ujutro. Majka je govorila kako je neuljudno druge uključivati u vlastito žalovanje i spomen-obljetnice, no poslije bi ipak svima ispričala kako su njih dvije bile na misi.

Način kako su te dvije žene uredile svoj život bio je još jedan vid njihove međusobne veze o kojem se nadaleko i naširoko pohvalno govorilo. Mnoge se druge majke ne bi dale odvojiti od kćeri pa bi je zadržale u roditeljskom domu što duže mogu, ne primjećujući normalnu želju mlade osobe da napusti gnijezdo i ne hajući za to. Mnoge bi se manje odane kćeri možda poželjele preseliti u drugi grad. U London ili možda čak u Pariz. Maureen je bila uspješna u svijetu mode. Imati dva dućana koji nose tvoje ime u dobi od četrdeset godina, nije bio malen uspjeh. I to dva tako zgodna dućana. S lagodom se kretala između jednog i drugog, svaki je imao svoju poslovotkinju kojoj je bila ostavljena sloboda da vodi svakodnevne poslove. Maureen je pak imala vremena kupovati, birati, odlučivati s kojom će otmjenom ženom, od onih čiji je ukus pratila pa čak i oblikovala, početi na ručak. Četiri puta godišnje odlazila je u London, a svakog proljeća jednom u New York. Uživala je ugled kakav njezina majka nikada ne bi mogla smatrati mogućim u onim ružnim danima, u ono ružno vrijeme kada se nisu viđale licem u lice. To razdoblje nije dugo trajalo i u svakoj je vezi dopuštena mrtva sezona, reče sama sebi Maureen. Svejedno, nije sada htjela misliti o tim danima, ne tako brzo nakon majčine smrti.

Zapravo, bilo je pametno živjeti odvojeno, no u blizini. Viđale su se gotovo svakodnevno, no Maureen nikada, tokom svih godina otkako je uselila u vlastiti stan, nije otvorila ulazna vrata i ugledala majku nenajavljenom na kućnom pragu. Majci ni u snu ne bi bilo palo na pamet da samo tako pođe u posjet mladoj ženi koja se možda s nekim zabavlja i želi to zadržati u tajnosti.

Drukčije je bilo s Maureeninim odlascima u majčinu kuću. Tamo se nije primjenjivalo takvo ponašanje. Maureen je u svako doba bila dobro došla, no majka joj je uvijek uspijevala staviti do znanja da je završetak partije bridža posebno zgodno vrijeme da navrati na čašicu serija, jer se tada svakome pruža prilika da se divi kako njezinoj otmjenoj kćeri, tako i dokazima kćerine odanosti i obzirnosti prema majci.

U nedjelju pješice krenu do kuće u kojoj nikada više neće kroz okna od raznobojnog stakla na ulaznim vratima vidjeti majku kako lakim korakom prolazi hodnikom da joj otvori. Čudan je osjećaj bio početi do prazne kuće u kojoj sada neće biti ljubaznih prijatelja i rođaka koji kao podrška stoje uokolo. Gospođa O'Hagan, majčina velika prijateljica i Deidrina majka, bila je navalila na Maureen moleći je da im dođe u posjet, da navrati na večeru, da se u O'Haganovoj kući osjeća kao u svojem nekadašnjem domu.

Bilo je to ljubazan, ali pogrešan potez. Maureen nije mala curica, nego žena u srednjim godinama, za Boga miloga. Nije bilo primjereno da je gospođa O'Hagan poziva u svoju kuću kao što je to činila prije trideset godina kada su ona

i Maureenina majka bile zaključile da se Deidre i Maureen trebaju sprijateljiti.

Majka je uvijek silno polagala na to što Eileen O'Hagan misli o ovom ili o onom. Eileen i Kevin bili su joj najveći prijatelji. Uvijek su pozivali majku da pođe s njima u kazalište ili na trke, a nikada joj nisu, bar koliko se Maureen sjeća, pokušali pronaći prikladnoga novog muža. Ili možda jesu. To nije mogla znati.

Dok je osunčanim ulicama koračala prema nekadašnjem domu, Maureen se pitala kakav bi im život bio da se majka ponovno udala. Bi li je očuh poticao ili joj branio da pokuša napraviti karijeru u onome što je ona nazivala modnom industrijom, a njezina majka tvrdila da je to pretjerano slavljeno posao u trgovini tekstilom koji obavljaju najobičnije prodavačice?

Je li majka u svoje vrijeme koketirala s muškarcima? Na kraju krajeva, ni sama se Maureen u dobi od četrdeset i šest godina nije osjećala prestarom za seksualne doživljaje, zašto bi onda pretpostavljala da se majka tako osjećala? No, to je bilo nešto što se među njima nikada nije spominjalo.

Govorile su često o Maureeninim mladićima i o tome kako nijedan od njih u potpunosti ne

zadovoljava. No, nikada nisu govorele ni o kakvu muškarcu u vezi s majkom.

Uđe u kuću i lagano zadrhta, jer u onome što je majka nazivala dnevnim salonom grijanje nije bilo upaljeno. Maureen uključi električni kamin i ogleda se po prostoriji.

Prije dva tjedna, u nedjelju, bila je došla ovamo i našla majku svu blijedu i uznemirenu. Osjećala je nekakvu bol, možda je u pitanju probava, ali... Maureen je brzo djelovala, nježno je posjela majku u auto i mirno je odvezla u bolnicu. Nema smisla smetati liječnika, zvati ga dok u nedjelju sjedi za doručkom, rekla je majci, idemo na odjel za vanjske pacijente, na hitnu pomoć. Tamo stalno nekoga ima u bolnici, tamo će ih umiriti.

Majka se, premda je izgledala sve uznemirenije, složila s njom, a Maureen je već u tom času s tjeskobom u srcu primijetila kako majčin inače brižljiv govor zvuči nejasno, kako se riječi stapaju jedna s drugom.

Primili su ih odmah i u roku se od jednoga sata Maureen našla pred intenzivnom skrbi čekajući da joj kažu kako joj je majka doživjela snažan moždani udar. Udar od kojega se najvjerojatnije više neće oporaviti.

Oporavila se, ali joj se sposobnost govora nije vratila, a sjajne i usplamtjele oči kao da su molile za okončanje ovoga nedostojnog stanja.

Mogla je stisnuti Maureeninu ruku — jednom za da, a dvaput za ne. Maureen je nasamo razgovarala s njom.

»Je li te strah, mama?«

Ne.

»Vjeruješ da će ti biti bolje?«

Ne.

»Htjela bih da to vjeruješ, moraš. Ne, oprosti, jasno da na ovo ne možeš odgovoriti. Hoću reći, zar nećeš da ti bude bolje?«

Ne.

»Ali, mama, radi mene, radi svih tvojih prijatelja, svi želimo da ti bude bolje. Bože, kako da kažem nešto na što možeš odgovoriti? Znaš li da te volim? Jako, jako te volim.«

Da, a napetost joj se u pogledu smanjila.

»I znaš da si najbolja majka na svijetu?«

Da.

To ju je iscrpilo i nedugo poslije zapala je u nesvjesno stanje.

Bili su u pravu svi oni prijatelji koji su, stojeći u ovoj prostoriji, u majčinom dnevnom salonu u koji je padala rana jutarnja svjetlost, kimnuli glavom i rekli da Sophie Barry ne bi bila u stanju podnijeti da živi kao invalid i ovisi o drugoj osobi. Bolje da je tako brzo izbjegla bol i gubitak dostojanstva.

Je li moguće da su od toga nedjeljnog jutra protekla tek dva tjedna? Na više se načina činilo kao da je odonda prošlo deset godina.

Maureen razmota crne plastične vreće. Znala je da se velik dio majčinih stvari zapravo može i baciti, nema nikoga tko bi ostao bez daha ili u čudu nad starim uspomnama na konjički bal prije mnogo godina ili na programima za davno zaboravljene koncerte potpisanim nekom nečitljivom črkarijom.

Nema unuka koji bi uz brojne »ooh« ili »aah« uzdisali nad minulim svjetovima, a ni

Maureen, obuzeta vlastitim životom punim posla, neće ih pregledavati pa će velik dio stvari otići.

Sjede za maleni pisaći stol: antikni primjerak. Mogla bi ga zadržati za hodnik u stanu. Tako nepraktična stvarčica koja potječe iz doba kada su dame perom ispisivale kratka pisma ili pozivnice. Stvarčica koja nema nikakve veze s današnjim svijetom. Gospođa O'Hagan iznenadila se što Maureen i dalje misli ostati u vlastitom stanu. Bila je sigurna kako bi Sophie voljela da njezina kuća i dalje ostane u obitelji. No, Maureen je bila nepopustljiva. Živjela je previše ispunjenim životom da bi u to mogla uključiti čišćenje kuće s ovoliko kutaka i zakutaka. Vlastiti je životni prostor oblikovala po svojoj mjeri: ormari za haljine duž zidova, radna soba s odgovarajućim ormarićima za spise kao mini ured, velika prostorija za primanje gostiju, kuhinja s pogledom na blagovaonički stol tako da može razgovarati s gostima dok pred njih iznosi večeru.

Ne, bio bi korak nazad kad bi se preselila u ovu kuću. I majka je to znala.

Najprije pregleda majčine uplatnice i čekove. Iznenadi se koliko je majka u posljednje vrijeme postala zbrkana i neorganizirana. Tužno je bilo vidjeti bilješke što ih je majka pisala za samu sebe, ovdje podsjetnik, ondje pitanje. Po Maureeninu bi mišljenju bilo lakše primijeniti nekomplikiran sustav kao što je njezin, pet bi minuta za to bilo dovoljno, pismo banci sa zahtjevom da mjesečno plaćaju toliko i toliko za struju, plin, osiguranje... Time bi otpale sve ove posljednje opomene i začuđeni upiti. Mora da je majka uspijevala više toga kontrolirati nego ona.

Onda je tu bila i beskonačna prepiska s burzovnim mešetarom. Kao iz svi iz njezine generacije, majka je vjerovala da se imutak mjeri u obveznicama i dionicama. Od svega su ostala samo mešetarova pisma. Majka nije sačuvala kopije onoga što je sama pisala. Bila je to tužna priča o zbrci i razočaranju.

Maureen osjeti umor i tugu dovršavajući odgovore na nešto što je očito bio niz mrzovoljnih zahtjeva za dostavu obavijesti i objašnjenja o tome zašto su se dionice za koje je svatko znao da izvrsno stoje naizgled rasplinule ni u šta. Žustro, Maureen napisala pismo mešetaru javljajući mu da joj je majka umrla i tražeći od njega da joj pošalje pojedinosti o sadašnjem sastavu portfelja. Zažali što se nije bila više uključila u to, ali je kod majke uvijek postojala takva dostojanstvenost, granica koju se nitko nije usuđivao prijeći.

Sva majčina pisma pospremi u tanak poslovni kovčević, fotokopirat će ih kasnije kada se vrati u stan. Gospodin White, majčin odvjetnik, već joj je bio čestitao na djelotvornosti; žalio je što više mladih žena nije tako organizirano, ali Maureen, dakako, nije veliki posao izgradila bez financijski dobro nastrojenog mozga i smisla za upravljanje. Pokazao joj je majčinu oporuku, jednostavan dokument kojim ostaviteljica sve ostavlja voljenoj kćeri Mary Catherine (Maureen) Barry, uz zahvalnost za godine odane ljubavi i brige. Oporuka je bila sastavljena 1962. Neposredno nakon izmirenja. Nakon što je majka prihvatila da Maureen ne namjerava napustiti vlastitu predodžbu o tome kako misli živjeti svoj život. Od dana kada je Sophie Barry pismeno izrazila zahvalnost za odanu ljubav i brigu, prošle su dvadeset i tri godine. Sigurno nikada nije vjerovala da će Maureen tokom više od dva desetljeća ostati neudana, kao i da će ostati njezinom bliskom prijateljicom.

Za sređivanje će joj trebati više vremena no što je mislila, a čutila je i čudan osjećaj gubitka, posve različit od žalosti na pogrebu. Kao da je izgubila predodžbu o majci kao gotovo savršenoj osobi. Ovo leglo zbrke, nagurane po ladicama krasnoga pisaćeg stola, govorilo je o gundavoj starici, zbrkanoj i razdražljivoj. Ne o mirnoj i divnoj Sophie Barry koja je do prije dva tjedna, poput kraljice u prijestolnoj dvorani, sjedila u svojem ukusno namještenom i uređenom dnevnom

salonu. Maureen se nije dopadalo što otkriva tu majčinu stranu.

Skuha si šalicu kave da joj dadne snage za nastavak ove zadaće i odlučno posegnu za sljedećom velikom i debelom omotnicom. Sjećala se kako je majka znala govoriti: »Maureen, dijete moje, ako je nešto vrijedno truda napraviti, onda je vrijedno truda da se napravi kako valja.« To se odnosilo na sve od čišćenja lica majčinom posebnom kremom dvaput na dan, a potom umivanja ružinom vodicom, pa do povratka na igralište i dodatnih šest sati tenisa tako da ostavi bolji dojam na ljetnim zabavama. E, pa, da je majka sada vidi, u što je Maureen sumnjala, zacijelo bi se složila da njezina odana kći posao obavlja kako valja.

Bila je potpuno nepripremljena na papire koje je našla u omotnici s odvjjetničkim žigom. Pomisli da su to možda posrijedi neke dopune u vezi s dionicama ili mirovinom, no to su bila pisma od posve drugog odvjjetnika i nosila su datum od prije četrdeset godina. Bio je to niz pravnih dokumenata, svi iz 1945. godine. Iz njega je proizlazilo da Bernard James Barry, Maureenin otac, nije umro od virusne groznice za svojega boravka u Sjevernoj Rodeziji neposredno nakon rata. Sophie Barry prije četrdeset godina napustio je muž. Ostavio je ženu i dijete i otišao živjeti s drugom ženom u Bulawayo, u dijelu svijeta koji se tada nazivao Južnom Rodezijom.

Maureen shvati da, koliko je njoj poznato, možda još negdje ima oca, sedamdesetogodišnjaka koji živi u Bulawayu u Zimbabveu. Da možda čak ima i polubraču i polusestre, muškarce i žene ne mnogo mlađe no što je i sama. Žena navedena kao »nevjenčana supruga« zvala se Flora Jones i podrijetlom je bila iz Birminghama u Engleskoj. Sva izvan sebe, Maureen pomisli kako bi majka sigurno rekla da je Flora ime za sluškinju. (Maja)

Nije joj bio običaj nedjeljom prijepodne piti išta žestoko. Maureen Barry, discipliniranoj u tome, kao i u svemu drugome, bila je jasna opasnost od pijenja nasamo. Vidala je brojne svoje prijateljice kako tome pribjegavaju na kraju dugoga napornog dana, bez ikoga uz koga bi se opustile. Naučila je to od majke, kao što je naučila i sve ostalo. Majka je govorila da udovice lako mogu zapasti u pijanstvo ako nemaju kontrolu nad sobom. Udovice, što je majka time htjela reći, četrdeset godina i sama živeći u laži? Kakva je bila njezina bliskost s jedinom kćeri kada joj nije mogla povjeriti najvažniji događaj u svojem životu? Kakva vrsta žene može podržavati mit o mužu koji je morao biti pokopan u inozemstvu?

S još jednim drhtajem šoka što je prošao kroz nju poput podrhtavanja tla nakon potresa, Maureen shvati da je njezina majka, koja je inače bila zdrava duhom, svakoga svibnja izlazila iz kuće i odlazila na čitanje mise za pokoj duše Bernarda Jamesa Barryja, muškarca koji mora da je bio živ bar neko, ako ne i sve vrijeme što je ona to činila.

U kristalnoj je boci bilo viskija. Maureen ga pomirisa i to je podsjeti na doba prije mnogo, mnogo godina, kada ju je znao zaboljeti zub, a majka bi joj komadić vate namočene u viski stavila na desni da ublaži bol. Majka ju je toliko voljela.

Maureen obilno natoči čašu viskija, popi ga i briznu u plač.

Posljedica je usamljenoga života koji vodi, shvati, što nema nikoga kome bi ovo mogla reći. Nema prisnoga prijatelja kojeg bi mogla nazvati, nema doma kamo bi mogla otrčati i ispričati zapanjujuću novost. Poput majke, i ona je izbjegavala povjeravanja. Nije bilo muškarca kojem bi dopustila da se dovoljno približi njezinim mislima i kojem bi se povjerila. Njezini poslovni prijatelji ništa nisu znali o njezinu privatnom životu. Majčini prijatelji... o, da... njih bi ovo zanimalo. Bože, kako bi kod O'Haganovih našulili uši da se ondje pojavi s ovakvom vijesću.

Flora. Flora Jones. Zvučalo je kao ime iz komičnog mjuzikla.

A sada vam predstavljamo Floru Jones, pravu Carmen Mirandu našega grada. Bilo je i

pisama u vezi s razvodom i kopija pisama od strane majčina odvjetnika u kojima se uvijek iznova ponavljalo kako ne samo što u Irskoj nema razvoda braka, te da je njegova stranka nepokolebljiva rimokatolkinja, već i da to nije predmet spora, nego je posrijedi pitanje novca. Maureen je, još uvijek ne vjerujući, listala dokumente... brižljivo čuvane i sredene to je još bila mlada, odlučnija majka iz vremena prije četrdeset godina, s više kontrole, ranjena, razgnjevljena i odlučna da će izvući i posljednji peni od čovjeka koji ju je iznevjerio. Stanovita je svota tako isplaćena. Svota koja, izražena u današnjem novcu, nikoga ne bi zapanjila. Odvjetnik Bernarda Jamesa Barryja iz Bulawaya pisao je odvjetniku gospođe Sophie Barry u Dublinu da je njegova stranka voljna realizirati većinu svoje imovine kako bi osigurao sredstva za život supruzi i starijoj kćeri. Njegova stranka, gospodin Barry, sada, kao što je gospođi Barry već poznato, ima i mlađu kćer s gospođicom Florom Jones, kćer čije mu je rođenje silno stalo ozakoniti.

Majčin je odgovor na ovo bio nevjerovatan, pismo je bilo napisano točno kao što je majka i govorila. Maureen je, dok je čitala pojedine riječi, bilo kao da joj čuje glas. Doslovce je čula majčin glas, polagan, odmjeren, razgovjetan, mlađi i čvršći glas nego u posljednje vrijeme.

... kao što ćeš ti razumjeti da nikada ne može biti ni govora o razvodu, jer je to protiv pravila Crkve kojoj oboje pripadamo, tako ni ja ne mogu zakonski odgovarati za tebe i tvoje postupke u stranoj zemlji. Pišem ti ovo pismo bez odobrenja naših odvjetnika, ali mislim da ćeš shvatiti njegov opći smisao. Prihvatila sam dohodak koji si odredio za Maureen i mene, neću te sudski progoniti, bez obzira u okviru koje sudske nadležnosti. Bit ćeš u potpunosti slobodan u odnosu na mene ako i samo ako se nikad ne vratiš u Irsku. Objavit ću da si umro. Danas je 15. travnja. Ako mi ovo pismo vratiš uz obećanje da se više nikad nećeš vratiti u Irsku, reći ću da si 15. svibnja u inozemstvu umro od virusne groznice.

Ako ikada prekršiš to obećanje ili ako pokušaš na bilo koji način stupiti u vezu s Maureen, čak i kada bude zakonski punoljetna, uvjeravam te da ćeš zbog toga žaliti do kraja života...

Na taj se način majka obraćala prodavaču koji bi je nekako uvrijedio ili majstoru koji posao ne bi obavio na njezino zadovoljstvo.

Muškarac iz Bulawaya, čovjek kojega je Maureen četrdeset godina smatrala mrtvim, prihvatio je njezine uvjete. Vratio je pismo kako mu je bilo zapovjedbno. Uz njega je, pričvršćena malenom iglom s bisernom glavom, bila razglednica. Slika planina i savane prikazanih u smeđoj sepiji.

Riječi na razglednici glasile su: »Umro sam od virusne groznice 15. svibnja 1945.«

Maureen spusti glavu na majčin pisaći stol i zaplaka kao da će joj se srce rasprsnuti na sitne komadiće.

Nije ni osjetila kako vrijeme prolazi, a kada je pogledala na zidni sat, položaj joj se kazaljki učini besmislenim. Pokazivale su dva i četvrt ili tri i deset. Svijetlo je, znači, mora da je dan.

U kuću je stigla u deset, mora da je u ovom polusvjesnom stanju ostala više od dva sata.

Prošeta po sobi osjećajući kako joj krv opet počinje kolati po žilama. da je itko pogledao kroz prozor dnevnog salona, vidio bi visoku tamnokosu mladu ženu u zgodnoj mornarsko modroj i ružičastoj vunenoj haljini, izgledom daleko mlađu od svojih četrdeset i šest godina, koja kao da samu sebe pokušava obuhvatiti oko struka.

Zapravo je Maureen svakom rukom pridržavala lakat druge ruke, u tjelesnom pokušaju da se nakon ovoga šoka ne raspadne.

Osjećala je gnjev prema majci, ne samo zato što je tog čovjeka po kratkom postupku izbacila iz njihova života i zabranila mu da stupi u vezu sa svojom vlastitom krvlju i mesom, nego je plamtjela od bijesa što majka, ako je već tako dugo uspjela sačuvati tajnu, nije pobogu uništila i

dokaze o njoj.

Da nikada nije pronašla ove papire, Maureen nikada ne bi ništa ni znala. Bila bi sretnija, mirnija i sigurnija u svijetu koji je bila za sebe izgradila.

Zašto je majka bila tako nemarna i okrutna? Morala je znati da će Maureen jednoga dana naći ove dokaze.

No, jasno, majka je znala da je Maureen neće odati. Maureen će do kraja očuvati vanjski privid.

Vraga hoće. Da ne bi, dovraga!

Najednom joj postade jasno da s tom farsom kojom su je opteretili može učiniti što god hoće. Nije ona davala nikakva melodramatična obećanja o nečijoj mitskoj smrti. Nije ona davala obećanja da neće stupiti u vezu sa svojim ocem iz straha od neke užasne kazne.

Tako joj Boga, naći će oca, ili Floru, ili svoju polusestru.

Molim, molim, samo neka budu živi. Samo da uspijem naći oca na temelju ove zbrke dokumenata. Posljednji je potjecao iz 1950. godina, potvrda o konačnom prijenosu sredstava.

Molim te, Bože, samo da je još živ. Sedamdeset godina nije prevelika starost.

Baci se na posao s kontroliranom mahnitom energijom kakvu nije pamtila još od večeri uoči svoje prve velike modne prodaje, kada su svi u skladištu gotovo cijele noći ostali na nogama označavajući odjeću, sastavljajući popis za katalog i procjenjujući sutrašnji utržak.

Ovaj je put majčinim stvarima prišla razmatrajući drukčiji pristup.

Našla je dvije kutije i napunila ih svojim najranijim fotografijama i dječjim uspomenama.

Ako ga pronade i ako taj čovjek bude imao imalo srca, htjet će znati kako mu je kći izgledala na prvoj pričesti, u hokejaškom odijelu ili odjevena za prvi ples.

Sitnice koje su trebale biti brižljivo izrezane na komade i uništene, sada su bile pospremljene u kutije na kojima je pisalo »uspomene«.

Razvrstavala je, sređivala i čistila sve dok nije počela padati od umora. Onda je zavezala vreće s pravim otpadom, složila odjeću i ostale potrepštine koje će ići u Vincent de Paul i pozvala taksi da joj kutije s uspomenama odveze u stan.

Više sada nije bilo ladice koja nije bila ispražnjena i očišćena. Većinu će kuhinjske opreme dobiti gospođa O'Neill koja je godinama majci čistila kuću. Jimmy Hayes, koji je održavao vrt, može uzeti kosilicu i sve što hoće od vrtnog alata. Maureen mu napisa i pismo s molbom da za vlastite potrebe odabere sve biljke koje mu se posebno dopadaju i da ih brzo odnese. Sada je već bila odlučila da će kuća ići u prodaju što prije bude moguće.

Spusti ruku na maleni pisaći stol. Onaj koji je namjeravala staviti u predsoblje vlastitog stana. Lagano lupnu po njemu i reče: »Ne.« Sada ga više neće. Ne želi ništa odavde.

Taksist joj je pomogao unijeti kutije u stan. Bio je radoznao pa mu je rekla da je raščišćavala majčine stvari. Bio je pun razumijevanja.

»Zbilja je šteta kad nemate nikoga da vam pomogne u takvom poslu«, reče.

Njoj su to ljudi uvijek govorili u ovom ili onom obliku, kao, čudno je da se tako fina cura kao ona nikad nije udala i skrasila.

»Oh, tata bi sve to obavio, ali je daleko, jako daleko«, odgovori mu.

Spomenula je oca. Nije marila za iznenađeni pogled što joj ga je uputio taksist niti za to koliko čudno zvuči da ti je otac odsutan kada ti je majka umrla.

Osjećala je kao da, već samo zato što ga ona spominje, mora biti živ.

Priuštila je sebi dugu, dugu kupku pa se osjetila bolje, ali i gladna kao vuk. Telefonom nazva Waltera.

»Jako sam sebična i doslovce te iskorištavam, pa mi slobodno reci ne, ali ima li kakav dobar restoran koji radi nedjeljom uvečer? Rado bih izašla na večeru.«

Walter reče da mu to izvrsno odgovara, upravo radi na posebno dosadnoj slučaju u kojem se čini da nema rješenja ili da rješenja ima na tisuće, a jedno je teže od drugoga. Rado bi pobjegao od toga.

Sjedoše za stol i uz svijeće naručiše dobro jelo i vino.

»Izgledaš pomalo izvan sebe«, reče Walter zabrinuto.

»Toliko toga mi je na umu.«

»Znam, današnji dan mora da te izmučio«, reče on.

Njezin pogled kao da poletje k njemu preko stola. Nikad nije izgledala ljepša, pomisli on.

»Znam da ovo nije trenutak, ali zapravo nikad nije pravi trenutak, no bi li možda razmislila o...«

»Da?«

»Pa, kako bi bilo da zajedno pođemo na odmor, nekamo gdje bi nam se oboma svidjelo, recimo, u Austriju u koju si rekla da bi rado otišla?«

»Nema pecanja u Austriji, Waltere«, nasmiješi mu se ona.

»Vjerojatno nema ni prodajnih modnih sajмова, ali možda bismo se mogli nekako snaći na dva tjedna.«

»Ne, Waltere, izludjeli bismo jedno drugo.«

»Ne moramo baš gnjaviti jedno drugo.«

»Zar to nije lakše ako živimo odvojeno?«, uputi mu ona vedar osmijeh.

»Tebe nešto tišti.«

Izgledao je povrijeđeno i uznemireno.

»Da, tišti, a sad ti ne mogu reći o čemu se radi. Ali, molim te, zapamti da sam ti večeras htjela nešto reći. A uskoro ću to i učiniti.«

»Kada?«

»Ne znam. Uskoro.«

»Je li u pitanju drugi muškarac? Znam da ovo zvuči jako jeftino, ali u očima ti je nekakav takav pogled.«

»Ne, nije u pitanju drugi muškarac. Ne u tom smislu. Reći ću ti, nikad ti nisam lagala, a kada ti kažem, shvatit ćeš.«

»Ne mogu dočekati«, reče on.

»Znam, baš kao ni ja. Voljela bih da ljudi rade nedjeljom, zašto se nedjeljom sve na svijetu zatvara?«

»Ti i ja radimo nedjeljom«, požali se Walter.

»Da, ali ne i uredi svugdje po svijetu, vrag da ih nosi.«

On shvati da ne vrijedi više ispitivati, ništa mu neće reći. Naže se naprijed i potapša je po

ruci.

»Bit će da te volim kad ti dopuštam da se izvučeš s cijelom tom predstavom.«

»Oh, hajde i ti dovraga, Waltere, jasno da me ne voliš, ama baš ni mrvicu, ali si sjajan prijatelj, a sigurna sam, iako to ne namjeravam provjeravati, i da si opasan frajer u krevetu.«

Konobar koji je stigao upravo u tom trenutku, na vrijeme da čuje Maureenin ekstravagantni kompliment, spriječio je Waltera da bilo što odgovori.

Odspavala je malo, ali ne previše. U šest ujutro već je bila ustala iz kreveta, otuširala se i odjenula. Vremenska će razlika iznositi tri sata. Počet će s telefonskim pozivom Međunarodnim informacijama i dat će im stare brojeve koje ima, u nadi da proteklo razdoblje nije bilo predugačko. Gotovo je u trenutku slabosti htjela zapitati Waltera postoje li međunarodni popisi odvjetnika koje bi mogla pogledati u Four Courts, ali ne, ne smije mu dati nikakve pojedinosti, nikakav mig — ispričat će mu sve kasnije. To je zaslužio. Nije još bila odlučila što će drugima reći kada pronađe oca, ako ga uopće pronađe.

Nije bilo tako teško kako se bojala. Bilo je dvadeset puta skuplje zato što je zvala telefonom, ali nije za to marila.

Ona odvjetnička tvrtka više nije postojala u Bulawayu, uslužni su joj operatori dali imena drugih odvjetnika pa je naposljetku otkrila da se prvobitni ured preselio u Južnu Afriku. Najednom se zatekla kako razgovara s ljudima iz gradova na koje nikada nije ni pomišljala, čak ako su joj njihova imena i bila poznata... Bloemfontein, Ladysmith, Kimberley, Queenstown.

Na jedno je od imena kojim je bilo potpisano jedno od pisama naletjela u Pretoriji. Maureen Barry nastupi odrješito.

Objasni da joj je majka umrla, posljednja joj je želja bila da Maureen stupi u vezu s izgubljenim ocem: kome bi se sada u vezi s time mogla obratiti?

Nije to takav predmet koji bi se držao otvorenim tokom četrdeset godina, objasni joj čovjek s druge strane.

»Pa niste ga valjda bacili. Pravnici nikad ništa ne bacaju.«

»Ne možete li pokušati na vašoj strani?«

»Pokušala sam, ovdje ništa ne znaju, tvrtka se promijenila, kažu, a i točno je da su svi dokumenti vraćeni mojoj majci, i to na njezin zahtjev. Moram pokušati na vašoj strani.«

Zvučao je ljubazno, unatoč naglasku i načinu na koji je izgovarao *zaista* umjesto *zaista* i tražio najbolji način kako da sa svim ovim izađu *nakraj* umjesto *nakraj*.

»Potpuno shvaćam da je takva potraga u moje ime profesionalan posao i spremna sam vam platiti honorar za utrošeno vrijeme i stručno znanje«, reče Maureen. »Bi li vam bilo draže da s vama stupim u vezu preko nekog ovdašnjeg odvjetnika tako da sve bude posve formalno?«

»Ne, činite mi se kao osoba koja može sama za sebe odgovarati i djelovati.«

Mogla je čuti kako joj se tamo negdje, na drugoj strani svijeta, smješka čovjek s kojim se nikada neće upoznati, u zemlji u koju nikada neće otići, baš kao ni itko od njezinih prijatelja, i to zbog tamošnje politike. Majka je jednom pred drugima rekla da joj je žao svih tih bijelaca koji su se morali odreći povlastica i lijepih kuća. No to nije bilo dobro prihvaćeno, a majka nije bila budala pa više nikada nije ponovila nešto u tom smislu.

Čovjek joj objasni da će je ubrzo nazvati.

»Ne znam možete li zamisliti koliko se brzo nadam da će to biti.«

»Mislim da mogu«, reče on svojim čudnovatim odsječnim naglaskom. »Da sam nedavno izgubio jednog od roditelja, a da ima nade da pronađem drugog, znao bih da se tu očekuje velika hitnost.«

Nije znala kako je uspjela preživjeti utorak i srijedu. Čovjek iz Pretorije nazva je u četvrtak u osam ujutro i dade joj adresu odvjetničke tvrtke u Londonu.

»Je li umro ili je još živ?«, zapita ona rukom se uhvativši za grlo dok je čekala odgovor.

»To mi nisu rekli, zbilja nisu.«

Zvučao je kao da zbog toga žali.

»Ali će meni znati reći kako stoje stvari?«

»Moći će primiti poruku za bilo koga kome bude upućena.«

»Jesu li bar što natuknuli?«

»Da, jesu.«

»Što?«

»da je živ. Da bi ste vi trebali razgovarati s glavnim u tvrtki.«

»Nikad vam neću moći dovoljno zahvaliti«, reče ona.

»Još ne znate ima li ičega na čemu biste mi trebali zahvaljivati ili ne.«

»Javit ću vam. Nazvat ću vas.«

»Pišite mi. Već ste dovoljno potrošili na telefonske razgovore. Ili, još bolje, dođite ovamo u posjet pa da se upoznamo.«

»Mislim da neću, što bih s vama? Koliko vam je godina i kakvi ste uopće?«

»Prestanite s tim naglaskom. Šezdeset tri godine, udovac, s krasnom kućom u Pretoriji.«

»Bog s vama«, reče ona.

»Nadam se da je živ i da će vam biti dobar«, reče stranac iz Južne Afrike.

Morala je pričekati sat i pol da može nazvati čovjeka u londonskoj odvjetničkoj tvrtki.

»Ne znam zašto se obraćate meni«, reče joj on pomalo mrzovoljnim tonom.

»Ne znam ni ja«, priznade Maureen. »Prvobitni sporazum glasio je da otac i ja ne smijemo stupiti u vezu za majčina života. Znam da to zvuči pomalo kao nešto iz Andersenovih bajki, ali se upravo tako dogodilo. Možete li me na dvije minute saslušati, samo dvije minute? Mogu vam to brzo objasniti, navikla sam na poslovne razgovore.«

Engleski odvjetnik shvati u čemu je stvar i reče da će joj se javiti.

Maureen poče osjećati veću vjeru u brzinu zakona no ikada prije. Walter joj je znao govoriti o odugovlačenjima i odgodama, a i sama je znala kako izgleda beskonačno natezanje s dobavljačima oko ugovora. No, najednom, usred najvažnijega događaja u cijelom njezinu životu naišla je na dvije pravne tvrtke koje su, kako se čini, shvaćale koliko joj se žuri. Osjećale njezinu nestrpljivost i reagirale na nju. U četvrtak uvečer provjeri govornu poštu u stanu, no tu nije bilo ničega osim ljubaznog poziva majčine prijateljice gospođe O'Hagan da *jedne večeri navrati na čašicu šerija, baš kao što si navraćala i svojoj Jadnoj mami*. Bila je tu i Walterova poruka o tome da za vikend ide u zapadnu Irsku, očekuje ga puno krasnih šetnji i fantastične hrane, rekao je, kao i pecanje. A pecanja uopće i *ne mora* biti ako mu se Maureen odluči pridružiti.

Osmjehnu se. Dobar je on prijatelj.

Ćula su se i dva prekida veze kada je netko spustio slušalicu ne ostavivši poruku. Osjećala se

nemirno, a onda se naljutila na samu sebe. Pa ne može očekivati da tvrtka tako brzo nešto učini. A, recimo da joj je otac živ i da se nalazi u Engleskoj, kako sada izgleda, možda i ne želi stupiti s njom u vezu. Ili možda hoće, a Flora ne želi da on to učini ili to ne želi njegova kćerka. Najednom shvati da možda ima i druge djece.

Nemirno je hodala po stanu, koračajući duž velikoga dnevnog boravka, ovivši ruke oko sebe. Nije se mogla sjetiti kada se posljednji put tako osjećala, nesposobna da se bilo čega prihvati.

Zazvoni telefon natjeravši je da poskoči, a glas s druge strane kao da je oklijevao.

»Maureen Barry. Je li to Maureen Barry?«

»Molim?«

Govorila je isprekidano, dah joj je presijecao riječi.

»Maureen, ovdje Bernie«, reče glas, a onda uslijedi šutnja, kao da očajnički čeka što će ona reći.

Nije bila u stanju išta reći. Ni riječ nije mogla izustiti.

»Maureen, rekli su mi da pokušavaš stupiti u vezu sa mnom, ali ako nije tako...«

Bio je na rubu da spusti slušalicu.

»Jesi li ti moj tata?«, prošapta ona.

»Sad sam starac, ali svojevremeno sam bio tvoj tata«, reče on.

»Onda si to još uvijek«, prisili se unijeti u glas nešto vedrine.

I dobro je to učinila — začu kako se malo nasmijao.

»Zvao sam već i prije«, reče on, »ali mi se javila snimka, zvučala si tako formalno da sam samo bez riječi spustio slušalicu.«

»Znam, takve bi ljude trebalo objesiti«, reče ona.

I opet je dobro postupila, opuštao se.

»Ipak, nazvao sam još jednom, tek toliko da ti čujem glas pa sam mislio: to Maureen govori, to je pravi zvuk njezinog glasa.«

»I? Je li ti se zvuk svidio?«

»Ne toliko kao pravi razgovor. Ovo je pravi razgovor, jel'da?«

»Da, pravi razgovor.«

Nastade tišina, ali ih ta tišina nije tištala, bilo je to prije kao da se oboje privikavaju na neobični ritual zajedničkog razgovora.

»Hoćeš li da se vidimo?«, zapita ona.

»Nema ničega što bih više volio. Ali, hoćeš li ti moći doći do mene u Englesku? Sada sam već pomalo oslabio, nisam u stanju ići u posjet u Irsku.«

»To nije nikakav problem. Doći ću čim mi kažeš da dođem.«

»Nećeš naći Bernieja kakvog si ranije poznavala.«

Maureen shvati kako on želi da ga ona zove Bernie, a ne tata. Majka je o njemu uvijek govorila kao o jadnom Bernardu.

»Nikad te nisam upoznala, Bernie, a i ti si mene poznavao samo kratko vrijeme, pa to ni zajedno od nas neće biti šok. Ja se sada polako spuštam nizbrdo, postajem sredovječna žena.«

»Stani malo.«

»Ne, to je tako, nemam sijedu kosu zato što održavam redovitu vezu sa svojim frizerom«, osjeti da počinje govoriti koješta.

»A Sophie... rekla ti je... prije nego što...«, on zastade.

»Umrla je prije dva tjedna... Bernie... moždani udar, bilo je brzo i teško da bi se oporavila, ovako je najbolje...«

»A ti...?«

»Ja sam dobro. Nego, gdje ću te naći? I što je s Florom? I cijelom obitelji?«

»Flora je umrla. Umrla je brzo nakon odlaska iz Rodezije.«

»Zao mi je.«

»Da, bila je krasna žena.«

»A djeca?«

Maureen se ovaj razgovor činio nevjerojatnim. Zvučao je tako normalno, tako obično, a ipak ona to razgovara s vlastitim ocem, s čovjekom kojega je do prije četiri dana četrdeset godina smatrala mrtvim.

»Samo Catherine. Ona je u Sjedinjenim Državama.«

Maureen se to iz nekog razloga svidje.

»Što ondje radi, je li zaposlena, je li se udala?«

»Ne, nijedno ni drugo, živi s nekim rock muzičarom, s njim je već osam godina. Ide svugdje kamo on pođe tako da on ima svoj dom, kaže, to je sve što je ikad htjela. I s tim je zadovoljna.«

»Ima sreće, znači«, reče Maureen gotovo ne misleći.

»Da, ima sreće. I to zato što nikome ne čini ništa na žao. Ljudi kažu da je gubitnica, ali ja tako ne mislim. Mislim da je dobitnica, jer ima sve što želi, a nikome drugome ništa na žao ne čini.«

»Kada mogu doći do tebe, Bernie?«, zapita ona.

»Oh, što prije, to bolje, najbolje odmah«, reče on.

»Gdje si?«

»Nećeš vjerovati — u Ascotu.«

»Dolazim sutra«, reče Maureen.

Prije no što će krenuti, na brzinu pregleda poštu. Rijetko je išta vezano uz posao dolazilo u stan, sva se poslovna pošta upućivala na njezinu glavnu trgovinu. Nađe nekoliko računa i reklamnih letaka, te pismo koje je izgledalo kao pozivnica. Bilo je od Anne Doyle, najstarije od djece Deidre O'Hagan, formalna pozivnica na srebrni pir njezinih roditelja i dopuna u kojoj se ispričavala zbog tako smiješno prerane obavijesti, ali želi provjeriti hoće li glavne osobe moći doći. Možda bi im Maureen to mogla javiti.

Maureen je gledala u pozivnicu gotovo je i ne videći. Srebrni pir činio joj se tako nevažnim događajem u usporedbi s onime u što se sama spremala upustiti. Neće sada razmišljati hoće li ići ili neće.

Dom za oporavak starijih osoba bio je vrlo udoban: Bernard James Barry bio se iz kolonija vratio u velikom stilu, shvati Maureen. Unajmila je auto na Heathrowu i dovezla se do adrese koju je od njega dobila.

Predostrožno je telefonirala u Dom da se raspita neće li njezin dolazak značiti preveliki napor

za njezina oca koji joj je rekao da boluje od gadnog reumatoidnog artritisa i oporavlja se od blažeg infarkta.

Odgovoriše joj da je otac u izvrsnom zdravstvenom stanju i da već s nestrpljenjem očekuje njezin dolazak.

On je na sebi imao sportsku jaknu s našitcima u boji, brižljivo svezanu kravatu, izgledao je kao savršeni gospodin - lagano opaljen suncem, mnogo guste sijede kose, štap i polagan hod, no u svakom pogledu jedan od onih ljudi kakve je majka voljela primati u Dublinu. A njegov ti je smiješak mogao slomiti srce.

»Imam Ronayev vodič, Maureen«, reče joj kad ga je poljubila. »Mislio sam da bismo mogli izaći nekamo na pošten ručak da ovo proslavimo.«

»Ti si čovjek po mom srcu, Bernie«, reče ona.

I doista je bio čovjek po njezinu srcu. Nije bilo nikakvih isprika, nikakvih objašnjenja. U životu ima toliko malo prilike za sreću — nije žalio što je njegova kći Catherine iskoristila svoju, nije krivio Sophie što je sreću pokušavala postići kroz položaj u društvu. On se jednostavno s time nije umio gnjaviti.

Znao je sve o Maureen, nikada nije izgubio vezu s njom, sve dok je Kevin O'Hagen bio živ. Pisao je Kevinu u klub i molio ga da mu šalje vijesti o njegovoj curici. Maureen je pokazao album koji je sastavio — s izrescima iz novina o njezinim dućanima, s fotografijama izreznanih iz društvene kronike koje su prikazivale Maureen na nekom plesu ili primanju. Isto tako i Maureenine fotografije s Deidre O'Hagan, među njima i jednu na kojoj je bila odjevena kao djeveruša.

»Oni će ove godine, zamisli samo, proslaviti srebrni pir.«

Maureen se trže ugledavši nimalo otmjenu vjenčanicu iz 1960. godine. Kako onda ni o čemu nisu pojma imali, zar se kod nje tek kasnije razvio smisao za modu?

Gospodin O'Hagan redovito je pisao, tek kad mu se iz kluba pismo vratilo s popratnom bilješkom, doznao je Maureenin otac za prijateljevu smrt. Kevin je bio dobio upute da u kući ne ostavlja nikakva traga od te prepiske, jer je dio dogovora glasio da se Bernard Barry ima oplakivati kao pokojnik.

S lakoćom su razgovarali, kao dvoje prijatelja kojima je mnogo toga zajedničko.

»Jesi li imala kakvu veliku ljubav i od nje odustala?«, zapita je on pijuckajući brendi. Sa sedamdeset godina osjeća da ima pravo na ovakve sitne raskoši, reče.

»Zapravo, ne. Ne baš veliku ljubav«, nesigurno će ona.

»Ali nešto što je moglo postati velika ljubav.«

»Mislila sam tako u ono vrijeme, ali nisam bila u pravu. To nikada ne bi dobro ispalo. Bilo bi nas oboje zakočilo, bili smo previše različiti, na mnogo bi načina to bilo nezamislivo.«

Dok je to govorila, znala je da joj glas zvuči poput majčina.

Bilo joj je lako ovom čovjeku pričati o Franku Quigleyju, o tome kako ga je s dvadeset godina voljela toliko da je mislila kako će joj se cijelo tijelo i duša od toga rasprsnuti. Nije joj bilo nimalo teško poslužiti se takvim riječima, iako ih do tada nikada nije izgovorila.

Ispriča mu kako se tog ljeta s Frankom upustila u sve, jedino nije spavala s njim, a razlog koji ju je u tome spriječio nije bio uobičajeni strah od trudnoće koji je sprječavao sve druge djevojke, nego je jednostavno znala da se ne smije više vezati uz njega no što je već vezana, jer se on nikada neće uspjeti uklopiti u njezin život.

»A to je bilo nešto u što si sama vjerovala ili nešto što ti je rekla Sophie?«

Glas mu je bio nježan, bez optuživanja.

»Oh, sama sam u to vjerovala, potpuno vjerovala. Mislila sam da postoje dvije vrste ljudi, mi i oni. A Frank je definitivno pripadao među ove druge. Isto tako i Desmond Doyle, ali je Deidre O'Hagan nekako uspjela izaći na kraj s tim. Sjećam se da smo se na svadbi svi pravili kao da Desmondovi dolaze s nekog imanja na Zapadu, a ne iz kolibe na padini brijega.«

»Nije u potpunosti izašla s tim na kraj«, reče Maureenin otac.

»Hoćeš reći da ti je gospodin O'Hagan pisao o tome?«

»Da, nešto malo. Valjda sam za njega bio netko s kim je mogao o tome razgovarati, tko nije bio i nikad neće biti u to uključen.«

Maureen mu ispriča kako je Frank Quigley nepozvan došao u Dublin na njezinu dodjelu diplome. Kako je stajao u dnu dvorane, klicao i vikao dok je ona prilazila da primi pergamentni svitak.

Poslije ju je nazvao kući. Bilo je strašno.

»Je li ga Sophie otjerala?«

»Ne, pa znaš mamu, pa, dobro, možda je i ne znaš, ali ona to nikad ne bi učinila, dotukla ga je ljubaznošću, bila je sušta ljupkost... 'Oh, a recite mi, Frank, jesmo li možda moj pokojni suprug i ja upoznali vaše dok smo bili u Westportu...?' Znaš kako to ide.«

»Znam.«

Izgledao je tužno.

»A Frank se samo ponašao sve gore i gore, na sve što bi ona napravila reagirao je samo još seljačkije, gluplje i neotesanije.

Usred večere izvukao je iz džepa češalj i počeo se češljati, znaš, a gledao se u ono malo ogledalo na bifeu. O, da, i srkao je kavu kao da će šalici i dno posrkati. Bilo mi je da ga ubijem, a mogla sam i sebe ubiti što mi je stalo.«

»A što je majka rekla?«

»Oh, nešto kao 'Je li vam dosta šećera, Frank?' Ili biste možda radije čaj?' Strahovito uljudno, znaš, ni najmanjeg znaka da nešto nije u redu, osim ako nisi znao što je na stvari.«

»A poslije?«

»Poslije se samo smijala. Rekla je da je jako drag i smijala se.«

Načas zašutješe.

»Ali ja se nisam usprotivila«, reče Maureen ozbiljno. »Ne mogu reći da ga je najurila, jer nije, nije mu nikada zabranila da dolazi u kuću, čak je s vremena na vrijeme pitala za njega, sve uz onaj svoj smijeh, ponašala se kao da smo nekako zabunom na večeru bile pozvale jasnoga Jimmyja Hayesa koji nam se brinuo za vrt. A ja se nisam usprotivila, jer sam se slagala s njom, nisam se protivila njezinom načinu razmišljanja.«

»Jesi li zbog toga požalila?«

»Ne odmah. Frank je pružio svoj pogani jezik i nazvao me najgorom snobovskom gadurom pod kapom nebeskom, skoro je potvrdio mamin stav, moj stav. Rekao je da će on meni pokazati, da će njega primati u najotmjenijim kućama u zemlji i da ćemo jednog dana moja čangrizava mater i ja zažaliti što ga nismo objeručke prihvatile u ono naše smeće od kuće. Tako je razgovarao sa mnom.«

»Bio je povrijeđen.«

Otac je suosjećao s Frankom.

»Da, da, jasno. A on je jasno postao trgovac-knez, a Deidre

O'Hagan se udala za njegovog jednako neobrazovanog i neprihvatljivog najboljeg prijatelja... znači, bio je u pravu. Njegov je dan doista stigao.«

»Pa je li sretan?«

»Ne znam. Mislim da nije. A možda je i sretan kao ptica lastavica. Ne znam.«

»Ti si prekrasna osoba, Maureen...«, najednom reče njezin otac.

»Nisam, jako sam glupa, a bila sam glupa i predugo. Nikome ne bih bila učinila ništa nažao, da se poslužim tvojim izrazom, nikome ne bih bila učinila ništa nažao da sam majci, kad sam navršila dvadeset i prvu, rekla da odlazim s Frankom Quigleyjem, imao on pedigree ili ne.«

»Možda je nisi htjela pozlijediti. Na kraju krajeva, i ja sam je pustio pa nisi htjela da joj se to dogodi dvaput.«

»Ali ja nisam ni znala da si ti nju napustio, mislila sam da si se razbolio od nekog groznog virusa i umro.«

»Zao mi je.«

Izgledao je skrušeno.

»A ja sam oduševljena, ti stari vraže«, reče ona. »Ništa me u cijelom životu nije više usrećilo.«

»Ma, daj, nemoj pretjerivati — starac kojem još samo fale invalidska kolica.«

»Hoćeš li doći u Dublin i živjeti sa mnom?«, zapita ona.

»Ne, ne, neću, najdraža moja Maureen.«

»Ne moraš biti u domu, zdrav si kao dren. Pobrinut ću se da imaš svu potrebnu skrb, ne u maminoj kući, zajedno ćemo nešto naći. Nešto veće od mog stana.«

»Ne, obećao sam Sophie.«

»Ali, mama je umrla. Dok je bila živa, držao si se svog obećanja.«

Oči su mu bile tužne.

»Ne, to je pitanje časti, ljudi će je početi ponovno procjenjivati, znaš, preispitivat će sve što je ikad rekla, to će biti naknadno ponižavanje. Znaš što hoću reći.«

»Znam, ali ti nekako pretjerano držiš do te časti, ona ti nije ostavila mogućnost da ostaneš u vezi s vlastitom kćerkom, ni meni nije pružila priliku, nije s nama igrala poštnu igru. Do prije nekoliko dana mislila sam da više nisi živ.«

»Na kraju ti je ipak rekla«, reče Bernard Barry ozarena lica.

»Što?«

»Pa, rekla ti je da želi da me potražiš. Čuo sam to od odvjetnika. Kad je shvatila da umire, odlučila ti je pružiti priliku da me opet vidiš.«

Maureen se ugrize za usnicu. Da, tako je sama rekla na početku svega ovoga, tokom prvih raspitivanja u Bulawayu.

Pomno se zagleda u očevo lice.

»Moram reći da me to ganulo i da mi je bilo drago. Dotad sam mislio da je neumoljiva. Od

Kevina O'Hagana sam čuo da se svake godine za mene služi misa na obljetnicu smrti.«

»Znam«, potvrdi Maureen, »uskoro bi se trebala i opet služiti.«

»Znači, napravila je nešto što nije trebala, a ja joj dugujem da se ne vratim i tako pokvarim sjećanje na nju. Ionako, mala moja, otkako je Kevin umro, više ondje nikog i ne poznajem, pa bih za sve bio samo predmet znatiželje. Ne, ostat ću ovdje, tu mi se dopada, ti ćeš mi povremeno dolaziti u posjet, a dolazit će i tvoja sestra Catherine i onaj njezin momak. Živjet ću kao bubreg u loju.«

Njoj suze navriješe na oči. Nikad mu neće reći kako je majka nije poslala da ga potraži, pustit će ga da razmišlja o nečem dobrom dok u predvečerje bude ondje sjedio, uvjeren da živi kao bubreg u loju.

»Onda ću pronaći gomilu izlika da te dođem vidjeti, možda ću otvoriti novi dućan ovdje u Ascotu ili u Windsoru. Ozbiljno.«

»Jasno da hoćeš, a ići ćeš i na srebrni pir Kevinove kćerke. Zar to neće biti još jedna izlika?«

»Možda i neću. Znaš, debeli kum bio im je Frank Quigley, to bi trebao biti nekakav skup na kojem će se naći svi koji su onda bili na vjenčanju, iskopavat će davno zaboravljena sjećanja i sve to.«

»Zar to nije razlog više da pođeš?«, zapita Bernie Barry, muškarac opaljen od sunca i s iskrom u oku, koji se prije četrdeset godina zaljubio na poslovnom putovanju i našao hrabrosti da pođe za svojom zvijezdom.

7.

Frank

Frank nikada nije shvatio zašto svi dižu toliku prašinu zbog odlaska na put. On je volio sjesti u auto i voziti se stotinu ili više milja po cestama prolazeći mimo putokaza. Osjećao se slobodnim i u svemu kao da se krio dašak pustolovine. Čak i ako je posrijedi bila tek ugostiteljska izložba na kakvoj je do tada bio već desetak puta, uživao je u tome. A zašto i ne bi? Kao što je često sam sebe podsjećao, nije baš svatko na autocesti imao rover, ovogodišnji model s ugrađenim stereom i radijom da mu ovaj ulašteni udobni svijet ispunjavaju glazbom. Ili, kad bi mu se to prohtjelo, tečajem *Talijanski za poslovne ljude*. Nitko u Palazzo Foodsu nije znao da Frank Quigley razumije svaku pojedinu talijansku riječ izgovorenu u njegovoj prisutnosti. Nikad nije ni na tren dopustio da se primijeti kako razumije što se govori. Čak ni kada se govorilo o njemu. Pogotovo kada se govorilo o njemu.

Ponekad bi se Franku učinilo da njegov tast u vezi s time nešto sumnja, ali ako je i bilo tako, Carlo Palazzo to je zadržao za sebe. A on bi se Franku zbog toga samo još više divio. Još je davno Franku dao do znanja da ga promatraju i pripremaju te da kod gazdine kćeri neće imati nikakva uspjeha, osim ako Carlo Palazzo i njegov brat tako ne budu htjeli.

Frank je to već znao, nije bilo nikakvo iznenađenje što imućnu djevojku kao što je Renata njezin otac i stričevi sa svih strana štite od lovaca na miraz. Znao je da dolazi u obzir zato što njemu nije bila potrebna ženidba s Palazzovom kraljevnom da bi napredovao u poduzeću. Čak mu ni Palazzo nije trebao: Frank Quigley bio bi kadar ući u bilo koji posao u Britaniji. Nije imao titule iza imena, nije čak bio stekao ni formalno obrazovanje. Ništa od toga njemu nije trebalo. Imao je njuha i sposobnost da danima i noćima dugo i naporno radi. Svi su to znali još prije petnaest godina kada su mu dopustili da Renatu izvede na večeru. Znali su da neće, sve dok se s njome ne vjenča, nepoželjnu ruku položiti na tamnokosu i tamnoputu nasljednicu Palazzova bogatstva. A Palazzovi su znali i to da će, bude li ikada ma i najmanje nevjeran svojoj ženi, to biti nešto bezimeno i daleko od kuće. Neće biti ni traga skandalu.

Frank uzdahnu zbog nepisanih pravila. Bio je u jednoj ili dvjema prilikama došao vrlo blizu opasnosti, no to nije bilo ništa što ne bi bio mogao srediti. Sve do sada. Sada je situacija bila posve drukčija i njemu je bio potreban svaki trenutak nasamo da je može sagledati, a onda i odlučiti što da napravi. Kad bi to bio posao, kad bi to bar bio posao... ah, onda bi točno znao što da radi. No, Joy East nije posao. Ne kada na sebi ima samo žutu majicu i ništa drugo, pa u njoj korača po kući ponosna i sigurna u sebe. I sigurna u njega, dok, jedno dugo sunčano poslijepodne za drugim, leži ondje diveći se njezinoj grivi od smeđe prošarane zlatom, savršenim zubima, dugim preplanulim nogama.

Joy East, dizajnerica koja je Palazzo Foods uvela u šik časopise, koja je sliku o njima od prostačke pretvorila u otmjenu, baš kao što je Frank Quigley njihovu prodaju i razvoj od mase takozvanih supermarketa pretvorio u prvu ligu. Joy East koja mu je, one večeri kada su jedno drugo prvi put pogledali neprofesionalnim okom, rekla da će njih dvoje biti idealan par. Nijedno od njih ne želi promijeniti vlastiti način života, nijedno nije u položaju da na to prisili ono drugo. Joy hoće neovisnost i slobodu, Frank želi ostati u braku s gazdinom kćeri. Tko bi si bolje međusobno odgovarao od dvoje ljudi koji mogu sve izgubiti budu li nerazumni i sve dobiti budu li diskretno uživali u uzajamnom društvu? Rekla mu je to djelomice riječima, djelomice

pogledom, a djelomice načinom na koji se u restoranu nagnula preko stola i poljubila ga ravno u usta.

»Najprije sam provjerila«, rekla je smijući se. »Nema ovdje nikoga osim turista.«

Tada je to bilo uzbudljivo, a uzbudljivo je bilo i dalje. Frank je rijetko sretao žene nalik na Joy. Finija i doista najvažnija pitanja ženskoga pokreta bila su ga mimoišla, pa mu se ova nova neovisnost činila vrlo egzotičnom. Joy East bila je ponosna na svoj samački status, umalo se, kako mu je ispričala, bila udala kada su joj bile dvadeset i tri godine, no sretno se izvukla odustavši nekoliko dana prije vjenčanja. Otac joj se razbjesnio, a svejedno su morali platiti golem plog za proslavu vjenčanja, tortu i limuzine. A opće preneraženje i ogovaranje da se i ne spominje. Svima bi bilo draže da se udala, samo da ih poštedi sve te neugode. A mladoženja? Oh, i on se sretno izvukao, mislila je Joy, smijući se i uopće i razmišljajući o njemu.

Stanovala je u malenoj kući na uglu ulice koja nije bila nimalo u modi kada ju je pronašla, no u kojoj su se iz dana u dan pojavljivali kamioni za selidbu sve otmjenijih susjeda. Vrt je bio okružen bijelim zidovima, obraslim vinovom lozom. U dugački je dnevni boravak moglo prilikom neke od njezinih zabava udobno stati šezdeset uzvanika. Joy je priređivala sjajne zabave i često govorila kako je strahovito lako polaskati i ugoditi ljudima samo ako ih pozoveš u svoju kuću na dva sata ispunjena pićem i kanapeima.

A u Palazzu su je zbog toga voljeli. To je tako velikodušno od gospođice East, uvijek se govorilo u upravi, povrh i pored svega što gospođica East treba za njih raditi. Njoj je to pribavljalo nove mušterije. Divljenje je bilo bezgranično. Joy East s takvom je lakoćom uspijevala u svoju kuću pozvati stranke, ljude iz novina, strane kontakte i mjesne moćnike. Naručila bi dostavu hrane u kuću, a potom i čišćenje nakon zabave. Joy je Franku objašnjavala da to nije nimalo teško, zapravo je svakako korisno. Tako joj jednom mjesečno kuća bude profesionalno očišćena, a zamrzivač se napuni predjelima. Uvijek bi prije svakog okupljanja sklonila nakit i dragocjenosti. Nikad ne znaš, neki od stranaca možda ima dugačke prste, a i mnogo je bolje postaviti četrdeset velikih posuda od plavoga stakla umjesto pepeljara. U skladištu se mogu dobiti za jednu funtu po komadu, a još ih četrdeset drži u kartonskoj kutiji u garaži. Na visokoj polici iznad malenog sportskog auta.

Frank Quigley, zgodni generalni direktor u Palazzu, i Joy East, savjetnica za dizajn koja je bila zadužena za izgled Palazzo Foodsa od njegove secesijske zgrade do otmjenih vrećica, već su tri godine održavali ljubavnu vezu i oboje su sa sigurnošću mogli reći da za nju nitko ne zna. Nisu se zavaravali, kao što to čine toliki ljubavnici na ovome svijetu vjerujući da su nevidljivi. Znali su da nitko drugi ne gaji ni najmanje sumnje. Zato što su bili vrlo oprezni i živjeli poštujući stanovita pravila.

Nikada nisu jedno drugome telefonirali osim u vezi s legitimnim poslom za poduzeće. Ni s čim u vezi Joy nije u stan Quigleyjevih upućivala telefonske pozive. Kada je jednom započeo vezu s Joy East, Frank Quigley nijednom nije Renatu doveo u njezinu kuću, ma kakva društvena prigoda bila posrijedi. Činilo mu se kako bi za njegovu ženu bilo nedostojno da ide na zabavu u kuću u kojoj je on toliko puta tjedno proveo poslijepodne zabavljajući se u posve drugom smislu riječi. Frank nikad ne bi ženi dopustio da prebaci bundu preko velikog kreveta na kojem su on i Joy proveli tolike sate. Čak iako se bio sam sebi zakleo da Renata nikad neće doznati za tu vezu, ipak je osjećao kako joj duguje da je ne iznevjeri time što će se pretvarati da je u kući, koja mu je u stvarnosti itekako bila dom, gost kao i svi drugi. Ni o kakvom drugom vidu nevjere nije razmišljao, jer je oduvijek bio uvjeren kako mu je jedna od najjačih dobrih strana sposobnost da svoj život podijeli na odjeljke. Oduvijek je bio kadar tako postupati. Nikada nije razmišljao o nasilnom i pijanom ocu niti o slaboj i pomirljivoj majci... bar ne otkako je otišao od njih i

preselio se u London. No, kada im se vratio u posjet, kao i braći i sestrama koji se nikada nisu ni maknuli iz gradića na zapadu Irske, nije sa sobom donio priče o svojem životu u Londonu, pa čak ni pomisao na to. Uspio se vratiti, ako li ne baš posve odrpan, a ono bar raščupan. Nitko od njih nije ništa naslućivao o njegovu načinu života u poslovnom svijetu i društvenom životu maloprodajnih poslova. Renati je za jednokratni posjet kupio bezoblični kaput od tvida i objasnio joj da ne treba isticati udobnost koju uživaju u Wembleyju. Renata je vrlo brzo shvatila, gotovo je bez riječi s ostalim ženama otišla pomagati u kuhinju dok je Frank razgovarao s braćom, nudio ovdje manje ulaganje, a tamo kupovinu... uljudno na sve moguće načine dajući novac, a da se to ne primijeti. Tokom ta četiri dana koje je proveo u kući gdje je odrastao, njegov su kožni poslovni kovčežić i ručno izrađene cipele bili zaključani u prtljažniku unajmljenog automobila, zajedno s Renatinim svilenim šalovima i torbicom za nakit.

Frank je znao reći da čovjek sve obezvrjeđuje ako život i uspomene vuče sa sobom. Daleko je bolje život, kakav ti god u nekom trenutku bio, živjeti u potpunosti bez veza koje te obavezuju.

Stoga ženu koja ni o čemu ništa ne zna ne treba dovoditi u ljubavničinu kuću.

Isto bi se tako, kad god su Quigleyevi pozivali goste, kao što su o Božiću uvijek činili, gospođica East uvijek ispričala da tada neće biti u gradu. Susretale su se na neutralnom terenu, kao što je bila kuća njegova tasta, ali se razgovor uvijek kretao oko posla. Frank se bio doslovce kadar odvojiti od druge strane njihova zajedničkog života i bez osjećaja krivnje razgovarati o planovima i projektima. Nije osjećao nedopušteno uzbuđenje kakvo je znao da drugi osjećaju zbog izvanbračne veze. Znao je da i Joy osjeća isto. Mora da osjeća isto. Na kraju krajeva, upravo je ona među njima postavila osnovna pravila.

Joy je u prvom redu istaknula kako njih dvoje ne bi trebali jedno prema drugome osjećati pretjeranu odgovornost. Ona ne kani proživljavati muke tipične »druge žene«, uvjerala ga je. Neće biti nikakve jadne Joy koja za Božić sjedi sama sa sendvičem u ruci i sluša »Zvončice« na radiju. Ne, bilo joj je trideset kad ga je upoznala i od toga je deset godina proživjela manje-više sama. Postoji stotinu mjesta na koje za Božić može otići pa neće tratiti vrijeme na to da se osjeća zapostavljenom. Iskoristit će vrijeme koje budu mogli ne uništavajući jedno drugome ni karijeru ni planove za budućnost. Ona uživa potpunu slobodu da pođe kamo god želi, bez ikakva dogovora s njime. Ako iskrasne kakvo putovanje u Sjedinjene Države, poći će na put, a on će pronaći drugi način da do njezina povratka ispuni svoje poslijepodneve sate.

Bilo je idilično... da, prava poslijepodnevna idila koja je potrajala tri godine. Ljeti bi često sjedili u toplom vrtu zatvorenom zidovima, pili hladno bijelo vino i jedno za drugo gulili krušku ili breskvu. Zimi bi se pak smjestili na debeli raskošni sag pokraj kamina i promatrali slike što su ih stvarali plamenovi. I nikada pritom ne bi rekli da je šteta što ne mogu nekamo zajedno otići preko vikenda, na dopust ili za cijeli život. Renatino se ime među njima nikada nije spominjalo. Kao ni Davidovo, ime muškarca iz reklamne agencije koji je u pogledu ljupke Joy East gajio velike nade i slao joj velike cvjetne bukete. Ponekad bi za vikend i izašla s njime, ali je tako velik osjećaj neovisnosti vladao između Franka i Joy da je Frank nikada nije pitao spava li s njime ili predstavlja li Davidova pažnja u bilo kojem smislu prijatnu njegovu položaju. Pretpostavljao je da Joy Davida drži na sigurnoj udaljenosti uvjerljivom pričom o poslu i bez želje da se s njime spetlja.

Frank je slušao priče svojih kolega, muškaraca koji su, kako su to oni postavljali, sebi znali priuštiti kratak provod, malo se zabaviti sa strane, iako im je kod kuće bilo sve u redu. Uvijek je i u svakom slučaju dolazilo do kobnog preokreta. Što je bilo očito i bez iznimke predvidivo za svakoga sa strane, ali nikada za muškarca koji je u priču bio upleten. Vlastitu je vezu s Joy

proučavao isto tako pomnjivo kao što bi proučavao ugovor ili ponudu koja bi mu stigla u ured. Ako je bilo kakvih propusta, on ih nije uspijevaio uočiti. Bar do prošlogodišnje božićne zabave u Palazzu kada je cijela nevolja i započela. A čak se i onda sve činilo sitnim i beznačajnim. Isprva.

Sve mu je još uvijek bilo veoma jasno urezano u sjećanje. U supermarketima je bilo teško prirediti božićnu zabavu kao što se to radilo u drugim tvrtkama zbog toga što su u svako doba doslovce posluživali kupce. No, Frank nikada nije zaboravljao na važnost svojevrstne ceremonije i timske solidarnosti, pogotovo u doba blagdana.

Bio je nagovorio Carla da svake godine priređuje zabavu u nedjelju prije Božića u vrijeme ručka, s Carlom kao Djeda Mrazom za klince. Na zabavu su dolazile sve žene zaposlenika s djecom, svatko bi dobio manji dar i papirnati šešir, a budući da je to bio obiteljski dan za izlazak, nije bilo prilike za uobičajene uredske grozote kao što su mlade tajnice koje povraćaju iza ormarića za spise i stari rukovodioci koji od sebe prave budalu izvodeći striptiz.

Renata je taj dan uvijek voljela i dobro se snalazila s djecom, organizirala za njih igre i vješala papirnate vijence. Svake bi godine, otkada se Frank može sjetiti, njegov tast raznježeno pogledao kćer i rekao kako njoj sve sjajno ide kad su u pitanju *bambini*, šteta što nema vlastite djece. Svake bi godine Frank slegnuo ramenima i rekao da su čudnovati putovi Gospodnji.

»Nije to zbog nedostatka ljubavi«, redovito je dodavao, a Carlo bi ozbiljno kimnuo i napomenuo kako bi Frank češće trebao jesti odreske, crveno meso muškarcu nikada nije naškodilo. Svake godine, strpljivo i s osmijehom koji mu nije silazio s lica. Bila je to mala cijena koju je valjalo platiti, a nije bilo mišljeno kao poniženje niti je kao takvo prihvaćano. Frank je to shvaćao kao srdačno i možda netaktilno izraženo žaljenje starijeg muškarca. Bila je to jedna od rijetkih stvari u kojima je ugađao Carlu Palazzu. U poslu su uvijek razgovarali kao jednak s jednakim.

No, za posljednji je Božić zabava ispala drukčije. Joy East obično je bila zadužena za ukrašavanje velikoga skladišta u kojem su se održavale proslave. Jasno, ne za konkretan posao kao što je pričvršćivanje krep-papira čavlicima na zidove i postavljanje sklopivih stolova s kobasicama u lisnatom tijestu i torticama od prhkog tijesta s voćem, već da osmisli raspored boja i pribavi goleme papirnate ukrase ili divovske suncokrete, kao što je bila napravila jedne godine. Da pronade nekoga tko će od srebrnoga papira načiniti ogromna zvona. Da se pobrine za uređenje velikoga stola, prekrivena zelenom čohom i puna darova koje će dijeliti Djed Mraz Carlo, kao i za dolazak fotografa iz lokalnih, a ponekad i iz nacionalnih novina. Frank i Joy zajedno su bili sastavili veliki zidni kalendar na kojem su bila navedena imena svih zaposlenika. Tiskanje nije stajalo praktično ništa, a ipak bi ga svatko tko je radio u Palazzu ponosno odnio kući da ga sačuva za narednu godinu. Ponekad bi se, ako je tkogod i razmišljao o odlasku iz poduzeća, upravo zbog njega predomislio. Teško je napustiti mjesto gdje o tebi vlada tako visoko mišljenje kao da si član obitelji, a ime ti stavljaju na kalendar zajedno s imenima članova uprave i viših rukovoditelja.

Za posljednji je Božić Joy rekla da će u vrijeme zabave biti odsutna. Održava se sajam ambalažne industrije na koji svakako mora otići. Važno joj je, treba nove ideje.

»Ali to je svake godine u ovo vrijeme pa ne ideš onamo«, požalio se Frank.

»Ti to meni određuješ što mogu, a što ne mogu učiniti?«, glas joj je bio poput čelika.

»Jasno da ne. Samo, to je već postalo takva tradicija... tvoje ideje za božićnu proslavu... oduvijek. Dugo prije nego smo ti i ja... oduvijek.«

»Pa si ti mislio da će uvijek tako biti... dugo nakon tebe i mene?«

»Što to znači, Joy? Ako pokušavaš nešto reći, reci.«

Nastupao je grubo da prikrije šok.

»O, ja nikada ne pokušavam nešto reći, uvjeravam te. Zbilja te uvjeravam. Ili nešto kažem ili ne kažem, nema ni govora o tome da nešto pokušavam reći.«

On se oštro zagleda u nju, glas joj je zvučao frfljavo dok je ponavljala riječ »uvjeravam«. Bilo je nezamislivo da Joy East pije, i to da pije usred bijela dana. Odbaci tu sumnju.

»Onda dobro«, reče s hinjenim veseljem, »i ja sam takav. Ako nešto poželim reći, onda to i kažem. Od iste smo vrste, Joy.«

Ona mu se nasmiješi. Nekako čudno, kako mu se učinilo.

Kada se vratila sa sajma ambalažne industrije, nađoše se, kako je ranije bilo dogovoreno, u njezinoj kući. Pored mnogih drugih osobina to je mjesto bilo sigurno i zato što je Joy doista radila kod kuće, u malenoj vedroj radnoj sobi punoj svjetla pa je Frank imao opravdanog razloga da onamo navraća. No, još i bolje od toga, njezina se kuća nalazila u neposrednoj blizini ureda računovodstvene tvrtke kojoj su se obraćali kao poreznim savjetnicima. Da njih posjećuje, Frank je imao još opravdaniji razlog. Ugleda li netko njegov auto u tom dijelu grada, imao je za to dobro pokriće.

Joy reče da na sajmu nije baš mnogo toga obavila, bila je to sve bezvezna roba.

»Pa zašto si onda išla?«, zapita Frank, sav razdražen.

Bio je morao naći druge ljude koji će preuzeti Joyin posao i pripremiti dvoranu za proslavu, a nitko nije za to imao smisla kao ona.

»Radi promjene, radi odmora, radi malo slobodnog vremena«, rekla je ona promišljajući svaku riječ.

»Isuse, nikad ne bih pomislio da sajam može smatrati odmorom«, rekao je on.

»Može, ako se i ne makneš iz hotelske sobe.«

»A što si ti to tako važno radila u hotelskoj sobi?«, glas mu je bio hladan.

»Nisam rekla da sam radila nešto važno. Zar sam to rekla?«

»Nisi.«

»Nisam u sobi radila ništa važno, čitala sam kataloge, naručivala poslugu u sobu, pila puno finog hladnog bijelog vina. O, da, bio je tu i simpatični Skot, šef jedne tvrtke koja proizvodi pisaći pribor. Sve u svemu, ništa važno.«

Frank je bio problijedio u licu, ali se još uvijek kontrolirao.

»Je li svrha ovoga da mene povrijediš?«, pitao je.

»Otkuda ti to? Nas dvoje smo od iste vrste, često to kažeš. Ti imaš svoj život uz ženu, a ja svoj uz čudnovati brod koji prolazi u noći. Nema u tome ničega bolnog.«

Ležali su u njezinu krevetu. Frank dohvati cigaretu iz tanke tabakere na noćnom ormariću.

»Inače ne volim da ovdje pušiš, dim se uvlači u zavjese«, reče Joy.

»Inače i nemam potrebe ovdje pušiti, ali mi se ovo što govoriš uvlači u misli i izaziva u meni brigu«, reče on paleći cigaretu.

»Ah, sve je ovo igra, je li?« reče Joy vrlo prijateljskim tonom. »Dugo sam o tome razmišljala dok nisam bila ovdje.«

Ovo između tebe i mene nije ljubav, nije jedna od onih velikih strasti zbog kojih ljudi rade razne ludosti... to je samo igra. Kao tenis, jedan servira, drugi vraća lopticu...«

»Ovo je mnogo više od igre...«, započe on.

»Ili kao šah«, Joy je govorila sanjarski. »Netko povuče vješt potez, a onda drugi na to odgovara nečim još vještijim.«

»Dobro znaš što je ovo između tebe i mene, nema svrhe za to izmišljati maštovite riječi. Volimo se, ali smo toj ljubavi postavili ograničenja, i ti i ja. Divimo se jedno drugome i sretni smo zajedno.«

»Ovo je igra«, ponovi ona.

»E, pa, ljudi koji zajedno idu igrati golf ili skvoš ili šah, prijatelji su jedni drugima. Joy, za Boga miloga, pa nitko ne provodi dan s nekim tko mu se ne dopada. Posluži se tim primjerom, ako baš hoćeš, govori i dalje igra, igra, igra... Ali to ništa ne znači. Ništa ne mijenja. Isti smo kao i prije. Ti i ja.«

»Oh, *dobar* si ti igrač«, ona se s divljenjem nasmija. »Pokušavaš sve raspršiti, ne postavljaš pitanja o tome je li tamo zbilja bio neki Skot ili nije. Mislim da bi u igri bio opasan protivnik.«

On ugasi cigaretu i opet je privuče k sebi: držeći je pripijenu uza se, progovori u njezinu dugu sjajnu kosu, smeđu masu prošaranu zlatnim pramenovima i prožetu mirisom šampona od limuna.

»I ti bi bila takva... strahovita protivnica. Zar onda nije bolje da budemo najbolji prijatelji i najbolji ljubavnici, a ne neprijatelji?«

No, govorio je vedrije nego što se osjećao, a njezino tijelo nije reagiralo na njegovo. Na licu joj je bio nekakav polusmiješak koji ga je uznemiravao i koji nije imao nikakve veze s užitkom što ga možda jest, a možda i nije osjećala.

Za zabavu se Joy odjenula u svjetlucavu mornarskomodru hayinu s bijelim ukrasima. Blistavi joj se bijeli ovratnik nisko spuštao među dojke otkrivajući velik dio prsa i skupi grudnjak ukrašen čipkom. Kosa kao da joj je sjala zlatom i bakrom. Izgledala je kao da joj je deset godina manje od trideset i tri, kao mlada i lijepa djevojka u potrazi za plijenom. Frank je uznemireno promatrao njezino kretanje kroz gomilu Palazzovih zaposlenika. Ovaj put nije bilo nikakve sumnje: pila je. I počela je piti dobrano prije no što je stigla na zabavu.

Od uzrujanosti Frank u želucu osjeti ledeni grč. S trijeznom Joy mogao je lako izaći na kraj, ali tko zna koliko je već popila? Strašni i nepredvidljivi izljevi bijesa kakvima je podlijegao njegov otac naglo mu preletješe pred očima. Sjeti se vremena kada je u nastupu srdžbe znao cijelu večeru baciti u vatru... prije gotovo četrdeset godina, no vidio je to tako jasno kao da je bilo jučer. Franka je u tome uvijek smučivalo što otac zapravo nije namjeravao to učiniti, htio je, kako bi im poslije cijele večeri neprestano govorio, na miru večerati. U Franku se zbog toga začeo strah od pijanaca, sam je pio veoma malo, a poslovođe i prodavače pratio tražeći znakove zavirivanja u čašicu. Posrijedi je bio osjećaj da se na nekoga tko je tako opasan ne možeš osloniti. Možda će sve proći u redu, ali u to ne možeš biti siguran. Promatrao je Joyin blistavi osmijeh i niski vratni izrez dok je kružila prostorijom stalno iznova točeći u čašu piće sa sklopivih stolova i nije se osjećao nimalo sigurnim da će ovaj dan dobro završiti.

Prvi je njezin cilj bio Carlo koji se iza pozornice pokušavao uvući u odijelo Djeda Mraza.

»Prekrasno, gospodine Palazzo«, reče mu Joy. »Prekrasno. A sad ćete izaći pred njih i oboriti ih s nogu, reći im što će od Djeda Mraza dobiti u platnu vrećicu, samo ako budu dobre curice i dečkići i ako budu radili kao marljivi mravi.«

Carlo je izgledao smeteno. Frank brzo priskoči da je odvuče odatle.

»Joy, gdje su bačvice za djecu, molim te?«

U glasu mu se osjećalo da je požuruje.

»Gdje su bačvice?« zapita ona. »Bačvicama se bavi tvoja žena. Sveta Renata. Santa Renata«, licem joj se razli širok osmijeh. »No, to bi bila zgodna pjesma... Santa Renata...«

Pa zapjeva te riječi na melodiju pjesme *Santa Luda*, a onda kao da joj se to sviđa, pa zapjeva malo glasnije. Frank se lagano odmače od nje. Mora je izvesti odavde. Brzo.

Upravo se u tom trenutku pojavi Renata s namjerom da ocu objasni kako su darove namijenjene curicama umotali u ružičasti papir, a darove namijenjen dečkima u plavi. Jedne je godine Carlo djevojčicama podijelio grozna čudovišta i pauke, a dječacima komplete s češljem i ogledalcem. Ovaj se put neće riskirati.

»Tako je, Renata, ne treba riskirati«, reče Joy.

Renata je zaprepašteno pogleda. Nikada još nije vidjela Joy East da izgleda ovako.

»Izgledate... vrlo zgodno... vrlo otmjeno«, reče Renata.

»Hvala, Renata, *grazie, grazie mille*«, reče Joy, kičeno se klanjajući.

»Nisam vas još vidjela u ovakvoj odjeći ni tako punu života...«, govorila je Renata tiho, ali s natruhom bojazni u glasu. Prstima dotače rub svoje skupe, ali vrlo nenapadne vunene jaknice. Ta je jakna vjerojatno stajala četiri puta više od upadljive odjeće kakvu je na sebi imala Joy, ali je Renata izgledala kao skromna ptica tamna kosa, tamna put, dizajnerski kostim u ljubičastim i ružičastim tonovima s jaknicom obrubljenom ljubičastom brušenom kožom, ništa što bi nekome zapelo za oko. Baš ništa.

Joy prodorno pogleda Renatu.

»Reći ću vam zašto izgledam drukčije. Imam muškarca. Muškarac je ušao u moj život. A to itekako nešto znači.«

Joy se osmijehnu uokolo, oduševljena pažnjom koju su joj najednom posvetili Nico Palazzo, Carlov brat, kao i Desmond Doyle i skupina viših rukovodilaca što su stajali u krugu oko njih. I Renata se osmijehnu, ali nesigurno. Nije znala kakav se odgovor očekuje od nje pa je očima pretraživala skupinu u potrazi za Frankom koji će znati što treba reći.

Frank je stajao ondje s osjećajem da mu se led u želucu rastopio pa mu je sada cijelo tijelo preplavljeno ledenom vodom. Nije bilo ničega što bi mogao učiniti. Od te ga je bespomoćnosti obuzimala slabost.

»Jesam li ti pričala o tom muškarcu, Frank?« nestašno zapita Joy. »Ti na mene gledaš jedino kao na ženu od karijere... no u meni isto tako ima mjesta za ljubav i strast.«

»U to sam siguran.«

Frank je govorio kao da smiruje pobješnjelog psa. Čak i da nema nikakve veze između njega i Joy, od njega bi se očekivalo da ovako postupi. Pomirljivo, suzdržano, te da se na kraju iz svega izvuče. Mora da sad već svi vide u kakvu je ona stanju, morali su opaziti. Je li samo on shvatio da ona više nema kontrole nad sobom, i to zato što je tako prisno poznaje, što je tokom tri godine rukama toliko puta prešao svaku crtu njezina lica i oblinu njezina tijela? Svi drugi odnosili su se prema tome kao prema uobičajenom božićnom raspoloženju. Ako je uspije odmah obuzdati, prije nego još nešto kaže, onda možda još nije sve izgubljeno.

Joy je primijetila da ima publiku i u tome je uživala. Poče govoriti glasom kao u male djevojčice kakvom je nikada prije nije čuo da pribjegava. Izgleda silno smiješno, pomisli on gotovo nepristrano, u trijeznu stanju i sama bi prva kritizirala ženu koja govori tobože tepavim glasom.

»Ali u ovom poduzeću zabranjeno je voljeti bilo koga drugog osim Palazza. Zar nije tako? Svi mi volimo Palazzo, drugu ljubav ne smijemo imati.«

Svi se nasmijaše, nasmija se čak i Nico, shvatili su to kao dobrodušnu šalu.

»O, da, najprije dolazi ljubav prema poduzeću, a tek onda sve ostale ljubavi«, reče Nico.

»Nevjera je ako nekoga voliš više od toga«, smijući se reče Desmond Doyle.

Frank mu dobaci zahvalan pogled: jadni Desmond, stari kompa iz onih davnih dana u Irskoj, i nehotice mu pomaže, smanjuje napetost. Možda bi ga se moglo potaknuti da još nešto kaže.

»E, pa, Desmonde, ti nam bar nikad nisi bio nevjeran«, reče Frank otpuštajući ovratnik. »Ti si svakako dugogodišnji odani Palazzov čovjek.«

Čim je to rekao, osjeti mučninu u želucu, najednom se sjetivši kako je Desmond morao otići nakon racionalizacije i vlastite teške borbe da ga vrati na posao. No, Desmond kao da nije uočio ironiju, nego se upravo spremao uzvratiti nekom veselom primjedbom, kadli ga preduhitri oštri glas Joy East:

»Nitko se ne bi smio vezati, osim za poduzeće. Kada uđete u Palazzo, morate se uz to mjesto i vezati, vezati se uz Palazzo. Teško je to izvesti. Jako teško. Osim za tebe, Frank. Ti si u tome izvrsno uspio. Čak si se i priženio u Palazzo!«

Čak je i Nico, koji je inače sporo shvaćao, do sada već morao shvatiti da nešto nije u redu. Frank je morao brzo nešto učiniti. No, ne smije pokazati da je uznemiren. Mora se prema tome postaviti popustljivo, kao što bi se svatko postavio prema glupostima što ih u javnosti izvodi inače uzoran kolega.

»Da, u pravu si i drago mi je što me na to podsjećaš, jer će moj tast sručiti na sve nas drvlje i kamenje ako uskoro ne počnemo s dijeljenjem darova. Renata, da sada poredamo djecu... ili će netko to najaviti? Ili nešto drugo?«

Prošlih je godina Joy East sve to sređivala kao po koncu. Renati se na licu ukaza izraz olakšanja. Već je bila pomislila da je u pitanju uvreda, sprdnja, ali budući da Frank to nije tako shvatio, očito je bila u krivu.

»Mislim da tati treba reći da je vrijeme da počnemo«, reče i uputi se prema ocu.

»Mislim da tati treba reći da je vrijeme da počnemo«, reče Joy ne obraćajući se nikome posebno.

Desmond Doyle i Nico Palazzo zbunjeno se zглеdaše.

»Joy, mora da si umorna nakon sveg napora na toj ambalažnoj konferenciji«, glasno reče Frank Quigley. »Ako hoćeš, odvest ću te kući prije nego te sve ovo ovdje previše iscrpi.«

Na licima oko sebe ugleda olakšanje: gospodin Quigley uvijek uspijeva izaći na kraj sa situacijom, s bilo kojom situacijom.

Kada je pogledao prema Joy, osmijeh mu je bio tvrd i hladan. Time joj je vrlo određeno govorio kako joj je ovo jedina prilika da se izvuče iz onoga u što ih je oboje uvukla. Drugu priliku neće dobiti, a Frankov joj je osmijeh rekao i da se on ničega ne boji.

Joy se na nekoliko sekundi zagleda u njega.

»U redu«, reče, »recimo da sam umorna nakon ambalažne konferencije, umorna i jako, jako sklona da se prepustim osjećajima pa me treba otpratiti kući.«

»Onda ćemo to tako reći«, nehajno će Frank. »Kažite Renati da mi ostavi na stranu dar koji mi je donio Djed Mraz«, glasno povika. »Odmah se vraćam po njega.«

Svi su ga s udivljenjem gledali dok je gospođicu East koja se silno čudno ponašala izvodio iz

velike dvorane i vodio je prema automobilskom parkiralištu.

U autu su šutjeli, nisu izgovorili ni riječ. Pred kućnim vratima ona mu pruži malenu ručnu torbicu i on iz nje izvadi ključ. Na niskom staklenom stoliću stajala je boca s votkom od koje je trećina bila popijena, a kraj nje narančin sok. Hrpica neotvorenih božićnih čestitaka i malen otmjeni kovčeg, kao da se Joy sprema na put ili kao da se s puta upravo vratila. Zapanjeno shvati kako mora da se ona nakon odlaska na onu konferenciju nije ni raspakirala.

»Kavu?«, zapita on.

Bila je to prva riječ izgovorena između njih.

»Ne, hvala.«

»Kiselu vodu?«

»Ako inzistiraš.«

»Ne inzistiram. Nije me nimalo briga što ćeš popiti, ali ni psu ne bih dao toliko alkohola koliko si ti već popila.«

Glas mu je bio hladan kao led.

Joy podiže prema njemu pogled iz naslonjača u koji je bila sjela čim su ušli.

»Ti mrziš piće zato što ti je otac bio pijanica«, reče.

»Sad mi pričaš ono što sam ja tebi ispričao. Imaš li još kakvih pronicavih otkrića ili se mogu vratiti na proslavu?«

»Najradije bi me udario, ali ne možeš, jer si vidio oca kako ti tuče majku«, reče ona s iskrivljenim osmijehom na licu.

»Izvršno, Joy, baš krasno.«

Šaka mu se bila stisnula i najradije bi bio o nešto udario - naslonjač, pa čak i zid, samo da se oslobodi napetosti koju je osjećao.

»Nisam rekla ništa što nije točno. Ama baš ništa.«

»Ništa, zbilja, i baš si to krasno rekla. Idem ja sad.«

»Ne ideš ti nikamo, Frank, sjest ćeš ovdje i saslušati me.«

»E, tu se varaš. Budući da sam imao oca pijanicu, i previše dobro znam što znači slušati pijanicu to je uzaludan posao. Sutra se više ničega ne sjeća. Nazovi telefonom točno vrijeme pa ispričaj sve to onima tamo. Obožavaju slušati dobre srceđapateljne priče od ljudi koji u sebi imaju dovoljno pića da bi po toj tekućini i mornarica mogla ploviti.«

»Moraš me saslušati, Frank, ovo ti moram reći.«

»Drugi put, jednom kad mi budeš mogla izgovoriti ime, a da na njemu ne zapneš.«

»u vezi s onom konferencijom... nisam bila na njoj.«

»Već si mi to rekla, sve si mi ispričala. O onom Skotu. Nećeš mi valjda reći da ti se on još uvijek mota po glavi?«

»Nigdje nisam bila. Nisam ni otišla iz Londona.«

Glas joj je bio čudan, kao da se malo i otriježnila.

»I onda?«

Još se uvijek držao kao da će otići.

»Otišla sam u jednu kliniku«, ona zastade. »Da napravim pobačaj.«

On stavi ključeve u džep i vrati se u sobu.

»Zao mi je«, reče. »Jako mi je žao.«

»Ne mora ti biti žao.«

Nije gledala u njega.

»Ali zašto, kako...?«

»Ne podnosim pilule. Promijenila sam vrstu nekoliko puta... ali ipak...«

»Trebala si mi reći...«

Sada je bio nježan. Opraštao joj je.

»Ne, to je bila moja odluka.«

»Znam, znam. Ali ipak...«

»I tako sam otišla tamo... inače, vrlo ugodno mjesto, to je prava klinika, i za druge stvari, ne samo za prekide trudnoće, kako to tamo zovu...«

Glas joj lagano zadrhta. On položi ruku na njezinu, hladnoća je među njima bila zaboravljena.

»Je li bilo jako loše, je li ti bilo strašno?

Oči su mu bile brižne.

»Ne.« Lice joj se bilo razvedrilo i ona mu se nasmiješi, premda je taj osmijeh bio malo iskrivljen. »Uopće nije bilo strašno. Kad sam stigla tamo i otišla u svoju sobu, sjela sam i počela razmišljati. I pomislila sam... Zašto ja ovo radim? Zašto se pokušavam riješiti ljudskog bića? Voljela bih drugo ljudsko biće uz sebe. Voljela bih sina ili kćer. I tako sam se predomislila. Rekla sam im da sam odlučila da neću prekinuti trudnoću. Odande sam otišla na nekoliko dana u hotel, a onda se vratila ovamo.«

On je preneraženo pogleda.

»Nemoguće. Ovo nije istina.«

»O, da, istina je. I tako, sad znaš zašto se nisi mogao samo tako dogegati natrag na proslavu. Morala sam ti ovo reći. Bilo je pošteno da ti kažem. I to da ti sve kažem.«

Ako ikada doživi starost, što mu je liječnik rekao da je vrlo malo vjerojatno, Frank Quigley nikada neće zaboraviti taj trenutak. Dan kada je doznao da će postati otac, no ne otac Renatina djeteta, ne otac kojemu će čestitati i grliti ga cijelo Palazzovo pleme. Nego otac kojeg će prognati i izbaciti iz života što ga je četvrt stoljeća za sebe gradio. Nikad neće zaboraviti njezino lice kada mu je sve rekla, znajući da prvi put u njihovoj inače ravnopravnoj vezi u rukama ima sve karte. Znajući da je, premda pijana i uzrujana i premda je prekršila sva pravila među njima, još uvijek ona u prednosti. Zbog biologije koja je odredila da djecu na svijet donose žene ona je bila pobjednica i to je bio jedini razlog za to. Franka Quigleyja ništa neće pobijediti — tek ljudski reproduktivni sustav.

U onom je trenutku, jasno, sve dobro odigrao. Telefonirao je u poduzeće i rekao da se mora pobrinuti za Joy. Sjeo je kraj nje i govorio joj, ali su mu misli letjele prekomjernom brzinom. Riječi su mu bile pune umirivanja i podrške, a prave su mu misli već bile krenule na put u budućnost.

Samo je na trenutak popustio svojim istinskim reakcijama uživajući u pomisli da je začeo dijete. Kada bi Carlo za to znao, prestao bi toliko pričati o tome da treba jesti crveno meso. Kada bi Carlo znao. Carlo nikada ne smije doznati. A Renata bi bila nepopravljivo povrijeđena. Ne

samo zbog nevjere, zbog saznanja da joj se godinama pod nosom vodila ljubavna veza, već zbog činjenice da će ta žena dobiti dijete, jedino u čemu je Renata podbacila.

Gladeći Joy po grozničavu čelu i uvjeravajući je u svoju odanost i veliko zadovoljstvo zbog te novosti i načina na koji su se stvari razvile, Frank je logički i hladno razrađivao svoj naredni postupak, ispitivao koji su mu putovi otvoreni.

Nutkajući rasplakanu Joy šalicama slaboga čaja i tankim kriškama kruha s maslacem, preispitivao je u glavi mogućnosti što su ležale pred njim i loše strane svake pojedine od njih. Kada pronade onu uz koju je vezano najmanje opasno minsko polje, u tom će se smjeru zaputiti.

Joy bi mogla roditi dijete, a on bi ga mogao priznati. Mogao bi reći da ne namjerava napustiti bračnu zajednicu, ali mu se čini kako je pošteno da njegov sin ili kći odraste znajući da se otac brine za njih. Razmatrao je to nekoliko sekundi, a onda odbacio.

U slobodnijem društvu to bi bilo ostvarivo, ali ne s Palazzovima. Ni na tren.

Recimo da Joy objavi da će dobiti dijete, a da očev identitet treba ostati nepoznat, neutvrđen. I opet nešto što u 80-ima nije nezamislivo za slobodnu ženu. No, i opet je tu bio Palazzov svijet. Na to će se gledati prijekim okom, o tome će se nagađati, a najgore od svega — ako Joy ikada opet zaviri u čašicu, sve će se razotkriti.

A recimo da on zaniječe očinstvo? Da doslovce izjavi kako Joy laže? Zapita se zašto uopće razmatra takvo rješenje. Joy je žena s kojom je namjeravao provesti mnogo vremena, ne voli je samo zbog dobrog seksa, voli njezin um i reakcije. Zapita se zašto mu je ta mogućnost uopće prošla kroz glavu. Nikada mu nije palo na pamet zabiti Carlu nož u leđa i preuzeti poduzeće. Nije odlučio udvarati Renati i osvojiti je samo zbog novca i položaja. Nije baš toliko kopile. Zašto bi se onda uopće bavio idejom da okrene leđa ženi koja mu je tri godine bila ljubavnica, ženi koja će roditi njegovo dijete? Pogleda je mlitavih čeljusti i nezgrapna, sjedila je u naslonjaču. Zgrozivši se, shvati koliko se boji pića i njegovih posljedica. Znao je da se, ma što se sada dogodilo, nikad više neće moći pouzdati u Joy ili joj se s pouzdanjem prepustiti.

Recimo da je uspije nagovoriti na prekid trudnoće, za opću korist? Još preostaju dva tjedna tokom kojih bi to bilo izvedivo. Možda bi je mogao nagovoriti.

No, ako ne uspije, u opasnosti je da izazove histeričnu reakciju. A ako ona ustraje i rodi dijete znajući da je htio da ga ona pobaci, onda će se sve pogoršati da ne može gore.

Recimo da je zamoli da nekamo ode, da započne nov život s gomilom sjajnih preporuka? Joy pa da ode iz Londona? Joy pa da život započne ispočetka, i to s malim djetetom, samo zato što to odgovara Franku? Nezamislivo. Recimo da je zamoli da dijete da njemu. Recimo da on i Renata usvoje to dijete? Dijete bi naslijedilo Palazzove milijune. Svi bi bili sretni. Frank i Renata obišli su ustanove za usvajanje djece, s četrdeset i šest godina bio je prestar za adoptivnog oca. Ne za pravog oca, kako se pokazalo, ali Priroda ionako nikada nije bila velika pobornica birokracije.

No, Joy je svjesno odlučila roditi dijete zato što uza se želi još jedno ljudsko biće. Neće to htjeti ni uzeti u obzir. Ili bar ne sada, u svakom slučaju. Nemojmo to potpuno odbaciti. Možda kasnije, kada trudnoća uznapreduje. Nevjerojatno, ali ne i nemoguće.

I tako bi usvojio vlastito dijete. To bi bilo veliko zadovoljstvo. Pošteno rečeno, morao bi reći Renati, ali njih dvoje ne bi morali ništa reći obitelji...

Frank je trljao čelo, donosio šalice čaja i mislio vlastite misli usput tješeći Joy mrmljanjem i zvukovima koji nikad neće sačinjavati nikakvo obećanje ili sporazum ako se ovaj nevjerojatni događaj među njima ikada ponovno spomene.

Nekako prodoše tri tjedna. Loše ponašanje na božićnoj proslavi malo je tko komentirao.

Franku su čestitali zbog toga što je, kao i obično, preduhitrio ma i najsitniju glupost. Joy se bila vratila na posao krećući visoko uzdignute glave u novu godinu, a planovi i ideje prštali su iz nje. Nije bilo ponovnih pijanstava, a isto tako nije bilo ni lijenih poslijepodneva pokraj njezina kamina.

Početak godine njih su dvoje otišli zajedno na ručak: Frank je pred nekolicinom direktora rekao da im je hitno potrebno nešto novo. U ovim danima nakon Božića treba im nešto urnebesno. Odvest će Joy East na ručak i s njom to razmotriti u nevezanom razgovoru, rekao je. Žene uvijek vole poslovne ručkove, a ni on nema ništa protiv toga. Otišli su u najbolji restoran gdje je bilo sigurno da će ih vidjeti.

Ona je pijuckala Slimline Tonic, a on ispijao sok od rajčice.

»Ručak na račun poduzeća, a mi to nismo u stanju iskoristiti«, nasmiješi se Joy.

»Kao što si mi onaj put rekla, ja sam pijaničin sin, bojim se pića«, reče on.

»To sam rekla? Zbilja se ne sjećam svega što sam tog dana rekla. Zbog toga više ne dolaziš poslijepodne k meni?

»Ne, nije to zbog toga«, reče on.

»A zašto onda? Hoću reći, sad više nema potrebe za oprezom, to bi bila naknadna pamet... treba ovo iskoristiti...«

Smiješak joj je bio topao i srdačan. Kao u stare Joy.

»Tebi bi moglo naškoditi, kažu da to nije dobro u ovom stadiju trudnoće«, reče on.

Ona se nasmiješi, sretna zbog njegove brige.

»Pa svejedno bi mogao doći na razgovor. Puno poslijepodneva sam te čekala.«

Bilo je to točno, održala je riječ da ga neće nazivati. Nikada.

»Moramo razgovarati«, reče on.

»Pa zašto onda razgovaramo u restoranu gdje nas svatko može vidjeti? One žene tamo prijeko, to je svojta Nica Palazza. Ne skidaju oči s nas otkako smo ušli.«

»Do kraja života viđat će nas u javnosti, zato se upravo ovdje i moramo dogovoriti o tome kako će nam život dalje izgledati. Ako odemo k tvojoj kući, zapast ćemo u staru kolotečinu kada smo morali voditi računa samo o sebi.«

Glas mu je bio miran. No, ona kao da je osjećala njegovu zabrinutost.

»Hoćeš reći, htio si auto za bijeg i svjedoke ako ti ja slučajno kažem nešto neugodno. To je to?«

»Ne budi smiješna, Joy.«

»Nisam ja smiješna, ti se pokušavaš iz ovoga izvući. Zapravo si na smrt prestravljen.«

»Nije tako i prestani s tim smiješkom koji nije pravi smiješak. To je papirnati smiješak koji upotrebljavaš za kupce i suradnike. Nije iskren.«

»A što je ikad bilo iskreno u tvom osmijehu, Frank? Jesi li primijetio, tebi osmijeh nikad nije u očima, nikad. Uvijek se zadržava samo oko usta.«

»Zašto ovako razgovaramo?«, zapita on.

»Zato što si ti pun straha«, reče ona. »Mogu to namirisati.«

»Zbog čega si se okrenula protiv mene, jesam li nešto rekao?«

On u čudu raširi ruke.

»Ne moraš preda mnogom mahati rukama kao Talijan, nisam ja jedna od Palazzovih. Sto si rekao? Objasnit ću ti što si rekao, rekao si da trebamo sjesti na javnom mjestu i donijeti neke odluke o našem daljnjem životu. Zaboravljaš da te ja poznajem, Frank, zaboravljaš da i ti i ja poznajemo prvo pravilo u susretu s protivnikom: to treba biti na zajedničkom terenu, a ne na tvojem ili njegovom. Ti upravo to radiš. Oboje znamo da, kada postoji opasnost od svađe, pravilo glasi: pobrini se da se sastanak održi na javnom mjestu. To ljude sprječava da naprave scenu.«

»Dobro se osjećaš, Joy? Ozbiljno?«

»To ne mora nužno upaliti, znaš. Pijana ili trijezna, kod kuće ili vani, ako poželim, uvijek ti mogu napraviti scenu.«

Držala se tvrdoglavo kao mazga.

»Jasno da možeš, ali što je ovo? Ti i ja smo prijatelji, otkuda to neprijateljstvo?«

»Nismo mi prijatelji, mi se uzajamno nadmećemo, igramo igre, tražimo prednost...«

»Pa, ako smo samo to, zašto ćemo onda dobiti dijete?«

»Nećemo mi dobiti dijete«, reče Joy East. »Ja ću dobiti dijete.«

Na licu joj se pojavi pobjedonosan izraz kakav je u nje viđao samo kada bi sredila kakva protivnika, osvojila nagradu ili nekako prevladala nepovoljne okolnosti.

I tada shvati da ga ona kani ostaviti u neizvjesnosti, zauvijek prateći njegove korake, zauvijek u njezinoj moći. To je njezino dijete i njezina odluka, no samo dok njoj to bude odgovaralo. Nikad mu neće obećati ni da će čuvati tajnu ni da će je odati. Prema njezinu planu on nikada ništa neće znati. Zauvijek će biti vezan za nju.

Frank Quigley već se prije susretao s takvim podvalama, na primjer, s dobavljačem koji pokupuje neki proizvod na tržištu, ali tebi to ne kaže, zatraži od tebe da reklamiraš njegovu robu, a onda iznenada digne cijenu, jer si se ti prema njemu već obavezao. Frank je u svoje vrijeme imao posla s jednim takvim slučajem. Netko je to pokušao s njime izvesti, no samo jednom. Frank se nasmiješio i rekao da nema šanse da za proizvod plati veću cijenu od dogovorene. Ali, zar neće glupo ispasti, rekao mu je čovjek, što su u Palazzo potrošili toliko novaca na reklamu, a sada će morati priznati da proizvoda uopće nemaju. Frank mu je s nehajnim šarmom uzvratio osmijeh. Jednostavno će staviti novu obavijest uz objašnjenje da su se dobavljači pokazali nepouzdanima. Svi će cijeliti Palazzo zbog poštenja, a dobavljač će biti uništen. To je bilo jednostavno. No, onda je u pitanju bila samo zarada, a ne dijete.

Unio je u igru svaku dostupnu mrvicu šarma što ga je u sebi mogao naći, a na kraju ručka, iscijeđen kao krpa, čestitao sam sebi što bar prividno normalno razgovaraju.

Razgovarali su o poduzeću. Dvapat ju je uspio nasmijati, pravim pravcatim smijehom, glave zabačene unatrag i glasno se smijući od radosti. One dvije žene za koje je Joy rekla da su Nicova svojta sa zanimanjem su gledale prema njima. No, nije tu bilo ništa za njih što bi kod kuće mogle ispričati kao trač, bio je to najbezazleniji ručak na svijetu. Inače njih dvoje ne bi bili ovdje i pred svima se pokazivali.

Ispričao joj je kako je proveo Božić, a ona je njemu ispričala gdje ga je ona provela. Bila je otišla do prijatelja u Sussex. U veliku obiteljsku kuću, gdje je već i prije bila, punu djece, rekla je.

»Jesi li im što rekla?«, zapita on. Činilo mu se da razgovor ne smije skrenuti daleko od onoga o čemu oboje razmišljaju, iz straha da ne ispadne bezosjećajan.

»Sto?«, zapita ona.

»Za dijete?«

»Čije dijete?«

»Tvoje dijete. Naše dijete, ako baš hoćeš, ali u osnovi, kao što si i sama rekla, tvoje dijete.«

Joy tiho zaprede od zadovoljstva. Ovo je bilo gotovo kao da to sama govori. To je već bolje. To je već više nalik na ono što ona hoće.

»Ne«, reče. »Neću nikome ništa reći dok ne odlučim što ću učiniti.«

I više nije bilo ni riječi o tome. Razgovarali su, kao i uvijek, o planovima i programima te o tome kako nije uputno dopustiti Nicu da zna sve što se događa. O tome koliko je pametno što Palazzo kupuje nov prostor na području kojem će, kako se očekuje, porasti vrijednost — Joy se bojala da će se to prebrzo dogoditi. Velike kuće prijeđu iz ruke u ruku i za to se potroši mnogo novaca, a onda se na njih treba potrošiti još više novaca da bi se otmjeno uredile. Takva će vrsta ljudi kupovati u pomodnim delikatesnim dućanima ili čak otići u Harrod's, činilo joj se, a Palazzo bi pametnije napravio da potraži nešto manje ambiciozno, nešto gdje se može napraviti veliko parkiralište. Tako se to danas radi.

»Možemo čak pokušati od parkirališta napraviti atrakciju«, reče Joy uzbuđeno. »Znaš kako ta parkirališta sjajno izgledaju kad su uređena, a u svojem najgorem izdanju, kao mjesto gdje će te netko lupiti po glavi. Možda bi sve trebalo sjajno obojiti, a okolo bi mogla biti pokrivena terasa, da izgleda kao samostanski kloštar, mogli bismo iznajmiti prostor za prodajne štandove... malo oživjeti cijelo mjesto...«

Govori kao da namjerava ostati, primijeti Frank.

Joy East, ako uopće išta planira, planira uzeti tri mjeseca porodiljskog dopusta i vratiti se na posao čim se dijete rodi. Frank neće ništa znati o ulozi koja mu je namijenjena. Na taj način namjerava odigrati ovu igru.

Frank je s tog ručka otišao blijed od srdžbe. Daleko ljući i još odlučniji da opet stekne kontrolu nad svime nego što je to bio prije Božića. Neće joj dopustiti da ga tako drži u neizvjesnosti.

Ako ne otkrije svoje namjere kao svaka normalna osoba, onda ni on ne kani normalno reagirati.

I on umije igrati igru mačke i miša.

Mnogo prije nego što je Joy ikome drugom spomenula svoju trudnoću Frank je već bio smislio plan za nepredviđene okolnosti.

Oslanjajući se u potpunosti na Joyine projekcije o potrebi da Palazzo svojim kupcima ne nudi pretjerano skupe proizvode, Frank Quigley naruči anketu.

Mladim je ljudima i ženama u agenciji za istraživanje tržišta objasnio kako mu je potrebna potvrda za uvjerenje o tome da se treba proširiti i na manje imućna područja. Anketu treba provesti na području cijele zemlje, ali na vrlo malom uzorku. Bila je to anketa kakvu bi Frank, da je hladno razmišljao, odbacio na temelju uvjerenja da njezini rezultati ne mogu biti konačni. No, ovaj je put htio da članovi uprave od neke vanjske agencije dobiju podatke o tome kako se napredovati može samo ako se prošire i ostave sjeverni London daleko za sobom. Ako pokusno otvore trgovinu u Midlandsu, pa čak i na sjeveru Engleske. Ključni će u tome biti dizajn i predodžba. Palazzo treba predočiti kao nešto otmjeno i poželjno, a Joy East bit će povjereno da stvori takvu sliku.

To će za Joy značiti unapređenje, mjesto u upravi. Istina, vidat će je jednom mjesečno na sastancima uprave, ali je neće vidati svaki dan.

A ni ona neće svaki dan viđati njegova tasta.

I neće više biti opasnosti od njezina susreta s njegovom ženom.

Malo oružja ima na raspolaganju, mora je nadmudriti lukavošću.

Joy mora misliti da je do promaknuća, premještanja i promjene došlo protiv njegove volje.

Anketa, za koju je Carlo Palazzo lakovjerno mislio da ju je sam naručio, bila je gotova u ožujku, do vremena kada je Joy East objelodanila novost s maksimalnom dramatičnošću. Objavila ju je pod točkom »razno« na tjednom sastanku rukovodstva.

Oči su joj bile sumnjivo blistave. Frank je znao što se sprema.

»Pa, pretpostavljam da se i ovo na neki način može svrstati pod 'razno', iznosim ovo za slučaj da čujete za novost od nekog drugog i zapitate se zašto ništa nisam rekla vlastitim kolegama. U srpnju namjeravam zatražiti tri mjeseca porodiljskog dopusta... Svakako, pobrinut ću se da sve prodajne promocije budu dobro pokrivena, ali mi se činilo da biste svi trebali čuti što se sprema.«

Slatko se nasmiješi svima uokolo, susrećući se s pogledom petnaestorice muškaraca u prostoriji.

Carlo se nikako nije mogao snaći.

»Pa, pobogu, dobri Bože, nisam čak ni znao da se mislite udati... čestitam.«

»Oh, ništa tako dalekosežno, bojim se.« Zvonak smijeh. »Samo dijete. Ne želimo u životu nikakve pretjerane potrebe, kao što je brak.«

Nicu se objesi vilica, a ostali joj tihim glasom stadoše čestitati i izražavati zadovoljstvo, no ipak gledajući postrance prema Carlu i Franku ne bi li procijenili raspoloženje kakvo treba pokazati.

Frank Quigley doimao se ugodno iznenađen i iskreno zadivljen.

»To je vrlo uzbudljiva vijest, Joy«, reče mirno. »Svi smo oduševljeni zbog tebe. Ne znam što ćemo bez tebe tokom ta tri mjeseca, ali poslije toga ćeš se vratiti, nadam se.«

Pitanje je bilo puno topline i uljudno, nitko nije vidio kako su im se pogledi sukobili preko stola.

»O, da, svakako, potrudila sam se da sve sredim. Takve se stvari ne rade olako, znaš.«

»Svakako da ne«, reče on pomirljivo.

Do tada se već i Carlo opet mogao dovoljno kontrolirati pa je promrmljao nekoliko šala, ali je onda pozvao Franka k sebi u ured.

»Što ćemo sad?«, zapita ga.

»Carlo, ovo je 1985. godina, a ne srednji vijek. Može roditi i stotinu djece ako hoće. Niste valjda šokirani?«

»Jasno da jesam. Tko je djetetov otac, što misliš? Netko iz Palazza?«

Frank se osjećao kao glumac u kazališnom komadu.

»Zašto bi morao biti iz Palazza? Joy živi svojim životom i izvan poduzeća.«

»Ali zašto, zašto pobogu?«

»Možda zato što je zašla u tridesete, zato što je sama, a možda je to jednostavno htjela.«

»Vrlo nepromišljeno od nje«, zagunđa Carlo. »I nezgodno. Pogledaj samo kako će nam to poremetiti planove za sjever.«

Frank oprezno progovori.

»Kada se nadate da će se to moći provesti, ne prije sljedeće godine? Planirane će se faze početi realizirati tek najesen, kad ona već opet bude na poslu...«

»Da, ali...«

»Ali zar vam to zapravo ne odgovara, premda je bolje da joj to ne kažete? Već ste se brinuli da možda neće prihvatiti premještaj. Kada dobije dijete, možda će joj upravo to biti potrebno nova okolina, nov početak, više prostora tamo gore, daleko od Londona...«

»Da...«, nije bio sasvim siguran Carlo. »Meni se ovo čini kao bacanje klipova pod noge.«

»Onda, ako želite da tamo ode, morate se potruditi da njoj to zvuči vrlo, vrlo privlačno. Prikažite joj to baš kao pravi korak koji treba napraviti...«

»Možda bi joj ti to trebao objasniti.«

»Ne, Carlo.« Po drugi put Franku se učini da zapravo igra ulogu na pozornici. »Ne, jer je ja, vidite, zapravo ne bih htio izgubiti za londonske poslove, iako u dubini duše mislim da ste vi u pravu. Za poduzeće je najbolje da ona ode na sjever i ubaci Palazzo u drukčiju ligu, u nacionalnu ligu.«

»Upravo sam to i ja mislio«, reče Carlo vjerujući u to što govori.

»Znači, ako je u nešto treba uvjeriti, ja sam za to kriva osoba.«

»Ali, recimo da pomisli kako je želim udaljiti odavde?«

»Ne može to pomisliti, Carlo, zar nemate svu dokumentaciju, ankete i istraživanja kao dokaz da o tome već sto godina razmišljate?«

Carlo kimnu. Jasno da sve to ima.

Frank polako ispusti zrak kroz zube. Nigdje se među svim tim papirima nije pojavljivalo ime Franka Quigleyja, dapače, u arhivi je bilo nekoliko pisama u kojima je bilo izneseno njegovo ne pretjerano naglašeno neslaganje i postavljalo se pitanje ne bi li bilo bolje gospođicu East zadržati u Londonu. Nitko neće na njega moći baciti krivnju.

Nije morao dugo čekati. Joy mu uletje u ured, usplamtjela pogleda i stežući list papira u ruci.

»Je li ovo tvoje maslo?«, zapita.

»Pojma nemam o čemu govoriš.«

Bio je pristojan, staložen.

»Vraga nemaš, pokušavaš me maknuti odavde. Tako mi Boga, nećeš se izvući, Frank. Ne namjeravam ti se maknuti s očiju kada stvari dođu do usijanja.«

»Sjedni«, reče on.

»Nemoj mi govoriti što da radim.«

On prođe pokraj nje i doviknu tajnici u susjednoj sobi;

»Diana, možemo li dobiti veliki lonac kave? Gospođica East i ja spremamo se za svađu pa će nam trebati goriva.«

»Nemoj misliti da ćeš me oboriti s nogu takvom duhovitošću«, reče Joy.

»Nije to duhovitost, nego čista i neuljepšana istina. A sad, o čemu se radi? O Carlovom planu da ti da mjesto u upravi i povjeri ti odgovornost za proširenje poduzeća?«

»Carlov plan, nemoj mi pričati o Carlovom planu. To je tvoj plan da me se otarasiš.«

Oči su mu bile hladne.

»Nemoj sad još biti i paranoična uz sve ostalo.«

»Koje 'sve ostalo', o čemu ostalom govoriš?«

Glas mu je bio tih i tvrd.

»Reći ću ti o čemu govorim. Ti i ja smo se voljeli, a ja tebe još uvijek volim. Vodili smo ljubav i ti si rekla da ćeš se pobrinuti za kontracepciju. Kada se više nisi mogla sama brinuti za to, bilo bi pošteno da si mi to rekla pa bih ja to preuzeo na sebe. Da, Joy, to bi bio pošten postupak. Nije bilo pošteno pustiti me da dijete začnem slučajno.«

»Mislila sam da će ti biti drago dokazati da si za to sposoban«, odbrusi ona.

»Krivo si mislila. A onda si nastavila s nepoštenim ponašanjem i ne želiš mi reći kakvi su ti planovi za dijete koje smo zajedno začeli. Pristao sam da to bude tvoja odgovornost, ako ti tako hoćeš. Rekla si da ćeš me o svemu obavijestiti. Nisi me ni o čemu obavijestila. Cijelo vrijeme igraš sa mnom nekakvu igru. Ne znam ništa više nego što sam znao u vrijeme Božića.«

Ona je šutjela.

»A sada si dotrčala ovamo s nekakvom pričom koja nema ni glave ni repa i vrištiš da te ja pokušavam otjerati u provinciju, a istina je zapravo da sam napravio sve što je bilo u mojoj moći da te ovdje zadržim. Možeš mi vjerovati ili ne, ali to je tako.«

Začu se kucanje na vratima i uđe Diana s kavom. Spusti pladanj na stol između njih dvoje.

»Je li završila svađa?«, zapita.

»Ne, najgore tek slijedi«, nasmiješi se Frank.

»Ne vjerujem ti«, reče Joy kad je Diana izašla iz sobe. »Carlo ne zna samostalno misliti.«

Frank pođe po dosje i pokaza joj pismo. Tu je pisalo, crno na bijelom, da bi se, ukoliko Joy East bude vezana za posao daleko od »nervnog centra« poduzeća, to moglo pokazati rasipanjem njezinih sposobnosti. Objasni joj da ima još takvih pisama. Može ih potražiti ako joj treba još dokaza.

»Znači, to je Carlovo djelo, ne može podnijeti nevjenčanu majku i bestidnicu... on me šalje odavde.«

»Joy, upozorio sam te na opasnost od paranoje. Ako bolje pogledaš dosje, anketa je naručena još u siječnju. Nekoliko mjeseci prije nego što si ti objavila novost.«

»Ta prokleta anketa. Tko ju je uopće proveo? Čine mi se kao neka bezvezna ekipa«, gundala je ona.

Frank na tren osjeti žaljenje bila je tako pronicava i bistra, ni zbog čega se nije bunila, a način joj je razmišljanja išao istim smjerom kao i njegov. Baš šteta da sve mora završiti uz ovakvu gorčinu i zakulisne igre.

»Pa, tko jesu da jesu. Carlo vjeruje u sve što mu kažu, a tu su možda i u pravu. I sama si već o tome dosta govorila, još davno, prije svega ovoga.«

»Znam.«

Morala je priznati da je to točno.

»I što ćeš sad napraviti?«

»Odlučit ću o tome sama, bez tvojeg pokroviteljskog tapšanja po glavi«, reče ona.

»Kako hoćeš, Joy, ali ako te smijem podsjetiti, ovo je moj ured i ti si došla razgovarati sa mnom. Posve je opravdano što te ovo pitam, kad si ionako očito odlučila i mene u to uplesti.«

»Kad odlučim što ću, javit ću ti«, reče ona.

»To si i prije rekla.«

»Ono se odnosilo samo na moje dijete, a ovo se odnosi na tvoje poduzeće. Imaš pravo znati.«

Kada je otišla ni kavu ne popivši, dugo je sjedio zureći pred sebe. Činilo mu se da je uplašena i pomalo nesigurna. No, možda to samo zamišlja.

Joy je pametna žena i zna da ga može natjerati da se pošteno znoji ne znajući što bi ona mogla sljedeći put reći i kada bi to mogla učiniti.

Razmišljao je opet o tome uvečer kod kuće. Renata je sjedila s jedne strane velikoga mramornog kamina promatrajući plamenove, a on je sjedio s druge. Među njima je često znala nastupiti ovakva druželjubiva šutnja. No, te večeri on nije uopće ništa govorio.

Napokon Renata reče:

»Je li ti ponekad uvečer dosadno uz mene?«

U glasu joj nije bilo nikakve pritužbe. Pitala ga je to kao što ga je mogla zapitati i koliko je sati ili hoće li pogledati vijesti na televiziji.

»Ne, nije mi dosadno«, reče Frank iskreno. »Zapravo, uz tebe se odmaram.«

»To je krasno«, reče Renata zadovoljno. »Ti si jako dobar muž pa ponekad želim da u meni ima više vatre, svjetlosti i iskrica.«

»Oh, Isuse, imam toga i previše na poslu. Pravi vatromet, kao na Dan Guya Hawkesa. Ne, sjajna si ovakva kakva jesi.«

Pa zakima glavom više za sebe, kao da potvrđuje to što je netom izrekao. Ne bi je mijenjao za drugi model, za neku sjajniju i blistaviju marku.

Tjedni su prolazili, od Joy nije bilo ni glasa, a planovi su se za širenje nastavljali. Carlo je govorio kako Joy East zacijelo tome posvećuje veliku pažnju, a namjerava li prihvatiti ponudu ili ne, o tome su svi nagađali.

»Nemojte je tjerati«, savjetovao je Frank. »Prihvatit će, ali ne prije nego što bude spremna za to.«

Nadao se da ju je dobro pročitao. I dalje je u njemu uspješno izazivala nemir.

Dobio je bogato ukrašenu pozivnicu na proslavu srebrnog pira Desmonda i Deidre Doyle. Smrknuto ju je promatrao. Za deset godina možda će on i Renata slati nešto slično. No, pitao se hoće li se to ostvariti.

Pitao se, osim toga, i što Desmond zapravo ima slaviti, za njegovo se vjenčanje svima činilo da se održava pod prinudom, čak ako se i pokazalo da to nije bio slučaj. Cijeli život proveden uz prijekore O'Haganove obitelji tamo u Dublinu. Posao bez brzoga napredovanja u Palazzu. Problematična djeca. Starija kći, kako se čini, spetljala se s nekim nezaposlenim glumcem, dečko je, od svih mjesta na svijetu, zbrisao natrag u Mayo, a tu je i Helen. Opatica, vrlo čudna, poremećena cura. Frank nije rado pomišljao na Helen Doyle koja se dvaput pojavila u njegovu životu, oba puta donoseći nevolje i šireći ih oko sebe.

Ne, Doyleovi nemaju mnogo toga za slavlje, zbog čega vjerojatno i priređuju tu zabavu.

Bit će to nevjerojatna proslava.

No, ne tako nevjerojatna kao izlazak koji mu je Renata najavila kada je s posla stigao kući.

»Joy East nas je pozvala na večeru, samo ti, ja i ona, rekla je.«

»Je li rekla zašto?«

»Pitala sam je, a ona je rekla da bi voljela s nama razgovarati.«

»Kod nje?

»Ne, rekla je da ti uvijek kažeš da kada nešto treba reći, to treba učiniti na neutralnom terenu.«

Renata je zvučala smeteno. Franku se želudac okrenu od straha.

»Ne znam što je pod tim mislila«, nekako izusti.

»Kaže da će rezervirati stol u restoranu... i da je kod Diane provjerila jesi li slobodan pa je onda telefonirala meni da vidi jesam li i ja slobodna.«

»Da. Dobro.«

»Tebi se ne ide?«, Renata je zvučala razočarana.

»Jako je čudna u posljednje vrijeme, čini mi se da ju je trudnoća malo poremetila, a isto tako i premještaj... a još ga nije ni prihvatila ni odbila, usput budi rečeno. Misliš da se možemo nekako izvući?«

»Ne, osim ako ne želimo ispasti jako nepristojni. Mislila sam da ti je ona draga?«, Renata je izgledala zbunjeno.

»Pa i jest... bila mi je draga, nije to na stvari. Malo je neuravnotežena. Prepusti to meni.«

»Reklaje da je večeras nazoveš.«

Činilo se da se Renata povlači.

»Aha, hoću. U svakom slučaju, moram opet van. Nazvat ću je iz grada.«

Sjede u auto i odveze se do Joyine kuće. Pritiskao je zvonce na vratima i kucao, ali odgovora nije bilo.

Pođe do telefonske govornice i nazva je. Ona smjesta odgovori.

»Zašto me nisi pustila unutra?«

»Nisam htjela.«

»Rekla si mi da ti se javim.«

»Rekla sam da mi telefoniraš. To je nešto drugo.«

»Joy, nemoj to raditi, nemoj mi praviti scene pred Renatom, to nije pošteno prema njoj, ništa ti nije napravila, ništa. To je okrutno.«

»Jel ti to moljakaš, čujem li ja moljakanje u tvom glasu?« »Možeš čuti kojeg god đavla hoćeš, samo razmisli: što ti je ona ikad na žao učinila?«

»Znači li to da prihvaćaš ili ne prihvaćaš moj poziv?«, zapita Joy hladnim glasom.

»Saslušaj me...«

»Ne, neću više ništa slušati. Da ili ne?«

U njezinu se pitanju čula prijetnja.

»Da.«

»Tako sam i mislila«, reče Joy East i spusti slušalicu.

Bio je to isti onaj restoran u koji su njih dvoje u siječnju bi li izašli na ručak. Dok je Joyin trbuh još bio ravan, a žene iz Nicove svojte gledale ih kako se smiju. Sada je sve bilo drukčije.

Joy, još uvijek na kiseloj vodi na Frankovo ogromno olakšanje, bila je dražesna, brinula se da se dobro smjeste i pažljivo proučavala jelovnik prije nego što će naručiti. Uglavnom je ona govorila, jer je Frank bio sav nabrušen, a Renata vrlo suzdržana.

»Znate ono kad u filmu kažu: ‘Mora da se pitate zašto sam vas večeras ovamo pozvala...’«, zvonko se smijala.

»Rekli ste da nam morate nešto ispričati«, uljudno će Renata.

»Baš tako. Nakon dugog razmišljanja donijela sam neke odluke pa mislim da je pošteno da vama dvoma nešto o tome kažem. Franku zbog posla... a vama, Renata, zbog Franka.«

Franku se učini da se ustave počinjju otvarati. Neka je Bog baci u ponor pakleni. Ovo čak nije postupak prezrene žene, nije to takav bijes. Htio je s njom igrati otvorenim kartama. Ili bar donekle otvorenim.

»Da?«

U Renatinu se glasu čula zabrinutost. Frank se nije dovoljno pouzdavao u sebe da progovori.

»Dakle, u vezi s mojim djetetom...«

Gledala je čas jedno, čas drugo. I čekala. Činilo se kao vječnost, no vjerojatno su u pitanju bile samo tri sekunde. Joy nastavi:

»Mislim da će mi dijete promijeniti život puno više nego što sam mislila. Mjesec-dva pitala sam se jesam li dobro postupila. Možda bih čak i u ovoj kasnoj fazi mogla dati dijete na usvojenje, dati ga nekom paru koji bi mu pružio ljubav i topli dom. Možda se ja baš i neću pokazati kao naročita majka, ovako prepuštena sama sebi.« (Mâyä)

Čekala je da netko od njih dvoje to pristojno porekne, no nijedno to ne učini.

»A onda sam zaključila da neću. Ušla sam u to svjesna što to sve znači, pa moram ići do kraja.«

Sretno se smiješila.

»Da, ali kakve to veze ima s nama... baš s nama?«, zapita Renata. Na licu joj se čitao strah.

»Ovo. Kad bih već namjeravala nekome dati dijete, mogla bih sasvim sigurno i vama pružiti priliku. Bili biste dobri roditelji, to znam. Međutim, kako to ne namjeravam, a vi ste možda imali neke nade...«

»Nikad... Nikad nisam na to ni pomislila«, bez daha će Renata.

»Niste? Sigurna sam da ti jesi, Frank. Na kraju krajeva, niste imali sreće s ustanovama za usvajanje djece, kaže mi Carlo.«

»Moj otac nema prava govoriti o takvim stvarima«, reče Renata, a lice joj dobi tamnocrvenu boju.

»Ne, vjerojatno nema. Ali to ipak radi. U svakom slučaju, pozvala sam vas ovamo upravo zato da razjasnimo ta pitanja i da vam kažem da odlazim na sjever, ubrzo, mnogo brže nego što je to itko očekivao. Prodala sam kuću u Londonu i kupila zbilja prekrasnu georgijansku staru seosku kuću koju treba urediti, ali ima veličanstvene proporcije, malena je i lijepa, savršeno mjesto da se ondje odraste. Ako moj sin ili kćerka budu imali samo mene, bolje je da moje jedno zlato ima ponija i dovoljno prostora za igru!«

Njezin je osmijeh obuhvaćao svakoga na ovom svijetu.

Renata duboko udahnu.

»A hoće li djetetov otac biti uopće u to uključen?«

»Neće. Otac je netko koga sam slučajno sreća na onoj konferenciji o ambalaži, brod koji je nestao u noći.«

Renati ruka u nehотиčnoj kretnji poletje do usta.

»To vas toliko šokira?«, zapita Joy. »Ja sam htjela dijete, a on je bio isto tako pogodan za to kao i bilo tko drugi.«

»Znam, hoću reći... samo sam mislila...«, glas joj zamre i ona pogleda Franka čije je lice bilo nepomično kao kamen.

»Što ste zapravo mislili, Renata?«

Joy je bila slatka kao med.

»Znam da je to smiješno«, Renata je gledala čas jedno, čas drugo. »Valjda sam se bojala da bi dijete moglo biti... Frankovo. I da ste zbog toga razmišljali da se obratite nama... molim vas, ne znam što mi je da tako govorim... molim vas.«

Oči su joj bile pune suza.

Frank se sav bio ukočio, *još uvijek* nije znao na koju će se stranu Joy prikloniti pa nije ni mogao ispružiti ruku da utješi ženu.

Joy progovori polako i promišljeno:

»Oh, Renata, pa niste valjda mogli tako nešto pomisliti o Franku i meni! Nas dvoje smo previše slični da bismo mogli biti par, velika ljubavna veza ovog stoljeća. O, ne. A u svakom slučaju, Frank kao otac, to baš i nije jako vjerojatno, jednostavno mu nije suđeno.«

»Što... što time hoćete reći...?«

»Oh, Carlo mi je pričao o njegovim problemima... Bojim se da je vaš otac ponekad vrlo indiskretan, ali samo kad zna da to neće ići dalje... Molim vas, nemojte mu ni reći da sam ovo spominjala, ali uvijek govori koliko je žalostan što se od Franka ne može nadati unuku...«

Frank prvi put progovori nakon dugo vremena. Nadao se da će uspješno suzdržati podrhtavanje u glasu.

»A dijete? Hoćeš li mu reći da je u pitanju bila jedna noć provedena u hotelskoj sobi?«

»Ne, ne, jasno da neću, nešto mnogo romantičnije i tužnije. Netko kome se ne može ući u trag, predivan i odavno mrtav. Možda pjesnik. Nešto tužno i lijepo.«

Nekako dovršiše jelo, nekako pronađoše druge teme za razgovor. Iz Renatinih je očiju donekle nestalo povrijeđenosti, a s Frankova lica napetosti. A vedrina i blistavost što joj ih je davala trudnoća sve su više zračile iz Joy East. Ona samouvjereno plati račun kreditnom karticom, a kada je Renata otišla u ženske toaletne prostorije, ostade sjediti i preko stola se mirno zagleda u Franka.

»Pobjeda je tvoja«, reče on.

»Ne, tvoja.«

»Objasni mi u čemu. Na smrt si me prepala, a sad mi još i uskraćuješ bilo kakvu ulogu u djetetovom životu. Kakva je to pobjeda?«

»Dobio si što si htio. Maknuo si me odavde.«

»Nećeš valjda opet s time početi?«

»Ne moram. Raspitala sam se u agenciji za istraživanje tržišta. Rekli su mi da si ih ti angažirao, imali su čak zapisan i datum, bilo je to neposredno nakon onog našeg ručka u ovom restoranu. Kao i obično, sve je ispalo onako kako si htio. Neću ti se više motati pod nogama. Zrak ti je čist za naredni projekt. Zanima me tko će to biti, ali to nikad neću doznati. Baš kao što ni ti nećeš znati kako izgleda igrati se s dvogodišnjim djetetom, tvojim dvogodišnjim djetetom. Zato što nisi sposoban postati otac. To će istovremeno biti tvoj alibi i moj izgovor da dijete

odvojim od tebe.«

»Nikad mi nisi rekla zašto? Čemu sva ta mržnja?«

»Nije to mržnja, nego odlučnost. A zašto? Valjda zato što su ti oči tako hladne, Frank, hladne. Primijetila sam to tek u posljednje vrijeme.«

Renata se kroz restoran vraćala prema njima. Njih dvoje ustadoše, bilo je vrijeme za polazak.

»Dolazit ćeš ovamo na sastanke... i sve ostalo?«, reče Frank.

»Ne na sve. Ako ovaj poslovni pothvat treba biti uspješan, mislim da ne smijemo nikome tko je u to uključen dopustiti da misli da cijelo vrijeme trčimo u London po savjete. Najvažnije se odluke moraju donositi na licu mjesta. Inače će svi misliti da predstavljaju malu podružnicu, a ne važno mjesto sa svojim vlastitim uvjetima.«

Bila je u pravu, dakako, kao što se tako često događalo.

Pridrža joj vrata dok je ulazila u taksu. Rekla je kako je sada već prevelika da stane u vlastiti sportski autić.

Na kratak trenutak oči im se susretoše.

»Pobjeda je zajednička«, reče ona tiho. »Možeš to i tako shvatiti.«

»Ili ničija«, reče on žalosno. »Još jedan način da se to shvati.«

Pa ogrli ženu oko ramena i pođe s njom do mjesta gdje su bili parkirali rover.

Ništa neće više biti isto među njima nakon večerašnje večeri. No, svijet je za njih samo malo napuknuo, nije se rasprsnuo na komadiće, kao što se moglo dogoditi. Na neki je način i to bila pobjeda.

8.

Deirdre

Članak je govorio o tome kako svaka žena može postati prava ljepotica ako za to odvoji dvadeset minuta dnevno. Sretno se promeškajući, Deirdre se smjesti u naslonjač i privuče kutiju s keksima bliže k sebi. Jasno da može odvojiti dvadeset minuta dnevno. Pa tko ne može? Gospode, pa zar nismo na nogama i budni šesnaest sati na dan, za Boga miloga? Dvadeset minuta nije ništa.

Ponavljala je u sebi riječi »prava ljepotica«. Mogla ih je čuti izgovorene oko sebe na dan proslave. Zar Deirdre nije prava ljepotica? Tko bi mislio da je već dvadeset i pet godina u braku? I zamisli, ima troje odrasle djece.

Zadovoljno uzdahnu i poče čitati. Da vidimo, što bi trebala učiniti? Bit će to njezina mala tajna, korisno uloženo vrijeme. Za to će biti senzacionalno nagrađena.

Najprije je pisalo da moraš sama sebe ocijeniti i popisati sve dobre strane i slabe točke. Deirdre iz torbice izvadi srebrnu olovčicu s kičankom. Ovo je zabavno, jako zabavno. Šteta što to mora samostalno raditi. Njezina bi starija kćerka Anna rekla da dobro izgleda baš takva kakva jest, nema potrebe na popis stavljati mrlje na licu i suha mjesta na koži. Druga kćerka Helen rekla bi pak da je smiješno padati na to i misliti kako je izgled važan, uza svu patnju na svijetu žene ne mogu sebi dopuštati da vrijeme troše na analiziranje vlastitih mana i razmišljanje o tome jesu li im oči upale ili preblizu smještene.

A sin Brendan koji sada živi daleko od nje, u Irskoj, na udaljenim padinama u očevu zavičaju... Što bi rekao Brendan? Otkri da joj je gotovo nemoguće zamisliti kako bi Brendan mogao reagirati. Svojevremeno je plakala iz noći u noć, kada je otišao od kuće uz malo objašnjenja i još manje opravdavanja. Tek kada ju je preko telefona izravno zapitao... Kada je njezine suze presjekao pitanjem: »Kad bi imala izbora, kad bi mogla umjesto mene odabrati kakav će biti moj život, što bi tražila od mene da učinim, a da to bude tako dobro i tako važno za sve nas?«, nije mu umjela odgovoriti. Reći kako želi da stvari budu drukčije, nije odgovor. Ne možeš željeti da krug bude kvadrat niti da crno bude bijelo.

No, prema ovome članku o ljepoti, ima stvari za koje možeš željeti da budu drukčije i koje možeš promijeniti. Primjerice, oblik lica, malo pametne upotrebe rumenila i kreme za izbjeljivanje može čuda učiniti. Deirdre je sretno proučavala crteže, naučit će ona kako se to točno radi. Nema ničega goreg od ljudi koji to pokušaju, pa to loše izvedu, izgledaju kao glupi August.

Mogla je zamisliti Maureen Barry u starim danima da kaže takvo nešto. Ona i Maureen svojevremeno su se toliko zabavljale. Deirdreina majka bila je prisna prijateljica s gospođom Barry pa je njihovim kćerima bilo ostavljeno na volju da rade što god hoće, sve dok su ostajale jedna uz drugu. Deirdre se sjećala onih davnih praznika u Salthillu. Kuću u Rosemary Driveu nazvala je Salthill kao uspomenu na to doba, ali je ime ispisano na vrtnim vratima vidjela tako često da je nije zaista podsjećalo na more, sunce i potpuno slobodu mladenačkih godina.

Maureen je u to vrijeme bila tako zabavna, nije bilo ničega što nisu mogle povjeriti jedna drugoj. Sve do onoga ljeta kada su otišle u London, ljeta kada se za njih obje sve promijenilo.

Deirdre se pitala o djevojkama s kojima su njih dvije bile na fakultetu u Dublinu. Pitaju li se često što se dogodilo s plavokosom Deirdre O'Hagan? Sve, jasno, znaju da se udala mlada, možda će objavu o srebrnom piru dati u *Irish Times*. Da im natrlja nos, tim uobraženim curama koje su se spremale postati odvjetnice ili se poučavati za odvjetnike. Vrsta koja smatra da je Dublin centar svijeta i koja je čula samo za Harrod's kao mjesto za kupovinu, a za Chelsea kao mjesto za stanovanje. Pinner? Izgovarale su Pinner kao da izgovaraju Kiltimagh ili nešto slično. Oh, u sjevernom Londonu, shvaćam. Bile su neznalice, jer nisu nikamo putovale. No, ona će svejedno staviti objavu. Ili je to možda nešto što bi djeca trebala napraviti... kratka poruka u kojoj im žele svako dobro za dvadeset i petu godišnjicu. Pregledat će novine da vidi kako se to danas radi.

Kakva šteta da više nije onako bliska s Maureen Barry. Da se bar godine mogu vratiti, sada bi mogla podići telefonsku slušalicu i pitati je o tome. Kratko i jasno. I porazgovarati s njom o šminkanju lica i nanošenju pudera na liniju brade. No, danas ne može Maureen pitati ništa takvo. Minule su godine i stvari su se potpuno promijenile.

Ovdje oko sebe nema prijatelja koji bi se mogli uključiti u zabavu oko sveg tog samouljepšavanja. Ne, njezine bi susjede to shvatile kao nešto frivolno i smiješno. Mnogo tih žena radi izvan kuće pa ili već ionako sve to znaju ili za to nemaju vremena. Deirdre im, u svakom slučaju, ni u snu ne bi dopustila da se miješaju u njezine stvari, dala im do znanja kako je to velik događaj u njezinu životu, njezina jedina prilika da dokaže kako ovih četvrt stoljeća nije bilo besmisleno. Deirdre će susjede radije impresionirati nego im dopustiti da se zabavljaju zajedno s njom. Zapravo, i nisu zaista bitni, ne kao ljudi u Dublinu, no uvijek je dobro kada im može pokazati da su Doyleovi važni, značajni ljudi.

Što bi Desmond rekao da je vidi kako s tolikom pažnjom proučava ovaj članak? Bi li rekao nešto poetično, na primjer, da ona već jest prava ljepotica. Ili bi možda samo rekao da je to zgodno, onim neobičnim bezbojnim glasom kojim je često govorio da je nešto zgodno, nimalo se ne zanimajući za to? Ili bi možda sjeo i počeo joj objašnjavati kako zbilja nema potrebe za svu tu strku i zbrku i sve te pripreme. Desmond joj je često govorio da ne pravi strku i zbrku. Mrzila je to, ne pravi ona strku i zbrku, nego jednostavno pazi na to da se sve izvede kako treba. Baš bi voljela znati, da nitko nije sve ove godine Desmondu potpaljivao vatru pod nogama, gdje bi svi oni sada bili.

Neće Deirdre tajne o ljepoti povjeravati mužu. Prije puno, puno vremena, onoga čudnog ljeta kada je sve ovo počelo, Desmond je znao ležati na uskom krevetu i diviti joj se dok je četkom prolazila kroz dugačke svijetle kovrče, znao bi reći kako je mislio da su »breskve i vrhnje« samo stih u pjesmi sve dok nije ugledao ljupko Deirdreino lice. Pružio bi ruku prema njoj i zapitao može li joj pomoći da utrlja još malo te hladne kreme, možda po vratu, možda po zatiljku i ramenima. Možda... možda. Bilo se tako teško sjetiti takva Desmonda. No, u članku iz časopisa tvrdilo se da može svojem licu vratiti sjaj i svježinu; samo treba ispravno njegovati kožu.

Deirdre će sve to izvesti korak po korak, sve te kružne i nagore usmjerene pokrete dok bude u vrat utrljavala kremu, izbjegavala nježno tkivo oko očiju. Izgledat će kako valja na dan proslave, pa makar je to ubilo. Pokazat će ona svima njima da su bili u krivu što su je žalili prije dvadeset i pet godina, kada se udala za Desmonda Doylea, prodavača za pultom u špeceraju, dečka iz siromašne obitelji porijeklom negdje Bogu iza leđa u grofoviji Mayo. Iz obitelji za koju nitko nikada nije čuo.

Ovaj će dan biti njezina srebrna osveta.

Svi su rekli da će doći, svi do posljednjega od onih za koje se očekivalo da dođu. Bilo je, jasno, i nekih koje su pozvali, ali se pretpostavljalo da neće doći. Kao čudni Desmondov brat

Vincent, čovjek koji nikada ne silazi sa svojih brda i nikada ne napušta svoje ovce, na onom osamljenom mjestu gdje je Brendan odabrao živjeti. Od njezina je sina stigla poruka da stric silno žali, ali mu ovo vrijeme nije zgodno za odlazak. Tako je to valjalo izvesti. Deirdre je kimnula glavom, zadovoljna zbog ispravne reakcije.

Jasno, i Palazzovi koji upravljaju velikim poduzećem u kojem Desmond već toliko dugo radi. Na žalost, neće moći doći, stajalo je u ljubaznom pismu što je stiglo od Carla i Marije, osobno potpisano, sa željama za svu moguću sreću i puno žaljenja što ovaj poziv pada u isto vrijeme kada i njihov svakogodišnji odlazak u Italiju. Poslat će dar i cvijeće. No, u redu je što neće doći. Previše su iznad njih, u njihovoj se prisutnosti nitko neće prirodno ponašati. A Deirdreina bi se majka, koja se osjeća sposobnom da razgovara sa svakim, mogla s njima upustiti u previše podrobnu raspravu o Desmondovu napredovanju u poduzeću. Mogla bi tako otkriti da Desmond nije nimalo napredovao u poslu te da je čak u jednom trenutku bio i otpušten. To se nikako ne bi slagalo sa sjajnom slikom kakvu joj je Deirdre uvijek prikazivala.

Frank Quigley i njegova žena Renata Palazzo rekli su da će vrlo rado doći. Deirdre smrknuto pomisli da je Frank, usprkos svem svojem velikom uspjehu i nepoštenom napretku u poslovnoj karijeri, čak i prije nego što se oženio nasljednicom Palazzovog imutka, ipak čovjek kojeg je zgodno imati pri ruci. On kao da uvijek zna što treba reći pa to i kaže. Sjeti se dana svojeg vjenčanja, Frank im je bio kum i uspijevao je izaći na kraj sa svime što bi iskrsnulo. Uključujući tu i Deirdreinu majku i oca koji su tokom cijeloga obreda i takozvane svadbe svima pokazivali lice kao u prvih kršćanskih mučenika.

Doći će i otac Hurley, rekao je kako će to biti prekrasna prilika da posjeti par čiji je brak tako sjajno ispao. Deirdre je znala da se na ljubaznoga oca Hurleyja može osloniti da cijele večeri govori upravo ono što treba.

A stići će, jasno, i sva irska družina. Datum im se već odavno usjekao u sjećanje. Postojala je mogućnost da njezin brat Gerard možda ne uspije doći, ali mu je Deirdre telefonirala tako iznenađeno, povrijeđeno i zaprepašteno da su mu se planovi promijenili. Na telefon mu je glasno i jasno rekla da nema nikakva smisla slaviti srebrni pir ako ti obitelj ne može doći.

»Hoće li doći i Desmondova obitelj?«, pitao je Gerard.

»Nije u tome stvar«, rekla je Deirdre.

Majka, jasno, dolazi, kao i Barbara, njih će dvije to pretvoriti u dugačak vikend, doći će u četvrtak, malo se pokazati, otići u veliku kupovinu. Barbarin muž Jack iskombinirat će to, jasno, s poslovnim putovanjem. Uvijek se tako uspijeva snaći.

A kada svi stignu, kasno će se poslijepodne nešto popiti na tratini u Rosemary Driveu. Onda će poći na posebnu misu na kojoj će svećenik govoriti blagoslovu sakramenta braka općenito i posebno spomenuti Desmonda i Deirdre kao pojedinačan slučaj. Oca Hurleyja pozvat će da, kao svećenik koji ih je vjenčao, kaže nekoliko riječi... Onda će se nakon fotografiranja pred crkvom i svega ostalog svi opet okupiti u Rosemary Driveu i otvorit će se šampanjac.

Onda davno, 1960. godine, nije bilo šampanjca, ali će Deirdre u vezi s time ostati vedra čela. Ako hoće ispasti prava ljepotica, mora s lica otjerati sve bore što ih izaziva briga.

Reče sama sebi kako za borama zbog briga zbilja nema potrebe. Sve će biti savršeno.

Pa čak ako i... ne, ne, neka ti sljepoočice budu glatke, ne stišći oči.

Plan za ljepotu predlagao je izradu dnevnika i dijagrama. Ništa ne bi Deirdre moglo biti draže od toga: voljela je praviti planove i rasporede. Uostalom, već ima vlastiti kalendar na kojem odbrojava dane do srebrnog pira s popisom svega što treba za to organizirati.

Desmond je na ovo tužno odmahivao glavom, ali muškarci ne razumiju kako se stvari obavljaju. Ili možda, pomisli ljutito Deirdre, neki od njih i razumiju, a takvi uspijevaju u životu. Muškarci poput Desmonda koji nikada ne napreduju u Palazzu, koji ostave posao i postanu ortaci u nekakvom dućanu na uglu. Takvi muškarci to ne razumiju.

Deirdre se bila zadubila u svoj kalendar otkrivajući da ima pred sobom još točno 110 dana, kadli zazvoni telefon i na drugom se kraju oglasi njezina majka.

Majka ju je zvala samo svakoga drugog vikenda, nedjeljom uvečer. Deirdre je prije mnogo godina bila ustanovila taj običaj, naizmjenice su subotom nazivale jedna drugu. Ponekad joj se činilo da joj majka nema što reći, ali je to bilo nemoguće. Majka nije bila sklona pisanju pisama pa su ti razgovori bili glavna Deirdreina veza s njom. Sjećala se svake izrečene riječi, a čak je kraj telefona držala i spiralnu bilježnicu da u nju zapisuje imena majčinih prijateljica s bridža ili podatke o zabavi na kojoj su bili Barbara i Jack ili pak o koncertu na koji je Gerard bio odveo majku. Ponekad bi gospođa O'Hagan uskliknula kako Deirdre upravo izvanredno pamti sitnice. No, Deirdre je mislila kako je posve prirodno da se sjećaš pojedinih trenutaka u obiteljskom životu. Uvijek joj je pomalo smetalo što se majka jedva sjeća njezinih prijateljica, a nikad ne pita za Palazzo ni za šetnje koje joj je Deirdre bila opisala.

Bilo je posve neočekivano da joj se majka javi usred tjedna, usred dana.

»Je li sve u redu?«, smjesta zapita Deirdre.

»Sve je u redu, Deirdre. Bože na nebesima, zvučiš baš kao baka.«

Kevinova je majka svaki pozdrav uvijek započinjala pitanjem je li sve u redu.

»Htjela sam reći, obično ne zoveš u ovo vrijeme.«

Majka se smekša.

»Ne, znam, znam. Ali, sad sam u Londonu pa sam te htjela pokušati uhvatiti kod kuće.«

»U *Londonu* si«, kriknu Deirdre, a ruka joj poletje prema grlu. Oгледа se po dnevnom boravku, neurednom i prekrivenom Desmondovim papirima, planovima i zamislama, bilješkama o onome o čemu je raspravljao s Patelovima, obitelji koja vodi onaj dućan za koji Desmond uporno tvrdi kako više odgovara njegovu životnom snu nego veliko Palazzovo poduzeće. Sama je Deirdre na sebi imala izbljedjelu pregačicu, a stan je bio pravi užas. Uplašeno pogleda kroz prozor kao da će joj se majka svaki čas pojaviti na vratima.

»Da, baš sam se s aerodroma spustila u podzemnu. Sjajan je taj londonski metro. S njim samo prohujiš, gotovo od vrata do vrata.«

»Što radiš u Londonu?«, Deirdrein se glas gotovo pretvorio u šapat. Je li majka stigla na njezin srebrni pir tri mjeseca prerano, je li to napad?

»O, samo sam u prolazu... shvaćaš, obilazak počinje u Londonu.«

»Obilazak? Kakav obilazak?«

»Deirdre, pa pričala sam ti o tome... Ili nisam? Mora da jesam. Svima sam pričala.«

»Meni nisi spominjala nikakav obilazak«, buntovno će Deirdre.

»Oh, mora da jesam, možda nisam razgovarala s tobom.«

»Čujemo se telefonom svake božje nedjelje, razgovarala sam s tobom prije četiri dana.«

»Deirdre draga, je li s tobom sve u redu? Zvučiš mi tako čudno. Kao da se hoćeš sa mnom svađati.«

»Nisi mi ništa rekla ni o kakvom obilasku, kamo ideš?«

»Prvo u Italiju, a onda dalje brodom, u Anconi ćemo sjesti na brod i odande krenuti...«

»Kamo?«

»Oh, na raznorazna mjesta... Krf, Atena, Rodos, Cipar i nešto u Turskoj...«

»Krstarenje, mama, ideš na krstarenje!«

»Meni se čini da je to pretjeran naziv za ovo.«

»Pa i sam izlet tako zvuči.«

»Da, pa, nadajmo se da na svim tim mjestima neće biti prevruće, možda i nije pravo godišnje doba za to...«

»Pa zašto onda ideš?«

»Zato što mi se ukazala prilika, u svakom slučaju, dosta s tim, hoćeš li da se vidimo?«

»Da se vidimo? Misliš doći ovamo? Sada?«

Majka se nasmija.

»E, baš ti hvala, Deirdre, ovo zvuči kao prava pravcata dobrodošlica, ali zapravo i nisam namjeravala ići čak do tmurnog i pretmurnog Pinnera... Mislila sam da bi ti mogla doći ovamo pa da zajedno ručamo ili popijemo kavu ili tako nešto.«

Deirdre je mrzila kada je Anna ovaj dio grada nazivala *tmurni i pretmurni Pinner*, bilo je to uvredljivo, kao da se to mjesto nalazi negdje gdje je Bog rekao laku noć. A sada i njezina majka, koja za ime Božje dolazi iz Dublina, koja pojma nema gdje se bilo što nalazi i je li ili nije na bilo kakvom poznatom putu, govori to isto.

»Gdje si odsjela?«, zapita nastojeći prikriti razdražljivost.

Majka je bila u hotelu u središtu grada, u samom središtu, rekla joj je, trebalo joj je samo dvije minute da siđe s linije Piccadily i stigne do tamo. Jednostavno nevjerovatno. Ni Deirdre to neće biti teško naći.

»Znam kako se dolazi do tamo«, reče Deirdre već blijeda u licu.

»Onda da se dogovorimo u hotelskom baru u pola dva, tako ćeš imati dosta vremena...?«

Deirdre ostavi na stolu poruku za Desmonda. Posljednjih dana nikada nije znala hoće li u toku dana doći kući ili neće. Njegovi su sporazumi s Palazzom bili poprilično nedorečeni. Frank Quigley rekao mu je da će se napraviti poseban sporazum, prikladan za voditelja kakav je Desmond, a koji sada staje na svoje noge, nije riječ o otpremnini, višku radne snage, naknadi, novčanoj nagradi za odlazak prije isteka ugovora... Sve je to definirano kao posebni sporazum. Deirdre se nadala da će do srebnoga pira to biti okončano.

Sva snuždena, Deirdre pođe na kat i izvadi najbolji kostim. Kosa joj je mlitavo visjela i izgledala masno. Bila ju je planirala oprati kasnije u toku dana, a sada nije bilo vremena za to. Dobra joj je torbica bila na popravku, kopča nije dobro držala. Na zapešću joj je bio prljav zavoj, jer se bila opekla na pećnicu. Nije ga htjela skinuti i staviti novi, u bolnici su joj bili rekli da se to mora napraviti kod njih.

Loše raspoložena i ispunjena nejasnim predosjećajem, Deirdre Doyle krenu na sastanak s majkom. Osjećala se bezličnom i neprivlačnom. Izgleda kao ono što jest, zaključi opazivši vlastiti odraz u prozoru vlaka koji ju je vozio u Baker Street. Izgleda kao sredovječna domaćica iz predgrađa, udana za ne pretjerano uspješnog čovjeka, bez posla da mozak održava u formi, bez dovoljno novaca da se pristojno odjene.

I teško pati zbog sindroma praznog gnijezda. Možda i više od većine: jedna joj se kćerka

trudi da je prihvate u samostan gdje joj ne dopuštaju da položi zavjete, druga ponekad dolazi roditelje posjetiti tek jednom u dva tjedna, a sin joj je, voljeni sin, otišao, pobjegao, pa sada živi na drugom kraju posve druge zemlje.

Bila je sigurna da će se posvađati s majkom. U majčinu je tonu tokom telefonskoga razgovora bilo nečega što joj se nije svidjelo. Majka se prema njoj ponijela nestrpljivo i smirivala je kao da je Deirdre osoba s kojom je teško izaći na kraj.

To je čovjeka moglo izuzetno razdražiti, ali Deirdre neće izgubiti živce. Godine provedene u razumnosti i odbijanju da podigne glas, značile su da u Rosemary Driveu ima malo svađe.

Deirdre je oduvijek smatrala sebe za to zaslužnom. Toliko se mogla podičiti nakon svih ovih godina i uza sve što se dogodilo.

Majka je sjedila u kutu velikoga bara opločena hrastovim oplatama, kao da je ovdje redoviti gost. Izvršno je izgledala, na sebi je imala lanenu jaknu i suknju u žućkastosmeđoj boji, a ispod jakne kremkastu bluzu, kosa joj je bila svježije uređena, zapravo, bit će da je sat vremena koji je njezinoj kćeri trebao da se probije do središta Londona provela mirno sjedeći u frizerskom salonu. Izgledala je opušteno i neusiljeno. Čitala je novine, i čini se, osim ako nije izvodila promišljenu predstavu, da ih je čitala ne pomažući se pritom naočalima.

Šezdeset i sedam joj je godina, a izgleda nekako mlađe i svježije od vlastite kćeri.

Eileen O'Hagan u tom času podiže pogled i široko se osmjehnu. Prilazeći majci da se s njome pozdravi, Deirdre osjeti da su joj pokreti nekako ukočeni. Poljubiše se pa majka pozva konobara s kojim se već bila sprijateljila.

»Samo čašu vina sa sodom«, reče Deirdre.

»Ništa jače da proslaviš dolazak starice majke u ovaj grad?«

»Nemoguće da ste vi gospođina majka, prije ćete joj biti sestra...«, na to će konobar. No, Deirdre je to zvučalo i previše istinito.

»Samo vino i sodu«, odbrusi.

»Daj da te pogledam...«, reče majka.

»Bolje ne, mama, loše izgledam, da si mi barem rekla...«

»Da sam ti rekla, ti bi onda napravila silnu strku i zbrku i potrgala bi se da...«, reče majka.

»Znači, namjerno mi nisi rekla, nisi mi slučajno propustila reći.«

»Iz obzira prema tebi, Deirdre... ti si se uvijek oko svega tako trudila, zato ti nisam rekla.«

Deirdre osjeti kako je oči bockaju od suza, nastojala je da joj se u glasu ne osjeti povrijeđenost.

»Baš šteta što nisi prije javila. Desmondu bi bilo drago da si došla k nama, a curama će biti jako krivo što nisu uspjele vidjeti baku.«

»Besmislica, Deirdre, Anna je na poslu, a Helen na koljenima... Desmond preko glave u poslu... Zašto raditi svu tu strku i zbrku?«

Evo je opet! Deirdre je mrzila taj izraz. Stisnu šake i primijeti kako je majka pogledom okrnula njezine problijedjele zglobove. Ovo je jako loše, a bila se zaklela da se neće svađati. Mora se toga pridržavati.

»Točno, pa, u svakom slučaju, evo nas ovdje«, reče Deirdre glasom koji i njoj samoj zazvuča čudnovato slabašno. »A ti, mama, zbilja sjajno izgledaš.«

Majka se ozari.

»Ovaj je kostim dar nebeski, znaš da sam ga prije tri godine kupila u Maureeninom dućanu. Maureen je uvijek imala izvrstan ukus, uvijek sam se pitala zašto je njezina odjeća tako skupa, ali je njezina mama uvijek govorila da plaćaš model, a ovo zbilja nikad ne izlazi iz mode...«

Majka sa zadovoljstvom pogladi vlastitu suknju.

»To će biti prava stvar za krstarenje«, reče Deirdre pokušavajući zvučati oduševljeno.

»Zapravo, da, mislila sam da nema nikakvog smisla kupovati sve one svilene stvari s puno cvijeća... odjeća za slobodno vrijeme, odjeća za krstarenje... tako to danas zovu. Bolje da ponesem nešto prikladno, nešto na što sam navikla, a imam i nekoliko pamučnih haljina za odlazak na razgledavanje.«

Činila se živahnom i uzbuđenom.

»A što te to uhvatilo da tako najednom kreneš na put?«

Još dok je to izgovarala, Deirdre je znala da joj glas zvuči kao glas starije žene koja nešto prigovara svojoj kćeri, umjesto da bude pun oduševljenja za majku koja se sposobna brinuti sama za sebe i zabavljati se za svoj račun.

»Kao što sam ti rekla, zato što mi se ukazala prilika, a našla sam i nekog tko će isto tako biti slobodan u to vrijeme pa mi se činilo pametnim...«

»Oh, dobro, netko ide s tobom.«

Deirdre je ovo bilo drago. Dvije stare gospođe na brodu imat će bar jedna drugu za razgovor, a poslije će moći uživati u zajedničkim uspomenu. Pokušavala se prisjetiti koja bi od maminih prijateljica s bridža mogla doći u obzir kao pratnja.

»Da, a pomislila sam da bih baš mogla iskoristiti priliku i upoznati vas... nećemo ići skupa na ručak, na ručak idemo samo ti i ja, ali je Tony rekao da će časkom skočiti dolje i pozdraviti se s... Ah, evo ga... baš u pravi čas!«

Osjećajući kao da joj je olovo palo na želudac, Deirdre shvati da majka maše nekom zadržanom čovjeku u sportskoj jakni i crvena lica koji je kroz bar dolazio prema njima razdragano trljajući ruke. Majka na krstarenje ide s muškarcem.

»Ovo je krasno«, reče Tony gnječeći Deirdreinu vruću ruku u svojoj i usput od konobara naručujući veliki džin-tonik, cork i schweppes, s ledom i limunom.

Konobar se zbuni. Majka srdačno objasni da su Irci, kada je džin u pitanju, fanatični rodoljubi i piju samo domaće marke.

»Ali smo i jako demokratični, pijemo engleski tonik«, reče Tony široko se smiješeći na sve strane. »Pa, Deirdre, što misliš o cijeloj ovoj priči?«

»Tek sam ovaj čas o tome čula«, reče ona jedva nalazeći riječi.

»Sve u svemu, mogao bi to biti zgodan izletić«, reče on. »Ne moraš odlučivati o tome kamo ćeš ići i što ćeš razgledavati, mjesta dolaze tebi ususret. Savršeno za lijene ljude. I lijene žene.«

On potapša majku po ruci.

»Ni ovo mi nisi htjela reći iz straha da ne napravim strku i zbrku?«, zapita Deirdre i isti čas požali što nije radije sama sebi odgrizla jezik.

Tony uskoči prije no što je majka uspjela odgovoriti.

»Oh, eto ti, Eileen, i ona je ljubomorna kao i svi ostali. Barbara je skoro poludjela kad je čula da tvoja majka neće sa sobom povestu nju, nego mene, a Gerard je rekao da bi bilopuno pristojnije da povede vlastitog sina, a ne žigola kao što sam ja.«

Zabaci glavu i od srca se nasmija, a majka se smijala zajedno s njim.

Deirdre pomisli, on poznaje Barbaru i Gerarda. Zašto nijedno od njih nije njoj ništa o ovome reklo? Kako se usuđuju šutjeti o nečemu tako važnom kao što je ovo? A govori li on ozbiljno o tome da ga mama vodi sa sobom, nemoguće da majka snosi troškove za ovog glasnog i vulgarnog čovjeka. Ili je i to šala?

Majka kao da joj je čitala s lica.

»Ne brini ništa, Deirdre dušo, Tony se samo tako izražava. Ne pokušava se dočepati vlasničkog lista od kuće.«

»Slabe bih izgleda imao i da ga se *zaista* kanim dočepati«, zagrmi on. »Tvoja će majka vječno živjeti, a ja ću jednog dana ipak otegnuti papke. Nadajmo se, ne na ovom krstarenju, premda bi pogreb na moru sigurno bio zgodna uspomena, jelda?«

Deirdre ozbiljno osjeti mučninu. Ovaj čovjek mora da je gotovo iste dobi kao i njezina majka i ozbiljan je dio njezina života. A sve do ovoga časa nitko joj to nije bio u stanju reći.

Prisili se vratiti smiješak na lice i uoči majčin pogled pun odobravanja. Otkri da su joj usta suha i gorka dok je pokušavala naći prikladne riječi.

No, Tony nije bio čovjek koji bi trpio šutnju. Dao si je ponovno napuniti čašu, naručio posudu s maslinama i zdjelicu čipsa, uz objašnjenje da sav pribor treba imati pri ruci. Uvjerio je Deirdre da će na krstarenju paziti na majku, opet joj zgnječio ruku i rekao da će ključ ostaviti na recepciji. Ključ. Taj se čovjek čak i ne pretvara da njih dvoje spavaju u odvojenim sobama. Deirdre osjeti kako je preplavljuje osjećaj nestvarnosti pa jedva i primijeti da je on prije odlaska poljubio majku u obraz.

Majka je bila rezervirala stol u obližnjem restoranu. Restoran je bio malen, francuski i skup. Stolnjaci su bili debeli, srebrnina teška, a cvijeće na stolovima pravo i bilo ga je u izobilju.

Za svih dvadeset i pet godina života u Londonu Deirdre nikada nije bila na ovakvu mjestu, a njezina je majka, žena iz malene zemlje iz malena grada usporedi li se s ovim, naručivala kao da je na to navikla.

Bilo joj je drago što majka o svemu odlučuje, ne samo zato što nije uspijevala razumjeti jelovnik, nego i zato što sama ne bi bila kadra naručivati, toliko se osjećala zbunjenom i uznemirenom.

»Zašto mi nisi ništa rekla o... no... o Tonyju?«, napokon zapita.

»Pa, zapravo se i nije imalo puno toga reći sve dok nismo odlučili zajedno poći na to krstarenje, a onda, čim smo krenuli, *odmah* sam ti i rekla.«

Majka raširi ruke kao da je to najjednostavnija stvar na svijetu.

»A Gerard i Barbara... što oni... jesu li...?«

»Pa, znaju Tonija kao mog prijatelja, a rekla sam im, naravno, i za naše planove za krstarenje.«

»Pa jesu li... što su...?«

»Gerard nas je jutros odvezao na aerodrom. Tony je u pravu, bio je zelen od zavisti, stalno je govorio kako upravo takvo nešto njemu treba. Previše radi, morao bi uzeti slobodne dane, a to si može i priuštiti. Možda će ga ovo potaknuti.«

»Ali, je li rekao... što je mislio...?«

»Nije rekao da će otići na dopust, a znaš Gerarda, vjerojatno razmišlja o tome?«

Zar ju je majka zbilja krivo shvatila ili to namjerno radi? Deirdre se nije namjeravala dati odgurnuti u stranu.

»A što je s Barbarom i Jackom? Sto njih dvoje misle o tome da ti odlaziš od kuće s muškarcem?«

»Deirdre, milena moja, ne odlazim ja s muškarcem u tom smislu, idem na krstarenje, svakako, i idem s Tonyjem, a on je, da, doista je muškarac. Sto misliš po time što oni misle? Uopće ništa ne misle, u to sam savršeno sigurna.«

»Ali Jackova obitelj...«

Otkada Deirdre pamti, o Jackovoj se obitelji govorilo sa svojevrsnim poštovanjem. Otac mu je bio sudac Visokog suda, a stric ambasador. Barbara je, udavši se tako otmjeno, postupila prema priželjkivanjima O'Haganove obitelji, a ne kao starija kći, Deirdre, koja se udala za čovjeka koji je bio nitko i ništa, a i to u silnoj žurbi.

No, majka je pogleda potpuno zbunjeno.

»Jackova obitelj?«, ponovi kao da je Deidre najednom progovorila nekim stranim jezikom. »Kakve veze pobogu imaju oni s bilo čime?«

»Znaš da...«

»Mislim da nikad nisu ni upoznali Tonyja. Ne, sigurna sam da nisu. Zašto pitaš?«

Deirdre se oštro zagleda u majku. Znala je prokleta dobro zbog čega je to pita. Pita zato što se velika i moćna Jackova obitelj uvijek spominje. Spominje se stalno još od časa kada je Deirdreina mlađa sestra Barbara počela izlaziti sa sinom iz toga klana s dobrim društvenim vezama. Deirdre se sjećala velike svadbe priređene za Barbaru, s velikim šatorom, duhovitim govorima, političarima i fotografima. Jako se to razlikovalo od njezina vjenčanog dana. A sada najednom kao da Jackovo svemoćno pleme više ništa ne znači.

Osjećajući kako joj tamno rumenilo oblijeva obraze, Deirdre otvoreno progovori:

»A ti i... Tony... imate li nekakvih daljnjih planova... recimo, poslije krstarenja... misliš da ćete se vjenčati ili već nešto takvo?«

»Molim te, nemoj zvučati tako iznenađeno«, reče joj majka. »Znaš, i čudnije su se stvari događale. Ali odgovor je ne. Nemamo takvih planova.«

»Oh?«

»Uostalom, dosta o meni i mom putovanju. Pričaj mi malo o sebi«, s iščekivanjem se nasmiješi majka.

Deidre se držala nepopustljivo:

»Ništa od toga nije ni blizu tako zanimljivo kao tvoji planovi.«

»Daj, daj. Desmond pokreće vlastiti posao, a ti za srebrni pir pripremaš cijeli taj tulum...«

Tulum, riječ kakvu bi upotrijebio Tony. Majka se prije nije nikada tako izražavala.

»Gdje si ti njega prvi put srela?«, iznebuha zapita Deirdre.

»Desmonda?«, majka se počinjala zabavljati. »Pa kad si ga dovela kući i rekla nam da se udaješ. Ali to i sama znaš.«

»Nisam mislila na Desmonda, a to i sama znaš«, ljutito će Deirdre. »Mislila sam na Tonyja. Kako si se s njim spetljala?«

»Upoznali smo se u golf klubu.«

»Tony je član golf kluba?«

U glasu su joj se jasno čuli iznenađenje i nevjerica.

»Da, i stigao je do dvanaeste rupe«, ponosno reče majka.

Prije mnogo godina prostačinu poput Tonyja ne bi se bilo moglo ni predložiti za člana, jednostavno je bilo tako. Da je njezin Desmond znao igrati golf, što nije, ne bi mogao biti primljen u klub. Kako se netko kao Tony uspio tamo ubaciti?

»Nemam pojma, valjda kao što smo se i mi svi učlanili«, majka će neodređeno.

»A jesu li ga upoznale i sve tvoje prijateljice, recimo, poznaje li ga gospođa Barry?«

Odabrala je kao primjer majku Maureen Barry koja je bila pravi društveni barometar njihova Dublina. Tony sigurno nije s dobrodošlicom primljen u njezin krug?

»Sophie? Da, jasno, jedna Sophie povremeno ga je viđala. Sophie Barry nije igrala golf, ne zaboravi, pa ga nije mogla ni upoznati u tom kontekstu.«

»Nemoj mi reći da Tony igra bridž!«

»Ne, on se užasava starih fosilki, kako nas zove, koje sate i dane veselo provode u kartanju.«

Majka se radosno nasmija i Deirdre se njezin život najednom učini daleko zabavniji od vlastitoga. U strahu da majka opet ne promijeni temu, pokuša još jednom.

»Ali, mama, što Gerard misli o tome? Što kaže? Ne, ne o tome da bi i on mogao na dopust, nego što kaže o tebi i Tonyju?«

»Nemam pojma.«

»Pa moraš znati što misli.«

»Ne, otkud bih znala? Znam samo ono što meni kaže, nemam pojma što govori drugima. Momentalno ima neku zgodnu curu, možda s njom razgovara o tome, ali mislim da ne.«

Majka je izgledala veličanstveno nezabrinuta.

»Ali mora da... sigurno...«

»Slušaj, Deirdre. Svatko od nas ima svoj život, Gerarda vjerojatno mnogo više brine vlastita pravnička karijera, treba li postati državni odvjetnik, prestati se na sve strane zabavljati sa zgodnim lutkicama i smiriti se. Možda ga brine i zdravlje, skoro mu je četrdeset, možda razmišlja o kolesterolu i nezasićenim masnim kiselinama. Možda razmišlja o prodaji stana i kupnji kuće. Otkuda bi pobogu našao vremena da razmišlja o vlastitoj majci, pitam ja tebe!«

»Ali ako ti namjeravaš nešto napraviti... ako se namjeravaš u nešto upustiti...«

»Sigurna sam da Gerard misli kako sam dovoljno stara da se mogu brinuti sama za sebe.«

»Svi se moramo brinuti jedni za druge«, reče Deirdre malčice sladunjavo.

»Eh, tu si potpuno u krivu, naprotiv, moramo jako paziti da se ne miješamo u tuđi život. To je veliki grijeh.«

Nepoštenost ovih riječi zapeče Deirdre kao udarac bičem. Kako se majka samo *usuđuje* izletjeti s ovako besmislenim propovijedanjem o tome da se ne treba upletati u tuđi život. Već četvrt stoljeća Deirdre pokušava živjeti po uzoru na svojevrstu sliku, u skladu s očekivanjima. Bila je kći u koju su polagane tolike nade. Najstarije dijete, izvrsno se iskazala na fakultetu, mogla se prijaviti na provjeru za treću tajnicu i otići raditi u Ministarstvo inozemnih poslova, kako se to tada zvalo, mogla se nadati da će postati ambasadorica ili se udati za ambasadora. Mogla se baviti pravom kao i njezin brat. Mogla je pronaći sjajnu priliku za udaju kao i njezina sestra Barbara.

Umjesto toga, jednoga se dugog toplog ljeta zaljubila i samu sebe zatočila u čudnu tamnicu u

kojoj, ako nešto nije dovoljno dobro za O'Haganove i nije u skladu s njihovim nadama, onda se treba potruditi da izgleda kao da jest.

Deirdre je cijeli život proživjela oslanjajući se na tu pretpostavku, i to samo zato da bi zadovoljila majku, a ona joj sada sjedi sučelice i svoju jadnu vezu s običnim prostakom opravdava govoreći da je glavno pravilo u životu ne upletati se! To nije moguće.

Deirdre reče govoreći vrlo polako:

»Znam što hoćeš reći, ali mislim da je isto tako važno ne shvaćati sebe kao centar svijeta i uzimati u obzir što drugi žele. Hoću reći, provela sam cijelu mladost slušajući o tome s kim se prikladno, a s kim nije prikladno družiti. Ili možda nisam?«

»Od mene nisi.«

»Ali uvijek si se raspitivala o tome što radi nečiji otac i gdje taj netko stanuje?«

»Pa, samo me zanimalo«, majka će nemarno. »Uvijek je zgodno znati tko je tko za slučaj da si ih možda prije puno godina poznavala ili nešto slično. To je bilo zbog toga.«

»Ne, nije, majko, ti i gospođa Barry...«

»Oh, Deirdre, Sophie Barry u cijelom životu nije znala ni za što drugo osim za svojevrsnu besmislenu kokošju hijerarhiju. Nitko tko ju je poznavao nije na to davao ni koliko je crno pod noktom...«

»Maureen jest.«

»Pa kad je bedasta. Nego, mislim da nisi u pravu, Maureen je živjela vlastitim životom i išla svojim putem, unatoč Sophiejinom stalnom prigovaranju da zapravo radi kao prodavačica.«

»Hoćeš reći da ste ti i tata bili jako sretni kad sam se ja udala za Desmonda? Nemoj ni pokušavati. Neću u to povjerovati.«

U očima joj se pojaviše suze, suze zbog bijesa, povrijeđenosti i smetenosti. Najednom se ograda stade rušiti, maske padati i ona shvati da se našla na opasnu tlu. Dugogodišnje je uljudno pretvaranje bilo odgurnuto u stranu.

Žena u žućkastosmeđem lanenom kostimu i kremkastoj bluzi zabrinuto se zagleda u nju. Zausti da nešto kaže, a onda se prekinu.

»Evo, ne možeš to poreći!«, trijumfalno će Deirdre.

»Dijete moje, govoriš o stvarima od prije stotinu godina«, reče joj majka.

»Ali, istina je to što kažem, vas je to brinulo, brinulo vas je što Desmond nije dovoljno dobra prilika za nas.«

»Sto ti znači to 'nas'? Nismo se mi htjeli udati za njega, nego ti, bio je to tvoj izbor, riječi dobra prilika nitko nije ni spomenuo.«

»Možda ne naglas.«

»Ni bilo kako drukčije. Uvjeravam te, tata i ja smo mislili da si premlada, jasno da smo to mislili, nisi još bila diplomirala, bojali smo se da nikad nećeš steći nikakvo zvanje. Valjda smo u tom smislu htjeli da pričekaš, to je sve.«

Deirdre duboko udahnu zrak:

»Znala si da ne možemo čekati.«

»Znala sam da ti nisi htjela čekati, samo to sam znala. Bila si jako odlučna. Nisam ti se namjeravala suprotstavljati.«

»Znala si zašto.«

»Znala sam da ga voliš ili da bar tako misliš, a sad, kad si tako dugo ostala s njim i kad si pošto-poto navalila da ujesen napraviš svu tu tarapanu, vjerojatno si bila u pravu, voljela si ga i on je volio tebe.«

Majci se to činilo jednostavnim: ako s nekim živiš dvadeset i pet godina i spremaš se to svima dati na znanje... znači da se volite. Deirdre se zamisli.

»A zar se nije tako dogodilo?«, majka je čekala na da ili ne ili pak na jedno 'pa rekla sam ti'.

»Manje-više, ali ne zahvaljujući nekome od nas u kući«, Deirdre se i dalje tvrdoglavih.

»Ne znam točno što mi pokušavaš reći, Deirdre. Od sve djece mislila sam da si ti najborbenija. Tukla si se za ono što si htjela i to si dobila. Nitko te nije ni na što prisiljavao, imala si svaku slobodu, otišla si na fakultet, mogla si sama zarađivati svoj kruh, ali to nikad nisi napravila. Sophie i ja smo obično govorile da si sve dobila servirano na tanjuru, a sada ispada da se imaš zbog nečega jadatai.«

Majka je pokazivala zanimanje, ali ne i žaljenje, brigu, ali ne i pretjeranu radoznalost. Spretno je miješala salatu i čekala na objašnjenje.

»Zašto ste me pustili da se udam za Desmonda ako ste mislili da sam premlada?«

»Meni se činilo da će biti najbolje ako što manje ljudi bude povrijeđeno. Tako uvijek mislim. Tata je mislio da si možda trudna, ali sam ja znala da nisi.«

»Kako si znala?«, Deirdrein se glas pretvorio u šapat.

»Zato što se nijedna djevojka, čak ni onda, davne 1960. godine, ne bi udavala samo iz tog razloga ako to baš ne želi. A ti nisi bila u drugom stanju. Ana se rodila tek mnogo mjeseci kasnije, što je jednoj Sophie dalo po nosu, mislim. Činilo mi se da misli isto što i tvoj otac.«

»Da.«

»Onda, Deirdre, zašto praviš od muhe slona, kako se to kaže? Sto si očekivala od mene? Dali smo ti blagoslov. Je li u tome bilo nešto loše? Ne. Došli smo na svadbu, to si i htjela. Rekla si da na vjenčanju ne želiš veliku i upadljivu gomilu i da se želiš vjenčati u Engleskoj, mi smo se složili. Barbaru i Gerarda izvukli smo iz škole kako bi mogli doći na svadbu.

Kuća tebi i Desmondu stoji na raspolaganju da nam dođete u posjet, ali vas nikad nema, došli ste jednom i ti si djelovala tako pretjerano osjetljivo da nismo znali što bismo ti rekli, sve ti je smetalo. Mi smo vama par puta došli u posjet i opet se spremamo doći na tvoj srebrni pir, za što se može reći da baš i nije nešto na što smo navikli, a nekako, unatoč svemu tome, ja ispadam najgora majka na svijetu, što podrazumijeva da ti je takav bio i otac, a takvi su ti i sestra i brat.«

Eileen O'Hagan komadićem francuskog kruha pokupi preljev preostao od salate i pogleda kćer očekujući od nje objašnjene.

Deirdre se bez riječi zagleda u nju.

Stiže konobar, ukloni tanjure sa stola i upusti se u dugačku raspravu o piti od jabuka i kremi od karamela. Majka se živahno upusti u odabir, a Deirdre to pruži priliku da sabere misli.

»Naručila sam po jednu porciju od svakog, mrzim određivati za druge, ali sam mislila da je tako najbolje.«

»Sve je u redu, mama.«

»A o čemu smo ono maločas pričale? Oh, znam, od tate i mene očekivalo se da mrzimo Desmonda, je li tako?«

»Ne baš točno tako.«

»E, pa, ne samo ne baš točno tako, nego uopće ne. Oboje smo mislili da je simpatičan, skoro potpuno pod tvojom papučom, jasno, ali za tebe je bilo sigurno da ćeš postati oštrokondža, to si od mene naslijedila.«

Eileen O'Hagan uživala je prešavši na ovakve prvorazredne osobine.

»Sto ste međusobno govorili o njemu?«

Deirdrein je glas bio slabašan.

»Tata i ja? Skoro ništa. Uspješno te uzdržavao, valjda smo se zbog toga najviše brinuli u ono vrijeme, pa je bilo dobro što s te strane nema problema. Mislim da nam je smetalo što ti nisi imala posao izvan kuće.«

»Dobila sam troje djece jedno za drugim«, obrambeno se postavi Deirdre.

»Poslije toga. U svakom slučaju, valjda smo mislili da je u igri hijerarhija u organizaciji onih Talijana, onih Palladijevih...«

»Palazzovih, mama.«

»Da, dobro, to je uglavnom jedina negativna stvar koju smo ikada pomislili o Desmondu pa možeš prestati s izigravanjem uvrijeđene lavice.«

Majka se srdačno nasmija.

Deirdre ju je gledala kao da je nikada prije nije vidjela.

»A gospođa Barry... nije te ispitivala o nama?«

»Nije, dušice. Da budem sasvim poštena, uopće nije bilo baš tako puno zanimanja za vas. Nikoga niste zanimali. Znaš to i sama o Dublinu, daleko od očiju, daleko od bilo čijih misli, neposrednog razgovora i zanimanja.«

»Ali to nije vrijedilo za tebe, nisi valjda samo tako zaboravila najstariju kćer.«

Usnice su joj drhtale.

»Jasno da te nisam zaboravila, budalice, ali nam nisu na pameti bile samo kojekakve sitnice, ovo unapređenje, ona primjedba Palladijevih na Desmondov račun, pa onda prilika kada je Anna bila na istom prijemu kao i princeza Di.«

»Princeza Michaela od Kenta.«⁶

»Ama, znaš što hoću reći, Deirdre, nije to nikakvo bodovanje, znaš, pozitivni bodovi za ovo, negativni bodovi za ono.«

Šutnja. Dugačka šutnja.

»Ne kritiziram ja tebe, to ti je jasno?«

»Da, mama.«

»A čak da Kevin i ja nismo voljeli Desmonda, što nije bio slučaj, što god si nam dopustila da saznamo o njemu jako nam se sviđjelo... Ali, recimo da nije... kakvog bi smisla imalo da ti to kažemo ili dopustimo da to pomisliš? Nismo namjeravali vaš život živjeti umjesto vas.«

»Shvaćam.«

»Kada sam seja udala za Kevina, roditelji su mi bili oduševljeni, govorili su o tome na sav glas, a ja sam se zbog toga jako, jako nelagodno osjećala.«

⁶ Prema tradiciji, žene muških članova britanske kraljevske obitelji navode se prema muževljevom imenu nap. prev.

»Trebalo ti je biti drago.«

»Ne, bila sam sumnjičava. Mislila sam da me žele skinuti s vrata, a mislila sam i to da je za njih novac isto što i sreća ili uspjeh. Od tvojeg oca nisam dobila mnogo ni jednog ni drugog.«

»Ne vjerujem u to!«, zinu Deirdre.

»Zašto da ti to ne kažem? Obje smo žene u srednjoj dobi, razgovaramo o životu i ljubavi. Tata je bio ono što se danas zove muška šovinistička svinja, a u ono vrijeme smo govorile »pravo muško« i bile sretne ako nije naokolo ganjao ženske. Svake večeri dokasna je ostajao u klubu, sjećaš se toga dok si bila mala. Kladam se da je Desmond bio kod kuće da bi mogao upoznati vlastitu djecu.«

»Nije nikad bio član nijednog kluba.« Deirdre je zvučala sjetno.

»I zar ti nije tako bilo bolje? U svakom slučaju, uvijek sam mislila da svoju djecu neću ni na što ohrabrivati niti ih obeshrabrivati, da ću ih pustiti da sami odaberu što hoće i dalje idu svojim putem.«

»Barbarina svadba...«, započe Deirdre.

»Skoro nas je bacila na prosjački štap. Prokleti razmetljive!, ta Jackova obitelj. Dali su nam popis ljudi koje treba pozvati s njihove strane, i to kilometar dugačak... odlučili smo da ćemo napraviti kako mladenci budu željeli. Iako mi je Barbara rekla kako bi joj bilo draže da je masovni ispraćaj bio manji, sve je poslije toga bilo samo razočaranje.«

»Barbara je to rekla?«

»I još uvijek to govori, svaki put kad popije čašicu šerija, tako da ovim nisam iznevjerila nikakvo povjerenje. Priča o tome u golf klubu, a pokušala je to reći i one večeri kada se našla u publici za *Late Late Show*⁷ ali joj nisu dali da dođe do mikrofona.«

Deirdre se prvi put nasmija pravim pravcatim smijehom, a konobaru se to toliko svidje da dotrča sa zdjelicom bombona i ponovno im natoči kavu.

»Znam da misliš da bih trebala biti sretna s moje šestero unučadi, tvojih troje i troje Barbarinih. Ali tvoju djecu nikad i ne vidim. Odrasli su bez nas, a kad bismo se vidjeli, ponašali su se pred nama kao zec pred zvečarkom, toliko su nas se bojali. A Barbarine djece bilo mi je i preko glave dok su odrastala, nas dvoje čuvali smo ih bez plaće i bez zahvale, a sad, kad su postali zgodni i zanimljivi, više ih uopće ne viđam. A mislim da od Gerarda u tom smislu neće baš tako skoro biti nekih novosti, ali to je njegova stvar. Ne kanim ga poticati na parenje samo zato da oko mene bude što više ljudi koji će me zvati 'bakice'.«

Izgedala je živahno i nemirno, nije izgledala kao osoba koja oko sebe želi što više ljudi koji će je zvati 'bakice', a pogotovo ne kao netko tko već ima odrasle unuke koji to čine.

»A recimo da se ti i... ovaj... Tony... dobro složite na ovom krstarenju, zašto misliš da nema izgleda za... pa, nešto trajnije?«

Deirdre se nekako činilo da, ako su ga prihvatile majčine prijateljice kod kuće, kao i njezina sestra i brat, Tony možda i nije tako prost i nezgodan kako je ona isprva pomislila.

»Ne, to nije izvedivo.«

»Kao što si prije rekla, nije to tako odbojna ideja.«

»Ama jest, Deirdre. Ili bi bar njegova žena tako mislila.«

»Oženjen je? Mama, ne vjerujem u to.«

»Možeš vjerovati, uvjeravam te da je tako.«

»Zna li netko za to, je li njegova žena stalno negdje u blizini, jesu li je ljudi primijetili?«

Deirdre je glas bio pun brige.

Po prvi put majka ništa ne reče. Pogleda u Deirdre s čudnim izrazom na licu. Bilo je teško pročitati taj pogled. Djelomično tužan, a djelomično kao da je znala da će sve ovako ispasti. U razočaranju se primjećivao lagani drhtaj nestrpljivosti.

Ne odgovori na Deirdreino pitanje, ni sada ni poslije. Zatraži račun i njih se dvije pješice zaputiše prema hotelu.

Reče da još mora pokupovati neke sitnice, posla pozdrave Anni, a i Helen. Nije bilo smisla u tome da pošalje pozdrave Brendanu, obje su znale da se on rijetko javlja. Između Deirdre i njezina sina nije bila uspostavljena veza koja bi se sastojala od tjednog čavrljanja preko telefona nedjeljom uvečer kao što je bila veza koja je postojala između Deirdre i njezine majke.

Eileen O'Hagan reče da Desmondu želi svu sreću, kao i da misli kako je potpuno u pravu što ostavlja Palladijeve ili Palazzove ili kako god da se već zovu. Muškarac mora učiniti ono što mora. A isto tako i žena.

Reče da će im poslati razglednicu s nekoga zgodnog i egzotičnog mjesta.

Reče, budući da Deirdre to nije učinila, da će svakako Tonyju prenijeti Deirdreine najljepše želje i reći mu da mu je Deirdre poželjela sretan put.

Dok se rastajala s kćerkom koja će se podzemnom željeznicom odvesti do kolodvora, odakle će se linijom Metropolitan vratiti u Pinner, k svojoj tablici ispunjenoj pripremama za proslavu od koje je dijeli još 110 dana, Eileen O'Hagan pruži ruku i pogladi Deirdre po obrazu.

»Zao mi je«, reče.

»Zbog čega, mama? Zašto ti je žao? Počastila si me krasnim ručkom. Zbilja te bilo lijepo vidjeti.«

A Deirdre je to doista i mislila.

»Ne, žao mi je što ti nisam dala više od toga.«

»Dala si mi sve, bila sam bedasta, pa i sama si rekla da sam bila najborbenija od sve tvoje djece. To nikad nisam znala.«

Majka otvori usta kao da će nešto reći, a kada se Deirdre okrenu da bi joj mahnula, vidje kako se Eileen O'Hagan miče usnicama. Pomisli da joj to samo dovikuje zbogom.

Bila je predaleko da može čuti majčine riječi:

»Zao mi je što te nisam naučila kako izgleda sreća, nego samo kako se možeš pretvarati da si sretna, a to nije nikakav dar. To je samo teret koji treba nositi.«

Deirdre joj još jednom domahnu prije nego što će se stubama spustiti do stanice podzemne željeznice, ponadavši se da će majka prestati dovikivati za njom. Na kraju krajeva, ovdje na Piccadilly Circusu bilo tko može proći pokraj njih pa bi se mogao naći i netko, ma tko to bio, tko bi ih mogao vidjeti. Bilo netko iz Pinnera bilo iz Dublina. Svijet postaje sve manji pa se uvijek moraš ponašati kao da se nalaziš pod svojevršnom prismotrom, jer kada bolje pogledaš, većinom nam je svima tako. Nalazimo se pod prismotrom.

9.

Srebrni pir

Teasmade su bili namjestili na sedam ujutro⁸.

Desmond je gundao da je to prerano, da će oboje biti iscrpljeni još i prije nego što sve započne. No, Deirdre je rekla da će biti daleko bolje ako sami sebe preteknu, umjesto da cijeli dan sami za sobom kaskaju. Moraju ustati i organizirati se prije nego što stignu *dostavljači hrane*.

»Pa neće doći prije tri popodne«, rekao je Desmond.

»Sve treba očistiti prije toga.«

»Svemogući Bože, Deirdre, pa neće nam trebati osam sati da očistimo radne plohe. A uostalom, zar to već nije napravljeno?«

Ona i ne obrati pažnju na njega, nego mu pruži šalicu čaja.

Već su godinama, zapravo, još otkako su počeli spavati u posebnim krevetima, uživali u tom jutarnjem ritualu s električnim aparatom za čaj na stoliću između njih dvoje. To ih je nekako pripremalo za dan, uklanjalo oštrice nejasnog osjećaja jutarnjega razočaranja koje kao da su oboje osjećali.

»Sretna godišnjica«, reče on i posegnu za njezinom rukom.

»I tebi«, reče ona smiješeći se. »Hoćemo li darove razmijeniti sada ili poslije?«

»Kako god ti hoćeš.«

»Možda poslije.«

Pijuckala je čaj i u glavi prelazila popis svih stvari koje treba obaviti. Bila se naručila kod frizera, uz manikiranje kao poseban tretman. Nova haljina visjela je u ormaru, još uvijek umotana u celofan. Nadala se da je dobro odabrala, ona žena u dućanu bila je jako nasilna, stalno ju je zvala »milostiva« i obraćala joj se kao da je nema. Milostiva će izvrsno izgledati u blijedom tonu, milostiva se neće valjda prijevremeno postarati. Milostivoj bi na ramenu dobro došao neki detaljić, ako milostiva baš inzistira na tome da ne želi jastučice na ramenima.

Deirdre bi itekako voljela nositi te jastučice, danas se to nosilo na sve strane, kao one žene u *Dinastiji* ili *Dallasu*, ali se sjećala one prilike prije puno godina kada je bila kupila debelo podstavljenu jaknu, a Maureen Barry, vidjevši je u tome, prasnula je u smijeh i nazvala tu jaknu Deirdrejinim kaputom maršal Bulganin⁹. Nije se usuđivala opet izložiti nečem sličnom. Ili se izložiti sjećanju na to.

Znala je da će, što god Maureen imala danas na sebi, to biti nešto čarobno, nešto što će svu pažnju odvući od nje, od Deirdre čija je ovo zapravo proslava. Ona žena u dućanu rekla joj je kako ne može vjerovati da milostiva zaista slavi srebrni pir, no to je bilo u dućanu. Žena se trudila da joj polaska i nagovori je na kupovinu.

⁸ *Teasmade*- aparat za pripremu čaja, ali i kave (nap. prev.)

⁹ Istaknuti sovjetski političar, ministar obrane i Hruščovljev suradnik nap. prev.

Ta žena nikada nije vidjela Maureen.

Sve će oči danas biti uprte u nju, kao i prije dvadeset i pet godina. Kada je nevjesta bila sva ružičasta, prestrašena i zbunjena, a djeveruša tamna, hladnokrvna i otmjena, u jednostavnoj lanenoj ružičastoj haljini i s velikim ružičastim cvijetom u kosi. Frank Quigley nije pogleda skidao s nje. Od početka pa do kraja dana.

Hoće li se isto i danas dogoditi? Hoće li se veliki Frank Quigley sa žaljenjem sjetiti svoje strasti prema Maureen Barry, kao jedine stvari koju nije dobio u životu? Poznajući Franka, on je to vjerojatno od neuspjeha pretvorio u uspjeh. Pogledaj samo veću i bolju nagradu koju je osvojio. Oženio se cijelim Palazzovim imetkom. Ne bi to stekao da ga je prije svih tih godina Maureen htjela za muža.

No, neće razmišljati destruktivno. Ne danas, danas je njezin dan, i to u većoj mjeri nego što je to ikada bio njezin svadbeni dan. Teško se trudila za ovo, uložila u to duge sate, duge godine. Deirdre Doyle danas će imati svoj dan.

Desmond se zagleda u vlastito lice u kupaoničkom ogledalu. Lice mu uzvрати pogled, mlađe no što je prije koji čas mislio da će izgledati. Ili možda to samo zamišlja, jer se općenito bolje osjeća. Nema više one stalne boli u dnu želuca kakva ga je mučila u Palazzu. Sada je uživao u odlasku od kuće. Jutra su bila toliko lagodnija.

Njegov je prijedlog bio da on i Suresh Patel pokrenu uslugu dostave novina u okolici. Ljudima će se svidjeti da mogu kod kuće pročitati novine ako im budu isporučene do sedam sati. I to je bio veliki uspjeh. Dostavu je vodio onaj dečko koji je pomalo podsjećao na sovu, ali je pomno vodio knjigovodstvo i dostavljao novine prije nego što će krenuti u školu. Dostavljao je *Daily Mail* i u Rosemary Drive, što je značilo da ga Desmond može pročitati i ostaviti za Deirdre.

Ljutio se na nju što nije htjela na proslavu srebrnog pira pozvati Suresha Patela i njegovu ženu.

»Ovo je samo za ljude koji su bili i na svadbi«, potužila se.

»John i Jean West nisu bili ondje«, suprotstavio joj se on.

»Ne budi smiješan, Desmonde, pa oni su nam prvi susjedi.«

»A Suresh je moj ortak.«

»Tek odnedavno, a uostalom, ionako neće naći nikog poznatog.«

»Pola njih neće ovdje naći nikog poznatog.«

»Daj, budi pametan, njegova žena čak i ne govori engleski. Sto da kažem ljudima, ovo je gospođa Patel, žena Desmondovog ortaka, koje se umije samo smješhati i kimati glavom?«

Odustao je, no to ga je i dalje mučilo. Bio je siguran da bi, kad bi Suresh Patel u svojoj kući nešto proslavljao, Doyleovi bili na to pozvani. No, to nije bilo vrijedno velike svađe, a da je i ispalo po njegovom, morao bi se cijele večeri brinuti za Patelove. A ima toliko drugih stvari na koje se treba koncentrirati. Recimo, to da mu se vraća sin... da po vlastitoj slobodnoj volji bude ovdje za proslavu. Možda će sada, kada je i on uspio pobjeći iz svijeta koji ga je plašio, njih dvojica imati više toga zajedničkog. Možda će se stara razdražljivost ublažiti, ako ne i zauvijek nestati.

A bit će mu drago i ponovno vidjeti oca Hurleyja, to je krasan čovjek. Bio je takav čak i u onim lošim, davno minulim danima kada se od svećenika očekivalo da ne odobravaju grijeh i na prvo mjesto stavljaju sakrament braka. Nije bilo nikakve osude kada je došao ocu Hurleyju i zapitao ga bi li se moglo urediti da ih vjenča što je brže moguće. Čak i brže od toga.

»Jeste li sigurni? pitao je otac Hurley.

»Oh, da, testovi su pozitivni«, rekao je Desmond boreći se protiv panike.

»Ne, htio sam reći, jeste li oboje sigurni da upravo to želite? To je za cijeli život.«

U ono je vrijeme to bilo neobično pitanje. Desmond je slabo na to obraćao pozornost. Važno je bilo jedino da ih svećenik uspije vjenčati u roku od tri tjedna, tako da se ne čini kako je dijete stiglo nevjerojatno prerano. Dijete koje se nikada nije rodilo. Dijete koje je spontano pobačeno na sam Badnjak.

Pitao se je li, ako je otac Hurley ikada i razmišljao o tome, svećenik koji je, na kraju krajeva krstio Annu, uočio da je djevojčica rođena punih četrnaest mjeseci nakon njihova na brzu ruku organiziranog vjenčanja, a da je prije toga izgubila nepoznatoga brata ili sestru.

Desmond uzdahnu. Otac Hurley vjerojatno je imao drugih stvari za razmišljanje u novoj Irskoj koja je u pogledu bezbožnosti brzo sustizala ostatak svijeta. Nije vjerojatno da bi vrijeme trošio na nagađanje o tome što se dogodilo u nečijem braku sklopljenom prije četvrt stoljeća.

U svojem stanu u Sheperds Bushu Anna se probudi oko sedam i pođe ravno do prozora da vidi kakav je vani dan. Dobro je, vedar i svjež jesenski dan. London je krasan ujesen. Parkovi su tada u svojem najboljem izdanju. Sinoć je bila u šetnji s prijateljicom Judy i vidjela na drveću vjerojatno desetak različitih nijansi zlatne i narančaste boje. Judy joj je rekla da se u Americi, u Novoj Engleskoj, organiziraju posebni obilasci i izleti za promatrače lišća, ljude koji dolaze samo zato da bi gledali lišće kako mijenja boju. Moglo bi se to organizirati i u Londonu.

Anna je prijedodne namjeravala otići na posao. U Rosemary Driveu samo će svakome biti na putu, situacija će tamo biti krajnje napeta, što se manje ljudi bude tamo motalo, to bolje. Otići će tamo oko tri, u isto vrijeme kad i opskrbnici hranom, baš na vrijeme da spriječi majku da im se ne mota pod noge i ne natjera ih da iskoče iz kože. Helen je najljepše zamolila da se ne pojavljuje prije pet sati, u službeno vrijeme za početak proslave. Pomisao na sestru Helen koja slobodno švrlja po bilo kojoj kući u kojoj profesionalni ugostitelji pripremaju jelo dovoljna je da svakoga prestravi.

Helen je trenutačno bila u vrlo lošem stanju, opet je bilo nekih problema u samostanu. Očito, ostale članice zajednice ne žele da Helen položi zavjete i postane stalnom stanovnicom njihove kuće. Toliko je Anna uspijevala iščitati između redaka, a Helen, jasno, nije iščitavala ništa slično videći u svemu tek niz beznačajnih ljutnji, pomutnji i prepreka.

Anna uzdahnu. Da ona živi u vjerskoj zajednici, što je vjerojatno posljednje mjesto na svijetu gdje bi voljela završiti, onda bi zaista posljednja osoba na svijetu koju bi željela pokraj sebe bila Helen, bilo je nečega u samoj Heleninoj prisutnosti što je čovjeka uznemiravalo. U nekoliko malobrojnih prilika što je došla posjetiti Annu u knjižari, trebalo je posebno pripaziti na visoke hrpe knjiga izložene na stolovima nijedan ih drugi kupac ne bi srušio osim Helen. Kao što je i s blagajne pomela na pod aparatić za kreditne kartice, usput razbivši staklo na vitrini. Isto kao što je kaputom uvijek zakvačila nečiju šalicu s kavom. Nipošto smirena prisutnost. Nadala se da Helen neće večeras prečesto govoriti krive stvari.

Što bi uopće mogla užasno reći? Pa, nešto u vezi s Brendanom, recimo, u smislu nije li sjajno što smo ga natjerali da se vrati... Sto nije bio slučaj, ali bi tata mogao pomisliti da jest. Ili tome da je tata otišao iz Palazza i da sada radi s nekim strašno zgodnim pakijem. Helen je jedina osoba koju Anna poznaje, a koja zaista upotrebljava riječi kao paki i digić. Da, Helen bi bila u stanju o Renati Quigley govoriti kao o digićki.

Anna bosonoga otapka u kuhinju da si napravi šalicu instant kave. Još jedan užitek i prednost toga što više ne živi s Joeom Asheom. Kava je morala biti prava, svježije samljevena, tako da ti od

nje glava puca nadvoje. Ne bi joj se dopalo zauvijek živjeti sama, ali svakodnevno otkriva sve više pozitivnih strana toga što više ne živi s Joeom Asheom.

Otišao je jednako dobro raspoložen i nehajan kao što je i došao. Poljubio ju je u obraz i rekao da se previše uzrujava ni zbog čega. Rekao je da će mu nedostajati, pokupio sa sobom nekoliko njezinih ploča i vrlo skup prekrivač što im ga je bila kupila za krevet. Promatrala ga je kako slaže prekrivač i ništa nije rekla.

»Darovala si mi ga, koliko se sjećam?«, vedro joj se nasmiješio.

»Svakako, Joe«, rekla je ona. Neće se uzrujavati zbogprekrivača za krevet. Samo zbog druge žene u njezinu krevetu.

Judy je bila sjajna u vezi s prekidom.

»Uvijek sam ovdje, nazovi me ako se budeš loše osjećala. Saslušat ću te. Nemoj mu telefonirati zato što si osamljena, nazovi ga samo ako ga budeš htjela natrag.«

Prijatelji su divna stvar, mislila je Anna, zlata su vrijedni. Prijatelji razumiju kada te netko zaludi i ne smeta im ako nakratko pošiziš, još su uvijek ovdje kada zaludenost prestane. A bila je blizu tome da prestane. Vrlo, vrlo blizu.

I još se dugo nije namjeravala ni u što upuštati. Ken Green je to shvaćao, rekao je da čeka dok se miris losiona poslije brijanja koji je upotrebljavao Joe Ashe i koji izaziva mučninu pošteno ne izvjetri pa da tek onda ozbiljno nastupi. Ken je bio vrlo zabavan. Dobro se složio i s njezinim ocem, što je bilo neobično, a nagovorio je tatu i gospodina Patela da manji izbor njegovih meko uvezanih knjiga izlože zajedno s časopisima, za slučaj da se pokaže kako za to ima kupaca, rekao je i, jasno, kupaca je bilo. Otac i gospodin Patel namjeravaju se proširiti. Na tom području u okolici postoji potreba za knjižarom. Ken je čak predložio da bi i Anna mogla razmisliti o otvaranju dućana zajedno s njima.

»Previše blizu kuće«, rekla je ona.

»Možda si u pravu.«

Ken se slagao s ljudima, ali ne onako kao Joe Ashe. Joe se slagao radi mira u kući, a Ken zato što je o nečemu promislilo. Napola požali što i njega nije pozvala na srebrni pir, ali bi to bilo previše javno istupanje, majčine bi se prijateljice došaptavale, a baka O'Hagan svakako bi htjela sve doznati, pa makar i ne bilo ničega za doznavanje.

Brendan je u London stigao rano, sišavši s vlaka koji ga je od luke dovezao do Eustona. Dolazak mu se poklopio s jutarnjom špicom. Četvrt je sata stajao i promatrao ljude koji iz tog dijela Londona svakodnevno putuju na posao kako žamore, žurno prolaze i jure uz kosine i niz stube, sve do stajališta taksija, u kafiće da na brzinu s nogu pojedu doručak za šankom, skaču na pokretne stube. Tako uobraženo izgledaju, pomisli, kao da je tričavo radno mjesto na koji jure značajno, kao da su oni sami ljudi od neke važnosti. A baš bi to njegovi roditelji bili voljeli da on radi, da iz Rosemary Drivea juri ne bi li uhvatio metro za Baker Street, a onda drugom linijom stiže do nekakva mjesta kao što je ovo. Besmislen način života, a sve samo zato da se nekome može reći kako je to uspjeh.

Znao je da dolazak na proslavu ne smije pokvariti tako što će te misli naglas izreći.

A isto se tako sjećao i kako ga je Vincent podsjetio da za ovu priliku kupi prikladnu odjeću.

»Uvijek će ti dobro doći fino odijelo, sinko«, rekao je stric.

»Au, ne, Vincente, ne odijelo. Nikad ne bih mogao obući odijelo, pobogu!«

»Pa, tako se nosilo u moje vrijeme. Onda jaknu i hlače.«

»Možda vjetrovku«, razvedrio se Brendan.

»Ne vjetrovku, bedak jedan, ne za veliku svečanost u njihovoj kući, fini tamni sako, možda mornarskoplavi, i svijetloplave hlače. Sto posto ćeš to nabaciti na sebe za sljedeći ples ovdje.«

Stric mu je dao papirnati novac. Bila je to sveta obaveza da mora kupiti nešto otmjeno što će obući. Pisao je Anni i objasnio joj koliko novaca ima na raspolaganju. Nadao se da će zbijati šale na njegov račun, no učinio joj je krivo čak i posumnjavši da bi takvo nešto mogla učiniti.

Njezino je pismo bilo puno oduševljenja i zahvalnosti, objašnjavala mu je da će u Marksu ili u C&A ili u bilo kojem dućanu na High Streetu naći izbor koji čovjeka može zbuniti i rekla kako je dirnuta i koliko joj je drago što se toliko trudi. Pisala je da će ona na sebi imati mornarskomodru haljinu i jaknicu, oboje s bijelim ukrasima i groznim čipkanim obrubima, zato što misli da će majci to biti drago, to izgleda kao ono što mama zove dobro odjeven, a Anna odvratnim, no ovo će biti majčin dan. Pisala je i o tome kako je Helen objasnila da nakon Vatikana Dva nitko od opatica ne očekuje da se u javnosti pokazuju odjevene u kostrijet i pepeo, ali će Helen, jasno, postupiti kako njoj odgovara, kao i uvijek.

Na izlasku iz Selfridgea Maureen Barry se učini da vidi Brendana. Desmondova i Deirdreina sina, kako korača niz Oxford Street s ogromnom vrećicom iz Marksa i Spencera, tolikom kao da je pokupovao pola dućana.

Zaključila, međutim, da je to smiješno. U Londonu ima dvanaest milijuna ljudi, zašto bi ugledala baš nekoga iz obitelji o kojoj razmišlja.

Koliko je njoj poznato, dečko bi još uvijek mogao biti na zapadu Irske, bili su tu u pitanju neki zahladnjeli odnosi. Majka joj je o tome pričala nedugo prije smrti. Rekla joj je kako je Eileen O'Hagan kazala da se to svim silama pokušavalo zataškati, ali je činjenica da je Deirdrein i Desmondov sin otišao od kuće, i to, od svih mjesta na svijetu, natrag u istu općinu odakle se njegov otac uspio izbaviti. Na isto mjesto odakle je Frank pobjegao. Maureen reče sama sebi da mora razumno razmišljati. Čak ako dečko i jest u Londonu, sigurno je već u Pinneru i pomaže pri postavljanju stolova. Ne smije dopustiti da bude žrtva vlastite neobuzdane mašte i misliti da ovaj grad može po veličini uspoređivati s Dublinom. I jutros joj se u hotelu učinilo da je ugledala Deirdreinu majku, izdaleka i na drugom kraju blagovaonice, zapravo, žena je toliko nalikovala na nju da je umalo prišla da je pozdravi, ali se ženi uto pridružio neki muškarac jeftina izgleda, obučen u sportsku jaknu s nekakvim velikim ukrasnim našitkom. Možda je ovo znak da joj trebaju naočale. Osmjehnu se sjetivši se kako su prije mnogo godina, kada su dolazili raditi u London, između sebe govorili da bi trebali nabaviti lažne zube i naočale na račun zdravstvenog osiguranja, činilo se smiješnim da bi im bilo što od toga trebalo.

Dobro je opet biti u Londonu, pomisli Maureen, u koraku joj se osjeća gipkost, a u novčaniku ima tri kreditne kartice. Išla je zapravo u izviđanje, kako su to zvali ljudi od filma, u potragu za plijenom, proučavajući stil po buticima i velikim modnim dućanima. A ako to poželi, može zastati i priuštiti si što god bude htjela. Koračala je obavijena oblakom skupog parfema koji je maločas kupila u Selfridgeu, a i ocu je kupila vedru kravatu. Dobro će s njom izgledati, a i svidjet će mu se što ga ona vidi kao čovjeka s kravatom.

Helen Doyle sjedila je u kuhinji Svetog Martina objema rukama pridržavajući šalicu s kavom, kao da će ih tako zagrijati. Jutro nije bilo hladno, no kao da je čak ni jasne sunčeve zrake što su dopirale kroz prozor nisu uspijevale zagrijati. S druge strane stola sjedila je sestra Brigid, ostale su sestre već bile otišle. Vjerojatno su znale da se sukob bliži pa su se ili vratile svaka u svoju sobu ili pošle svaka za svojim poslom.

Žuta mačka sa slomljenom nogom s povjerenjem je gledala u Helen. Bila je našla tu mačku i napravila joj udlagu koja joj je pomagala pri hodu. Ostale su joj sestre govorile da je treba

odnijeti u azil za mačke, no to bi za žutu macu bila smrt, rekla je Helen. Neće puno jesti, sigurno je mogu zadržati.

Bio je to samo još jedan Helenin trag koji je za njom ostajao po kući i još jedan posao. Nemoguće je bilo od Helen očekivati da mačku hrani ili da cijelo vrijeme čisti za njom. Mačka počne glasno presti pa izvi leđa u luk u želji da je netko pogladi. Sestra Brigid nježno je podiže u naručaj i odnese van, u vrt. Vratila se i sjede pokraj Helen. Zagleda joj se ravno u nemirne oči i stade joj govoriti.

»Imaš u sebi mnogo ljubavi i dobrote koju možeš dati drugima«, započne, »ali ovo nije mjesto za tebe.«

Vidje kako Helenina usna, donja usnica koju je djevojka uzrujano grizla, počinje podrhtavati. A velike joj se oči ispuniše suzama.

»Tjerate me odavde«, započne Helen.

»Možemo ovdje sjediti cijelo jutro, Helen, ti to možeš zvati na jedan način, a ja na drugi. Mogla bih ti reći da moraš samu sebe i ono za čim težiš naći u nekoj drugoj okolini, a ti ćeš meni reći da te izbacujem odavde, da te odvlačam od Svetog Martina.«

»Sto sam ovaj put učinila?«, Helen je izgledala jadno. »Je li to zbog mačke?«

»Jasno da nije zbog mačke, Helen, nije u pitanju samo jedna stvar, jedan incident. Molim te, shvati... možeš li pokušati razumjeti da ovo nije kazna, nije ispit na kojem prolaziš ili padaš? Ovo je odabir, a ova je kuća naš život, mi smo je odabrale i moramo birati s kime ćemo u njoj živjeti.«

»Ne želite me, sve ste to zajedno odlučile na sastanku, je li tako?«

»Ne, nije tako, nije bilo nikakvog suda ni osude. Kad si došla ovamo, to je bilo u prvom redu pod pretpostavkom da...«

Helen je vatreno prekinu:

»U stara vremena opatice nisu mogle birati i odabirati s kim će živjeti, ako vam se nije dopala neka pripadnica zajednice, niste tu ništa mogli, morali ste to otrpjeti, bio je to dio žrtvovanja...«

»Nije istina da te nitko ne voli...«, počne sestra Brigid.

»Pa čak i da je tako, u stara vremena popularnost ne bi igrala takvu ulogu kakvu igra danas.«

»Kad bi se ovdje priredilo natjecanje u popularnosti, ti bi u mnogom pogledu izbila na vrh. Uostalom, kad malo bolje pogledaš ta stara vremena, to su bila loša stara vremena, u jako stara vremena djevojke su doslovce bacali u samostan ako su bile neposlušne ili bi se razočarale u ljubavi i slično. Baš krasan način da se izgradi zajednica«, čvrsto će Brigid.

»Sa mnom nije bilo tako, nitko me nije ni našto prisiljavao, zapravo, pokušavali su me zadržati.«

»Zato i hoću danas razgovarati s tobom«, Brigid će nježno. »Danas neću izražavati lažni optimizam o tome kada ćeš položiti zavjete. Nećeš ih položiti, Helen, ne ovdje kod nas. Bilo bi nepošteno od mene, kao glavarice ovog doma, da te pustim na obiteljsku proslavu u uvjerenju kako se možeš nadati da ćeš postati sestra našeg reda. Jednog dana zahvaljivat ćeš mi za to iz sveg srca. Danas sam htjela da svoju obitelj pogledaš drugim očima, da razmotriš druge mogućnosti...«

»Hoćete reći da sam od danas na cesti, da se večeras ne mogu vratiti ovamo!«, prenerazi se Helen.

»Nemoj dramatisirati...«

»Ali kada? Ako mi otkazujete smještaj, za kada vam treba moja soba?«, Helen će ogorčeno i povrijeđeno.

»Mislila sam da, kad bi ti mogla malo razmisliti, nemoj ništa više raditi, samo razmišljaj, procijeni sama sebe i što bi možda htjela učiniti...«

»Kada?«, ponovi Helen.

»Božić mi se čini kao zgodan rok«, čvrsto će Brigid. »Recimo, dva-tri mjeseca. Do Božića bi trebala znati što hoćeš.«

Frank i Renata Quigley unaprijed su planirali dan.

»Hoću li se obući raskošno ili skromno?«, pitala je Renata.

»Raskošno, što raskošnije možeš«, osmjehnuo se Frank.

»Ali, svi će na to gledati... ne znam... kao da se malo šepirim?«, bila je neodlučna Renata.

»Oh, Desmondovoj ženi nikako nećeš moći ugoditi, ako se obučeš previše nonšalantno, nisi se potrudila, ako se potruđiš, pretjerala si s toaletom...«

»I onda?«

»Onda joj priušti nešto što će joj biti drago da ima na fotografijama. Ta žena kao luda fotka i lijevo i desno. Svaki put kad netko prdne, to se na licu mjesta zabilježi.«

»Frank, ali stvarno!«

»Ne, ne znaš ti kakvi su oni. Nego, ozbiljno, u toj kući ima sve manje životnog prostora zbog uokvirenih fotografija. Sjećam se da im je bar jedan zid njima ispunjen.«

»To je na svoj način zgodno.«

»Da, kad bi tu bilo ičega čega se isplati sjećati. Ičega što se isplati slaviti.«

»Vas dvojica ste bili prijatelji, zašto tako govoriš?«

»Bio sam Desmondov prijatelj, a ne Deirdrein. Ona mi je ionako zamjerila što sam slobodan, bojala se — i to s pravom, čini mi se — da će se jadni Desmond, u usporedbi sa mnom, osjećati vezanim. Svejedno, mi ćemo se uparaditi pa neka svima oči ispadnu.«

Ona mu uzvratil osmijeh. Frank je tako dobre volje ovih dana, otkako su donesene neke važne odluke. Planiralo se proširenje posla. Poduzeće će se proširiti na sjever, ali to nije značilo, kako se Renata bojala, da će Frank često biti odsutan. Ne, jedva da ikada tamo putuje: putuju njezin otac i stric, a i gospođica East ima tu, jasno, jako važan udio. Čak i s malim sinčićem, čini se da napreduje u poslu. Neke su žene zbilja za sve sposobne, tužno je mislila Renata.

Ipak, sada je sve dobro, a ona će tokom jutra otići na injekcije i cijepjenje, sve što joj je potrebno za putovanje. Frank će poći na posao, kao što to čini gotovo svake subote, kaže da je u velikoj Palazzovoj zgradi tako tiho da može u miru diktirati i za sat vremena obaviti više nego što u ostale dane obavi za cijeli tjedan. Podsjetila ga je i da se ode ošišati. Kosa mu je na vratu malo predugačka.

Franka ni na što nije trebalo podsjećati: otići će do Larryja i dati si na lice staviti vruće ručnike, a isto tako se i ošišati.

Obući će najbolje odijelo i novu košulju. Kada ga Maureen Barry pogleda, imat će što vidjeti. Zbog toga je i zatražio od žene da se i ona raskošno odjene. Kada se pošteno uredi, Renata izvrsno izgleda. Maureen Barry neće moći reći da se muškarac kojeg je odbacila morao zbog novca oženiti običnim sivim mišićem.

Kad god bi došao u London, otac Hurley odsjedao je na sjajnom mjestu koje je uvijek

opisivao kao spoj između luksuznog hotela i muškoga kluba. Bila je to zapravo vjerska ustanova, jednostavno mjesto gdje su se sobe s visokim stropom najvećim dijelom iznajmljivale kao uredi. Nekoć su tu bili saloni s uglačanim stolovima na kojima su ležali primjerci *Misionarskog godišnjaka*. Bila je to oaza u koju se čovjek mogao vratiti nakon dana provedena u tako velikom i bučnom gradu. Ocu Hurleyju prijepodne se učinilo malo previše zamornim, bilo je dobro znati da se može vratiti u ovu kuću i otpočiniti.

Upravitelj je bio njegov prijatelj Daniel Hayes, čovjek blaga glasa koji kao da je mnogo toga razumio i bez mnogo riječi. Sinoć je, kada je oca Hurleyja zapitao za nećaka, odmah shvatio da je to put kojim ne treba dalje ići. Diplomatski i s uglađenom lakoćom što ju je godinama stjecao, otac Hurley prešao je na drugi predmet razgovora. Otac Hayes kao da je, isto tako, znao za svojevrsnu nelagodu koju njegov stari prijatelj James Hurley osjeća u pogledu srebrnog pira na kojem se sprema pojaviti.

»Mogu ti reći, Daniele, ti ih uopće ne poznaješ, zgodan mladi par, ona — pravi proizvod Dublina Četiri — premda onda nismo imali taj izraz. On je bio pomalo neotesan mladić sa zapada Irske, i to bez prebijene pare. U svakom slučaju, uobičajena priča: ona je trudna, a ja poznajem obitelj, naime, *njezinu* obitelj, pa bi li ih mogao na brzinu vjenčati.«

»I vjenčao si ih?«, potaknuo ga je otac Hayes.

»Pa, jesam, jasno, što smo drugo radili u ono vrijeme? Pokrij sramotu, sakrij grijeh, potruđi se da sve krene uobičajenim tokom, i to što je prije moguće...«

»Pa to ti je i uspjelo... još su uvijek zajedno?«

»Znam, Daniele, samo što ima nešto čudno u svemu tome. Kao prvo, nisu dobili dijete.«

»Što?«

»Oh, jesu kasnije, i to troje. Ali ne u to vrijeme. Kao da su glumili da se vjenčavaju, pretvarali se... kao da glume uloge u nekom komadu... Točno tako, Desmond će glumiti Muža, a Deirdre će glumiti Ženu.«

»Pretpostavljam da se mnogo ljudi tako ponaša.«

»Da, i ja to pretpostavljam, baš kao što ima bezbroj načina na koje mi izigravamo svećenike. Ali, znaš što mislim? Kao da sve to nije zvučalo istinito. Kao kad mi je Deirdre poslala slike s nekog izleta ili tako nečeg, svi trepću zbog blica, kao da je morala ljudima nešto dokazati.«

»Sto dokazati?«

»Gospode, ne znam, da su oni normalna obitelj ili već nešto.«

»Možda su samo jako nesretni«, reče Daniel Hayes. »Mnogo je ljudi nesretno, ozbiljno. Ulaze u brak s tako smiješnim očekivanjima. Meni se cijela ta priča s celibatom nikad nije činila tako strašno teškom...«

»Ni meni«, složi se otac Hurley. Lice mu je bilo tužno.

»Jasno, kad uspije, mora da je to nešto najdivnije na svijetu, tako pravo i istinsko prijateljstvo zbog kojeg si u stanju drugome povjeriti vlastiti život... To nikad nismo upoznali, James.«

»Ne, nismo.«

Otac Hurley još je uvijek izgledao snužden.

»Ali tvoja sestra jest. Sjećam se da si mi rekao kako misliš da je ostvarila sasvim dobru vezu, da se čini kako njih dvoje unaprijed znaju što će ono drugo reći, a onda se nasmiješe kada se to i dogodi.«

»Istina, ali im život nije bio lak...«

Otac Hayes ga prekinu.

»Jasno da nije, ali to je upravo onakva vrsta veze o kakvoj govorimo... Kad su stvari loše stajale, ta im je veza pomagala da se održe na vodi. Ništa nalik na to ne vidiš kod ovog para na čiju proslavu ideš u Pinner.«

Oca Hurleyja ovo je uspješno rastreslo.

»Ne, tamo će biti sva sila praznih fraza, kao, bilo je to prije četvrt stoljeća...«

»Ah, pa zato smo mi ovdje, James«, nasmija mu se prijatelj. »Ako svećenik ne može unijeti malčice uvjerljivosti u besmislene utješne fraze... onda te pitam... tko može?«

Dostavljači su stigli u tri poslijepodne. Sve je već bilo tjeđnima dogovoreno. No, Philippa iz Philippine opskrbe hranom umjela je na prvi pogled prepoznati davež, a gospoda Doyle je pokazivala sve naznake da je sposobna za stvaranje prvoklasne strke i zbrke. Najprije su predviđeni kanapei i pića tokom jednog sata ili malo više, onda će se društvo otputiti u katoličku crkvu gdje će se odslužiti misa, a Doyleovi će glasno izjaviti da obnavljaju svoje bračne zavjete. Onda će se, svi rumeni, slavodobitno vratiti u Rosemary Drive, sad će već biti blizu sedam, još će se ponešto popiti, a goste će se pozvati da se sami posluže izborom iz hladnog bifea — lososom i hladnom piletinom u majonezi s karijem. Uz to će biti poslužen i topao kruh sa začinskim biljem. Philippa se, pošto je vidjela koliko je velika kuća i koliko je pećnica mala, izjasnila protiv toplih jela, a gospođu Doyle uvjerila da će ljudi sasvim sigurno misliti kako je riječ o *pravoj* hrani, čak ako bude i hladna i ako u njoj ne bude krumpira.

Dok je iz kombija istovarivala kutije i organizirala operativni centar u malenoj kuhinji Doyleovih, Philippa se nadala da je možda nekome povjerena dužnost da malo razodni ovu ženu koja je netom stigla od frizera, a očito i od manikirke pa je nespretno držala ruke u zraku kao da će joj lak s noktiju otpasti.

Bogubudihvala, stigla je jedna od kćeri, cura razumna izgleda, tamnokosa i inteligentna. Vlastitu je odjeću donijela na vješalici. Kroz kuhinjski ju je prozor Philippa vidjela kako zahvaljuje muškarcu koji ju je dovezao. Nagnula se u auto i poljubila ga. Philippi se dopalo vidjeti takvo nešto, unosilo je promjenu u jaku napetost što je često vladala po kućama u kojima je radila.

Ipak, da nije bilo svadbi, bar micvi, srebrnih pireva, odlazaka u mirovinu, što bi bilo od njezina posla? Mislila je da je od gospođe Doyle i njezina muža poprilično blesavo što kane otići u crkvu i ondje javno izjaviti da su još uvijek u braku. Kao da to nije očigledno. Kao da bi ih netko drugi opće i htio! Međutim, to se nje ne tiče, samo će sve raspakirati, započeti s ukrašavanjem stolova, a možda i poslati čaj u spavaću sobu tako da se majka i kći što dulje ondje zadrže.

»Izgledaš apsolutno prekrasno, mama«, reče Anna. »Nemaš ni jedne jedine bore na licu, znaš li ti to? Baš si mi kao djevojka.«

Deirdre je to bilo ugodno čuti.

»Oh, prestani, pretjeruješ.«

»Ozbiljno ti kažem. A frizura ti je sjajna! Vrlo otmjena sa svom tom zadignutom kosom!«

Deirdre se zagleda u kćerinu kratku tamnu i sjajnu kosu.

»Jasno, kad bi i *ti* malo otišla do frizera... samo tu i tamo da te malo uredi... daleko bi bolje izgledala. Znam da je danas u modi svaki dan prati kosu pod tušem...«, pokušavala je Deirdre biti korisna.

»Znam, mama.. Oh, vidi, zar ovo nije divno, čajnik... i to poslužen na pladnju! To je pravi

život!«

Deirdre se namršti.

»Voljela bih da se tata već vratio, još će i zakasniti. Ne znam zašto je baš morao otići do Patelovog dućana...«

»Nije to Patelov dućan, mama, nego Glavna trgovina Rosemary, a tata je njezin suvlasnik. Subotom je ondje jako prometno pa je očito otišao pomoći Sureshu i vratit će se debelo na vrijeme. Znaš tatu.«

»Kad dolazi Brendan?«

»Trebao bi biti ovdje svaki čas. Malo je prošvrljao okolo, rekao je da ne želi doći prerano i biti svakome na putu.«

»Gospode, čovjek bi pomislio da će odmah...«

»I, jasno, doći će ovamo i sutra, i prekosutra, i dan poslije toga.«

»A zašto ne bi mogao biti u vlastitoj kući?«

»Mama, Brendan se vratio, zar to nije najvažnije čemu smo se nadali? Bit će kod mene zato što je tako lakše i spretnije, a ovamo će dolaziti svaki dan da te vidi.«

»Tata je iz njegove sobe mogao maknuti sve one kutije i spise.«

»To više nije *njegova* soba, baš kao što ni *moja* više nije moja, besmisleno ih je držati prazne za nas, mnogo ih je bolje iskoristiti kao ured, ili za spise, ili za bilo što drugo.«

»Helen još uvijek ima ovdje svoju sobu, a živi u samostanu.«

»Uvijek je pametno Helen ostaviti mjesto gdje će prespavati, nikad ne znaš kad će joj to zatrebati.«

Ana je zvučala rezignirano.

»Sto misliš, da se sad presvučem?«

»Zašto još malo ne pričekaj, mama? Bit će nam vruće i oznojiti ćemo se ako se prerano ukrasimo i uresimo.«

»Nadam se da će tako biti u redu.«

»Bit će veličanstveno. Doći će svi za koje si htjela da dođu... nećemo morati ni prstom maknuti... bit će vraški impresionirani.«

»Ma, ne pokušavamo mi nikoga impresionirati«, Deirdre odlučno reče kćeri.

»Ne, dakako, uopće nema razloga za to«, reče Anna pitajući se je li moguće da majka to ozbiljno misli. Pa čemu sve ovo ako ne zato da svima skupa daju po nosu, da baki O'Hagan pokažu kako dobro žive, da Maureen Barry daju do znanja kako život u Pinneru vrvi od društvenosti, da Franku Quigleyju prstom ukažu na to kako se Desmond, iako se nije oženio gazdinom kćerkom, ipak vlastitim snagama dobro snašao. Da ocu Hurleyju pokažu kako se dobrim strogo katoličkim načinom života može živjeti u onome što on najvjerojatnije smatra bezbožnom Engleskom. Da susjedi vide koliko se društvo kod njih može okupiti, tridesetero ljudi, pa dostavljači hrane, govori, a za zdravice dobar šampanjac bez godišta. Čemu sve to ako ne zato da se ostavi dojam?

Kada su u prizemlju začule strku lupanje po vratima i podizanje glasa, znale su da je stigla Helen. Nije htjela ući na glavni ulaz da ne bi kome smetala pa je pokušala gurnuti bočna vrata, ali su tamo bile naslagane kutije s bocama vina tako da je s time imala poteškoća. Philippa iz

Philippine opskrbe hranom odmah joj je u ruku gurnula šalicu s čajem i poslala je na kat.

Čim je Helen ušla u sobu, po njezinim su spuštenim ramenima znale da nešto ne valja. Anna se ponada da bi se mogle provući bez razgovora o tome.

»Zar mama ne izgleda strahovito, Helen?«, uzviknu.

»Baš krasno«, reče Helen poslušnim i odsutnim glasom.

»A Brendan će svaki čas biti ovdje.«

»Hoće li ovdje i ostati?«, zapita Helen.

»Ne, mi... ovaj... mislili smo da će biti... zgodnije ako bude kod mene. Otišao se tamo presvući. Ostavila sam mu ključ ispod lonca s cvijećem. Zgodnije mu je, bliže centru, bliže svemu.«

»Bliže čemu?«

»Bilo čemu«, stisnu Anna zube.

»Znači neće noćas ovdje spavati?«

»Ne, nije se uopće sjetio na...«, poče Deirdre.

»Tata ionako sad ima ured u njegovoj sobi pa...«

»Je li tata i od moje sobe napravio ured?«, zapita Helen.

»Ne, jasno da nije. Zašto pitaš?«

»Mislila sam da bih možda mogla ovdje prenoćiti«, reče Helen. »To jest, ako ne smetam.«

Anna zadrža dah. Nije se usuđivala progovoriti. Znači, Helen je odlučila napustiti samostan. I odabrala je ovaj trenutak da to svima priopći. Sada, sat vremena prije početka maminog i tatinog srebrnog pira. Anna upre oči u dva jutarnja ogrtača obješena na vratima. Tatin ima dugačak pojas. Kako bi bilo da ga dohvati i njime zadavi Helen ili bi to, dugoročno uzevši, značilo dodatnu smetnju? Teško je reći.

Od provedbe te zamisli u djelo spasio ju je Brendanov dolazak. Brendan je lakim korakom ustrčao uz stube, majka i sestre potrčale su mu ususret. Opaljen je suncem i dobro izgleda, pomislile su, a izgleda i pristalo u zgodnoj mornarskomodroj jakni, blistavo bijeloj košulji i kravati s diskretnim uzorkom.

»Uzeo sam kravatu u srebrnoj boji, mislio sam da će to biti prikladno«, reče.

Deirdre Doyle s ponosom pogleda sina. Danas se neće biti potrebe ispričavati zbog Brendana ni bilo što objašnjavati. Kakav god život vodio u onoj svojoj zabiti, bar se danas, kada je to važno, lijepo obukao. I kani se ljubazno ophoditi s ljudima, a ne se ustručavati i nešto mrmljati. Toliko se nikada nije usuđivala nadati.

Desmond se vratio kući debelo na vrijeme da se opere i presvuče, pa je pet minuta prije službenoga početka Philippa mogla izjaviti da svi izgledaju veličanstveno i da je sve pod kontrolom. u poslu kojim se bavila sve joj se više činilo da je jednako važno smiriti domaćicu i cijelu obitelj kao i pripremiti dobar jelovnik i dobro poslužiti jelo.

Svi su stajali u dnevnom boravku. Vrata koja su vodila u vrt bila su otvorena, a oni spremni. Uz što je mogla manje komentara, Anna je među majčinom odjećom pronašla nešto što bi Helen moglo odgovarati: jednostavnu zelenu suknju i dugačku kremkastu tuniku. Dovoljno jednostavno da podsjeća na redovničku odjeću kakvu je inače nosila... ako želi da to tako izgleda, ali isto tako i savršeno prikladno kao laička odjeća — ako se za to opredijeli.

Gosti su sada trebali svaki čas stići. Doyleovi odbiše piće kojim ih je ponudila Philippa te

izjaviše da moraju zadržati bistru glavu.

Philippa je primjećivala da među njima nema prisnih trenutaka. Nisu jedno drugo stezali za ruku i govorili: pomisli samo, srebrni pir! Nije se činilo da su uzbuđeni zbog samoga događaja, već samo zbog njegova obilježavanja.

Prva je stigla baka O'Hagan. Deirdre pogledom pročešlja taksu da vidi dolazi li Tony za njom. No, bogubudihvala, majka je bila odlučila doći bez pratnje. Baš dok su nju uvodili u kuću, pojavi se Frankov i Renatin auto. Stiže i kombi iz cvjećarnice s golemim cvjetnim aranžmanom od Carla i Marije, uz mnogo, premnogo izraza žaljenja i uz najtoplije želje za divnu obiteljsku svečanost. Prethodnoga dana bila ga je naručila tajnica Franka Quigleyja, a potom u uredu Carla Palazza ostavila i poruku da je sve sređeno.

A kada su najbliži susjedi Westovi provirili kroz prozor i vidjeli da se ljudi okupljaju, i oni se pridružiše, a za njima stiže i otac Hurley kojega je bio dovezao prijatelj otac Hayes.

»Zar neće i otac Hayes ući i nešto popiti s nama?«, rekla je Deirdre Doyle.

Nikada dosta svećenika u ovakvoj prigodi. Otac Hayes prihvati tek čašicu šerija, reče kako je, u ovom svijetu u kojem toliko ljudi brak tako površno shvaća, prekrasno sresti dvoje ljudi čija je ljubav preživjela tako dugačko razdoblje.

»Hm, da.«

Deirdre je bilo drago zbog komplimenta, premda ju je malčice prenerazio način na koji je bio izražen.

U tom je trenutku stigla Maureen Barry.

Najvjerojatnije izašavši iz taksija na uglu Rosemary Drivea, nehajno je ušetala kroz vrtna vrata i stazicom došla do kuće. Gostiju je bilo i u vrtu i u kući, bilo je to jedno od onih toplih poslijepodneva kada se nije činilo potpuno smiješnim boraviti na svježem zraku.

Maureen kao da je očekivala da će se sve oči uprijeti u nju, a ipak u njezinu hod u njezino ničega ni taštog ni koketnog.

Na sebi je imala svileni kostim boje limuna, dopunjen limunskožutim i crnim šalom. Bila je vitka i visoka, a crna joj je kosa sjala kao na reklami za šampon. Okrećući se od jednoga k drugom gostu, vedro se i samouvjerenom osmjehivala.

Govorila je sve prave stvari, kao i nešto od onoga što joj je bilo na umu. Da, to je jutros bila vidjela Brendana kako se bori s velikom vrećicom iz Marksa i Spencera. Očito s odijelom koje sada ima na sebi. Savršeno prikladno, no pomisli samo kako bi zgodno mogao izgledati taj veliki dečko kada bi ga odjenuo pravi modni kreator.

Da, za divno čudo, baš je Deirdreinu majku za doručkom vidjela s nekim pretjerano upadljivim muškarcem. Je li moguće da velika i cijenjena Eileen O'Hagan s nekim održava vezu? Kako će se tata razveseliti toj priči, samo dok ona sutra ode do Askota u posjet.

Poljubi prijateljicu Deirdre i sa zadovoljstvom uskliknu diveći se njezinoj haljini. Duboko u srcu pitala se što je Deirdre bilo da na sebe stavi upadljivu boju jorgovana, odjeću za stare gospođe, na ramenu ukrašenu vezom u istoj boji. Bila je to pastelna odjeća kakvu bi trebala nositi mladenkina majka. Deirdre zaslužuje bolje, mogla je tako dobro izgledati. A haljina je vjerojatno i koštala pravo *bogatstvo*.

Doyleove djevojke nisu izgledale ništa bolje. Helen je na sebi imala tuniku i suknju, to je valjda bilo najviše što joj je njezin red mogao dopustiti da odjene od obične odjeće. Anna, koja je bila izvanredno dojmljiva kad bi se opustila, nosila je mornarskoplavu odjeću, kurvanjskog izgleda i s bijelim ukrasima: gdje god je bilo mjesta za bijeli volančić, takav je volančić i bio

tamo — oko vrata, na porubu, na orukvicama. Kao dječja svečana odjeća.

A Frank...

»Kako dobro izgledaš, Frank, mora da se godinama nismo vidjeli«, rekla je.

»Nemoguće da je za tebe vrijeme toliko stalo«, rekao je on oponašajući njezin ton s laganom porugom.

Pogled joj postade tvrd.

»Renata, ovo je Maureen Barry, ona i ja smo izigravali djeverušu i debelog kuma u svečanoj prigodi prije dvadeset i pet godina. Maureen, ovo je moja žena Renata.«

»Silno mi je drago.«

Svaka od dviju žena pogledom preletje odjeću svoje sugovornice.

Maureen vidje djevojku neupadljiva lica, ali u dobro krojenoj dizajnerskoj odjeći, brižljivo našminkanu i s vrlo malo nakita. Ako je taj zlatni lančić ono što ona misli da jest, Renata Quigley oko vrata nosi vrijednost od nekoliko ovakvih kuća u Rosemary Driveu.

»Frank mi kaže da ste veoma uspješna poslovna žena i da imate trgovine visoke mode.«

Renata je govorila kao da je taj govorčić naučila napamet. Naglasak joj je bio privlačan.

»Malo je pretjerao, Renata, samo dva mala dućančića, ali razmišljam o tome da i ovdje nešto otvorim. Ne baš u Londonu, prije negdje u Berkshireu.«

»Primi moju sućut zbog majčine smrti«, reče Frank prikladno spuštajući glas.

»Da, tužno je to, uvijek je bila puna života i nepopustljiva, mogla je poživjeti još dugo godina. Kao i gospođa O'Hagan«, Maureen kimnu u smjeru Deirdreine majke koja je u jednom kutu o nečemu raspredala.

Renata se odmaknu i pođe pozdraviti Desmonda i oca Hurleyja.

»Mene je, jasno, mrzila«, reče Frank ne odvajajući pogleda od Maureeninih očiju.

»Tko, molim?«

»Tvoja majka. Mrzila me. Ti to znaš, Maureen.«

Pogled mu je bio tvrd. Kao maločas njezin.

»Ne, mislim da si u krivu, nikad te nije mrzila. Uvijek je lijepo govorila o tebi, rekla je da si jako drag, onaj jedini put kada te je imala priliku sresti. Sjećam se kako je stajala u dnevnom salonu i govorila: 'On je jako drag mladić, Maureen.'«

Govoreći, Maureen je oponašala majčin sitni smijeh, neuljudno odbacivanje, osjećaj razdragane začuđenosti.

Bilo je to nešto najokrutnije što je mogla učiniti.

No, sam je to tražio, onako arogantan, pristao i moćan, igrajući se s ljudskim životima i planirajući što će netko kupiti i gdje će to kupiti.

»Nisi se udala?«, zapita on. »Nije bilo nikoga za koga bi se mogla udati?«

»Nikoga za koga bih se udala, ne.«

»Ali si možda bila u iskušenju, tu i tamo...«

Nije odvajao očiju od njezinih. Pogled mu nije bio popustio pod njezinim sarkazmom, njezinim oponašanjem majčina otrovnog glasa.

»Oh, Frank, jasno da sam tu i tamo došla u iskušenje, kao i svi poslovni ljudi. To nema

nikakve veze s brakom. Si- guma sam da je tako bilo i tvom životu. Bila bih jako iznenađena da nije. Ali da se udaš i skrasiš, za to treba postojati neki razlog.«

»Možda ljubav ili bar privlačnost?«

»Nedovoljno, čini mi se. Nešto prozaičnije kao...« Ogleda se oko sebe i pogled joj pade na Deirdre. »Možda, kao trudnoća ili...«

Opet se osvrnu po prostoriji i zastade kada je ugledala Renatu. No, nije bila dovoljno brza, Frank progovori prvi.

»Kao novac?«, reče spokojno.

»Točno«, reče ona.

»Nijedno od toga nije baš naročit razlog.«

»Pa, trudnoća svakako nije. Posebno kada se pokaže da nije bila prava.«

»Jesi li ikad doznala što se dogodilo?«, zapita Frank.

Maureen sleže ramenima.

»Gospode, pa nitko mi nije rekao ni o čemu se radi, pa kako bih onda čula da je opasnost prošla ili ma što u vezi s tim.« (Mâyâ)

»Mislim da je imala pobačaj«, reče Frank.

»To ti je Desmond rekao?«, iznenadi se ona.

»Ni slova, ali to je njima bio prvi Božić u Londonu, a ja sam bio u lošem razdoblju, osjećao sam se razočarano i izgubljeno. Pitao sam mogu li s njima provesti Božić, isprika je bila da Deirdre nije dobro. A i loše je izgledala. Mislim da se to onda dogodilo.«

Zvučao je mnogo ljudskije, njezin se pogled smekšao, a činilo joj se da se to dogodilo i s njegovim.

»Kako je to loša sreća, naći se vezan u svemu ovome, a sve nizašta, zbog lažne uzbune«, reče ona.

»Možda se njima to dopada, djeca mogu biti i utjeha«, usprotivi se Frank.

Sada su razgovarali kao prijatelji, stari prijatelji koji se dugo nisu vidjeli.

Philippi je laskalo kada se društvo naglo počelo spremati za odlazak u crkvu. Nije imala pojma, a radije i ne bi bila zamišljala što će se tamo dogoditi, ali je shvatila da je ovo za njih nekakav značajan trenutak. Ne samo posluživanje hrane i pića, nego povratak u istu crkvu gdje je svojevremeno sve započelo. Raspoloženo slegne ramenima dok je raspoređivala čaše i prozračivala prostoriju. Barem im je ovaj čudnovati dvodjelni raspored pružio priliku da raščiste ostatke od posluživanja predjela i omogučio im da bez ikakva prekida iznesu razne vrste salata.

Crkva nije bila jako udaljena i do nje se moglo doći pješice pa su zato mislili da je ovo ostvariv plan. Da su svi morali tražiti prijevoz ili taksije i dogovarati se tko će poći s kime, sve bi predugo potrajalo.

Svi su klečali u maloj skupini, tridesetero ljudi koji su bili došli na proslavu srebrnog pira. Bila je to savršeno obična misa, a mnogi su od njih bili zadovoljni što ne moraju sutra ići u crkvu, jer se subotnji odlazak na misu u ova slobodarska vremena smatra dovoljnim.

Neki pak, poput Anne koja ni inače nije odlazila na misu, nisu u tome vidjeli nikakvu nenadanu prednost.

Brendan je misu u Vincentovoj kući oduvijek smatrao društvenim događajem. Nije mislio da stric vjeruje u bilo kakva boga, ali je nedjeljom išao na misu isto tako redovito kao što je odlazio

po benzin ili na sajam po ovce. Bio je to dio života kojim su živjeli.

Helen se na misi usrdno molila da joj Bog pokaže što je pravo. Ako sestra Brigid kaže da ona od nečega bježi, što je u pitanju i koji je za nju pravi smjer ako je samostan krivi odabir? O, da samo dobije nekakav znak. Valjda ne traži previše.

Otac Hurley pitao se zašto mu se čini da je sve ovo nekakvo glumatanje, gotovo neka televizijska verzija obnove zavjeta? Kao da će u svakom času netko zavikati; »Rez. Ide- mo to ponoviti.« Nije tako osjećao ni u kojem drugom pogledu u svojem zvanju. Jednostavno mu se nešto nije dopalo u javnom opetovanju nečega što je prije mnogo vremena već jednom rečeno i odlučeno. Ipak, vjernici se stalno pozivaju na obnovu zavjeta krštenja pa zašto se onda u ovom slučaju tako nelagodno osjeća?

Frank je u crkvi gledao u Maureen i razmišljao kako je to krasna žena, puna duha, u mnogom pogledu nalik na Joy East. Kratko pomisli na Joy i svojega sina koji je dobio ime Alexander. Sina kojeg mu nikada neće biti dano da upozna.

Mislilo se da bi se bilo neprilično slikati u crkvi. Nije to baš kao prava svadba, malo su i prestari za fotografiranje, smijuckala se Deirdre nadajući se da će joj se netko suprotstaviti.

Maureen tako i postupi, i to odlučno.

»Ma, daj, Deirdre, taj korak tek stoji preda mnom, a kada ga učinim, htjet ću da me vani čeka gomila fotografa«, reče.

»A osim toga, ljudi se vjenčavaju u *svakoj* dobi, u bilo kojoj dobi«, reče Deirdreina majka, zbog čega njezinoj kćeri srce malko poskoči.

»A s obzirom na put kojim ide Crkva, možda će se i svećenici početi ženiti, mama, pa ćemo i oca Hurleyja vidjeti kako u svečanom odijelu korača crkvenim prolazom«, reče Helen.

Na ovo se svi nasmijaše, posebno otac Hurley koji skrušeno reče kako se, čak i da je četrdeset godina mlađi, ne bi bio kadar upustiti u takav pothvat.

I uskoro su opet bili u Salthillu, Rosemary Drive 26. Susjedi koji nisu bili pozvani na slavlje domahivali su i izvikivali čestitke, svjetla su već bila upaljena i uskoro započe večera.

»Svi razgovaraju jedni s drugima, kao na pravoj zabavi«, reče Deirdre Desmond u nevjerici.

Lice joj je bilo rumeno i zabrinuto, kosa joj se bila izvukla iz čvrsto lakiranih slojeva i činila se nekako mekšom. Na čelu i na naušnici bile su joj izbile kapljice znoja.

On se osjeti čudno dirnut zbog njezine zabrinutosti.

»Pa to i *jest* prava zabava«, reče i nježno joj rukom dotače lice.

Bila je to neuobičajena kretnja, ali ona ne uzmače, već mu se osmjehnu.

»Valjda je tako«, potvrdi.

»A tvoja se mama sa svima dobro slaže«, reče on hrabreći je.

»Da, zbilja.«

»Brendan mi dobro izgleda. Rekao je da bi ga jako zanimalo da sutra ujutro dođe u Glavnu trgovinu Rosemary i vidi kako poslujete.« Bila je iznenađena. »I on će rano ujutro prijeći cijeli put od Sheperd's Busha, a mogao je spavati u svojoj sobi?«

Još uvijek ju je pogađalo što ne želi odsjesti kod njih.

»To nije njegova soba, Deirdre, to je ured.«

»Za njega bi trebalo biti mjesta«, reče ona.

»Da, a on će neko vrijeme i ostati. Ali kao posjetitelj.«

»Kao član obitelji«, ispravi ga ona.

»Kao član obitelji koji je došao u posjet«, ispravi i on nju.

Učinio je to nježno. No, onaj Desmond Doyle otprije nekoliko mjeseci ne bi tako postupio. Bio bi brižljiv, pretjerano spreman da igra salonsku igru uzajamnih laži, podržavajući svaku priču koju bi Deirdre majci i Maureen Barry ispričala o njegovim mitskim podvizima u Palazzu, cijelo se vrijeme trudeći takve razgovore usmjeriti izvan domašaja Frankova i Renatina sluha, jer bi njih dvoje znali da su neistinite.

Kakvo lije smirenje napokon bilo za Desmonda Doylea imati vlastiti položaj, vlastito mjesto. Prvi put biti svoj, a ne Palazzov čovjek. Nemila je ironija bilo to da je tako stekao svojevrsnu samopouzdanost kakvu je njegova žena oduvijek voljela kod njega vidjeti, no koje je na Palazzovu teritoriju iz njega zauvijek nestalo.

»Mama normalno razgovara s tatom«, prišapnu Brendan Anni na drugom kraju sobe. »To se često događa?«

»Nikad to prije nisam vidjela«, reče ona. »Ne bih ti htjela kvariti osjećaj zadovoljstva, ali zbilja mi se čini da si uočio vrlo rijedak prizor, iskoristi priliku.«

I doista, još dok su je promatrali, slika se razbi. Jedan je od poslužitelja razgovarao s majkom, u kuhinji je došlo do sitnog problema.

»Mora da je u pitanju Helen«, tužno će Anna. I bilo je tako.

Helen je jako bila za to da se na tortu stave svjeće, bila je sama kupila dvadeset i pet komada i prekopala po dnu kuhinjskog ormara ne bi li našla staru limenu kutiju od keksa s plastičnim držačima za svjeće. Uspjela ih je pronaći tek četrnaest i nije mogla shvatiti zašto.

»Vjerojatno zato što nakon tih godina normalni ljudi više ne stavljaju svjeće na tortu«, odrešito je rekla Anna. »U redu, mama, vrati se gostima. Već ću ja s ovim izaći na kraj.«

»Ne treba s tim izaći na kraj«, sada će Helen povrijeđeno i bijesno. »Samo sam htjela da sve bude još malo svečanije.«

Philippa iz Philippine opskrbe hranom reče da na pismenoj narudžbi stoji torta s prženim bademima koje u posljednjem trenutku treba složiti na premaz od šlaga, i to tako da oblikuju natpis: Desmond i Deirdre listopad 1960.

»Mislim da će tako biti najbolje, Helen.«

Anna je govorila kao da se obraća psu kojemu pjena ide na usta ili ozbiljno retardiranom četverogodišnjem djetetu. Ken Green bio joj je rekao da velik dio života provodi razgovarajući s ljudima na takav način, tako izlaziš na glas kao vrlo strpljiva osoba, pomalo tupava, ali na koju se u svakoj krizi čovjek može osloniti. Anna se sjećala kako joj je Ken uvijek govorio da što je ljući, to sporije govori.

»Što misliš, Helen, da to prepustimo profesionalcima?«, reče Anna izgovarajući svaku riječ veoma jasno i polagano.

»Oh, Anna, daj sjaši, baš si pravi davež«, reče Helen.

Anna zaključila da se Helenin život u redovništvu definitivno bliži kraju, a Helen ljutito iz kuhinje odjuri u vrt.

»Da pođem za njom?«, zapita servirka Philippa.

»Ne, najbolje će biti da ostane vani, tamo neće nikoga moći bez predaha vrijeđati, a nema ni mnogo toga što bi mogla razbiti.«

Anna pomisli kako bi Ken bio ponosan na nju i zapita se zašto, sve u svemu, toliko misli na njega.

Ovivši ruke oko koljena, Helen je sjedila u vrtu, gdje je, neshvaćena i uvjerenjena kako je nitko ne voli, prosjedila sve godine svojega djetinjstva. Začu korake iza sebe. Bez sumnje, Anna koja će je pozvati da dođe unutra i reći joj da ne pravi scene, majka koja će joj reći da ne sjedi na vlažnom kamenu, baka O'Hagan s namjerom da je zapita kada će se već jednom zarediti. Podiže pogled. Bio je to Frank Quigley.

Od užasa joj se stisnu grlo i na čas osjeti omaglicu. Jasno, nemoguće je da bije on dotaknuo, zlostavljao u roditeljskoj kući.

No, u mraku izgleda tako opasno.

»Čuo sam od tvog oca da razmišljaš o odlasku iz Svetog Martina«, reče.

»Da. Hoće da odem, izbacuju me odande.«

»Siguran sam da nije baš tako.«

»Sestra Brigid kaže da me ostale sestre ne žele.«

Još dok je govorila, shvati da zvuči kao petogodišnja curica s palcem u ustima.

»Sestri Brigid previše si draga da bi takvo nešto mislila, a kamoli rekla.«

»Otkud vi to znate? Vidjeli ste je samo one noći, one grozne noći«, razrogači oči Helen sjećajući se prilike kada je za Franka i Renatu pokušala ukrasti dijete, one noći kada je sve tako ružno završilo i kada je počeo njezin pravi pad u Svetom Martinu.

»Ne, Helen, odonda sam vidio mnogo puta sestru Brigid«, reče Frank. »Nismo puno razgovarali o tebi, imali smo drugih stvari za razgovor... Tražio sam od nje neke savjete i dobio izvrstan i koristan savjet, a tebi moram za to zahvaliti.«

»Nisam ništa loše mislila one noći, zbilja sam mislila da će to svakome odgovarati.«

»Možda je i moglo, znaš, ali nismo to mogli napraviti na taj način, uvijek bježati, uvijek se skrivati, uvijek se pretvarati. Tako se ne može živjeti.«

»Tako sam ja uvijek živjela.«

Helen je zvučala buntovno i obrambeno.

»Ne, ne, nisi.«

»U ovoj kući uvijek smo se pretvarali. I večeras se pretvaramo.«

»Pst«, reče on smirujući je.

»Gdje ste vi naučili biti tako poštena osoba, a ne da se ponašate kao mi ostali?«

»Nisam poštena osoba. Bar bi ti to trebala znati«, progovori ozbiljno Frank. »Napravio sam puno stvari kojih se stidim, a jedno od toga bilo je i ono s tobom. Zbog toga se jako, jako stidim.«

Prvi put od onoga dana u njegovu stanu Helen Doyle pogleda Franka Quigleyja u oči. Prvi put u toliko godina prilikom bilo kojeg susreta apsolutno ništa ne reče.

»Uvijek sam se nadao da ćeš sresti nekog mladog i nježnog, nekog zbog koga ćeš na taj čudni i tužni dan drukčije gledati. Nekog tko će ti pokazati da to, ako je u nekom smislu i bilo važno, u svakom drugom uopće ništa ne znači.«

Helen je još uvijek šutjela.

»Zato mi je bilo žao kada si otišla u Sveti Martin, jer sam uvijek mislio da ćeš pretjerano

razmišljati o onome što se dogodilo.«

»Nikad više nisam na to pomislila«, reče Helen.

Gledala je ravno u njega dok je izgovarala tu laž, pogleda puna samopouzdanja i visoko uzdignute glave.

Znao je da laže, no bilo je važno da ona to ne shvati.

»Tako i treba biti, a mene svakako stavlja na moje mjesto.«

Osmjehnu joj se. Skrušeno i s divljenjem. Dobro je to izveo. A vidio je i da se ona počinje bolje osjećati.

»I onda, što ćeš kad odeš odande, jasno, ako to namjeravaš?«

»Otići ću. Još ne znam. Možda mi treba vremena za razmišljanje.«

»Je li ovo pravo mjesto za razmišljanje?«

Nesigurno pogleda prema Salthillu, u Rosemary Driveu 26.

»Možda i nije.«

»Možda bi trebala otići odavde, otići iz Londona. Dobro ti ide s djecom, kaže mi Brigid, jako dobro.«

»Da, volim djecu. Zbilja ih volim. Ne vrijeđaju se tako lako kao odrasli.«

»Bi li se mogla brinuti za dijete. Godinu-dvije, dok razmišljaš?«

»Imate nešto u vidu?«

Razgovarali su ravnopravno, njezin strah pred njim bio je iščeznuo.

»Imam, dečkovo je ime Alexander. Njega ne poznajem, ali mu poznajem mamu. Međutim, ona i ja smo se posvađali i ona me ne podnosi, pa kad bih joj predložio tebe, rekla bi ne. Ali ako da oglas u novine, a ti se, recimo, javiš...«

»Ne bi li to bilo malo previše prozirno?«

»Ne, možemo to napraviti preko Carla, pitala je Carla za dadilju. Carlo će joj spomenuti kćerku jednoga od bivših voditelja, a ona poznaje i tvog oca.«

»Gospođica East?«

»Da.«

»Zbog čega ste se posvađali?«

»Zbog svega i svačega.«

»Kakav je Alexander?«

»Ne znam, Helen.«

»Ali biste voljeli znati?«

Kao da je u nekoliko minuta odrasla.

»Jako bih volio.«

»Odlično«, reče Helen Doyle. »Ionako moram negdje razmišljati pa to može biti i uz Alexandera Easta.«

Tortu su iznijeli na stol i razrezali, a kada je svatko dobio tanjurić s komadom slasne torte, Desmond pokuca žličicom o čašu i reče da će Frank Quigley, koji je tu dužnost tako dobro obavio već prije četvrt stoljeća, opet reći nekoliko riječi.

Frank stupi naprijed, reče kako je velika sreća i velika čast biti zamoljen da nešto kažeš. Ponašao se kao da osjeća i jedno i drugo. Onima koji su ga slušali na tren se učini da je sretan što je pozvan ovamo.

Reče kako se sjeća dana kada je Deirdre, koja je u to doba uglavnom izgledala isto kao i večeras, prihvatila ovu obavezu: bila je mlada i lijepa, život je bio pred njom, stajalo je pred njom mnogo odluka koje je trebalo odnijeti, pružalo se mnogo putova među kojima je trebalo odabrati. Ona je izabrala Desmonda Doylea. Od vjenčanja ih glatko provede kroz prve dane u Palazzu pa sve do radosti zbog rođenja troje djece, do sreće koju im je pružilo svako od njih. Kćerka koja je daleko napredovala u knjižarstvu Palazzo ju je pokušao zgrabiti, no bezuspješno. Druga kćerka koja je cijeli život posvetila brizi za druge i sin ispunjen ljubavlju prema zemlji. To su tri bogate nagrade za Deirdre i Desmonda u kojima će, kada ih pogledaju, vidjeti svoje ostvarene nade.

On sam nije u svojim prvim danima bio toliko sretan, nije sreo nikoga koga bi ljubio sve do kasnijih godina. Pogled niu prijede preko Maureen koja je hladnokrvno i zadivljeno stajala ondje u svojoj svilenj limunskožutoj haljini. No, onda je i on upoznao sreću bračnog života, premda mu, nažalost, nije bilo dano, kao Desmondu, da osjeti radost što je postao otac troje krasne djece. No, večeras mu je srce sretno i u njemu ni u kojem pogledu nema zavisti koju je možda osjećao tokom prijašnjih godina. Za vikend će on i Renata poći u Brazil, gdje je dogovoreno legalno usvojenje i odakle će kući dovesti djevojčicu po imenu Paulette koja će kod njih naći dom. Papire su im sredile časne sestre. Curica će biti mnogo mlađa od djece njegovog prijatelja Desmonda, ah se nada da će među njima uvijek postojati prijateljstvo, kao što je bilo i njihovo. Prijateljstvo za cijeli život, rekao je. Neke se stvari nikad ne mijenjaju.

Bilo je to majstorski izvedeno, nekoliko gostiju brisalo je suze, a čaše sa šampanjcem dizale su se uvis.

Frank je svakoga uspio ganuti. Svakoga u toj prostoriji.

Čak i Maureen Barry.

»Bože moj, kakav si ti glumac«, reče mu ona s divljenjem.

»Hvala ti, Maureen«, on će udvorno i ljubazno.

»Ne, ozbiljno to mislim. Uvijek si bio takav. Nisi se morao toliko truditi, samo da bi mojoj mami pokazao da je u krivu, da bi meni pokazao da sam u krivu.«

»Ali tvoja me majka voljela, rekla je da sam jako drag mladić«, reče on oponašajući njezinu majku. Bila je to dobra imitacija.

»Drago mi je zbog djeteta«, reče ona.

»Da, i nama.«

»Pa hoću li vas opet sve vidjeti kad budem otvarala dućan u Engleskoj?«

»Paulette tad još neće biti dovoljno velika za tvoje haljine.«

»Zanimljivo, ali mislim otvoriti i butik za djecu.«

»Onda dobro.«

Osmijeh mu je bio topao, no ne dovoljno.

Maureen pomisli kako će o ovome razgovarati s ocem. Stari je fakin pun savjeta. Neće dopustiti da joj ovakva prilika još jednom izmakne.

Otac Hurley reče da bi se trebao poslužiti telefonom, ali tamo naide na red. Anna je upravo razgovarala s nekim.

»Svakako, samo dođi«, govorila je. »Slušaj ti mene, Ken Green, ovo je 1985. godina i svatko je slobodan birati po svojoj volji. Moj je odabir da će, ako ti odabereš biti ovdje, to biti sjajno. I ja tebe volim«, reče spuštajući slušalicu i iznenadivši samu sebe.

Zatim na red za telefon dođe Deirdreina majka.

»Da, Tony, baš kako treba, nije bilo zgodnog trenutka. Ne, ne, nitko ni od čega ne odustaje, ali i sam znaš — cijela umjetnost življenja sastoji se u tome da se prave stvari kažu u pravo vrijeme. Da, da. Ništa se nije promijenilo. Apsolutno. I ja. Puno.«

Otac Hurley uze telefon da bi ocu Hayesu javio da će se vratiti taksijem, podijelit će trošak s još nekoliko osoba, naručili su velika kola. Da, reče, bilo je krasno, samo, ne bi se više smio zadržavati na telefonu, možda bi i drugi htjeli telefonirati da se pozdrave sa svojimima. Ne, obrecnu se na oca Hayesa, ni izdaleka nije pijan, samo je sjedio i slušao jednu ženu i njezinu unuku kako razgovaraju na telefon. To je sve.

Raspoloženje za polazak sada je već sve bilo zahvatilo. No, bio je tu i dojam neke nedovršenosti.

Deirdre pronade fotoaparata. Bila je u njega stavila novi film spremajući se za ovu priliku pa otrča u kuhinju gdje su Philippini ljudi zamatali ostatke od večere u prozirnu foliju i spremali ih u hladnjak, a naći će se i stvarčica za zamrzivač.

Deirdre stade objašnjavati kako treba raditi s fotoaparatom

i Philippa je strpljivo saslušala. Karakteristično je za takve žene da misle kako su njihovi fotoaparati jako komplicirani.

Svi se okupiše u polukrugu oko bračnoga para. Svi se nasmiješiše. Fotoaparat je bljeskao i bljeskao.

Među fotografijama na rolici od dvadeset i četiri slike naći će se ijedna koja će sigurno dobro izgledati kada se uveća, izgledat će baš kako treba. Na zidu će, tako da je svatko može vidjeti, ubuduće visjeti i slika koja prikazuje srebrni pir. Svatko tko ikada dođe u Rosemary Drive.

SVRŠETAK

BY
MAYA